

Zanimivo predavanje o pohodu partizanov v Beneško Slovenijo

V Štandrežu pa je bilo predavanje o «črnih mrežah»

Časnikar Jože Koren je v četrtek zvečer, v prepolni predavalnici kluba «Simon Gregorčič» v Gorici, govoril o množičnem vojaškem in propagandnem pohodu 30. partizanske divizije po Slovenski Benečiji v februarju 1944. Predavanje je bilo prirejeno v okviru proslav ob 30-letnici osvoboditve in kot je omenil zastopnik kluba Marko Waltritsch, je na sporedu še nekaj podobnih predavanj.

Jože Koren, ki se je sam udeležil pohoda, je podrobno prikazal potek vojaških operacij in tudi smisel tega pohoda, ki je bil izrazito propagandističnega značaja, saj so partizani, med katerimi je bilo veliko Benečanov, povsod prirejali shode, prepevali slovenske pesmi, razmnoževali med prebivalstvo slovensko čtivo, ki so ga na tem pohodu v potujoči tehniki sami tiskali. Predavatelj je tudi orisal, kako so na pohodu tiskali knjižico Prešernovih in Gregorčičevih pesmi.

V začetku svojega predavanja je Jože Koren prikazal vojaški položaj pred razpadom Badogliete vlade na tem področju. Po njegovih izvajanjih so v debato posegli številni prisotni, med katerimi so bili tudi nekateri udeleženci tega pohoda.

V dvorani prosvetnega društva «Oton Župančič» v Štandrežu pa je bilo prav tako v četrtek zvečer, na pobudo prosvetnega društva in domačega športnega društva «Juventina» predavanje o «črnih mrežah», ki ga je imel časnikar Stojan Špetič iz Trsta. Predavatelj, ki je o tem vrašanju napisal tudi precej člankov in ki je stvar precej podrobno preučeval zlasti, kar se tiče najnovejšega škvadrizma v

Trstu in v naši deželi, je pričel svoja izvajanja s prikazom razvoja fašizma v Italiji in v Evropi sploh. Nato pa je podrobno prikazal razvoj fašističnega krvoločnega škvadrizma v naši državi v zadnjih letih, razne atentate, ki so jih fašisti izvedli na vsem državnem ozemlju.

Predavatelja so številni poslušalci, ki so napolnili dvoranico, pozorno poslušali. Predstavil ga je predsednik Juventine Dino Roner, zahvalil pa se mu je predsednik društva «Oton Župančič» Stano Pavlin.

PRIMORSKI
DNEVNIK
19.2.75

PROF. VILJEM ČERNO: V Beneški Sloveniji je šola služila poitalijančevanju

Prof. Viljem Černo je na nedavnem zasedanju, ki ga je o problemih slovenskega šolstva v zamejstvu organiziral inštitut SLORI, spregovoril o stanju šolstva v Beneški Sloveniji. Pravzaprav je težko govoriti o šolstvu v Beneški Sloveniji, ko tega tako rekoč ni, razen tistega, kar se organizira izven institucionalne šole. Prof. Černo je v zvezi s tem prikazal razmere v Beneški Sloveniji vse od jeseni 1866, ko je Beneška Slovenija prišla pod Italijo. V smislu pisanja «Il Giornale di Udine» se je že takoj tedaj začel proces asimilacije, kajti «potrebno je z vsemi sredstvi preobraziti to maloštevilno prebivalstvo: s kmetijstvom, s šolskim poukom in knjigami», kot je dobesedno zapisal videmski časopis. Prof. Černo je v zvezi s tem rekel:

«Priključitev je torej pomenila, da ni prostora za skupnost, ki ni italijanska. In šola je že od prvega začetka morala služiti kot sredstvo za poitalijančevanje. Zaman so beneški Slovenci zahtevali, da se jim omogoči šolanje v materinem jeziku ali da bi se italijansčine učevala s pomočjo slovenskega jezika. Nekateri učitelji so sprično nemogočega stanja v šoli na lastno iniciativo začeli uporabljati to metodo, toda za to niso bili pohvaljeni, pač pa so jih pristojne oblasti strogo posvarile, češ da s tem širijo separatizem.»

V tem smislu je pomembna okrožnica, ki jo je poslal okrajni šolski komisar za Cedad v aprilu 1869 vsem županom Beneške Slovenije. V tej okrožnici je tajno navodilo, v katerem je med drugim rečeno:

«Znana so vam vladna priporočila glede rabe državnega jezika. V ta namen je okrajni šolski nadzornik obiskal ves okraj. Nekateri sovražniki naše neodvisnosti, ki povzročajo zmotne panslavistične ideje, iščejo vsako priložnost, da bi se v tem okraju še nadalje ohranila raba slovenskega jezika, ki nas spominja na sramotno bivanje tujca v Italiji. Med ljudstvo se razširjajo tajne tiskovine in katekizmi; ker pa se mora vlada zanimati za odpravo takih sovražnih naklepov in za kaznovanje krivcev, vam ukazujem, da skrbite za obisk šol, v katerih je strogo naročeno poučevati samo v italijanskem jeziku. In če ugotovite, da si je kak učitelj drznil uporabljati tuj jezik, mi ga javite, kajti ta bo takoj odpuščen.»

Devet let po tej dovolj zgovorni okrožnici so v Špetru ustanovili učiteljsko, ki je postalo žarišče italijanstva na tem slovenskem ozemlju. Tu so šolali mlade ljudi iz slovenskih vasi za naglo poitalijančevanje in zato so študente vzgajali v sovraštvu do lastnega naroda. Edino, kar je v tem času preostalo beneškim Slovencem, je bila njihova uporaba domačega jezika v cerkvah in pod lastno streho. In zavedni ljudje so se sami izobraževali v slovenskem jeziku izven šole s prebiranjem slovenskih knjig, ki jih je izdajala celovška Družba sv. Mohorja. Toda tudi to se je tedanjima občiloma «La Nazione» in «Friuli» zdelo zelo nevarno, češ da gre za «prot.državno agitacijo v Italiji», kajti vodunim krogom ni bilo samo «do tega, da bi izrinili slovenski jezik iz vsega javnega življenja, temveč da izbrisejo tudi sleherno sled, ki bi govorila o značaju prebivalstva Beneške Slovenije.»

Bolj redki so bili glasovi, ki so se uprli temu zatiranju. Med temi je bil Karel Podrecca, ki je zahteval za beneške Slovence spoštovanje najelementarnejših pravic, toda list «Fanfulla» ga je ostro napadel, češ da «beneški Slovenci govorijo barbarsko narečje barbarskega jezika, ki ga noben Slovan ne bi razumel.»

si ti raznarodovalni naklepi in

dr. Augusto Candolini 18. septembra 1945 pisal župniku Jožefu Cramaru v Podbonesec in v katerem je rečeno, da imajo ljudje polno pravico uporabljati svoj slovenski jezik v verskih obredih. Sicer pa je to bil odmev izjave tedanjega ministrskega sveta, da «mora demokratična prenovitev države nujno prinesiti niz posebnih jamstev za državljane neitalijanskega jezika. Dopusčena in zajamčena bo raba jezika ne le v zasebnih trgovskih odnosih, na javnih zborovanjih, pri verski službi in tisku, temveč tudi v odnosih s političnimi, upravnimi in sodnimi oblastmi. V krajih, kjer prebivajo v znatnem razmerju državljani neitalijanskega jezika, bosta zagotovljena v javnih šolah pouk in raba materinega jezika.»

Kljub vsem tem zagotovilom pa ni v Beneški Sloveniji prišlo do sprememb in kljub zrušenju fašizma so v Beneški Sloveniji odprli spet izključno italijanske šole. Le nekateri starši so svoje otroke pošiljali na slovensko šolo v goriško ali tržaško pokrajino. Odgovorne oblasti pa so se še naprej izgovarjale, da se prebivalci Beneške Slovenije niso nikoli zganili, da bi dobili šole v svojem materinem jeziku. In to so trdili kljub temu, da so te zahteve beneški Slovenci izrazili v raznih spomenicah in drugih dokumentih. Leta 1959 pa je celo generalni vikar videmske nadškofije pisal župnikom v Žabnicah in Ukvah v Kanalski dolini, da «šolske oblasti ne dovoljujejo, da bi se katehetski pouk v šolah vršil v slovensčini.»

Potem ko je prof. Viljem Černo prikazal onemogočen poskus pošolskega pouka slovensčine v Brdu in v Teru ter ogorčene proteste tudi demokratičnih italijanskih sil proti prepovedi s strani šolskih oblasti, je nadaljeval:

«Razvidno je, da v italijanskih šolah v Beneški Sloveniji odgovorne oblasti ne dovoljujejo poučevati slovensčine še danes niti kot učni jezik, ker ne priznavajo slovenskemu jeziku enakopravnosti. Meje starih nacionalizmov niso odpravljene niti v predšolskih vrtcih, kjer nazorne in govorne vaje tudi izhajajo pri tem od opazovanja predmetov iz otrokove okolice, uvažajo v italijanski jezik, spreminjajo njegovo jezikovno in kulturno tradicijo.»

Čeprav so se določene politične razmere izboljšale in je politično vzdušje bolj ugodno, beneški Slovenci torej še dandanes ne uživajo nobenih manjšinskih pravic v šolstvu. Protizakonito in nemogoče je svobodno pogovarjanje in izražanje v ustni in pisni obliki na šoli v materinem jeziku, kar duši otrokovo osebnost in jezik rodne zemlje. Popolnoma naravno je zatorej, da se kulturna društva in zveza izseljencev Beneške Slovenije zavzemajo, da si pridobijo enakopravnost in enakovrednost z ostalim delom slovenske manjšine v Italiji. Hkrati pa zahtevajo, da se beneškim Slovencem prizna status manjšine, da ustreza deželna in državna politika razvija in valorizira slovensko kulturo in tradicijo, da se uresniči takšna šolska

politika, ki naj upošteva pouk slovensčine v otroških vrtcih, v osnovnih in srednjih šolah in na učiteljski v Špetru Slovenov. Ta odprta vprašanja izhajajo iz dolžnosti spoštovanja in izvajanja zakonske zaščite po členu 3 deželne in členu 6 državnega statuta, pa tudi iz pravnega pojmovanja demokracije. V nasprotnem primeru morajo sama kulturna društva Beneške Slovenije nadomestiti vzgojne praznine in uresničiti svobodno izobraževalno šolo z neposrednim stiki s šoloobvezno mladino kot to danes že delajo z natečaji «Moja vas» ter s kulturno-rekreacijsko «Mlado briezo», ali pa z organiziranjem raznih in širših, svobodnih in prostovoljnih pošolskih tečajev po vaseh vse do tedaj, dokler bo slovensčina izključena iz šole.

Svoja izvajanja je prof. Viljem Černo zaključil takole:

«Če ne bo torej dovolj posluha, za kar je sam poslanec prof. Giorgio Santuz, član šolske komisije v poslanski zbornici na nekem zborovanju v Špetru nakazal kot «poseben pouk» po šolah v Benečiji, bo treba težiti za tem, da se ustanovi slovenska šola kot zaseben zavod, kjer bo uporaba materinega jezika ovrednotila beneško zemljo, obogatila demokratični razvoj prebivalstva, nudila mladini enakovredno znanje obeh jezikov in jo uspešno vključila v življenje. Le po tej poti bo slovenska narodna manjšina v Beneški Sloveniji uživala tisto zakonito in naravno pravico, za katero se bori že stoletja.»

PRIMORSKI
DNEVNIK
2. 10. 75

Slovenske šole tudi v Benečiji

V soboto se je v Trstu zaključil posvet o slovenskem šolstvu v Italiji, ki je trajal tri dni in opozoril na nekatere najbolj aktualne probleme našega šolstva za mejo. Posredoval je preglednejšo sliko sedanjega stanja slovenske šole v goriški in tržaški pokrajini ter ugotovil in nakazal nekatere probleme, ki čakajo na rešitev.

Zlasti je prišlo do izraza dejstvo, da je slovenska šola ozemeljsko nepopolna, ker se državne oblasti še vedno upirajo razširiti slovenske šole na Beneško Slovenijo in Kanalsko dolino. Vprašanje slovenske šole v Videmski pokrajini je bistveno za celotno slovensko narodno skupnost v Italiji in je pogoj za obstoj tamkajšnjih Slovencev.

Zato ni čudno, da eden izmed zaključkov poudarja ravno nujnost ukrepov za šolanje Slovencev v Videmski pokrajini. To je naloga, ki se postavlja zlasti pred politično javnost v deželi Furlanija - Julijska Krajina. Oblike slovenskega šolanja v Benečiji so v začetku lahko različne, vendar mora biti končni cilj, čeprav po določenem prehodnem obdobju, ustanovitev slovenskih šol vseh vrst in stopenj. Vključena mora biti tudi možnost za šolanje odraslih.

PRIMORSKE
NOVICE

19. 10. 75

Srečanje v Gonarsu in Palmanovi

Na pobudo ženske organizacije Unione donne italiane iz Palmanove je prišlo preteklo nedeljo do slovensko-italijanskega srečanja v Gonarsu in v Palmanovi. Srečanje je bilo posvečeno 30-letnici osvoboditve.

Dopoldne je bila slovesnost pri spomeniku na pokopališču v Gonarsu, kjer so počastili spomin umrlih v nekdanjem koncentracijskem taborišču. Med njimi je bilo veliko Jugoslovanov, predvsem Slovencev. Udeležencem svečanosti je spregovoril pokrajinski svetovalec prof. Pavel Petričič. Razen o preteklosti je spregovoril tudi o sedanjem položaju Beneških Slovencev in njihovem boju za uveljavitev narodnostnih pravic. Slovesnost so dopolnile recitacije, pesmi in pisem, ki so jih pisali nekdanji interniranci in drugi zaporniki.

Svečanosti v Gonarsu so se udeležile poleg lokalnih predstavnikov iz Gonarsa in Palmanove tudi delegacije iz matične domovine. Najštevil-

nejša je bila delegacija z Vrhnike, ki je pobratena z Gonarsom, prisotni pa so bili tudi predstavniki ZZB NOV iz Nove Gorice in predstavnice ZZB NOV in konference za družbeno aktivnost žena z obale. Slovesnosti se je udeležil tudi konzul SFRJ v Trstu J. Marinko.

Popoldne istega dne je Zveza italijanskih žena iz Palmanove, ali bolje rečeno prof. Mirella Castelli-Cadorini, ki je bila organizator celotnega srečanja, priredila v specifičnem ambientu nad vhodnimi vrati v Palmanovo pogovor o vprašanih beneške žene. O tem je več spregovoril predsednik prosvetnega društva Ivan Trinko prof. Viljem Černo. Poudaril je poseben položaj beneške žene, ki ostaja sama doma, kajti gospodarsko zastavljanje Benečije terja može in fante teh krajev po svetu, kjer iščejo zaposlitev.

Prireditve, ki je posebej opozorila na probleme naših ljudi v teh krajih, je sklenil pevski zbor iz Šent Lenarta, ki je zapel dve slovenski in tri italijanske pesmi.

(Z. L.)

PRIMORSKE
NOVICE

19.9.85

Prof. P. Petricig: Smernice za poučevanje slovenščine v Beneški Sloveniji

Prof. Pavel Petricig v svojem referatu obravnava problematiko izobrazbe v Beneški Sloveniji in pri tem poudarja, da je treba upoštevati nujnost, da se vsi načrti tega vprašanja uskladijo s celotnim razvojem prebivalstva, namreč z njegovim kulturnim, političnim in psihološkim napredkom. Ta nujnost pa vogojuje metodološko izbiro med formalističnimi metodami, ki težijo k zakonski uvedbi slovenskega izobraževanja in organskimi metodami, ki lahko v vsakem trenutku z uresničljivimi metodami razvijajo nove, višje oblike zavesti.

Te metode utemeljujeta prepričanje, da je danes, v nasprotju s preteklostjo, močno doseči ustrezen odzivni prostor za postopno izpeljavo pobude, hkrati pa tudi predpostavka, da se bo ta odzivni prostor v bodoče razširil. To prepričanje predpostavlja tudi upoštevanje dejanskih možnosti uspeha tako pri postopno izvajanih pobudah glede slovenskega izobraževanja, kot tudi pri vzporednem razvoju samozavedanja beneških Slovencev.

Povedati pa je treba, da je razvijanje te organske metode pri uvajanju slovenskega izobraževanja le izhodišče za doseg in institucionalnega šolskega izobraževanja v slovenskem jeziku. To izobraževanje pa je uresničljivo le ob vseh šolskih komponentah: učenci, učitelji, starši. Slovensko izobraževanje mora postati splošna potreba našega prebivalstva. Predlog za organsko metodo predpostavlja postopen proces razširitve začetnega odzivnega prostora.

Opazovalcu se bo zdelo, da predlog za organski razvoj zahteva daljšo pot, komu pa se bo tudi zdelo, da so pobude ki jih sedaj uresničujemo, pre malo slovenske, ker da formalistična metoda, ki vsebuje zahtevo po uvedbi neposrednega slovenskega izobraževanja v javne šole, bolj ustreza našim zahtevam izrazito političnega značaja kot pa današnjemu dejanskemu položaju in možnosti odziva med prebivalstvom.

V svojem referatu prof. Petricig govori nato o funkciji in metodi, kjer pravi, da je treba pojem slovenskega izobraževanja določiti. Običajno ta pojem pomeni, da poteka poučevanje šolske snovi v slovenskem jeziku ali da je slovenski jezik predmet poučevanja in osnovno izrazno sredstvo v šoli. In v tem primeru gre ali naj bi šlo za slovenski knjižni jezik. To pa je možno v našem zamejstvu le na Tržaškem in Goriškem. Formalistična strategija se zavzema za prenos tega stanja v šole Beneške Slovenije ali za uvedbo pouka slovenskega jezika v državne šole. Organska linija pa se je razvila zaradi izrednih težav pri uresničevanju enega od omenjenih ciljev.

Organske metode imajo prednost, da upoštevajo tiste metode, ki se razvijajo iz dneva v dan in ki upoštevajo bolj funkcijo kot obliko. Zato v pojem slovenskega izobraževanja vključujemo vse tiste pedagoške pobude, ki se posvečajo upoštevanju ambientalne, kulturne, socialne in jezikovne stvarnosti ter odnosov, ki iz te izhajajo. Vsako izkušnjo ocenjujemo v zvezi s funkcijo, ki jo ima v zorenju novih položajev. Tako se upošteva slovensko narečje kot del slovenskega jezika in rabo narečja pri izobraževanju. Ko opredeljujemo metodo dela, moramo torej upoštevati predvsem potrebo, da se v izobraževalne procese vključijo vse komponente družbe in okolja. Za to pa so potrebni ustrezní didaktični prijem, ki pa je treba upoštevati tudi različne odzivne

ravnine, ki jih v danem trenutku lahko dosežemo.

Ko je govor o delovnih načrtih in vsebini, iz referata prof. Petriciga izhaja, da organske metodologije ne smemo pojmovati kot množico posameznih ločenih pobud pač pa je treba vsako tako pobudo predstaviti kot dogodek, pri čemer je treba definirati cilje in sredstva, vendar mora vsaka pobuda nositi v sebi klice novih pobud. Organska metodologija ima torej značaj strategije.

Učenje slovenskega jezika kot drugih jezikov ni lahko, če ga izvajamo s šolskimi metodami, posebno če manjkajo osnovni faktorji. Če je pouk preveč formaliziran, je to nova težava za učenca v Beneški Sloveniji, pa naj ta govori slovensko narečje ali tudi ne, kot se dogaja v nižjih predelih Beneške Slovenije. Torej tudi na didaktični ravni more priti do odklanjanja slovenskega pouka. Zato je potrebno da se pouk slovenskega jezika krepko motivira in da se pri otrocih, ki govorijo narečje, dalj časa ustavimo na nižji stopnji jezikovnega formaliziranja. In tudi uvajanje slovenskega narečja kot občevalnega jezika v dejavnostih delovnih skupin na primer v zborovskem petju in drugod predstavlja lahko pomemben metodološki sklep, ki mu tudi na masovni ravni lahko priznamo vlogo primarnega elementa.

Petricigovo poročilo v nadaljnjem govori o tem, da šola ni več zaprta ustanova, ki ne sprejema zunanjih vplivov. In tudi v Beneški Sloveniji imamo že učitelje, ki so stopili v stik s političnimi in kulturnimi krožki. Ker pa je šoloobveznih otrok premalo, je marsikateri takšen učitelj moral v nižinsko Furlanijo. Vendar lahko tudi ugotovimo, da se tudi v družinah širi sprejemanje novih pobud in tudi nekateri ljudje, ki zavzemajo odgovorna mesta v javnih šolah ali ki so izvoljeni v razne šolske organe, so že pripravljene podpirati delo angažiranih šolnikov. Tega dejstva ne smemo pustiti v nemar.

Ko nato govori o raznih možnih pobudah nadaljuje: Upoštevati moramo, da se eksperimentalno izvenšolsko delo dopolnjuje s samim šolskim delom ob sodelovanju nekaterih učiteljev in učencev. Iz tega izhaja nujnost, da se ta proces še bolj poudari, da se šolsko in izvenšolsko delo med seboj bolj približata. V tem okviru bomo našli mesto tudi za vlogo špestrskega učiteljišča. Verjetno bo treba pomisliti tudi na usmerjanje naše mladine k slavističnemu študiju na univerzah, da bi s tem pripravili kadre za bodoče potrebe.

Pri obravnavanju izvenšolskih pobud prof. Petricig meni, da je osnovna težnja pobud, ki se uresničujejo v šoli in izven nje, že omenjena težnja o postopnem zblizjevanju. Nato je navedel primer pošolskega pouka v Gorenjem Tarbilju in nato težnjo, da bi razširili pobudo jezikovnega pouka na vse tiste kraje, kjer bi bilo možno zbrati čepav v minimalno število šoloobveznih otrok. O pošolskem pouku pa meni, da ga bodo organizirali povsod, kjer bodo naleteli na pozitiven odnos družin in ta pouk bo časovno razsežnejši, da bi se dosegli boljši rezultati.

V zvezi s tem je omenil dve realizirani pobudi in sicer pobudo «Mlade brieze», ki so jo prvič organizirali septembra lani v Dolenjem Tarbilju, drugič pa v septembru letos v Matajurju. Prve «Mlade brieze» se je udeležilo 28 otrok, druge pa že 55, od katerih je 42 živel skupaj v hotelu v Matajurju, 13 pa jih je prihajalo iz bližnjih vasi. Ker je prišlo do razširjenja te pobude, je

se bo ta način razvil zato pa bi bilo treba najti več učnih moči in primernejše prostore. Pri tem je poudaril, da se je 21 otrok udeležilo prve in tudi druge «Mlade brieze».

Nadaljnja možnost razvoja je ta, da se vzgojiteljem, ki so sodelovali pri dosedanjih «Mladih briezah» poverijo odgovornejše naloge, ki bodo seveda bolj kompleksne, kajti le takšni načrti lahko omogočijo številnejšo udeležbo in predvidevajo tudi večje časovne razsežnosti.

V zvezi s takšnimi pobudami je Petricig omenil tudi pobudo «Moja vas», ko otroci sestavljajo spise, doma ali v šoli, o svoji vasi in ga pošljejo študijskemu centru «Nediža». To pobudo so že dvakrat izpeljali in je vsakokrat dala dobre rezultate.

Pri tem je Petricig povedal, da brošura «Vartac» izide v približno tisoč izvodih in je ne dobijo le otroci, ki so pri pobudi sodelovali, pač pa tudi njihove in mnoge druge družine, pa tudi šole, ki jo bodo verjetno uporabljale pri naslednjih pobudah.

V povzetku svojega poročila prof. Petricig zatrjuje, da pobude, ki jih je omenil in prikazal, še vedno zajemajo razmeroma majhno število otrok, hkrati si je

tudi težko zamisliti, da bi šle preko določenih meja, ker ustreza jo le točno določenim funkcijam. Toda tudi te pobude, kot je tudi pobuda «Moja vas», se lahko razvijajo v različne smeri ter lahko pritegnejo k sodelovanju otroke osamljenih družin, okrepijo stike z državno šolo, vzpostavijo stike med otroci različnih vasi in jih pripravijo na nove pobude oziroma posamezne pobude prilagodijo zahtevam mlajše mladine, mladine iz višje srednje šole in tudi univerzitetnih študentov. Čeprav to ni izrecna funkcija teh pobud, so vse te šolske in izvenšolske iniciative kot celota vendarle potrebna osnova za institucionalizirano slovensko izobraževanje.

Končno je v poročilu govor tudi o pobudah za odrasle, kajti v Beneški Sloveniji je treba s slovenskim izobraževanjem začeti od samega začetka na vseh starostnih stopnjah, torej tudi pri ljudeh, ki so angažirani v emancipacijskem procesu beneških Slovencev. Govor je torej o tečajih slovenščine za odrasle, ki bi lahko bili uspešni, če bi imeli na razpolago visoko kvalificirane učne načrte in moči, pa tudi o beneških kulturnih dnevih, o gledališču, o folklornih in drugih manifestacijah.

PRIMORSKI
DNEVNIK
26.9.75

Italijansko-slovensko srečanje v počastitev 30-letnice svobode

Svečanost pri kostnici v Gonarsu ter okrogla miza v Palmanovi o vprašanjih beneške žene

Z globoko občuteno manifestacijo so v nedeljo v Palmanovi zaključili cikel prireditev posvečenih 30-letnici osvoboditve. Prireditev je pripravila ženska organizacija Zveze žena Italije (UDI), in sicer v okviru dejavnosti enotnega protifašističnega odbora iz te občine. Prireditev, katere glavno breme je bilo na ramenih prof. Mirelle Castelli Cadorini, je bila razdeljena v dva dela: dopoldanskega, ki je potekal pri kostnici jugoslovanskih internirancev v Gonarsu, ter popoldanskega, ki je bil v Palmanovi. Svečanosti pri kostnici v Gonarsu so se udeležili predsednik skupščine pobratene občine Vrhnika inž. Branko Stergan s sedmimi člani skupščine, nadalje je bil prisoten podžupan iz Gonarsa, župan iz Palmanove Ernesto Battilana, konzul SFRJ v Trstu Marinko, delegacije skupščine občin Ljubljana, Nova Gorica in Koper ter delegacija žena iz treh obalnih občin, ki je h grobnici položila venec. Skupno z njimi so položile rože tudi predstavnice UDI.

Ob tej priložnosti je udeležencem svečanosti spregovoril pokrajinski svetovalec prof. Pavel Petričič, ki je med drugim opisal raznarodovanje prebivalstva Beneške Slovenije ter njihov sedanji boj za splošni družbeni napredek in uveljavitev svojih narodnostnih pravic.

Popoldne je bila v javni dvorani, ki je v tistem delu obzidja okoli Palmanove, kjer so videmska vhodna vrata, okrogla miza, posvečena mednarodnemu letu žena ter vprašanjem ženske emancipacije, kjer je predsednik prosvetnega društva «Ivan Trinko» prof. Viljem Černo govoril o specifičnih vprašanjih beneške žene ter s tem v zvezi omenil vse tegobe, ki jih prav njej prinaša gospodarsko zapostavljanje Benečije ter odhajanje mož in fantov za delom v tujino. Prof. Černo je izrazil zadovoljstvo, da so ga povabili na tako pomembno prireditev, ter je izrazil željo, da bi po tej poti nadaljevali. Prireditev, ki je bila v tako veliki meri posvečena prav vprašanjem našega življa v Benečiji, je sklenil pevski zbor iz Šent Lenarta ki je pod vodstvom prof. Ošnjaka zelo ubrano zapel več domačih slovenskih in tudi nekaj furlanskih pesmi.

PRIMORSKI
DNEVNIK
16. 9. 75

Skupna resolucija KPI in PSI v videmskem pokrajinskem svetu

Priznanje Slovencev v Furlaniji: in sklicanje konference za
obravnavo njihovih problemov - Odgovor predsednika Turella

V torek, 9. septembra, so komunisti in socialisti naslovili na predsednika pokrajinskega sveta v Vidmu. skupno resolucijo, ki zadeva Slovence naše pokrajine. Ta važen dokument se glasi:

Videmski pokrajinski svet ugotavlja težak gospodarski in družbeni položaj v Nadiških dolinah, Terski dolini, Rezijski in Kanalski dolini, kjer prisotnost slovenske etnične skupnosti s svojimi specifičnimi problemi terja pozornost videmske pokrajine, predvsem zaradi demografskega upada kot posledica izseljevanja, pomanjkanja delovnih mest, primernih infrastruktur in družbenih uslug ter izumiranja kmetijstva, kar postavlja v dvom obstoj na tem ozemlju zadostnega števila prebivalstva, ki bi lahko pozitivno razvijalo svoje etnične, narodnostne in jezikovne značilnosti. Medtem ko pokrajinski svet potrjuje svojo zvestobo Italiji, upoštevajoč stališča raznih pomembnih političnih sil in zahteve izvoljenih organov ter v svesti, da je njegova dolžnost, da preučuje načine za zaščito krajevnih, zgodovinskih in jezikovnih vrednot, priznava slovensko skupnost kot sestavni del Furlanije, njene zgodovine in njene kulture, ter daje pobudo za pokrajinsko konferenco, pri kateri naj zaprosi za sodelovanje občine, gorske skupnosti, politične, sindikalne in kulturne organizacije, izseljence ter druge družbene dejavnike, z namenom, da poglobi preučevanje vprašanj v zvezi s prisotnostjo slovenske etnične skupnosti, zahtev po njenem priznanju in ugotovitve svojih pristojnosti.

Kot uvodoma povedano, sta podpisala dnevni red svetovalca prof. Petricig za KPI in Tiburzio, načelnik skupine PSI v pokrajinskem svetu. Po prvem posegu prof. Petriciga v pokrajinskem svetu, o katerem smo že pisali v Primorskem dnevniku, so govorili o problemu manjšine še Chiabudini za KD, Comini za Furlansko gibanje, Tiburzio za PSI in predsednik Vinicio Turello. Lahko rečemo, da ni bil še nikoli tako prisoten slovenski problem v videmskem pokrajinskem svetu kot sedaj. V zvezi z manjšinskimi vprašanji je podal izjavo predsednik pokrajine odv. Vinicio Turello ob zaključku debate o programu videmske pokrajine. Turello se je dotaknil vseh obravnavanih točk in izrazil svojo občutljivost do manjšinskih problemov. Med drugim je rekel: «Zelo tehtnega zanimanja važen problem je iznesel svetovalec Petricig, katerega sta povzela Chiabudini in Comini, in ki zadeva obrambo, ohranitev in ovrednotenje manjšin. Odbor meni, da morajo biti kulturno bogastvo, tradicije in jezik etničnih skupin, ki obstajajo v naši pokrajinski stvarnosti, ohranjene in ovrednotene po vseh svojih izrazih kot sredstvo za obogatitev in rast omike naše celotne skupnosti. V ta namen odbor izraža svojo največjo pripravljenost, da bo preučil vse primerne pobude za doseganje navedenih ciljev».

Izjava bi bila zelo važna, če bi ne bila tako generična, ker govori o manjšinah na splošno, ne omenja pa specifično slovenske manjšine. Vendar moramo priznati, da je napravila videmska pokrajina korak naprej v obravnavanju naše slovenske problematike. Upamo in pričakujemo, da bodo izjavam sledila konkretna dejanja. Prva preizkušnja dobre volje upravnega odbora videmske pokrajine se bo pokazala s tem, če bodo sprejeli dnevni red komunistov in socialistov, o n'em razpravljali in začeli reševati probleme, ki so v njem nakazani.

I. Predan

PRIMORSKI
DNEVNIK
18. 9. 75

KAKO BENEŠKI OTROCI SPOZNAVAJO RODNO DEŽELICO IN NJE SKRIVNOSTI

Med «buhami», «lisicami» in «slaviči» ter že kar raziskovalno delo večjih iz skupine «Matajur»

Pobuda «Mlada brieza» je za nas zanimiva z dveh vidikov. Z narodnostnega vidika je namreč pomemben člen v verigi beneškega prero- da, pomemben predvsem zato, ker zajema šoloobvezno mladino in jo skozi jezikovni pouk in skozi zave- stno spoznavanje beneške stvarno- sti vključuje v delo beneških dru- štev ter pripravlja na bodoče sa- mostojno raziskovalno in organiza- cijsko delo. S pedagoškega vidika pa je «Mlada brieza» zanimiva al- ternativa kolonijarn in otroškim le- tovanjem, ki daje otrokom kar največ svobode in odgovornosti ter vzpodbuja njihovo ustvarjalnost.

Poleg tečaja slovenskega jezika, ki ga je vodila prof. Jasna Hon-

Sovodenjski župan Peter Zuanella pozdravlja otroke na «Mladi briezi»

zak, lektor za slovenski jezik na sarajevski univerzi, ter zborovskega petja, za katerega je poskrbel beneški skladatelj don Nino Speco- gna, so udeleženci «Mlade brieze» imeli še vrsto drugih dejavnosti.

Najmlajše «buhe» (tega imena seveda niso otroci dobili zato, ker bi bili nadležni, ampak samo zato, ker so bili res majhni) se seveda niso mogli lotiti zahtevnejših dejav- nosti. Če je bilo lepo vreme, so čas izkoristili za krajše sprehode, sicer pa so se zadovoljili z veliko polo papirja in košaro flumastrov, s kamenčki in lepilom ali pa s kup- pom gline. Pa tudi za igro s pri- ljubljeno punčko ali z avtomobilčki so našli čas.

«Lisice» in «slaviči» pa so že prevzemali tudi odgovornejše nalo- ge. Predvsem so skrbeli za časo- pis in pridno pripravljali matrice. Nanje so prepisovali svoje najlep- še spise ter jih seveda lepo ilustrir- ali. Pri tem delu so pomagali tudi najmlajšim, ki s svojimi drob- nimi ročicami seveda niso mogli dovolj krepko pritisniti na matrico. Pa tudi prave raziskovalne dejav- nosti so se lotili, saj so za časopis pripravili kar zemljevid matajur- skega področja z vsemi ledinskimi imeni.

Največ dela pa je imela skupina «Matajur». Ta je bila tudi tehnično bolj opremljena, saj so otroci ho- bili po vaseh z magnetofoni in snemali vse mogoče stvari, od pes- mi in pravljic do pripovedovanj o življenju v preteklosti, o delu na

polju, o starem poljskem orodju, da tudi o današnjih problemih sovo- denjske doline. Posnetek so seveda prepisali in pretipkali na matrice, tako da je letošnji časo- pis tudi glede takega gradiva pre- cej bogat. Pa tudi svoje vtise o tem, kar so doživeli, so zapisali in objavili. Poleg vsega samostojnega dela pa so seveda še pomagali o- stalim pri tipkanju, njihova skrb pa je bilo tudi razmnoževanje na ciklostilu ter izdelava večjih plaka- tov, ki bodo po vsej verjetnosti skupaj z drugim gradivom razstav- ljeni v Špetru.

Delitev na skupine seveda ni bi- la stroga, saj so precej časa o- troci preživeli vsi skupaj. Skupaj so na primer imeli piknik pod vr- hom Matajurja, nato pa so se malč- ki ustavili pri igri, večji pa so po- gumno osvojili vrh. Prav tako so skupaj obiskali vse vasi matajur- ske okolice, kar so starejši seveda

zkoristili za srečanje in pogovore z ljudmi. Tudi staro kmečko orodje in delo na polju, ki so si ga ogle- dali, je zanimalo vse, predvsem pa otroke iz doline, ki takih stvari ne vidijo vsak dan.

Seveda tudi vzgojiteljem ni manj- kalo dela. Ada, Lucija in Lori so pridno pomagale ravnatelju «Mlade brieze» prof. Bepinu Crisetiču, pa naj je bilo treba pogledati, če se je mali dovolj toplo oblekel, ali pa da- ti večjemu strokovna navodila za delo. Sicer pa je treba povedati, da so bili otroci zelo pridni, saj so ved- no vse pospravili za sabo ter celo pomagali pri streženju. Tudi po šoli so na koncu lepo pospravili in jo po- čistili, saj bi ne bilo prav, da bi svojim matajurskim prijateljem pu- stili umazane klopi.

Krona «Mlade brieze» pa je po- leg časopisa, ki ga je vsakdo odne- sel domov za spomin, zaključna prireditve, ki je bila v petek. O- troke, pa tudi starše in vaščane, je posebno zabavala dramatizirana pravljica o ježu in lisici (licica je bila letos otrokom sploh zelo pri- ljubljena, saj skupaj z drugimi ži- vali nastopa tudi v vrsti pravljic, ki so jih otroci ilustrirali). Igrali so seveda nekoliko večji otroci, zato pa so najmlajši oskrbeli prisrčne kostume iz krep papirja, obenem pa okrasili dvorano z raznobarnimi zastavami. Pa tudi zbor otrok, ki je nastopil tako sam kot z zborom «Pod lipo» iz Barnasa, je nekatere tako navdušil, da so predlagali, da bi lahko že začel od časa do časa nastopati tudi na pravih javnih pri- reditvah. Zasluga gre seveda pred- vsem pevovodji, ki ima poleg smis- la za glasbo tudi izreden smisel za delo z mladino. Ob koncu priredit- ve pa so se vsi nasmejali ob gle- danju filma o lanski «Mladi briezi», ko so bili vsi nekoliko manjši in so prvič doživljali take počitnice.

Laskave pohvalne besede, ki jih je o «Mladi briezi» izrekel sovo- denjski župan, so seveda dale pri- reditvi še bolj slovesen in uraden pečat, nagovor prof. Pavla Petrici- ga pa je bil namenjen predvsem star- šem, ki naj bi kot doslej tudi v bo- doče s svojimi pripombami in zami- slimi prispevali k čim boljšemu u- spehu naslednjih «Mladih briez».

Ko so malčki že spali, so se star- ši dejansko še zadrževali v pogovo- ru z organizatorji in vzgojitelji. Na- smejani obrazi so kazali njihovo zadovoljstvo, z zanimanjem so spraševali o tem in onem. Nekoli-

ko manj pa so bili nasmejani obrazi otrok v nedeljo popoldne, ko je bilo treba domov in se začeti priprav- ljati na začetek šolskega leta. Pa- bo žalost minila: mnogi se bodo še naprej shajali vsak teden v špetr- skem «Nedižnjaku», kjer bodo lah- ko preživljali nekaj ur kot na «Mladi briezi», vsi in še drugi pa se bodo spet srečali prihodnje leto na tretji «Mladi briezi», ki jih bo spet pripeljala v eno izmed bene- ških dolin, kjer bodo spet odkrili nov delček svoje ožje domovine.

«Mlada brieza»: dramatizacija pravljice «Jež in lisica»

Med poukom slovenščine na «Mladi briezi»

PRIMORSKI
DNEVNIK
16.9.75

BOGAT SLOVENSKI VEČER V ČEDADU

V okviru praznika komunističnega tiska je bilo v Čedadu štiritidnevno praznovanje. Sktenili so ga v ponedeljek s slovenskim večerom, ki se ga je udeležilo veliko število ljudi iz Čedada in beneških dolin. Prireditve so se začele z govorom pokrajinskega svetovalca Pavla Petriciga o pravicah beneških Slovencev, da se razvijajo kot narodnostna skupnost. Poudaril je še, da lahko dobi Čedad nove možnosti življenja in razvoja, če bo postal bolj odprt proti Beneški Sloveniji in proti matični domovini. V kulturnem delu večera so sodelovali domači ansambli in kot gost folklorna skupina Sava iz Kranja.

PRIMORSKE NOVICE
5. 9. 75

Mlada brieza v Matajurju

V nedeljo so zaključili v Matajurju prireditve, imenovano Mlada brieza, ki jo tokrat drugič prireja študijski center Nediža iz Špetra Slovenov. Lani je bila taka prireditve v Trbilju, letos pa so se odločili za Matajur. Prireditve je obsegala pouk slovenskega jezika, zborovskega petja ter razne raziskovalne dejavnosti. Sodelovalo je več kot 50 otrok iz različnih krajev Beneške Slovenije.

Z rezultati so zadovoljni tako organizatorji, kakor tudi otroci in njihovi starši. Obiskal in pozdravil jih je tudi sovođenjski

župan Peter Zuanella, ki je posebej poudaril vzgojni pomen takega skupnega bivanja otrok, kakor tudi kulturni pomen prireditve. Posebnost te prireditve je bila tudi v tem, da je dobil organizator uradno dovoljenje pristojnih oblasti, da se taka prireditve lahko odvija v šolskih prostorih.

KPI za novo koalicijo

Deželno vodstvo KPI za Furlanijo-Julijsko Krajino se zavzema za programski sporazum z drugimi demokratičnimi strankami, kar bi posredno omogočilo tudi komunistom vodenje deželnih organov. Komunisti se v tem okviru zavzemajo tudi za priznanje zakonitih pravic Slovencev.

PRIMORSKE NOVICE
11. 9. 75

Letos nad 50 beneških otrok na «Mladi briezi» v Matajurju

Velik del te zanimive pobude študijskega centra «Nediža» poteka tokrat v šolskih prostorih

Kot že lani, je tudi letos študijski center Nediža iz Špetra Slovenov organiziral za beneške otroke zanimivo pobudo «Mlada brieza». Kot se mogoče bralci spominjajo še od lani, gre za skupno bivanje otrok, ki se učijo slovenskega knjižnega jezika, pojejo, rišejo in sploh razvijajo svoje izrazne sposobnosti, obenem pa skušajo čim globlje spoznati beneško stvarnost. Lani je «Mlada brieza» bila v Dolenjem Trbilju, letos pa se je preselila v Matajur. Med tem je seveda zrasla, saj se je letos udeležuje več kot 50 otrok. Tistim, ki so prišli iz doline, predvsem iz Špetra, so se namreč pridružili še otroci iz Matajurja in sosednih vasi, ki bi jih lahko označili za «zunanje udeležence», ker so čez dan na «Mladi briezi», zvečer pa gredo spat domov. Organizacijskih težav, s katerimi se morajo učitelji in vzgojitelji spopadati in jih spro-

ti reševati, pri taki množici otrok neveda ne manjka, vendar poteka vse v najlepšem redu.

V veliko pomoč je organizatorjem vsekakor to, da poteka velik del aktivnosti v prostorih šole, katere uporabo so dovolili tako ravnatelj kot župan in odbor šolskega okraja, kar vsekakor pomeni precejšnjo politično zmago, posebno če pomislimo, da so doslej beneškim Slovencev odrekli uporabo šolskih prostorov celo v primerih, ko so imeli v gosteh predavatelje z italijanskih univerz.

«Mlada brieza» bo trajala do nedelje, jutri zvečer pa bodo otroci pokazali staršem in vaščanom česa so se v tem času naučili. Imeli bodo namreč neke vrste zaključno prireditve na katero so povabili tudi beneške zборе, ki v vaseh pod Matajurjem niso še nastopili.

ŽIVA GRUDEN

PRIMORSKI
DNEVNIK
11. 9. 75

Odhod otrok v Savudrijo

PRIMORSKI
DNEVNIK
9. 9. 75

9. 9. 75

Zamejski zbori na «Pevskem taboru»

Slovensko zamejstvo so zastopali zbori «Primorec» iz Trebč, beneški zbor iz Ljes, «Podjuna» s Koroške in porabski zbor iz Gornjega Senika

Zbor «Primorec» iz Trebč na Tržaškem v sprevodu

Preteklo soboto in nedeljo je bila v Šentvidu pri Stični izredno pomembna kulturna manifestacija: pevski tabor, na katerem je sodelovalo 84 pevskih zborov s skupno okrog 2.400 pevci iz raznih krajev Slovenije, iz nekaterih drugih jugoslovanskih republik in iz zamejstva. Prireditelj je bila toliko bolj pomembna, ker je simbolično zajemala ves slovenski pro-

stor in ker je spadala v okvir proslav ob 30-letnici osvoboditve ter 40-letnice zleta delavsko-prosvetnih društev Svobod v Celju. Pokrovitelj prireditve je bil član predsedstva SFRJ Edvard Kardelj.

Zamejstvo so na šentviškem pevskem taboru zastopali naslednji pevski zbori: Primorec iz Trebč, ki ga vodi Mirko Guštin,

zbor iz Ljes (Slov. Benečija), ki ga vodi Tonino Qualizza, zbor Podjuna iz Koroške in zbor iz Gornjega senika (Madžarska).

Številno občinstvo je z velikim zanimanjem spremljalo koncert, ki se je razvijal istočasno v dveh dvoranah, v novi in sodobno urejeni dvorani osnovne šole, in v kulturnem domu. Izredno zanimanje je vladalo za nastop iz zamejstva. Poudariti je treba, da so se vsi zamejski zbori lepo izkazali, zlasti «vžgal» je trebenski Primorec, in da hvaležno občinstvo ni štedilo z aplavzi. Po končanih revijah v nedeljo popoldne je bil po glavnih ulicah Šentvida veličasten sprevod pevcev in narodnih noš. Predviden je bil tudi skupen nastop vseh pevcev, ki pa je zaradi slabega vremena moral odpasti.

Edvard Kardelj je v zvezi s pevskim taborom med drugim dejal: «Kultura slehernega naroda je predvsem kultura vsakega človeka tega naroda; ni kultura samo v sprejemanju kulturnih vrednot, ampak predvsem v ustvarjanju teh vrednot in zborovska pesem je tista oblika kulturnega ustvarjanja, ki lahko zajema največ ljudi. Zborovska pesem bi morala znova postati glavni izvir za usposabljanje ljudi in kadrov na vseh po-

dročjih glasbenega življenja. Ne da se kadrov dobiti samo s šolami, glavno sredstvo, da pridemo do kadrov v glasbi in glasbenih ustanovah je prav v angažiranju najširših plasti naroda in pri tem so pevski zbori zelo pomembno sredstvo. Ljudska pesem vedno povezuje narode po vsem svetu, saj je najelementarnejši izraz duše, načina življenja in teženj vsakega ljudstva».

Peter Šoštarič, predsednik upravnega odbora šentviških kulturnih prireditev, pa je med drugim povedal, kako je pravzaprav prišlo do organiziranja pevskega tabora. Med drugim je dejal: «Minilo je 20 let od tedaj, ko je imel Slovenski oktet prav v Šentvidu svoj prvi koncert. Pa smo takrat stopili skupaj in rekli: ne samo proslava, to je premalo. Vsi smo čutili potrebo, da v Šentvidu ustanovimo nekaj, kar ne bo zamrlo, ampak rastle. Dogovorili smo se o kulturnih tednih. Srž teh tednov naj bi bilo petje. Tako se je porodila misel o Taboru pevskih zborov».

Kazalo bi, da bi v bodoče tudi mi, ki živimo in delamo v zamejstvu, posvečali večje zanimanje za šentviške prireditve in da bi se teh prireditev udeleževalo poleg pevcev tudi večje število ljubiteljev zborovskega petja.

Mirko Kapelj

PRIMORSKI
DNEVNIK
13.9.75

**SLOVENŠČINA
V OBČINSKIH
IN POKRAJINSKIH
SVETIH**

Po najavi, da bodo slovenski predstavniki v novih občinskih in pokrajinskih svetih govorili v slovenščini, je javnost v deželi Furlaniji – Julijski krajini pričakovala ta dogodek z zanimanjem. In res so se oglasili v slovenščini svetovalci v goriškem in tržaškem občinskem svetu in tudi v tržaškem in videmskem pokrajinskem svetu. Le-ta je bil še posebno zanimiv, ker je prvič spregovoril slovensko predstavnik beneških Slovencev. Poudaril je zlasti njihovo željo, da bi končno tudi v tej deželi začeli reševati probleme, ki zadevajo slovensko manjšino.

Seveda ni šlo vse tako gladko: ni bilo sicer izpadov in vpitja, kot so ga bili vajeni ob takih priložnostih, dvignili pa so se glasovi, da šo to monologi, kajti italijanski svetovalci ne razumejo slovenščine.

**BRINORSKE
NOVICE
12. 9. 75**

**O MANJŠINSKI
PROBLEMATIKI
V JULIJSKI KRAJINI**

Napredni italijanski šolniki imajo, svojo, združenje (Vzgojno združeno gibanje) in vsako leto

prirrejajo v poletnih mesecih posebne tečaje. Tako je bil letos v Podbonescu v Benečiji tečaj o poenotenju pedagoškega procesa, o raziskavi okolja in o raznih jezikovnih, zgodovinskih in zemljepisnih temah. Namen tečaja je bilo tudi spoznavanje beneške stvarnosti ter njenih nacionalnih in jezikovnih vprašanj.

Tako je treba posebej omeniti predavanje, ki ga je imel na seminarju prof. Pavle Petričič (poučuje na srednji šoli v Čedadu). Njegovo predavanje je spodbudilo zanimivo razpravo o manjšinski problematiki v Julijski krajini.

Ob koncu srečanja so imeli udeleženci družabni izlet na Matajur.

Pismo beneških Slovencev

Petintrideset izvoljenih predstavnikov beneških Slovencev, raznih strank, predstavnikov beneških kulturnih in emigrantskih društev, duhovnikov in drugih predstavnikov je te dni naslovilo pokrajinskim svetovalcem videmske pokrajine, predsedniku videmskega pokrajinskega odbora odv. Viniciu Turellu ter videmskim pokrajinskim tajništvom strank ustavnega loka, pismo, v katerem prikazujejo današnji nevdržni položaj beneških Slovencev tako z gospodarskega, kot zlasti z narodnostnega vidika in jih pozivajo, da v duhu temeljnih načel republiške ustave uresničijo ukrepe za polnopravno priznanje in izvajanje narodnostnih pravic Slovencev videmske pokrajine. Pismo je ponoven zgovoren dokument izpričevanja lastne narodnostne identitete beneških Slovencev ter dokaz, da njihovih narodnostnih pravic nihče ne more več izgravati z izgovarjanjem na pomanjkanje avtohtonih zahtev.

POKRAJINSKIM SVETOVALCEM PRESEDNIKU ODBORA ODV. VINICIU TURELLU TAJNIŠVOM STRANK

Kot izvoljeni predstavniki in delegati raznih političnih organizacij in kulturnih združenj, ki delujejo v dolinah od reke Idrije do Kanalske doline, si dovoljujemo pritegniti pozornost članov pokrajinskega sveta, predsednika odbora in tajnikov strank videmske pokrajine na vprašanje obstoja in stremljenj Slovencev v videmski pokrajini.

Znano je, da v Kanalski dolini, v Rezijski, v Terski dolini in v Nadiških dolinah strnjeno živi avtohtona slovenska skupnost, ki sestavlja tako imenovano Beneško Slovenijo, ki je skozi stoletja vztrajno ohranila slovenske tradicije, navade, običaje in jezik.

To je skupnost, ki je navezana na Italijo, kateri pa skorajda očitajo, da obstaja in da izpričuje lastno identiteto. Pogosto se namreč slišijo očitki, da v teh krajih nacionalni čut ni prišel do izraza z zadostno močjo, pri tem pa se pozablja, da so bili tukajšnji prebivalci za več kot eno stoletje vzgojeni v ignoriranju lastne identitete, tako da jih je bilo sram govoriti v narečju staršev in da so sramovali svojega ljudskega, kmečkega ali hribovskega izvora! Kakim psihološkim pritiskom je bil namerno zaviran vsakršen družbeni in kulturni napredek ter je bil prebivalcem odvzet ponos na lastni izvor. V tem razkrajalnem procesu duhovnega in materialnega siromašenja se je rušilo in se še vedno uničuje to, kar še ostaja od kulture in materinega jezika slovenskih ljudi v Furlaniji.

Stari umirajo in nimajo nadaljevalcev na rodni zemlji, mladi se izseljujejo pod nasilnim pritiskom gospodarske stvarnosti: in z njimi odhaja tudi kulturno bogastvo. To je tragedija nekega naroda, ki počasi izumira in nima močnega, da bi protestiral, kajti sile razkroja so številne in osredotočene na eno samo tarčo, ki ni sposobna nuditi odpora. Tudi najbolj ponižne in še tako naravne prošnje in želje doživijo bojkot s strani tistih, ki nimajo posluha za ljudske potrebe. V boju proti tej izumirajoči kulturi, v gospodarskem pritisku, ki sili ljudi v emigracijo, pogosto sodeluje birokracija. Prav zaradi tega niso prejela pravega priznanja študijska srečanja, umetniške predstave, kulturni večeri, množične manifestacije, kot dneva emigrantov Čedadu in Subidu, kulturna srečanja sosednjih narodov na Kamenju pri Stari gori, natečaj «Moja vas» v Špetru. Vse te prireditve so deležne široke ljudske podpore, so odraz dejavnosti slovenskih kulturnih društev ter ustrezajo spontani krajevni volji po jasni opredelitvi. Kljub temu pa jih tisk, deželni radio in televizija v večini primerov namerno ignorirajo, kot da ne bi hoteli priznati tako jasne etnične opredelitve, morda zaradi nesposobnosti, da bi se otresli pomislekov in predsodkov iz preteklosti.

Prav zaradi tega se obračamo na zavest svobodnih in demokracijskih ljudi, da bi se na osnovi temeljnih načel republiške ustave in deželnega statuta angažirali v uresničevanju specifičnih ukrepov za zaščito, valorizacijo in oživljanje našega etničnega bistva, in da bi tudi pokrajinska oblast, iz potrebe po pravičnosti ter v skladu z encikliko «Pacem in terris», dala svoj prispevek za spodbujanje življenjskega razvoja naše manjšine z učinkovitimi ukrepi v korist njenega jezika, običajev, bogastva in pobud.

V tem duhu bi torej želeli, da bi pokrajinska uprava spodbudila osrednje organe države in dežele, naj sprožijo ukrepe za vedno večjo konkretizacijo izvajanja pravic, ki pritičejo Slovincem videmske pokrajine ter naj bi uresničila pogoje za njihov popoln razvoj na vseh področjih.

Na ta način bomo morda lahko ohranili avtentično humane vrednote naših ljudi in zavarovali duhovno in kulturno bogastvo, ki ga je treba zaščititi zaradi dolžnega spoštovanja človekove osebnosti in iz solidarnosti do našega prebivalstva.

Tako zadržanje prav gotovo ne predstavlja nevarnosti za nikogar, ampak nasprotno pomeni uresničenje tistega načela, za katero so se borili najvidnejši predstavniki italijanskega «Risorgimenta», načela, da je ohranitev lastne identitete pogoj za bratstvo z drugimi.

V zaupanju, da boste ugodno sprejeli naše zahteve in jih vključili v program pokrajinske uprave, se podpisujemo.

Prof. MARINIG GIUSEPPE — občinski svetovalac v Špetru Slovenov, prof. ČERNO VILJEM — obč. svet. v Brdu, dr. RENATO QUALIZZA — obč. svet. Špeter Slovenov, DARIO PITTIONI — obč. svetovalac KD Špeter Slovenov, DARIO MOLARO — občinski svetovalac Brdo, REMO CHER — predsednik Coltivatori diretti, Brdo, GIUSEPPE CUCOVAZ — predsednik Planinskega društva Beneške Slovenije, CLAUDIO ADAMI — obč. svet. Špeter Slovenov, ELIO VOGRIG — obč. svet. Grmek, ADO KONT — Zveza slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije — GIUSEPPE CHER — Center za kulturne raziskave Brdo, GIUSEPPE ZDRAULIG — obč. svet. Grmek, GIORGIO MARINIG — obč. svet. Grmek, don NATALE ZUANELLA — župnik v Trčmunu, geom. PIETRO VOGRIG — obč. svet. Sovodnje, don PASKAL GUJON — župnik v Matajurju, agr. PIETRO ZUANELLA — župan v Sovodnjah, prof. AUGUSTO LAURETIG — obč. svet. KD Št. Lenart, SILVANO RUCCHIN — obč. svet. KD Dreka, MARIO BERGNACH — obč. odbornik Dreka, duh. MARIO LAURENČIČ — župnik v Štoblaku, msgr. VALENTIN BIRTIČ — župnik v Dreki, don EML ČENCIČ — duhovnik skupine «Dom», inž. FABIO BONINI — župan v Grmeku, GIACOMO CAPITAN — obč. svet. KD Černjeja, LUIGI PALETTI — predsednik folklorne skupine «Rezija», cav. ENZO LETTIG — podpredsednik gorske skupnosti, SIMON PREŠEREN — Kulturni krožek «Planinka» Ukve, don ADOLFO DORBOLO' — župnik v Št. Lenartu, rag. ALDO CLODIG — predsednik kulturnega društva «Rečan» Ljesa, FRANCO VAZZAZ — obč. svet. PSDI Tipana, arh. VALENTIN SIMONITTI — študijski center «Nediža» Špeter Slovenov, dr. GIOVANNI PICCO — obč. svet. PSDI Tarcent, prof. BEPPINO CRISSETIG — obč. svet. Št. Lenart, DINO DEL MEDICO — kulturni krožek «I. Trinko».

PRIMORSKI
DNEVNIK
7. 9. 1975

Il gruppo «Pod Lipo» di Vernasso presenterà brani polifonici del 500

GAZZETTINO

2.9.75

Il coro Pod Lipo di Vernasso nel corso d'una recente esibizione. (foto Di Pietro)

Dimenticati per quarant'anni, i canti popolari delle valli del Natisone vengono ora riproposti alle popolazioni locali che dimostrano di gradire l'iniziativa, partecipando con sempre maggior interesse alle esecuzioni dei vari complessi vocali sorti in questi ultimi anni.

I temi ricorrenti sono l'amore, i monti, la fatica degli agricoltori, il modo di vivere e di pensare d'un gruppo etnico particolare. Un patrimonio culturale che si vorrebbe far conoscere anche in Friuli, in Italia ed all'estero, ed è per questo che le varie formazioni vocali, per favorire il raggiungimento di questo traguardo, preparano ed eseguono anche pezzi tradizionali e regionali.

E' il caso del coro Pod Lipo (sotto i tigli) di Vernasso.

E' una trentina di giovani che in pochi mesi hanno bruciato le tappe raggiungendo una preparazione più che buona, e riuscendo ad esprimersi in un modo musicalmente accettabile. Sono ragazzi, dice il direttore del gruppo, Nino Specogna, insegnante di musica a Pordenone, che di uscita in uscita hanno fatto passi da gigante, garantendo per il futuro miglioramenti tali da far sperare in un vero successo dell'iniziativa.

Oltre a cantare in dialetto locale, il gruppo Pod Lipo esegue pezzi in friulano ed in inglese. In seguito presenterà anche brani polifonici del 500.

Entro il mese, il coro di Vernasso confronterà il livello artistico raggiunto a Resia, dove si esibirà a fianco del famoso gruppo locale.

Skupna resolucija KPI in PSI v videmskem pokrajinskem svetu

Priznanje Slovencev v Furlaniji in sklicanje konference za
obravnavo njihovih problemov - Odgovor predsednika Turella

V torek, 9. septembra, so komunisti in socialisti naslovili na predsednika pokrajinskega sveta v Vidmu. skupno resolucijo, ki zadeva Slovence naše pokrajine. Ta važen dokument se glasi:

Videmski pokrajinski svet ugotavlja težak gospodarski in družbeni položaj v Nadiških dolinah, Terski dolini, Rezijski in Kanalski dolini, kjer prisotnost slovenske etnične skupnosti s svojimi specifičnimi problemi terja pozornost videmske pokrajine, predvsem zaradi demografskega upada kot posledica izseljevanja, pomanjkanja delovnih mest, primernih infrastruktur in družbenih uslug ter izumiranja kmetijstva, kar postavlja v dvom obstoj na tem ozemlju zadostnega števila prebivalstva, ki bi lahko pozitivno razvijalo svoje etnične, narodnostne in jezikovne značilnosti. Medtem ko pokrajinski svet potrjuje svojo zvestobo Italiji, upoštevajoč stališča raznih pomembnih političnih sil in zahteve izvoljenih organov ter v svesti, da je njegova dolžnost, da preučuje načine za zaščito krajevnih, zgodovinskih in jezikovnih vrednot, priznava slovensko skupnost kot sestavni del Furlanije, njene zgodovine in njene kulture, ter daje pobudo za pokrajinsko konferenco, pri kateri naj zaprosi za sodelovanje občine, gorske skupnosti, politične, sindikalne in kulturne organizacije, izseljence ter druge družbene dejavnike, z namenom, da poglobi preučevanje vprašanj v zvezi s prisotnostjo slovenske etnične skupnosti, zahtev po njenem priznanju in ugotovitve svojih pristojnosti.

Kot uvodoma povedano, sta podpisala dnevni red svetovalca prof. Petricig za KPI in Tiburzio, načelnik skupine PSI v pokrajinskem

svetu. Po prvem posegu prof. Petriciga v pokrajinskem svetu, katerem smo že pisali v Primorskem dnevniku, so govorili o problemu manjšine še Chiabudini za KD, Comini za Furlansko gibanje, Tiburzio za PSI in predsednik Vinicio Turello. Lahko rečemo, da ni bil še nikoli tako prisoten slovenski problem v videmskem pokrajinskem svetu kot sedaj. V zvezi z manjšinskimi vprašanji je podal izjavo predsednik pokrajine odv. Vinicio Turello ob zaključku debate o programu videmske pokrajine. Turello se je dotaknil vseh obravnavanih točk in izrazil svojo občutljivost do manjšinskih problemov. Med drugim je rekel: «Zelo tehtnega zanimanja važen problem je iznesel svetovalec Petricig, katerega sta povzela Chiabudini in Comini, in ki zadeva obrambo, ohranitev in ovrednotenje manjšin. Odbor meni, da morajo biti kulturno bogastvo, tradicije in jezik etničnih skupin, ki obstajajo v naši pokrajinski stvarnosti, ohranjene in ovrednotene po vseh svojih izrazih kot sredstvo za obogatitev in rast omike naše celotne skupnosti. V ta namen odbor izraža svojo največjo pripravljenost, da bo preučil vse primerne pobude za dosegč navedenih ciljev».

Izjava bi bila zelo važna, če bi ne bila tako generična, ker govori o manjšinah na splošno, ne omejuje pa specifično slovenske manjšine. Vendar moramo priznati, da je napravila videmska pokrajina korak naprej v obravnavanju naše slovenske problematike. Upamo in pričakujemo, da bodo izjavam sledila konkretna dejanja. Prva preizkušnja dobre volje upravnega odbora videmske pokrajine se bo pokazala s tem, če bodo sprejeli dnevni red komunistov in socialistov, o njem razpravljali in začeli reševati probleme, ki so v njem nakazani.

I. Predan

PRIMORSKI
DNEVNIK
18. 9. 75

Pevski zbor iz Ukeve v Kanalski dolini je nastopil pod vodstvom F. Sivca tako na reviji v Trstu kot na Cecilijanki v Gorici.

DELOVNI TABOR BENEŠKIH IN AJDOVSKIH PLANINCEV

Izobraževalna predavanja o položaju v Beneški Sloveniji,
izleti in pohod po Benečiji - Vaški praznik v Barnasu

Udeleženci pohoda po Benečiji

Prejšnji teden je v Petjagu pri Špetru potekal delovni tabor beneških in ajdovskih planincev. Pravzaprav je bilo udeležencev več iz Ajdovščine, saj so se ti želeli seznaniti s problemi beneških Slovencev.

Poleg družabnosti, ki se ob takih priložnostih vedno razvije, so udeleženci tabora imeli še bogat izobraževalni program. Tako jim je Franco Carlig predaval o politični situaciji v Beneški Sloveniji, predsednik Kulturnega društva «Ivan Trinko» dr. Viljem Černo o kulturnem življenju, urednik Novega Matajurja Izidor Predan pa o vlogi tiska v življenju beneških Slovencev.

V program tabora je bilo vključenih tudi nekaj izletov. Planinci so bili na Oblici, kjer so se najprej ustavili pri nekaterih znancih, nato pa imeli v gostilni improviziran «koncert». Bili so tudi v Matajurju, kjer so stopili k spomeniku padlim ter se srečali z župnikom Paskalom Gujonom. Ogledali so si tudi Landarsko jamo, v nedeljo pa so se udeležili pohoda po Benečiji.

S posebno manifestacijo so tudi počastili 30. obletnico osvoboditve. Obiskali so grob Andreja Jusse, bivšega partizana, ki je bil ustreljen

leta 1949 ob trikolorističnem divjanju. Po kratki komemorativni svečanosti, ki sta se je udeležili tudi žena in hčerka pokojnega partizana, so se planinci zadržali z njima v pogovoru o nekdanjih in sedanjih razmerah v Beneški Sloveniji.

Med taborjenjem so se planinci dogovorili za nadaljnje medsebojno sodelovanje, za obiske, organizacijo planinske šole in podobne pobude.

V Barnasu prirejajo zadnja leta na lepem prostoru ob Nadiži velika praznovanja vaškega patrona sv. Jerneja. Letos pa je bil prvič na programu poleg zabavnega dela praznovanja tudi nekaj kulturnega sporeda. Zasluga za to gre nedvomno novoustanovljenemu zboru «Pod lipo».

Žal je prejšnji teden, ko naj bi štiridnevni praznik potekal, dež onemogočil izvedbo tega kulturnega sporeda. Domačini so zato nadaljevali s praznikom v soboto in nedeljo, ko sta se občinstvu predstavila zbor Pod lipo ter zbor od Svetega Lenarta. Oba zbora sta predvsem z izvajanjem domačih beneških pesmi navdušila prisotne, ki so se nato zabavali pozno v noč vse dotlej, ko je polnočni kres ob Nadiži še gorel.

PRIMORSKI

DNEVNIK

4. 9. 1975

X

Prof. Pavel Petričič izvoljen v videmski pokrajinski svet

VIDEM, 30. — Prof. Pavel Petričič kandidat na listi KPI v volilnih okrožjih Špeter Slovincov ob Nadiži in v Palmanovi na uradnih volitvah 15. junija letos bo prišel v pokrajinski svet in bo v njem zastopal beneške Slovence. Našim bralcem je že znano, da ni bil Petričič

Prof. Pavel Petričič

PRIMORSKI
DNEVNIK
31. 8. 75

direktno izvoljen na zadnjih volitvah za pičlo število glasov. Takrat nam je bilo vsem žal, posebno zato, ker ga poznamo kot sposobnega vsestransko angažiranega človeka na političnem, šolskem in kulturnem področju. Zato je danes navdušenje nad dejstvom, da bo prišel v pokrajinski svet razumljivo še večje med beneškimi Slovenci. Silvano Tarondo izvoljen na listi KPI je podal ostavko, ker je postal župan občine Tavagnacco. Petričič kot prvi neizvoljeni na listi KPI v pokrajinski svet bo prevzel njegovo mesto. Zadovoljstvo beneških Slovencev nad volilnimi izidi je bilo že veliko, a sedaj z izvolitvijo Petričiča v pokrajinski svet je več kot popolno. Tov. Petričič je zaveden Slovenec in smo prepričani, da bo znal zagovarjati v pokrajinskem svetu želje, težnje, zahteve in pravice svojega ljudstva. Njegova izvolitev ni samo kronanje njegovega dolgoletnega dela in boja za pravice beneških Slovencev, pač pa tudi boja kulturnih društev naše Benečije. Njegova zmaga je predvsem zmaga beneškega ljudstva.

Sedaj je naša ožja domovina zelo politizirana in vlada zanjo veliko zanimanje. Lahko se reče, da so s tem kulturna društva Beneške Slovenije in napredne politične sile naredile prvi stvarni korak naprej. Tovarišu Petričiču izražamo iskrene čestitke in mu želimo uspešno delo.

Pregled aktualnih vprašanj s katerimi se ukvarja SKGZ

Celodnevni posvet o mladinskih vprašanjih - Ponovitev zahteve po avtonomnosti slovenskih televizijskih oddaj - Razprava o novem položaju v Beneški Sloveniji

Izvršni odbor Slovenske kulturno-gospodarske zveze je na svoji redni seji v ponedeljek, 8. t.m. opravil pregled najvažnejših sprejetih sklepov v razdobju od zadnjega občnega zbora. Tajnik dr. Darj Cupin je nanizal predvsem vrsto tistih vprašanj, ki jih bo treba še v najkrajšem času obravnavati in uresničiti in ki se nanašajo na gospodarsko dejavnost, na mladinsko problematiko, na vprašanja šolstva in krajevnih uprav, na področje tiska in radiotelevizije, na kulturna vprašanja zlasti v mestnih središčih, na vprašanja občinskega antifašističnega odbora ter na načrtovana srečanja.

Pri gospodarskih vprašanjih je tekla razprava zlasti okrog vloge Slovenskega gospodarskega združenja in Kmečke zveze ter njune dejavnosti na tistih področjih, ki so za Slovence v Italiji najbolj aktualna. Posebej je bilo obravnavano vprašanje združništva. Nazadnje je bil sprejet sklep, da se našim gospodarskim vprašanjem posveti še v letošnji jeseni seja glavnega odbora SKGZ. Mladinska vprašanja bodo predmet razprave na bližnjem celodnevem posvetu. Pri tem je bilo poudarjeno naj posvet zajame tako tržaško kot goriško mladino, to poslednjo predvsem glede na njeno organsko vključevanje v ostale manjšinske organizacije, kar je sicer splošno vprašanje.

Pri razpravi o šolski problematiki je bilo v ospredju vprašanje šolskega okraja za slovenske šole. Pri tem je bilo poudarjeno, da so doslej v zvezi s šolo zavzemale vse naše politične sile enotno stališče in da mora biti tako tudi v bodoče pri sprejemanju vseh stališč odločilnega pomena.

V zvezi s krajevnimi upravami je razprava pokazala nujno potrebo po izdelavi globalnega orisa stanja s posebnim ozirom seveda na tista vprašanja, ki posebej zanimajo Slovence v vseh treh pokrajinah.

V razpravi o tisku, radiu in televiziji je izvršni odbor ponovno pretresel vprašanje uvedbe deželnih televizijskih oddaj v slovenščini pri

RAI-TV. V tej zvezi je odbor potrdil svoje stališče, da mora biti produkcijski center za te oddaje v Trstu pri tržaškem sedežu RAI, da morajo biti oddaje v rokah Slovencev, da morajo biti te oddaje redne in ne le občasne, kot se sedaj govori da bodo, kakor tudi, da morajo biti Slovenci pravično zastopani v deželni komisiji, ker že zakon ne predvideva avtonomne slovenske komisije.

Pri pregledu sklepov o kulturnih vprašanjih je bil govor zlasti o poživitvi dejavnosti v Trstu in Gorici, o Slovenskem amaterskem gledališču itd.

Izvršni odbor je ugotovil, da ni bilo še nobenega odgovora na pismo v zvezi z občinskim antifašističnim odborom glede zahteve, da morajo biti v ta odbor vključene vse italijanske in slovenske protifašistične organizacije, ki so članice še vedno obstoječega Enotnega antifašističnega odbora. Za rešitev tega vprašanja je treba podvzeti nove korake.

Izvršni odbor je nazadnje pripravil program srečanj s predstavništvom Unije Italijanov za Istro in Reko, s predstavniki Koroške in nekaterih republik v SFRJ. Končno je še sklenil, da bo prihodnja seja glavnega odbora SKGZ 6. oktobra.

V nadaljevanju razprave je izvršni odbor obravnaval nekatera vprašanja Beneške Slovenije, seveda iz vidika, da so to predvsem vprašanja njih razvoja in odločitev in da lahko Slovenci v Trstu in Gorici samo pomagajo na njih morebitno željo. Tako je bil govor o raznih preučevanjih, filmskih večerih, turistični dejavnosti, folklori, kulturno - prosvetnem delu na splošno in o podobnih vprašanjih.

Izvršni odbor je nato pozdravil pobudo Slovenskega raziskovalnega inštituta, ki bo ob koncu septembra priredi tridnevni posvet o slovenskem šolstvu. Prvotno so načrtovali dvodnevni posvet z 8 referati, na osnovi prijavljenih poročil pa so morali program razširiti, saj bo na posvetu kar 16-17 referatov, s katerimi bodo izčrpno in na resni

študijski ravni obravnavali pereča vprašanja slovenskega šolstva v Italiji.

10.9
PRINORSKI
DNEVNIK
10.9.75

Odkrivanje kraških jam v Benečiji

V Beneški Sloveniji je dosti kraških jam, med katerimi jih je tudi nekaj precej globokih in že raziskanih. Dve društvi sta posebno aktivni pri odkrivanju kraških jam, in sicer speleološki klub Fante iz Tržiča in središče za raziskovanje Krasa v Trstu. Dvanajst članov tržaškega speleološkega društva se je te dni utaborilo pri jami v kraju Ložac v občini Sovodnje, kjer namerava ostati deset dni in jamo raziskati.

PRINORSKI
DNEVNIK

8.9.75

PRIMORSKI
DNEVNIK
10.8. 1975

5.

KULTURNO
SREČANJE
MED
SOSEDNIMI
NARODI

KAMENICA

SPORED :

DANES, 10. AVGUSTA 1975

- ob 10. uri: Otvoritev kioskov
- ob 15. uri: Nastop beneških godcev
- ob 16. uri: Sv. maša v štirih jezikih
- ob 17. uri: Ansambel «Veseli planšarji»
Pozdrav grmiškega župana inž. Fabia Boninija
Beneški pevski zbori
Folklorna skupina «L. Garzoni» iz Nem
Pevski zbor iz Bovca
Mandolinistični italijanski ansambel iz Kopra
Koroški pevski zbor

*V odmorih beneški dialektalni humoristični prizori
in vici — Sledi brezplačni ples z «Veselimi plan-
šarji» — Velik prostor za parkiranje — Kioski s
pijačo in jedajo.*

Kulturno srečanje organizirajo kulturna društva, Zveza izseljencev
in Planinsko društvo iz Beneške Slovenije.

Moč emigrantskih društev se kaže v njih enotnosti

Na zadnjem kongresu Zveze slovenskih izseljencev v Taminesu v Belgiji so spregovorili še številni drugi delegati. Tako je delegat sekcije Liege Pasquale Tomasetig orisal delovanje svoje sekcije, ki je skupaj s sekcijo iz Taminesa ena najštevilnejših sekcij sploh. Egidio Marzola iz Holandske pa je v svojem kratkem pozdravu napovedal razmah delo-

vanja Zveze na Holandskem, kjer pripravljajo otvoritev nove sekcije.

Pomemben je bil tudi poseg novega predsednika Zveze Luciana Feletiga. Opozoril je delegate na pomembno dejavnost Zveze v zadnjih dveh letih ter poudaril, da se danes, ob doseženem sporazumu med Italijo in Jugoslavijo, postavljajo pred Zvezo nove možnosti, predvsem pa nove naloge, saj je predvsem v tem trenutku nad vse pomembno, da Zveza ne popusti v svoji dejavnosti, ampak jo mora še bolj okrepiti in razširiti. O povezanosti beneškoslovenske problematike s splošno gospodarsko in politično problematiko v Evropi je spregovoril delegat iz Nemčije Ferruccio Clavara, ki je uvodoma poudaril, da ga ni sram povedati, da je razumel le malo tistega, kar so govorniki pred njim povedali v slovenščini, in obsodil dejstvo, da se v šolah Beneške Slovenije ne uči slovenski jezik. Clavara je govoril še o pomenu volitev 15. junija, ki odražajo splošen premik na levo v vsej Evropi, o deželni krizi, o narodnostnih problemih beneških Slovencev in spoštovanju ustave, o problemu mladine, predvsem pa je poudaril potrebo po enotni angažiranosti emigrantov in njihovih organizacij v mednarodnem delavskem gibanju. Glede diskriminacij, ki so jih emigranti deležni doma, je poudaril njunost, da društva masovno zahtevajo, naj

se emigrantom, ki so bili izbrisani iz volilnih seznamov, ponovno prizna volilna pravica.

Na nujnost enotne akcije emigrantskih organizacij, sindikatov in strank je opozoril tudi delegat iz Milana Armando Binutti, ki se je v svojem posegu dotaknil tudi splošnih problemov dela in zaposlitve, pa tudi narodnostnih problemov, pri čemer je poudaril, da je treba jasno pokazati na odgovornosti Krščanske demokracije, ki se je vedno upirala priznanju narodnostnih pravic beneškim Slovincem in ki se danes upira sklicanju pokrajinske konference o slovenski manjšini v videmski pokrajini.

PRIMORSKI
DNEVNIK
12. 11. 75

Pogled na kongresno dvorano v Taminesu v Belgiji

V nedeljo v «Ristori» v Čedadu proslava 30-letnice osvoboditve

Beneški Slovenci so se uprli fašizmu, ko je le-ta pričel izganjati slovenski jezik iz cerkva

Beneška kulturna društva, Zveza emigrantov in čedajski odbor partizanske zveze ANPI prirejajo v nedeljo, 5. oktobra ob 15. uri v gledališki dvorani Ristori osrednjo proslavo 30-letnice osvoboditve. Na tej priložnosti bodo govorili Izidor Predan in Mario Zudar ter predstavnik ANPI, po vsej verjetnosti predsednik Vincenti. Na sporedu so recitacije otrok iz Benečije, nastop Partizanskega pevskega zbora iz Trsta pod vodstvom Oskarja Kjudra ter harmonikarja Antona Birtiča.

Med kulturnimi društvi, ki sodelujejo pri proslavi osvoboditve, so «Ivan Trinko», «Rečan», «Nediža», skupina duhovnikov okoli lista

«Dom», Center za kulturne raziskave v Bardu, društvo beneških godcev «Vigio Karlič».

Proslava 30-letnice osvoboditve, ki jo prirejajo v nedeljo v Čedadu, nima samo namena obuditi spomin na zmago odporiškega gibanja v Italiji in v naši deželi, na zmago demokratičnih in naprednih sil nad nacifašizmom, ampak hoče obuditi spomin tudi na boj beneškega ljudstva. S tem v zvezi velja opozoriti na odpor, ki so ga fašistom nudili beneški Slovenci že veliko pred pričetkom oboroženega spopada.

Prvi odpor proti fašizmu se je pojavil, ko je fašizem začel izganjati slovenski jezik iz cerkva. Izrazito protifašistična je bila l. 1934 tudi demonstracija prebivalcev največje beneške vasi. Črneha vrha, ki se je sicer začela zaradi pomanjkanja vode, toda je zadobila izrazit značaj proti obstoječi oblasti. Prebivalci Črneha vrha so namreč priredili v Podbonescu demonstracijo, vdrli so v županstvo ter sneli ducejevo sliko.

V času oboroženega odpora so se Benečani pridružili partizanskim enotam ter je s tem v zvezi znano, kako se je to gibanje hitro razširilo, zaradi česar so po vojni konservativne in fašistične sile uprizorile znani proces proti Beneški četni, da bi zatrle težnje prebivalstva po svobodi in napredku, težnje, ki dobivajo v okviru italijanske družbe prav v tem letu vedno bolj jasne obrise.

PRIMORSKI
DNEVNIK
2. 10. 45

Dosleden boj za zagotovitev dela v Benečiji in za priznanje pravic beneških Slovencev

Prvega novembra letos bodo beneški izseljenci na kongresu v Taminesu v Belgiji ponovili svoje še neuresničene zahteve - Posebna pozornost težkemu položaju emigrantov v sedanji gospodarski krizi

Zveza slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije se pridno pripravila na svoj drugi kongres, ki bo 1. novembra letos v Taminesu v Belgiji. Odbor Zveze se je pletel sestati s predstavniki mnogih sekcij, ki so bili doma na počitnicah, tako se je predvsem pomenil z izseljenci iz Belgije, ki bodo seveda morali prevzeti vso skrb za organizacijo kongresa.

Da bi se domenili o nekaterih organizacijskih stvareh, sta se predsednik Zveze Marko Petrigh in tajnik Ado Cont sestala v petek, 12. t.m., s predstavniki sekcije iz Milana, ki jo vodi Armando Binutti. Po milanskem sestanku pa sta nadaljevala pot v Luzern, kjer so ju v soboto čakali predstavniki sekcij iz vse Švice. Več kot 30 delegatov je prišlo iz samega Luzerna, iz Emmenbrücha Züricha, Büllacha, Egglisaua, Winterthura, S. Gallena, Yverdona in Lausanne. Pridružila pa sta se jim še predstavnika «Colonie libere italiane» ter «Fogolar furlan» iz Luzerna.

Vsem se je v imenu sekcije iz Luzerna v odsotnosti predsednika Walterja Conta zahvalil tajnik Lojze Tedoldi, ki je poudaril pomen tega predkongresnega zborovanja. Pozdrav same Zveze pa je prinesel predsednik Marko Petrigh, ki je nato podal besedo tajniku Ado Contu, ki je prisotnim najprej podal kratek pregled delovanja Zveze v zadnjem času. Orisal je potek najvažnejših sej odbora Zveze, predvsem pa vrsto pomembnih prireditev, ki jih je Zveza priredila ali vsaj pri njih sodelovala. Predvsem je omenil veliki emigrantski praznik v Büllachu, Dan emigranta v Čedadu, poletni praznik emigrantov v Subidu, praznik v Čeneboli ter seveda Kulturno srečanje med sosednjimi narodi na Kamenici, pri katerem je prišlo v največji meri do izraza sodelovanje med Zvezo izseljencev in drugimi beneškoslovenskimi društvi. Kot pomemben dosežek tega sodelovanja je seveda omenil tudi pismo predstavnikov beneških Slovencev videmskemu pokrajinskemu svetu, ki so ga vsi prisotni sprejeli z navdušenim aplavzom.

Nato je prešel k ožji emigrantski problematiki ter navedel zahteve, ki jih je Zveza izseljencev postavila že leta 1969 na prvi deželni konferenci o emigraciji, ko so zahtevali izboljšanje gospodarskega položaja, namestitve učiteljev, ki ob-

vladajo domače beneško narečje, uvedbo pouka slovenskega jezika v šolah, možnost slovenskega uradovanja v občinskih uradih, zmanjšanje vojaških služnosti, uvedbo stolice za slovenski jezik na videmski univerzi ter ustanovitev študijskega centra in slovenske knjižnice v Beneški Sloveniji. Te zahteve so žal do danes ostale neuresničene in jih bo moral kongres spet postaviti. Med sklepi prvega kongresa pa je Cont pokazal na tiste, ki so zajemali v samo organizacijo Zveze in so bili uresničeni ali so vsaj na poti k uresničenju (povezava emigrantov, vzbujanje socialne in narodne zavesti, organizacija prireditev in tečajev, povezava s furlanskimi emigrantskimi društvi, povezava z ostalimi beneškoslovenskimi društvi ter s slovenskimi društvi drugod po deželi, vstop v SKGZ), obenem pa poudaril, da so pač ostali nerealizirani tisti sklepi, za realizacijo katerih je bilo potrebno sodelovanje oblasti (ustvarjanje novih delovnih mest, zajezitev emigracije, priznanje obstoja slovenske manjšine v videmski pokrajini).

Nato je Cont orisal sodelovanje s furlanskimi društvi: koordinacijski odbor se redno sestaja, v zadnjem času pa se dogovarjajo celo o ustanovitvi federacije vseh društev. V delovnem načrtu za tako federacijo je med njenimi nalogami omenjeno tudi prizadevanje za zaščito manjšin v deželi, poseb-

no pa za zaščito slovenske manjšine v Benečiji. Po kratkem prikazu socialnega stanja v Beneški Sloveniji je Cont pozval delegate, naj s svojimi posegi nakažejo probleme, ki bi jih bilo treba na kongresu posebej obravnavati.

Podpredsednik Luciano Feletig je nakazal kot najvažnejši problem ustvarjanje pogojev za vrnitev emigrantov, ki so v tujini izgubili delo. Doseči je treba, da bodo emigrantom resnično priznali pravice, ki jim pripadajo, beneškoslovenskim izseljencem pa seveda poleg socialnih tudi narodnostne pravice. Glede pisma videmskemu pokrajinskemu svetu pa je dejal, da bi bilo treba seznaniti z njegovo vsebino člane vseh sekcij Zveze.

Pio Cragnaz je obžaloval, da ni bilo od prvega kongresa Zveze do danes s strani oblasti nobenega pozitivnega ukrepa, ter izrazil upanje, da bo po drugem kongresu prišlo do konkretnih korakov. Predlagal je tudi, naj bi naslednji kongres potekal v sami Benečiji.

Omenil je zborovanje v Zürichu, ki so ga oblasti povsem ignorirale, in druge podobne primere. «Če imajo emigranti kakršnokoli pravico», je dejal Cragnaz, «to ni zasluga oblasti, ampak zasluga doslednih bojev emigrantov.» Tudi deželni prispevki emigrantskim društvom so prenikli, da bi jim omogočili boljše delovanje.

Tajnik «Fogolar furlan» Tonutti je izrazil zadovoljstvo svoje orga-

nizacije nad delom Zveze ter omenil, da se problemi emigrantov ne morejo reševati s folklornimi prireditvami, ampak le s skupnim delom. Izrazil je tudi popolno podporo narodnostnim zahtevam beneških Slovencev.

Laskave besede o delovanju Zveze sta izrekla tudi Spagnoli iz Yverdona, ki je dolgo časa pomagal pri izdajanju lista «Emigrant», ter predsednik «Colonie libere italiane» Princivalle, ki je omenil tudi hude gospodarske probleme doma in v tujini.

Zanimiva so bila tudi pričevanja nekaterih emigrantov. Doro Simig je povedal, da je bil po desetih letih službe zdaj že dvakrat odpuščen, Rino Tracogna pa po dvajsetih letih službe zaradi nesreče na delu ni mogel več na delovno mesto: ko mu je potekel bolniški dopust, so ga odpustili. Oba sta podčrtala problem izgube delovnega mesta v tujini ter nakazala kot najvažnejšo nalogo Zveze iskanje možnosti za vrnitev emigrantov.

O istem problemu so govorili tudi aktivni predstavniki sekcije iz Büllacha Danilo Chiacig, ter še Gregorio Borgu, Egidio Zuodar, Nello Cont in drugi.

Ob koncu sestanka je Ado Cont podal pregled problemov, ki so jih prisotni nakazali, ter povedal, da se bo geslo kongresa v skladu z današnjim težkim položajem glasil: Zagotovite nam delo v Beneški Sloveniji.

Tajnik sekcije iz Luzerna Lojze Tedoldi pozdravlja udeležence predkongresnega srečanja Zveze slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije. Na njegovi levi tajnik Zveze Ado Cont

PRIMORSKI
DNEVNIK
14.9.75

Izredno uspel vsakoletni natečaj, za beneške šolske otroke «Moja vas»

Furlanski pesnik Riedo Puppo: «Ohranite svoj jezik, govorite ga, pišite ga!»

Kakor za Benečanske kulturne dneve tako tudi za natečaj «Moja vas» lahko rečemo, da je postal že docela tradicionalna prireditve, ki jo beneški otroci, pa tudi starši in drugi, nestrpno in z veseljem pričakujejo.

Letos se je ob nedeljskem nagrajevanju otrok, ki so poslali organizatorju — študijskemu centru Nediža — svoje prispevke v domačem natečaju, že uro pred začetkom prireditve zbrala na dvorišču strokovne šole v Špetru precejšnja množica mladih in manj mladih. In ko se je prireditve začela, je bilo treba zvočnike obrniti proti dvorišču, kjer so stali vsi tisti — in ni jih bilo malo — ki niso našli mesta v nabito polni dvorani. Otrokom je najprej spregovoril prof. Pavel Petricig, ki je povedal, da so tudi letos dobili dobro stotino spisov iz vseh beneških vasi od Rezije, do Prapotnega; en prispevek pa je prišel celo iz Milana. Tudi «Vartaco», brošura z nekaterimi prispevki, je letos zbral v primerjavi z lansko, saj ima kar štiriindvajset strani. Pa še druga presenečenja čakajo prisotne otroke, za katera seveda pred koncem sporeda ne smejo zvedeti.

Napovedovalka Bruna Strazzoletti (bila je, kot vedno, odlična v svoji prisrčnosti in spontanosti, kar bo lahko potrdil vsakdo, ki zahaja na beneške kulturne prireditve) je nato napovedala slavnostnega govornika, furlanskega pisatelja Rieda Puppa.

Puppo je uvodoma izrazil svoje zadovoljstvo nad prireditvijo in omenil podobna prizadevanja med Furlani, ki

v zadnjem času spet dvigajo svoj jezik in mu skušajo dati čim več družbene veljave. Isto se dogaja tudi v Beneški Sloveniji. Natečaj «Moja vas» ni namreč zgolj tekmovanje za nagrade, ampak predvsem izraz vere v vrednote domače kulture, katere nosilec je v prvi vrsti jezik, ter zavzetosti za ohranitev in ovrednotenje te kulture. To ni nikak nacionalizem, ampak le zvestoba zemlji očetov, zvestoba tisti kulturi, ki lahko širšo državno skupnost le bogati. «Ohranite svoj jezik, govorite ga, pišite ga! To je edina prava pot in po tej poti morate pogumno naprejš», je dejal Puppo in doživel navdušen aplavz občinstva. Ob koncu je prinesel še pozdrav furlanskega pisatelja Alviera Negra ter prebral pesem furlanskega pesnika Virgilija, ki govori o ljubezni do domače zemlje.

Nato se je občinstvu predstavil barbaški zbor «Pod lipa», ki ga vodi priznani beneški glasbenik Nino Spogna. Čeprav je zbor še zelo mlad, saj vadi le nekaj mesecev, je lepo zapel pet domačih beneških pesmi, s čimer je hotel poudariti svojo povezanost s tradicijo, ter dodal še italijansko pesem iz 16. stoletja. Kot potem otroci, tako je tudi zbor dobil diplomo za sodelovanje na natečaju in

pokal predsednika deželnega sveta, saj je celotno delovanje zbora usmerjeno k istim ciljem kot natečaj «Moja vas».

Pred nastopom rezijanske folklorne skupine so pred občinstvo stopili Roberto iz Dreke, Irene in Albino iz Gorenjega Tarbilja, Marino iz Barda, Adriana in Giovanna iz Tarčmuna, Luciana iz Grmeka, Liliana iz Trušnjega in Maria Luisa iz Malinskega ter prebrali spise, s katerimi so sodelovali na natečaju. Pristrčni teksti, ki so deloma tudi natisnjeni v «Vartacu», so spravili marsikoga v sproščen smeh, saj so otroci zajeli v svoje prispevke predvsem lepe, vesele strani vaškega življenja.

Rezijanska folklorna skupina je morala nato zaplesati nekoliko na teso, kar ji pa nikakor ni odvzelo običajnega šarma. Upali bi si celo reči, da je bil nastop pri katerem so morali plesalci paziti na potreben prostor za predvidene korake, nekako bolj pristen, bolj je pričaral tisto vsepšno rezijansko plesanje ob domačih praznikih. Tudi napovedovanje rezijanskega napovedovalca, pretkano tu pa tam s stavki v rezijansčini, je prispevalo k ustvarjanju primerne vzdušja.

Ob koncu so že nestrpni otroci le prišli do daril. Tokrat so nagrade prispevali beneška društva Nediža, Rečan, Trinko, Zveza izseljencev, časopis Novi Matajur, Slovenski raziskovalni inštitut iz Trsta, Narodna in študijska knjižnica ter številne občine iz vseh treh pokrajin dežele, kjer živijo Slovenci (tako Špeter, Čedad, Števerjan, Sovodnje, Doberdob, Nabrežina, Zgonik in Dolina. Študijski center Nediža pa je poskrbel tudi za to, da so z vizitko na darilu otroci lahko v vseh špetrskih gostilnah, ki so imele razobešen plakat «Moja vas», dvignili sladoleđ, kar je seveda povzročilo veliko veselje, posebno še zato, ker ga je bil zaradi vročine v dvorani marsikdo potreben.

Tako so se otroci in starši še po prireditvi več časa zadržali v Špetru, ki je bil v celoti praznično urejen. Po prireditvi so se nekateri udeležili pohoda, ki ga je organiziral vaški odbor, ali pa se zadržali v lunaparku. Marsikdo si je tudi ogledal razstavo živali, pa tudi razstavo otroških risb v Nedižnjaku (to je v sedežu centra Nediža), ki so jo odprli v soboto. Razstavljeni so bila dela, ki so jih izdelali špetrski otroci na sobotnem tečaju «Naša Nediža», ter dela otrok iz Tarbilja, ki so obiskovali pošolski pouk. Naj ob koncu še omenimo, da je center Nediža začel s praznovanji že v petek, ko so v Špetru nastopili beneški pevski zbori Rečan, Nediški puobi, Sv. Lenart, pa tudi domači harmonikarji s pevcema Adrio Gujon in Frankom Cucovazem pod vodstvom Antona Birtiča.

Tako je tudi letošnje praznovanje sv. Petra, ki ga je od časa do časa po tradiciji zmutilo nekaj kapelj dežja, poteklo povsem v znamenju prerođa Beneške Slovenije. Z. G.

PRIMORSKI
DNEVNIK
1.8.75

V Čeneboli, pod Ivancem, so obnovili šagro star običaj, ki odraža našo narodno podobo

Poslanec Franco Castiglione (PSI) je na shodu rekel, da uspeh levice omogoča še hitrejše uresničevanje pravic beneških Slovencev

Z uspelim tridnevnim praznikom v Čeneboli so vaški fantje ob sodelovanju emigrantov obnovili lepo staro navado — praznovanje vaškega patrona sv. Joana. Tega praznika niso proslavljali že sedem let, in tudi poprej so bile s praznovanjem težave, ker so pod fašizmom in tudi pozneje preganjali vse tiste oblike združevanja domačinov, ki so nastajale iz samoniklih pobud in v katerih se je prek uporabe jezika in domačih običajev izkazovala slovenska narodna podoba tega prebivalstva.

Na prireditvi, ki jo je odprl Ado Kont, je spregovoril videmski poslanec PSI Franco Castiglione. Povsem je podprl boj beneških Slovencev za svojo narodno identiteto in dejal, da je lep napredek demokratičnih in levih sil ustvaril ugodno priložnost za že hitrejše napredovanje beneških Slovencev tako v pridobivanju jezikovnih in kulturnih pravic kakor tudi v njihovem gospodarskem, političnem in družbenem razvoju. Občinstvo, ki se je v velikem številu udeležilo prireditve in med katerim smo opazili tudi vidne predstavnike, prof. Viljema Černa, predsednika kulturnega društva Ivan Trinko, predstavnika društva emigrantov Marka Petriča in druge, je z odobravanjem sprejelo poslančeve izjave ter poudarjalo, kako je potrebno vse bolj požrtvalno, skupno in ustvarjalno delovati, da bodo beneški Slovenci prišli do svojih narodnostnih pravic, ki jim jih oblasti še vedno ne priznavajo.

Predstavniki beneških Slovencev, nekdanji emigrant Ado Kont, je v svojem uvodnem govoru rekel, da je potrebno obnoviti stare tradicije v beneških dolinah, da se prebivalci in zlasti mladina iz različnih dolin medsebojno spoznavajo in se zavedajo svoje pripadnosti širšemu občestvu.

V kulturnem delu prireditve je nastopila skupina društva beneških godcev «Vigion Karlič» iz Čedada, ki je pod vodstvom znanega prostvetnega delavca in buditelja be-

neških Slovencev Antona Birtiča Mečanca zapela več njegovih in narodnih skladb. Anton Birtič je med nastopom spremljal dva mlada pevca, 20-letno Adrio Gujon iz Tamore nad Mažerolami in 23-letnega Francka Kukovaca iz Gorenjega Marsina. Z njimi je nastopil znani ljudski harmonikar Elizej Jusa iz Petjaga. Birtičevi pevci so izvajali že znane in tudi nove beneške pesmi, med katere sodi «Beneška čečica», ki so so v nedeljo prvič izvajali.

V zabavnem, zlasti plesnem delu so nastopili Kraški odmevi iz Doberdoba, ki so v slogu narodnozabavne glasbe zaigrali lepo številno priljubljenih viž, ki so jih rojaki iz Benečije prav lepo sprejeli in se ob njih zvokih veselo zavrteli in zabavali. Izven programa so z izvirnimi domačimi pesmimi nastopili tudi mladi iz Črnega vrha v Beneški Sloveniji. Ob dobrem razpoloženju, ki sta ga ustvarila kapljica in dobra družba, so se tudi fantje iz drugih vasi poskušali v domačih vižah, toda mladincev iz Črnega vrha niso mogli prekositi niti po melodijah in niti po besedilu.

Zares škoda, da je prijetno razpoloženje zmotil dež, ki je pregnal občinstvo z zabavišča.

PRITORSKI
DITEVNIK
2.7.85

KATOLIŠKI
GLAS
21.8.75

Pogled na del večtisočglave množice, ki se je v nedeljo 10. avgusta zbrala na Kamenici pri Stari gori

Peto kulturno srečanje na Kamenici pri Stari gori v Beneški Sloveniji v soboto 9. in v nedeljo 10. avgusta je izredno lepo uspelo. Udeležba je bila res množična. Vsa prireditev je pokazala, da se Beneška Slovenija kulturno in narodno prebujata ter da so mimo časi, ko so politične sile skušale ta naravni razvoj zavreti.

V soboto je bila osrednja točka odkritje spominske plošče beneškoslovenskega »arenga« (zasedanja - skupščine). Glavna govornika sta bila župnik iz Matajurja Paskal Gujon, pisec knjige »Ljudje Nadiških dolin« in občinski svetovalec iz Špetra Firmino Marinig.

Oba govornika sta podčrtala pomen avtonomije beneških Slovencev, ki je edinstven primer v Evropi. Župnik Gujon je govoril v domačem beneškem narečju, Marinig pa v glavnem v italijanščini. Gujon je dejal: »Ker proslavljamo spomin na naše pradede, se mi zdi prav, da spregovorim v jeziku, ki so ga oni govorili in se je ohranil skozi stoletja.«

Po govorih so se udeleženci pomaknili k mogočnemu kamnitemu spomeniku, ki so ga za letošnje slavje organizatorji postavili pri vhodu na prireditveni prostor. Na njem stoji napis: »Tle se usako ljeto obnavljajo sosiednje, s katerimi so se beneški Slovenci avtonomno upravljali skozi 1000 let.«

Beneški duhovniki so spomenik, ob katerem je gorel kres, blagoslovili, čemur je sledila vesela družabnost.

V nedeljo se je prostrana senožet na Kamenici že v zgodnjih popoldanskih urah popolnoma napolnila. Bilo je več tisoč ljudi. Promet po cesti je bil tako gost, da so prometni stražniki na svoje lastno presenečenje komaj zmagovali delo.

Sredi senožeti je stal stiliziran kozolec z napisom »Beneški Slovenci pozdravljajo svoje sosede«, zraven pa je bil postavljen prostoren oder, zamisel arh. Simonittija.

Srečanje se je kot prejšnja leta pričelo s sv. mašo v štirih jezikih, ki so jo darovali župniki Paskal Gujon iz Matajurja, Artur Blasutto iz Viskorše, Marij Lavrenčič iz Štoblanka, Valentin Birtič iz Dreke, Emil Cenčič iz Trbija in Marijan Komjanc iz Sovodenj pri Gorici. Župnik Zuanella iz Trčmuna je v slovenščini poudaril zahtevo, da je danes nedopustno, da bi še kdo delil ljudi na svobodnjake in hlapce, saj imamo vsi iste pravice in enako dostojanstvo. To velja tudi za narode in jezike, ki jih ne smemo vrednotiti po vojaški in politični moči, ampak po duhovnih in kulturnih vrednotah. Med mašo je pel zbor »Rečanj« iz Ljes.

Kulturni program, ki je sv. maši sledil, je v duhoviti besedi napovedoval župnik Marij Lavrenčič. Na odru so se zvrstili beneški godci »Vigion Karlič«, »Veseli

planšarji« iz Slovenije, po govoru novega župana iz Grmekca inž. Fabia Boninija pa še pevski zbor iz Radiš na Koroškem, otroška folklorna skupina »Luigi Garzoni« iz Nem, beneška zbor »Rečanj« iz Ljes in »Pod lipo« iz Barnasa ter zbor uslužbencev »Iskre« iz Bovca. Izidor Predan pa je pripravil več humorističnih prizorov. Žal se je zaradi dežja, ki je na večer zmotil prireditev, dalo izvesti le dva.

Dež je sicer kmalu prenehal, vendar je večino udeležencev razgnal. Tisti pa, ki so ostali, so doživeli prijeten večer ob poskočni glasbi »Veselih planšarjev«. Poleg tega so prišli novi ljudje, tako da se je Kamenica spet napolnila.

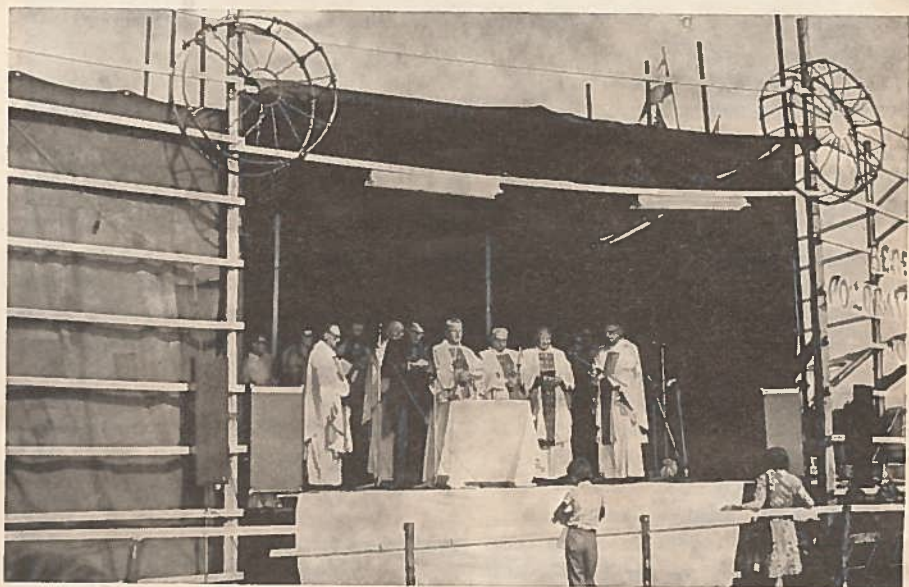
Naj poročilo zaključimo z besedami glavnega govornika župana inž. Boninija: »Dokazati moramo, da lahko živimo drug ob drugem ne samo v miru, ampak tudi, da smo si v medsebojno pomoč, dokazati moramo, da je tisto, kar nas ločuje, manj pomembno od tistega, kar nas druži, prispevati moramo k utrjevanju tega mostu med narodi, omogočati medsebojno spoznavanje, pomesti s starimi predsodki in prepričati porajanje novih: le tako bomo živeli v miru kot kulturni ljudje.« - ej

Predstavitve knjige o Beneški Sloveniji

V ponedeljek 24. februarja je na sedežu Društva slovenskih izobražencev predstavil svojo knjigo »Ljudje Nadiških dolin« župnik iz Matajurja Paskval Gujon. Udeležba je bila zelo lepa, debata obširna. Srečanja sta se udeležila tudi župnik iz Štoblanka Marij Lavrenčič in župnik iz Lika Jožko Kragelj.

KATOLIŠKI
GLAS
24.2.1975

Ljudsko slavje na Kamenici

Somaševanje v slovenskem, furlanskem, italijanskem in nemškem jeziku na Kamenici. Od leve: gg. P. Gujon, E. Cenčič, g. Zuanella (ob mikrofону), M. Lavrenčič, V. Birtič, A. Blasutto in M. Komjanc

Iz Beneške Slovenije

Duhovnik Jožef Kramaro nas je zapustil

Dan pred božičem 24. decembra 1974 so pokopali v Premariaku (Premariacco) pri Čedadu upokojenega župnika Jožefa Kramaro (Cramaro). Pogrebnih svečanosti v veličastni premarijaški cerkvi sta se udeležila oba videmska škofa, kakih 50 duhovnikov, med njimi tudi nekateri z Goriškega in iz Slovenije ter zelo veliko vernikov. Nadškof Battisti je v poslovitvenem nagovoru prikazal pokojnika kot odličnega duhovnika, sijajnega govornika, neustrašenega borca za teptane pravice, ki je v značaju »imel nekaj trdote hribov, iz katerih je izšel«, kremenitosti in oglatosti, tako da se je spoprijel tudi s škofi, a hkrati je bil nadvse plemenit, srčno dober, asketsko svetniški, ubog.

Jožef Kramaro, »vodilni v krogu kaplanov Čederincev«, se je rodil v Platiščah 29. septembra 1897. Komaj je bil leta 1923 posvečen v duhovnika, je celih deset let pastiroval v Osojanih v Reziji. To zapuščenno ljudstvo je tako vzljubil in se tako zagrizel v izraznost rezijanske slovenščine, da je sestavil in izdal leta 1927 rezijanski katekizem »To kristjanske učilo«. Zatem se je vrnil v Benečijo in 15 let upravljal župnijo Landar.

Trda so bila tista leta, ko je fašizem izgnal iz cerkve slovensko besedo. Kramaro je neustrašeno nastopal v obrambo slovenske besede v Vidmu in v Rimu, pri nadškofu Nogari in pri kardinalu Pizzardu, pri civilnih in političnih oblasteh. Landarski župnik, glasnik pravice zatiranih, je doživel tragedijo nešteti slovenskih duhovnikov, ki so za neustrašeno oznanjevanje resnice in za obrambo božjih, naravnih in narodnih pravic prejeli v nagrado prezir, nasprotovanje in preganjanje: bil je prestavljen v furlansko vas Premariacco. Dasi iztrgan iz svojega ljudstva je zanj neuklonljivo dvigal glas, se vrača med svoje in jih zagovarjal. Načeloval je delegaciji, ki je po končani zadnji vojni predložila prefektu v Vidmu zahteve za uveljavitev narodnih pravic v Benečiji in prejela zagotovila, ki pa žal niso bila nikdar uresničena.

Po 20 letih župnikovanja v Premariaccu se je umaknil v pokoj v vasico Campoglio, kjer je umrl 22. decembra 1974. Naslednjega dne so truplo prenesli v Premariacco, ker je želel biti pokopan tam, kjer je najdlje pastiroval.

R. K.

KATOLIŠKI
GLAS
2.1.75

KATOLIŠKI
GLAS
21.8.75

Pogled na del večtisočglave množice, ki se je v nedeljo 10. avgusta zbrala na Kamenici pri Stari gori

Peto kulturno srečanje na Kamenici pri Stari gori v Beneški Sloveniji v soboto 9. in v nedeljo 10. avgusta je izredno lepo uspelo. Udeležba je bila res množična. Vsa prireditvev je pokazala, da se Beneška Slovenija kulturno in narodno prebujata ter da so mimo časi, ko so politične sile skušale ta naravni razvoj zavreti.

V soboto je bila osrednja točka odkritje spominske plošče beneškoslovenskega »arenga« (zasedanja - skupščine). Glavna govornika sta bila župnik iz Matajurja Paskal Gujon, pisec knjige »Ljudje Nadiških dolin« in občinski svetovalec iz Špetra Firmino Marinig.

Oba govornika sta podčrtala pomen avtonomije beneških Slovencev, ki je edinstven primer v Evropi. Župnik Gujon je govoril v domačem beneškem narečju, Marinig pa v glavnem v italijanščini. Gujon je dejal: »Ker proslavljamo spomin na naše pradede, se mi zdi prav, da spregovorim v jeziku, ki so ga oni govorili in se je ohranil skozi stoletja.«

Po govorih so se udeleženci pomaknili k mogočnemu kamnitemu spomeniku, ki so ga za letošnje slavlje organizatorji postavili pri vhodu na prireditveni prostor. Na njem stoji napis: »Tle se usako ljeto obnavljajo sosiednje, s katerimi so se beneški Slovenci avtonomno upravljali skozi 1000 let.«

Beneški duhovniki so spomenik, ob katerem je gorel kres, blagoslovili, čemur je sledila vesela družabnost.

V nedeljo se je prostrana senožet na Kamenici že v zgodnjih popoldanskih urah popolnoma napolnila. Bilo je več tisoč ljudi. Promet po cesti je bil tako gost, da so prometni stražniki na svoje lastno presenečenje komaj zmagovali delo.

Sredi senožeti je stal stiliziran kozolec z napisom »Beneški Slovenci pozdravljajo svoje sosede«, zraven pa je bil postavljen prostoren oder, zamisel arh. Simonittija.

Srečanje se je kot prejšnja leta pričelo s sv. mašo v štirih jezikih, ki so jo darovali župniki Paskal Gujon iz Matajurja, Artur Blasutto iz Viskorše, Marij Lavrenčič iz Štoblanka, Valentin Birtič iz Dreke, Emil Cenčič iz Trbija in Marijan Komjanc iz Sovodenj pri Gorici. Župnik Zuanella iz Trčmuna je v slovenščini poudaril zahtevo, da je danes nedopustno, da bi še kdo delil ljudi na svobodnjake in hlapce, saj imamo vsi iste pravice in enako dostojanstvo. To velja tudi za narode in jezike, ki jih ne smemo vrednotiti po vojaški in politični moči, ampak po duhovnih in kulturnih vrednotah. Med mašo je pel zbor »Rečanj« iz Ljes.

Kulturni program, ki je sv. maši sledil, je v duhoviti besedi napovedoval župnik Marij Lavrenčič. Na odru so se zvrstili beneški godci »Vigion Karlič«, »Veseli

planšarji« iz Slovenije, po govoru novega župana iz Grmekca inž. Fabia Boninija pa še pevski zbor iz Radiš na Koroškem, otroška folklorna skupina »Luigi Garzoni« iz Nem, beneška zbor »Rečanj« iz Ljes in »Pod lipo« iz Barnasa ter zbor uslužbencev »Iskre« iz Bovca. Izidor Predan pa je pripravil več humorističnih prizorov. Žal se je zaradi dežja, ki je na večer zmotil prireditvev, dalo izvesti le dva.

Dež je sicer kmalu prenehal, vendar je večino udeležencev razgnal. Tisti pa, ki so ostali, so doživeli prijeten večer ob poskočni glasbi »Veselih planšarjev«. Poleg tega so prišli novi ljudje, tako da se je Kamenica spet napolnila.

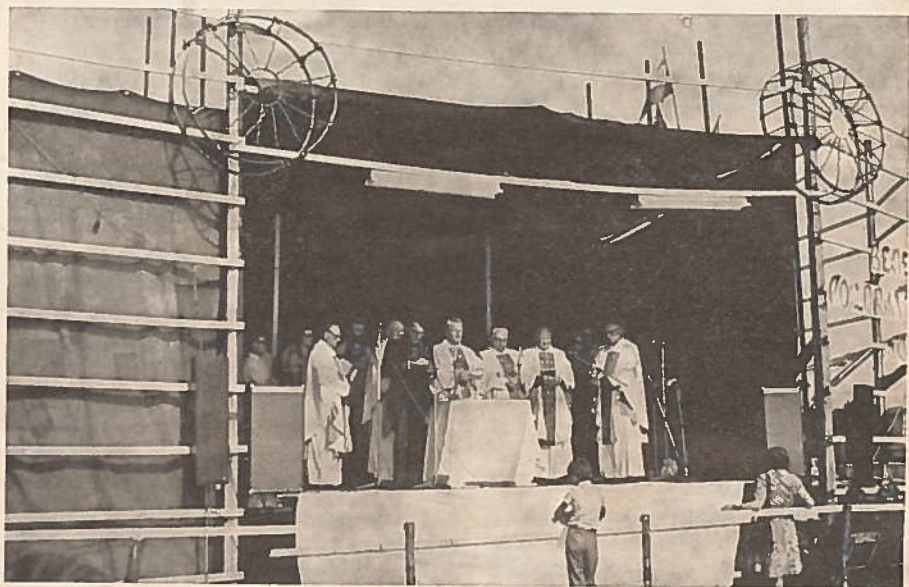
Naj poročilo zaključimo z besedami glavnega govornika župana inž. Boninija: »Dokazati moramo, da lahko živimo drug ob drugem ne samo v miru, ampak tudi, da smo si v medsebojno pomoč, dokazati moramo, da je tisto, kar nas ločuje, manj pomembno od tistega, kar nas druži, prispevati moramo k utrjevanju tega mostu med narodi, omogočati medsebojno spoznavanje, pomesti s starimi predsodki in prepričati porajanje novih: le tako bomo živeli v miru kot kulturni ljudje.« - ej

Predstavitve knjige o Beneški Sloveniji

V ponedeljek 24. februarja je na sedežu Društva slovenskih izobražencev predstavil svojo knjigo »Ljudje Nadiških dolin« župnik iz Matajurja Paskval Gujon. Udeležba je bila zelo lepa, debata obširna. Srečanja sta se udeležila tudi župnik iz Štoblanka Marij Lavrenčič in župnik iz Lika Jožko Kragelj.

KATOLIŠKI
GLAS
24.2.1975

Ljudsko slavlje na Kamenici

Somaševanje v slovenskem, furlanskem, italijanskem in nemškem jeziku na Kamenici. Od leve: gg. P. Gujon, E. Cenčič, g. Zuanella (ob mikrofону), M. Lavrenčič, V. Birtič, A. Blasutto in M. Komjanc

Nove perspektive za uveljavljanje narodnostnih in gospodarskih interesov beneških Slovencev

Izčrpno poročilo prof. Viljema Črna o spremenjenem političnem položaju v Benečiji in o novih nalogah beneških kulturnih društev

V ponedeljek zvečer se je, v skladu z načelom, da se razen v Trstu občasno sestaja tudi v Gorici in v Čedadu, na sedežu društva «Ivan Trinko» v Čedadu sestala razširjena izvršni odbor SKGZ. Sestanka so se na povabilo SKGZ udeležili tudi predstavniki slovenskih društev, ki delujejo v Beneški Sloveniji: društva «Ivan Trinko», Društva slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije, študijskega centra «Nediža», društva «Rečana», društva «Dom», glasbenega društva «Karič», zbor «Pod lipo» in Planinskega društva, prav tako pa tudi nekateri na zadnjih volitvah izvoljeni občinski predstavniki.

Pretežni del seje je bil seveda posvečen aktualnim vprašanjem Beneške Slovenije, o katerih je izvršnemu odboru izčrpno poročal prof. Viljem Črno, predsednik društva «I. Trinko».

Prof. Črno je v uvodu najprej ugotovil, da so volitve 15. junija letos tudi v Beneški Sloveniji ustvarile novo stvarnost. Zrušil se je demokristjanski fevd in monopol nad javnim življenjem, kar bo nedvomno imelo blagodejen vpliv in s čimer je dana jasnejša perspektiva za konstruktivnejši pristop k priznavanju in zaščiti slovenske jezikovne skupnosti v videmski pokrajini. Prav gotovo bodo nekateri novi občinski odbori poselej imeli več poslušaja za narodnostne pravice beneških ljudi in se tudi sami zavzemali za zavarovanje narodnostnih interesov beneške skupnosti pred diskriminacijami in za razvijanje sodelovanja s slovenskimi kulturnimi društvi pri sprejemanju določenih ukrepov za demokratični napredek beneških dolin. Prof. Črno je poudaril pomen dejstva, da je nove utripe v odnosih do slovenske etnične skupnosti mogoče opaziti tudi v sami KD, ki je morala kandidirati na svojih listah tudi ljudi, ki so že sodelovali z beneškimi društvi in se zavzemali za spoštovanje slovenske skupnosti na področju njene kulture, prosvete in jezika. Prav tako so bile nove težnje v sami KD opazne tudi v nekaterih njenih volilnih programih. Profesor Črno je menil, da vsi ti novi pojavi v beneškem političnem življenju dokazujejo, da je delo beneških kulturnih društev in organizacij obrodilo dobre sadove, saj se splošen položaj izboljšuje, šovinizem izgublja pozicije in krha se nasprotovanje slovenskemu življenju. Kulturne manifestacije beneških društev vedno bolj pritegujejo množice, ker te manifestacije odražajo njihovo čustvovanje in so jim bodrilna sila pri izražanju naravnih zahtev po spoštovanju pravic in svobodnega življenja naroda beneških dolin.

Novo politična stvarnost z razmahom demokratičnih sil v Beneški Sloveniji omogoča korenitejšo nastope za razvoj vse vprašanj od kulturnih do socialnih in gospodarskih, zagotovila o novem načinu upravljanja občin pa odpirajo vrata kulturnim organizacijam za odprt in nepretrgan dialog z upravitelji za reševanje vseh vprašanj v duhu uveljavljanja direktne demokracije in želje po sodelovanju vseh konstruktivnih sil. Pri tem je prof. Črno omenil tudi okrepitev demokratičnih sil v gorski skupnosti in pa shod duhovnikov videmske škofije, ki so

rati programe političnih strank, ki so se na zadnjih volitvah potegovale za glasove beneških Slovencev, preučevati možnosti za razvoj obrtništvu, male trgovine ali zadružništva po vaseh itd. Opozoril je na nevarnost tako imenovane turistične kolonizacije v Beneški Sloveniji, ki ne prinaša domačemu gospodarstvu nobenih koristi pač pa odpira vrata asimilaciji. Nadalje bo treba razvijati napore v zvezi s šolo in poučevanjem v slovenskem jeziku v obliki pošolskega pouka, celodnevnega pouka in večernih tečajev. Še bolj bo treba razgibati prosvetno dejavnost po vaseh in tej dejavnosti nuditi največjo podporo. Beneška kulturna društva morajo postati vsak dan bolj uspešen katalizator dela in življenja v Benečiji in prvi branilci in nosilci vseh občutenih problemov prebivalstva, je dejal na koncu svojega poročila prof. Črno.

V razpravi so diskutanti poglobili razna vprašanja, pri čemer je bil zlasti velik poudarek na vprašanju zaposlovanja izseljencev, ki se zaradi svetovne gospodarske krize v vedno večjem številu vračajo v domače kraje. Mnogi diskutanti so poudarjali važnost podpiranja kulturno - prosvetne dejavnosti v vseh njenih oblikah od glasbene do etnografske in družabne. Beseda je tekla tudi o čedalje večji razširjenosti Novega Matajurja, o poučevanju v slovenščini, o potrebi od-

nosov z novimi občinskimi upravami in državo, o izkoriščanju mnogih zapuščenih občinskih poslopij za kulturne potrebe prebivalstva, o veliki proslavi 30-letnice osvoboditve, ki naj bi bila 5. oktobra s sodelovanjem vseh beneških društev itd. Predvsem pa so vsi, ki so posegli v razpravo, poudarjali pomen novega političnega položaja, ki je nastal po zadnjih volitvah in pomen perspektiv, ki jih ta položaj odpira za učinkovito uveljavljanje narodnostnih, gospodarskih in socialnih potreb, za katere se ljudje v beneških dolinah vedno bolj odkrito, zavestno in pogumno zavzemajo.

V povzetku diskusije je predsednik SKGZ Boris Race dejal, da bodo iz analize položaja morala beneška kulturna društva in organizacije avtonomno kot doslej povzeti ustrezne konkretne sklepe in za njih uresničitev tudi angažirati vse svoje sile. Pri tem lahko beneški Slovenci in njihova društva računajo na pomoč vseh Slovencev v Italiji.

Razširjeni izvršni odbor je nato poročilo prof. Črna v celoti odobrilo.

V drugi točki dnevnega reda je izvršni odbor razpravljalo o položaju na slovenski radijski postaji Trst A in delno izpopolnil osnutek besedila ustreznega stališča, ki ga je pripravila komisija za množična občila pri SKGZ.

PRIMORSKI
DNEVNIK
16.7.75

v svoji resoluciji z dne 27. 6. t. l. odklonili vsako povezavo s strankami, se zavzeli za obnove svoje identitete z ljudstvom, za varstvo kulturne dediščine in za svobodno prisotnost tako furlanščine in nemščine kot slovenščine v prizadetih krajih v cerkvah, šoli in na radioteleviziji.

Izhajajoč iz novega položaja in večje odprtosti do življenjskih in narodnostnih interesov beneških Slovencev, je prof. Črno nakazal tudi konkretne naloge in nove oblike dela, pred katere so postavljena beneška kulturna društva pri zastavljanju in soočanju z obsežno problematiko in pri iskanju ustreznih in specifičnih rešitev. Dotaknil se je vprašanja izseljevanja in s tem povezanega nujnega izboljšanja možnosti zaposlitve doma in izboljšanja ambientskih pogojev, omenil je turistično krizo in možnosti turističnega razvoja beneških dolin, reforme šolstva in kulturne dejavnosti. Nujno bo treba globlje preučiti agrarno - ekonomsko strukturo in infrastrukturo opremljenost, analizi-

V Čenti od sobote dalje folklorni festival

V Čenti bo od sobote do srede enajsti mednarodni folklorni festival, ki so mu nadeli naziv «Evropa src». Na sporedu so nastopi raznih skupin, v nedeljo popoldne pa bo sprevid folklornih skupin. Gostitelj srečanja bo domače folklorno društvo «Chino Ermacora». Med udeleženci festivala so makedonski zbor «Kočo Racin» iz Skopja, ki smo ga gledali pred kratkim na Tržaškem in na Goriškem, «Usmev» iz Češkoslovaške, «Lykion ton Ellenikon» iz Grčije in še nekaj italijanskih skupin.

PRIMORSKI
DNEVNIK

17.7.75

Zanimanje nemških slavistov za narečja in narodopisje Slovencev v Benečiji in Reziji

**Prof. Pavle Merkù predaval v institutu
za slavistiko univerze v Erlangen-Nürnbergu**

Prof. Pavle Merkù je 26. junija letos imel pri Institutu za slavistiko na Friedrich-Alexandrovi Univerzi v Erlangen-Nürnbergu predavanje z naslovom MUNDARTEN UND FOLKLORE DER SLOWENEN IN FRIAUL UND IM RESIATAL (Narečje in narodopisje Slovencev v Furlaniji in Reziji).

V zvezi s tem smo ga prosili za razgovor.

— Gospod profesor, kako je prišlo do tega predavanja? Kdo je bil pobudnik?

— Predstojnik Instituta za slavistiko Univerze v Erlangen-Nürnbergu prof. Joseph Schütz, ki sicer predava ruski jezik in književnost, se osebno zelo zanima tudi za Benečijo in posebno za Rezijo: njegovo raziskovanje staroslovanske in starogermanske onomastike je večkrat usmerilo njegov študij na področje oglejskega patriarhata in tu je moral zadevati ob zanimive jezikovne arhaizme naše Benečije. Preko slučajnega srečanja s slavistom iz Italije, ki pozna moje jezikoslovne in etnomuzikološke raziskave na tem področju, in preko mojih publikacij, je spoznal moje delo in me že lanske jeseni pobal, ali bi prišel predavat kot gost v njegov institut. Po krajši korespondenci z njim sem prejel formalno vabilo in moram reči, da sem ga sprejel z velikim veseljem.

— Kako ste posredovali Benečijo nemškim slavistom?

— Nekako polovica predavanja je bila okvirnega značaja. Razen prof. Schütza, ki je bil že večkrat v Benečiji in Reziji, niso študentje, asistenti in profesorji, ki so predavanju sledili z napetim zanimanjem, poznali Benečije in njene problematike. Zato sem jim najprej prikazal to gnezlo — in sicer Kanalsko dolino, Rezijo, tersko območje in Nadiške doline — v bistvenih potezah, s tem da sem orisal zemljepisne, zgodovinske in socialne značilnosti. K temu sem dodal pregled slavističnih in narodopisnih raziskav od konca 18. stoletja do tridesetih let našega stoletja in se sklical na znane vire. Drugo polovico predavanja pa sem posvetil povojnim raziskavam in zbirkam, omenil nabiralno delo ustanov (Institut za slovensko narodopisje pri SAZU v Ljubljani, Centro Nazionale Italiano Studi di Musica Popolare v Rimu in tržaški sedež Italijanske radiotelevizije) in raziskave slovenskih, italijanskih in furlanskih specialistov ter orisal obseg svojega osebnega dela na področju dialektologije in etnomuzikologije ter tehnejše dosežke tega dela. Imel sem uro časa na razpolago in sem ta čas točno izabil, da sem povedal vse, kar se mi je zdelo bistveno. Mislim, da je bil pregled izčrpen in da zdaj poslušalci poznajo v bistvenih potezah značilnosti Benečije in trenutno stanje raziskav in zbirk.

— Ste se pri predavanju poslužili kakih pripomočkov v ilustracijo?

— Dal sem poslušati šest zanimivih primerov ljudske glasbe: za Kanalsko dolino značilen primer slovenskega fantovskega petja z zanimivo, arhaično in redko ukovsko pesmijo Jo le snueče neč, dave; za Rezijo lirsko pesem iz Učje Koj čena gja, da lipa ma, ki združuje v sebi številne arhaične poteze, nato nabožno solbaško Ore tri triji krajave, ki se je ohranila v zvezi z enim redkih reliktove oglejske patriarške liturgije v naši deželi, in plesno vižo Anari nu A-

šanj in mi s tem dokazalo, koliko so se poglobili v snov mojega predavanja. Če mi dovolite, bom dodal, da mi ni še nobeno drugo predavanje pripravilo tolikšno zadoščenje, ki ga je še povečala ponudba, da mi besedilo predavanja objavijo v Nemčiji, in omemba, da me bojo še povabili.

— Ali nam lahko omenite kak poseben problem ali kako zanimivost, ki jo je osvetlil razgovor po predavanju?

— Prof. Schütz je omenil težave, ki jih je imel, ko je v slovenskih publikacijah srečal imena za kraje, ki jih je na zemljevidih najti le v italijanščini, začenši z Oglejem in Čedadom. Pri tem sem razvidel veliko korist, ki jo prinaša dvojezični zemljevid tudi tujim slavistom. Sam prof. Schütz pozna sicer slovenščino tako dobro, da je prevedel v nemščino Nahtigalove Slovanske jezike.

— Kakšen je vaš vtis o Institutu, pri katerem ste gostovali?

— Prof. Schütz je bil odličen gostitelj in mi je dal možnost, da se seznanim z ustrojem študija slavistike na nemških univerzah: slavistiko učijo namreč v Nemčiji na vseh univerzah. Obiskal sem Institut in njegovo biblioteko, ki je skrbno urejena in razpolaga tudi z nekaj temeljnimi deli iz slovenistike in s slovenskimi strokovnimi revijami, ki jih prejema redno.

PRIMORSKI
DNEVNIK
13.7.75

naraj v izvedbi biskih citiravcev; za Ter davno romarsko Tan dol te če voda Rajna (poslušalci so obstrmeli ob ugotovitvi, da poje slovenska ljudska pesem o nemškem Renu!); za Nadižo pa srednjeveško sekvenco Jezus je od smarti ustau, ki jo je že Trubar imenoval «ta staro pejsen».

Nadalje sem jim pokazal sliko rezijanskih citiravcev in sem se posluževal dvojezičnega zemljevida, ki je lani izšel v Ljubljani, Zemljevid, trak s primeri in nekaj publikacij, sem po predavanju podaril Institutu.

— Ali je to vaše predavanje izzvalo radovednost nemških slavistov?

— Razgovor, ki je sledil predavanju, me je presenetil nič manj od pazljivosti, s katero so vsi sledili predavanju in primerom. Nekaj študentov in profesorjev je postavilo vrsto umnih strokovnih vpra-

REZULTATI V BENEŠKI SLOVENIJI IMAJO VELIK ZGODOVINSKI POMEN

KD izgubila občine Grmek, Sovodnje, Srednje, Praprotno in Gorjani - Chiabudini (KD) in Napoli (PSDI) izvoljena v pokrajinski svet, lepo sta se uveljavila Petričič (KPI) in Marinič (PSI)

Kot smo že na kratko poročali, so pomenile letošnje upravne volitve v Beneški Sloveniji prelomnico z dosedanjjo prakso. Krščanska demokracija je morala izpustiti iz rok številne občine, v katerih je do sedaj neomejeno gospodovala, v številnih drugih pa je bila dana podlaga za bodočo spremembo v krajevni upravi. Proti samovolji Krščanske demokracije so se uprli številni ljudje in v beneških vaseh, kot tudi v številnih drugih krajih videmske pokrajine, so domačini sestavili najrazličnejše koalicije, v prvi vrsti seveda levičarske, da bi demokristjane izrinili z dolgoletne oblasti.

Zaradi izredne zanimivosti objavljamo uvodni članek, ki je izšel v beneškem petnajstdnevniku «Novi Matajur». Prepričani smo, da bomo vsem našim bralcem ustregli z zanimivo analizo izida volitev v Beneški Sloveniji.

«Na nedeljskih volitvah, kakor po vsej Italiji, je bil zabeležen premik na levo tudi v Beneški Sloveniji. Mladi, ki so prvič volili, niso razočarali tistih, ki so od njih pričakovali bolj odločen glas na levo. Tudi nekaj starejših, tradicionalnih volivcev Krščanske demokracije, je oddalo svoje glasove naprednejšim delavskim strankam. To nam kažejo rezultati občinskih in pokrajinskih volitev v Beneški Sloveniji. Kandidata Komunistične partije Italije in PSI prof. Petričič in prof. Marinič sta se dobro uveljavila. Glavni delavski stranki sta lepo napredovali tudi v tistih občinah, kjer sta prej prejemale neznatno število glasov. V volilnem okrožju Špeter Slovenov ob Nadiži je dobil Petričič 704 glasove, kar je še enkrat toliko kot pred petimi leti, prof. Marinič pa 835. Tem levim glasovom je treba prišteti še one, ki jih je dobil socialdemokratski kandidat Napoli, ker ljudje verujejo v etiketo socializma. Napoli je dobil 1221 glasov in je bil izvoljen.

«Krščanska demokracija bi bila doživela še večji poraz, če bi ne bila kandidirala za pokrajinski svet človeka, ki je javno pokazal določeno odprtost do našega narodnostnega problema in pripravljenost, da se ta problem vsaj začne resno preučevati.

«Za občinske kandidatne liste Krščanske demokracije niso volivci tako glasovali, kakor so glasovali za pokrajinski svet, posebno ne tam, kjer so lokalni voditelji proti odprtosti do naših problemov. Nagradili so kandidata stranke Chiabudinija, ki je bil izvoljen v pokrajinski svet in kaznovali lokalne liste, ki so jih sestavljali ljudje, ki niso dajali jamstva za napredek in demokratični razvoj v naših dolinah. Od osmih občin vzhodne Beneške Slovenije, ki sestavljajo gorsko skupnost Nadiških dolin, je Krščanska demokracija izgubila štiri občine, in sicer Grmek, Srednje, Sovodnje in Praprotno. Le za las ni padel tudi Špeter Slovenov ob Nadiži, glavna občina naših dolin, kjer se je postavila po robu združena levica: komunisti, socialisti, napredni socialdemokrati in neodvisni demokrati.

žene levice, katere nosilec je bil socialdemokratski pokrajinski kandidat Napoli, v Praprotnem dobila občino z večino 3 glasov.

«V Srednjem so dobili občino socialdemokrati in bo Krščanska demokracija v manjšini. Tudi tu se je dobro uveljavila lista Obnove, a na žalost ni bil izvoljen noben kandidat, ker so se razpršili glasovi na četrto listo, ki so jo v zadnjem trenutku predstavili desidenti Krščanske demokracije. V Bardu, v zapadni Benečiji, je dobila krajevna lista, katero so sestavljali napredni in zavedni elementi, 252 glasov, v Fojdi so na drugem mestu komunisti.

«Kljub napredu smo z izidi volitev le delno zadovoljni, ker ne izražajo volje najbolj zdravega jedra našega ljudstva. V nekaterih obci-

nah je volila samo polovica vpisanih volivcev, ker so ljudje po svetu, izseljencev ni bilo in jih ne obsojamo, ker vemo, v kakšnih težavah se nahajajo zaradi ekonomske krize, ki je zadela države, v katerih delajo in živijo. Bojijo se odpustov. Dežela pa jim ni hotela priskočiti na pomoč, kakor so zahtevale njihove organizacije, da bi jim povrnili vsaj potne stroške. Na vsak način so zadale te volitve hud udarec nazadnjaškim in reakcionarnim silam in njihov izid predstavlja začetek novega obdobja v naši zgodovini, ne samo po občinah, temveč tudi v gorski skupnosti naših dolin, ki bo delno spremenila svojo politično fiziognomijo. Poslej bomo vodili z večjim uspehom in večjo močjo boj za obnovo Benečije».

«V Grmeku in v Sovodnjah je Krščanska demokracija izgubila občini prvič po 29 letih upravljanja. Najbolj pekoč poraz je doživela v Grmeku, kjer se je predstavila kot alternativa lista Obnova, katero so podprla kulturna društva naših dolin. Ta lista je bila predmet grobih napadov tudi s strani nekega videmskega dnevnika, posebno pa lokalnih voditeljev Krščanske demokracije. Rezultat: za demokristjanskega pokrajinskega kandidata Chiabudinija, katerega intervju je objavil Novi Matajur pred volitvami, so oddali v Grmeku 343 glasov, lokalna občinska lista stranke, v kateri so bili tudi socialdemokratski elementi, je prejela 114 glasov, napredna lista pa je dobila kar 251 glasov.

«Težko je opisati navdušenje ljudi nad uspehom demokratičnih sil v Grmeku. Prav tako je tudi v Sovodnjah, kjer je dobila večino združena levica, ki bo imela 10 svetovalcev proti petim, medtem ko jih bo v Grmeku imela lista Obnove 12 proti trem. Prav tako je lista zdru-

PRIMORSKI
DNEVNIK

3.7.75

V nedeljo na Vrhu srečanje med Goričani in Benečani

Prihodnji petek nastop folkloristov iz Skopja
Proslava 30.letnice osvoboditve 13. julija

Tudi letos priredita prosvetno društvo «Danica» na Vrhu in krajevna sekcija zveze bivših partizanov poletni praznik, ki mu na Vrhu pravijo «piknik». V letošnjem sporedu imajo vrsto prireditev od jutri, 4. julija do nedelje, 13. julija. Program je kot običajno bogat na prireditvah, celotni izkupiček prireditev bo šel v sklad za gradnjo Prosvetnega doma na Vrhu. Do lanskega leta so imeli Vrhovci polno dela s prizadevanji za gradnjo partizanskega spomenika v vasi, sedaj so svoje zanimanje usmerili v gradnjo domačega prosvetnega doma, ki bo služil prosvetnemu udejstvovanju v tej majhni, a prizadevni kraški vasi. Če jim bosta sreča in predvsem vreme naklonjena, so prepričani, da bodo lahko kmalu začeli uresničevati svojo zamisel.

Praznovanje se prične jutri zvečer, nadaljevalo se bo v soboto in tudi v nedeljo. Jutri in v soboto bodo odprti kioski z jedaçami in pijaçami, na sporedu bo ples, poleg tega pa tekmovanje v briškoli. V nedeljo pa bodo dali prireditvi kulturni pečat. Vrh bodo obiskali beneški Slovenci. Skupina znanega beneškega kulturnega delavca A. Birtiča - Mečanca bo prišla na Vrh, kjer bo nastopila s kulturnim programom od 19. ure dalje. To bo lepa prilika za srečanje in medsebojno spoznavanje beneških in goriških Slovencev.

V petek, 11. julija se bo ne samo Vrhovcem, marveç vsem Goričanom in ljubiteljem folklornih plesov nudila izredna priložnost: na poti skozi našo deželo v Italijo in Francijo je znana folklorna skupina «Kočo Racin» iz Skopja. Ta se bo ustavila dva dni v našem zamejstvu in v petek zvečer bo nastopila na poletni prireditvi na Vrhu. Makedonski plesalci nam bodo prikazali bogat spored makedonskih in drugih jugoslovanskih plesov in pesmi.

Zaključna prireditve pa bo v nedeljo, 13. julija. Ta dan bo posvečen proslavi 30.letnice osvoboditve. Poleg priložnostnih govorov bodo nastopili na tej prireditvi instrumentalni kvintet iz Nove Gorice, godba na pihala iz Nove Gorice in zbor «Kras» iz Opatjega sela.

PRIMORSKI

DNEVMIR

3.7.75

Beneška Slovenija

P. u. 27/6 vstaja

Beneška Slovenija je tista naša pokrajina, ki predstavlja obrambni zid slovenskega naroda na severozahodu. Slovenski živeli v tej mali in pretežno gorati deželici južno od Matajurja in Kanina se trdo živo bori za svoje narodnostne pravice. Mladina ob mejni reki Idriji, ob Nadiži in Teru, kakor tudi v Režjanski in Kanalski dolini ubira pota, ki jim jih je že davno tega začrtal veliki duh iz Trčmuna, Ivan Trinko-Zamejski.

Na tem območju je čedalje več mladih, ki mislijo svobodno, ki se zavedajo, da so Slovenci. In ravno od te stopnje naprej, ko se domačini zavedajo svojega porekla, dobiva boj za pravico Beneških Slovencev iz dneva v dan večjo moč. Beneški ljudje se že skoraj množično dogovarjajo, kako se organizirati in kaj storiti, da bi dosegli enakopravnost z večinskimi narodom države, kamor jih je pahnila usoda 1866. leta.

V zadnjih nekaj letih je Beneškim Slovincem uspelo osnovati številna slovenska društva, okrog katerih se zbirajo domačini Trinkove deželice pod Matajurjem. Tako so nastala Beneško planinsko društvo v Čedadu, pevski zbor „Pod lipo“ v Dolnem Barnasu, študijsko-raziskovalni center v Brdu na zahodu, študijski center „Nediža“ v Špetru Slovenove, Beneški pevski zbor „Nediže glas“ v Čedadu, kulturno društvo „Rečanj“ na Ljesah, Skupina slovenskih duhovnikov „Dom“ v Štoblanku, društvo „Ivan Trinko“ v Čedadu, pevski zbor „Rečanj“ na Ljesah, društvo beneških godcev „Vigion Karlič“ v Čedadu, Kulturno društvo Šentlenart, Zveza slovenskih izseljencev v Čedadu, Beneški pevski zbor „Nediški puobi“ v Podbonecu in še nekatera športna društva. Razen tega se pripravljajo ustanovitev društva revolucionarnih žena iz Benečije ter društvo beneških profesorjev in učiteljev.

To je edina prava pot do cilja. Več ko bo v Benečiji slovenskih organizacij, večjo moč bodo imeli domačini v svojih odločnih zahtevah po priznanju pravic, ki jim gre do.

Pomudimo so okrog delovanja Zveze beneških izseljencev z osrednjim sedežem v Čedadu. To je daleč najmočnejša organizacija Beneških Slovencev, ki v svojih sekcijah in podsekcijah v raznih državah Evrope združuje nekaj tisoč Benečanov. Glavna načela združenja so: boj za delavske, gospodarske in nacionalne pravice Beneških Slovencev. Med čedadskim glavnim odborom ter vodstvi združenj beneških emigran-

tov v tujini obstajajo tesne vezi in tvorno sodelovanje, kar je že obrodilo lepe sadove. Organizacija ima za seboj številna uspešna zborovanja, kongrese in kulturna srečanja slovenskih izseljencev iz Benečije. Še posebej naj omenimo nastop dveh glavnih voditeljev te organizacije Dina Del Medica in Ada Konta na vsedravnem kongresu v Rimu, ki predstavlja pomemben mejnik v stoletnem boju za pravice Beneških Slovencev.

Zveza beneških izseljencev prireja za svoje člane in simpatizerje množične shode, ki imajo raznoter pomen. Veliko manifestacijo v tem smislu je organizirala tudi v soboto 7. junija v Švici. V elitni mestni dvorani v Buelahu pri Zuerichu je bila najprej na vrsti razprava za okroglo mizo ob 30-letnici osvoboditve. Obravnavali so problematiko beneških izseljencev in njihove dežele nasploh. Odločno je bila poudarjena zahteva po narodnostnih pravicah za prebivalstvo Benečije na domačih tleh in za tiste, ki se pehajo za kruhom po vseh celinah.

Zvečer je bil na sporedu kulturni program, ki ga je z nagovorom na občinstvo in goste napovedal predsednik tamkajšnjega združenja Danilo Kjačić. Društvo Beneških godcev „Vigion Karlič“ iz Čedada s pevcema Adrijom Gujo in Frankom Kukovcem ob instrumentalno vokalni spremljavi beneškega kulturnega delavca Antona Birtiča iz Mečane je nastopilo s 11 domorodnimi in domoljubnimi pesmimi iz Benečije. Poslušalci so jih sprejeli z navdušenjem. Največji uspeh sta poželi Birtičevi skladbi Krvavi kruh in Moja Nediža, ki je tam doživela krstno izvedbo.

Temu je sledil nastop slovenskega stalnega gledališča iz Trsta z burko Jaka Štöke Mutasti muzikant, ki ga je občinstvo dobro sprejelo. V prosti zabavi, ki je sledila, so nastopali Veseli planšarji iz Ljubljane.

Srečanje med Benečani in nastopajočimi v Švici je vsem zapustilo nepozabne spomine ter vzbudilo nepotešljivo željo, da bi se podobni shodi beneških izseljencev vrstili pogosteje. Saj so se ob tisti priložnosti pozdravili in objeli sorodniki, znanci in prijatelji. Tudi taki, ki se niso videli po več desetletjih, čeprav jih veže skupaj dedna ljubezen do rodne grude, revne in še vedno tlačene Slovenske Benečije.

Zelo težko, po majhnih stopinjah, ampak resnično vstajamo. Vodi nas vera v pravičnost, ki ima v vseh časih največjo moč.

ANTON BIRTIČ - MEČANA

PRIMORSKE
NOVICE
15. 6. 75PRIMORSKE
NOVICE

27. 6. 75

Mednarodni zavod UWC
in Slovenci v Italiji

Za mednarodno šolo v Sesslanu smo prvič slišali pred šestimi meseci, ko je tržaški pokrajinski svet povsem nepričakovano sprejel sklep, s katerim pooblašča pokrajino, da začne postopek za ustanovitev konzorcija za zgradnjo mednarodnega zavoda. Konzorcij, ki bi ga sestavljali še devinsko - nabrežinska občina, trgovinska zbornica, Tržaška hranilnica in tržaška univerza, bi moral skrbeti za gradnjo šole, sredstva — 2 milijardi 400 milijonov lir — pa bi poskrbela dežela.

To pobudo so spremljale izjave o Trstu in o Furlaniji - Julijski krajini, ki naj bi postala most med tremi državami, o zavodu, ki naj bi še bolj pripomogel k zblizanju dveh evropskih kultur, ki se stikata v našem mestu, o pomenu pobude za mirno sožitje prebivalstva obmejnega pasu.

Tem izjavam smo Slovenci oporekali z dejstvi. Opomnili smo na številna neresena manj-

Ni naključje, da je bilo zanimanje za vprašanja slovenske manjšine tolikšno. Podoben zavod v Veliki Britaniji je namreč v južnem Walesu, deželi, v kateri živi majhen narod — Waležani. Tamkajšnji zavod preučuje zgodovino in življenje Waležanov in zato se je zdelo dijakom, ki so obiskovali tisti zavod dve leti, povsem razumljivo, da so postavili take predloge.

Res je, take predloge smo pričakovali. Vendar smo jih pričakovali predvsem od drugih. To bi morali predlagati predstavniki tukajšnjih oblasti, ki se v zadnjem času zavzemajo za širokopotezne načrte prijateljstva in sodelovanja, a ne izvajajo mnogih določil, ki govorijo o naših pravicah. Kajti, ko govorijo o mostu med tremi deželami, o vlogi manjšine, o sožitju med italijanskim in slovenskim prebivalstvom devinsko - nabrežinske občine in vključujejo sseljansko šolo v sklop pobud sodelovanja in prijateljstva, bi ne smeli pozabiti na slovensko manjšino, ki jo predstavljajo kot poroka za to sodelovanje in prijateljstvo.

Slovenščino je torej treba vključiti v učni načrt sseljanskega zavoda kot reden predmet, kajti le tako bo lahko zavod opravljal funkcijo mostu na stični točki dveh različnih narodov in dveh različnih kultur. Če bi do tega ne prišlo, potem moramo danes poudariti, da bi bilo bolje, če takega mednarodnega zavoda

šinska vprašanja, katerih rešitev bi predstavljala dejansko zblizanje prebivalstva. Spomnili smo odgovorne oblasti, da živijo Slovenci tudi v videmski pokrajini in se upravičeno vprašali (bilo je nekaj dni po prepovedi pošolskega pouka slovenščine v Brdu in Teru), kakšno je to zblizanje. Vprašali smo se, ali ne gre samo za zblizanje «od zgoraj».

V odgovor na naše pomisleke smo prejeli le nekaj zagotovil in obljub. Sedaj, po šestih mesecih, se načrt za sseljansko šolo uresničuje, medtem ko se stanje v Beneški Sloveniji ni spremenilo. Pa ne samo v Beneški Sloveniji. V Slivnem, v isti občini, nekaj kilometrov od zemljišča, kjer bo stala sseljanska šola, morajo šolarji še vedno sedeti v starih klopih in v nehygienskih prostorih. Pa vendar bi skromna dvorazredna šola v Slivnem stala le kakih 20 milijonov, to je manj kot en odstotek velike vsote, ki jo bodo potrošili za sseljanski zavod.

Načelne obljube in izjave smo slišali tudi včeraj, ob otvoritvi zasedanja o sseljanski šoli. Podali so jih vsi, razen župana Legiše, ki je edini obsojil spreminjanje narodnostne sestave prebivalstva devinsko - nabrežinske občine in poudaril, da Slovenci v Italiji ne uživamo niti tistih pravic, ki jih predvidevajo mednarodni sporazumi in italijanska ustava.

Dejansko so na včerajšnjem zasedanju govorili o Slovincih prav tisti, od katerih bi tega ne mogli zahtevati, saj živijo več sto kilometrov daleč od nas. Med temi so ljudje, ki so šele včeraj izvedeli, da živi v Italiji tudi slovenska manjšina.

Veseli nas, da madžarski univerzitetni profesor ugotovi, da so v Trstu še vedno živi narodnostni problemi, ki jih šovinizem še podžiga; veseli nas ugotovitev funkcionarja italijanskega zunanjega ministrstva, da je treba v šoli obmeji poučevati tudi slovanske jezike; veseli nas tudi zahteva zahodnonemškega dijaka, da morajo dijaki sseljanskega zavoda poznati tudi slovenščino, če se hočejo aktivno vključiti v krajevno življenje in končno nas veseli zahteva italijanske dijakinje in grškega dijaka po dodatnem pouku slovenščine za domačine italijanske narodnosti, ki jim šola ne daje možnosti, da bi se že v mladih letih naučili tega jezika.

Prešernova proslava v Čedadu

Se eden izmed znakov, da se naš živel v Slovenski Benečiji čedalje bolj zaveda svoje biti, je prav gotovo proslava v Čedadu, ki jo je čeprav bolj interno organiziralo mlado društvo Beneških godcev Vigion Karlič.

Bilo je v nedeljo dopoldne. Počasi sem jo ubiral po ozki ulici od Hudičevega mosta na desnem bregu Nadiže v stari del mesta. To je ulica Monastero. Iskal sem št. 18. Ustavil sem se pred visoko hišo in od znotraj so prihajali na plano ubrani glasovi beneške pesmi. Še enkrat sem pogledal na vabilo. Da, naslov je bil pravi in vzdušje tudi.

Prepričan sem bil, da sem zamu-dil. Vstopil sem v dvorano, v kateri je le kake tri ducate stolov in miza, po stenah plakati, izobešana društvena pravila in tudi že prva priznanja. Pevci so sede peči. Dirigent Anton Birtič, moj stari znanec, se je opravičil, da zbor še vadi za nastop. Bivališča pevcev niso tako blizu, in razen tega je zbor še mlad.

Po uvodnih besedah društvenega predsednika Lucijana Lavrenčiča, sta spregovorila o Prešernu in slovenskem kulturnem prazniku tajnik društva Anton Birtič in Silvestra Markulin. Temu je sledil zanimiv kulturni spored. Zala beneška čeca, Silvestra Markulin – kakor je dejal napovedovalec, je recitala Prešernove Slovo od mladosti, Vrbo, Zdravico in Gazelo 3.

Prireditve so popestrili harmoni-

karji. Nastopili so Renato Karlič, sin Vigiona Karliča, znanega beneškega godca, po katerem nosi društvo ime. Zaigral je nekaj pesmi iz zbirke svojega pokojnega očeta. Zatem so se zvrstili še harmonikarji Lucijan Lavrenčič, Edvard Kukovac, Pavel Kukovac in Elizej Jussa. Slednji je pred leti na Pokljuki med slovenskimi harmonikarji, v starosti nad 40 let, zasedel prvo mesto. Igral je na harmoniki, stari 89 let. Tedaj in tudi na nedeljski slovesnosti je zaigral stari beneški valček. Sicer pa so bile v celotnem sporedu harmonikarjev beneške in narodne viže.

Sledil je še en nastop harmonikarskega tria Karlič-Birtič-Kukovac, harmonikarja Birtiča s pevko Silvestro Markulin (Raztrgani košpi, Mlada leta, Beneški brati, slednja je ponarodela) in pevskega zbora (Sinoči sem na vasi bil, Naj bo, Gularja, – berača – sem tiela imiet, Snojka sem par jubci biu).

Še po končani proslavi so se udeleženci naprej zadrževali v dvorani saj so ob veselih zvokih harmonike in blage melodije beneške pesmi, marsikoga zasrbele pete. Pravzaprav se je proslava nadaljevala in zares končala precej kasneje, šele v bližnji slovenski gostilni. Vsi so se razšli notranje obogateni, zadovoljni in prepričani, da so taka in podobna srečanja ob raznih priložnostih zanimiva in potrebna.

Kako je našim rojakom v Benečiji

O pekočem problemu naše etnične skupnosti v videmski pokrajini, ki je kot velik črn madež na telesu današnje demokratične Italije, je obširno spregovoril v Gorici na nedavnem posvetu o problemih slovenske manjšine v gorški pokrajini prof. Vilijem Černo.

Znano je, je dejal, da živi del slovenske manjšine v Italiji tudi v videmski provinci. Ta manjšina je v Nadižki dolini, ki je strnjena, v hribovitem svetu okoli Čedada in Tarčenta, v Terski dolini, v dolini Krnahte, v Reziji in Kanalski dolini, skratka vzdolž vse meje s Slovenijo.

Toda naše nacionalne pravice niti sam obstoj naše manjšine v videmski pokrajini ni bil nikoli priznan niti ob priključitvi teh krajev k Italiji v daljnem letu 1866 niti po drugi svetovni vojni v okviru italijanske demokratične republike, čeprav njena ustava vsebuje v 6. členu izrecna določila za zaščito nacionalnih manjšin v okviru države.

Kar zadeva Slovence v Benečiji, je treba povedati, da je italijanska država v več kot sto letih njene navzočnosti v teh krajih izvajala pravo politiko raznarodovanja in izko-

tenjenja slovenskega življa z njegove zemlje. Izvajala je politiko popolnega uničenja z gospodarskim in socialnim pritiskom, s prisilnim izseljevanjem. Tako smo do kraja plačali preko bolečega procesa materialnega in duhovnega siromašenja ceno neke logike, ki se opira na zgodovinske in politične razloge, neke stehnokratizirane civilizacije.

Četudi je danes politično-ozračje bistveno drugačno, Slovenci v Benečiji še vedno nimajo priznanih svojih pravic. Razvija se celo neka kampanja, ki hoče prikazati boj slovenske manjšine v Benečiji za njene pravice kot izdajstvo, kot zločin proti državi. Še vedno je v veljavi predpis iz leta 1967, ki naroča vojaškim poveljstvom, karabinerjem in finančnim stražam, naj nadaljujejo nadzor nad politično in socialno usmerjenostjo prebivalstva ter nad težnjami in zahtevami narodnih manjšin.

Ni upoštevana niti listina o človeških pravicah. Sklep občine v Brdu, ki je bil sprejet soglasno, zahteva, da mora znati občinski uslužbenec, če naj dobi službo, tudi krajevno slovensko narečje, so razveljavili. Tako je Benečija in njeni ljudje še naprej izpostavljena vsem mogočim pritiskom, ki jim onemogočajo svoboden in demokratični razvoj. Znana je prepoved pošolskega pouka slovenskih otrok v Brdu in Teru. Znani so smešni izgovori, da v Špetru Slovenov ni na voljo prostorov za študijske sestanke o jezikovnih in drugih kulturnih problemih slovenske manjšine ter za pouk materinščine zaradi energetske krize.

Pri nas ni enega napisal – ugotavlja profesor Černo – ki bi v italijansčini in v našem materinem jeziku izrekal turistu dobrodošlico. Ni ene slovenske šole, ki bi poučevala našo zgodovino, našo kulturo in književnost. Nimamo ničesar, razen

tradicij, ki se prenašajo iz roda v rod in ki jih branimo kot zadnji košček dokaza naše pripadnosti.

Čas bi bil, zagotoviti naši manjšini obstoj in svoboden razvoj. Položaj je dramatičen, ker bo sčasoma še težje sprejeti ustrezne ukrepe, kajti raznarodovanje se nadaljuje in proces asimilacije se stopnjuje. Nепrestano izseljevanje redči vrste beneških Slovencev. Potrebno je posredovati, dokler je še čas, da bi ohranili in razvili bogastvo ljudi, njihove zgodovine in kulture. V tej zvezi je nepogrešljiva yloga šole, ki bi pripravljala mlade za življenje na območju, kjer se prepletata dve kulturi.

Skrajni čas je torej jasno in nedvoumno priznati obstoj slovenske manjšine v videmski pokrajini, ji zagotoviti pravice, ki ji gredo in potrebne pogoje za obstoj in nemoten razvoj.

POMEMBNO ZBOROVANJE KPI O PROBLEMIH BENEŠKIH SLOVENCEV

Nastopila sta prof. Petričič in A. Baracetti

Volilna kampanja se bliža koncu. Še nikoli je ni bilo tako tihe, kot je sedanja. Najbolj aktivni so komunisti, ki so priredili v naših dolinah več zborovanj, na katerih se ni govorilo samo o današnji politični situaciji, o ekonomski krizi, o emigraciji, pač pa tudi o boju komunistov za priznanje statusa manjšine Slovencev v videmski pokrajini. Aktivisti drugih strank so se opredelili bolj za tiho in kapilarno propagando. Nadvse važno je bilo volilno zborovanje, ki ga je organizirala komunistična partija Italije v sredo, 11. t.m. zvečer v Špetru. Tu sta govorila pokrajinski kandidat za špetrsko okrožje in Palmano prof. Pavel Petričič in deželni svetovalec ter namestnik sekretarja deželne komiteja Arnaldo Baracetti, dobro znan bojevnik za pravice Slovencev v videmski pokrajini.

Prof. Petričič je na kratko orisal sedanje politično, gospodarsko in narodnostno stanje v Nadiških dolinah. Nato je naštel razne pobude partije za priznanje narodnostnih pravic beneškim Slovincem. Zadnja važna pobuda je bila pokrajinska konferenca partije v Vidmu o slovenskih problemih v videmski pokrajini, ki je bila sklicana letošnjega februarja. Zaključki te konference so našli mesto tudi v raznih dokumentih partijskega kongresa.

Nato je pred številnimi poslušalci spregovoril Baracetti. Govornik je podrobneje razčlenil sedanjo gospodarsko krizo, ki je zajela ves zahodni svet, a posebno Italijo. Dejal je, da je sedanja kriza kriza kapitalističnega družbenega sistema, v Italiji pa nosi največjo odgovornost zanjo Krščanska demokracija, ki nam je vladala v zadnjih 30 letih. Ostro je obsodil dejstvo, da Krščanska demokracija ni hotela sprejeti primernih ukrepov, da bi odstranila iz Italije fašistično nevarnost, da fašizem celo podpira, da je tudi v zadnjem času preprečila s svojim glasovanjem v parlamentu, da bi izročili sodišču misovskega poslanca Sacchija, katerega obtožujejo prevratniškega delovanja.

Baracetti je posvetil doberšen del svojega govora našim lokalnim, posebno narodnostnim problemom. Dejal je, da se je partija vedno zavzemala za priznanje nacionalnih pravic slovenski manjšini v videmski pokrajini, a da je naletela vedno na negativen odziv s strani stranke, ki dobiva največ glasov po naših vaseh. «Vaše pravice so zapisane v republiški ustavi in kdor je proti priznanju teh pravic, je tudi proti ustavi,» je vzkliknil govornik in nadaljeval: «Tudi z vidika omike in kulture ter politične zrelosti je večinski narod dolžan, da vam zagotovi vaše pravice. Tako zrelost je italijanski narod že pokazal na lanskem referendumu o razporoki, ko je zagotovil manjšini italijanskih državljanov, da se lahko poslužujejo zakona o razporoki, kjer se pokaže ta nujnost. Se ne strinjamo z izjavo predsednika deželne odbora Comellija, ki jo je prebral ob ustanovitvi sedanje deželne vlade, češ da bodo zagotovili pravice Slovincem na celotnem področju de-

žele Furlanije - Julijske krajine, kjer bodo prišle zahteve po teh pravicah do izraza. Seveda tu ne more priti do teh zahtev, ko se bili podvrženi toliko let ustrahovanju in represijam, do katerih je prišlo tudi v zadnjem času s prepovedjo poučevanja pošolskega pouka v Brdu in Teru, po zaprtju gostilne v Ščiglah, kjer so prepevali slovensko. Naj se popravijo krivice, naj se odstrani teror in zajamci prava svoboda. Potem bo prišlo tudi do zahtev. To je dolžan storiti večinski narod, a predvsem stranka, ki dobiva največ glasov tu, kakor v vsej Italiji.»

Proti koncu svojega govora je priznal, da so bili storjeni določeni pozitivni koraki naprej in da je opaziti določeno odprtost, kar pa ni še dovolj. Zato je ostro obsodil voditelje socialdemokratske stranke, ki z desne napadajo krščanskega kandidata Chiabudinija. Zaključil je, da se furlanski komunisti obvezujejo, da bodo poskušali spraviti v pokrajinski svet tovariša Petričiča, vrlega predstavnika slovenske skupnosti, zato ga kandidirajo tudi v Palmanovi. Tovariš Petričič bi stalno predstavljal v pokrajinskem svetu realnost obstoja slovenske nacionalne manjšine v naši pokrajini in že sama njegova prisotnost bi opozarjala na naš poglavitni nerešen problem.

PRIMORSKI
DNEVNIK

13.7.75

DREVI V ŠPETRU SLOVENOV

Konferenca o vlogi krajevnih skupnosti

Drevi ob 21. uri bo priredila sekcija KPI goriških skupnosti Nadiških dolin v hotelu Belvedere v Špetru Slovenov konferenco na temo: «Po 15. juniju nova vloga občin in skupnosti Nadiških dolin». Na konferenci bodo sodelovali prof. Pablo Petricig, član pokrajinskega komiteja, Giovanni Battocletti, svetovalec gorske skupnosti in Antonio Moschioni, podpredsednik deželne vlade.

PRIMORSKI
DNEVNIK

4.7.75

SKGZ z zadovoljstvom ocenjuje izide zadnjih volitev v državi in pri nas

Pomen zmage levicarskih sil KPI in PSI za utrditev slovenskih in naprednih uprav ter za njih boljše upravljanje in za uveljavljanje pravic Slovencev - Pravilno zadržanje Primorskega dnevnika v času volilne kampanje in po njej

Izvršni odbor Slovenske kulturno-gospodarske zveze je na svoji zadnji seji ocenil rezultate volitev 15. in 16. junija in njihov pomen za italijanski politični razvoj oziroma za preusmeritev italijanskega političnega življenja v levo tako v vsedržavnem merilu kot v naši deželi, zlasti pa še v pokrajinah in občinah, v katerih živimo Slovenci. Uziroma so pretežno slovenske.

Izčrpna analiza volilnih izidov na Tržaškem, Goriškem in v Beneški Sloveniji je potrdila že znane in veljavne ocene o splošnem premiku tudi slovenskih volivcev v levo v obliki velike zmage komunistov, po membnega napredovanja socialistov in nazadovanja Slovenske skupnosti, po drugi strani pa v utrditvi levih naprednih slovenskih uprav v dolinski, zgoniški, repentabski občini, utrditvi leve uprave v miljski občini ter v možnosti napredne uprave v devinsko-nabrežinski občini, utrditvi naprednih uprav v sovedenjski in doberdobski občini ter slovenske uprave v števerjanski občini na Goriškem. Posebno zanimivi in zgovorni so volilni izidi v občinah Beneške Slovenije, kjer je prvič delno razbit fevd nazadnjaških demokristjanskih uprav z zmago na prednih in alternativnih list v petih občinah, v katerih živijo Slovenci, v pomembni uveljavitvi naprednih opozicij v drugih občinah in nazadnje tudi v uveljavitvi tistih kandidatov na demokristjanskih listah, ki so pokazali večjo odprtost za vorašanja domačega slovenskega prebivalstva. Ti rezultati so še toliko bolj pomembni, ker so bili doseženi ob odsotnosti volivcev iz emigracije in ker odpirajo vrata večjemu razumevanju za vprašanja naših rojakov v Benečiji.

Podrobna analiza volilnih rezultatov na Tržaškem in Goriškem je nadalje pokazala, da so leve stranke tudi med Slovenci pritegnile veliko večino mladih glasov, kar je jasen dokaz, da se mladina zavzema za napredne socialne reforme v državi in da odklanja imobilizem meščanskih strank.

Prav tako je analiza potrdila številčno okrepitev slovenskih svetovalcev v goriškem občinskem svetu in obžaljujoče dejstvo je, da se je zmanjšalo slovensko zastopstvo v goriškem pokrajinskem svetu s tem, da za malenkostno število glasov ni bil vanj ponovno izvoljen tudi predstavnik Slovenske skupnosti.

Prav tako so volitve v letu, ko proslavljamo 30-letnico osvoboditve, pokazale, da slovenski ljudje ostajajo zvesti naprednim idealom osvobodilnega boja.

Na osnovi vsega tega je izvršni odbor v povzetku razprave menil, da mora tudi SKGZ kot napredna organizacija Slovencev v Italiji, izreči svoje zadovoljstvo nad volilnimi rezultati, nad dejstvom, da se je celotna italijanska družba usmerila v levo in da so se tudi Slovenci v Italiji v veliki večini opredelili za levico, v prvi vrsti za KPI in za PSI. Ti volilni izidi ne izražajo le protesta proti reakcionarnemu vodenju države in proti imobilizmu pri izvajanju socialnih reform, temveč izražajo tudi zrelost in željo, da se nekaj spremeni v političnem življenju države v smislu, da bodo od sprememb imeli korist delovni ljudje. Da do tega pride pa je treba

izseljenci ter predstavniki Društva slovenskih emigrantov, med katerimi Dino del Medico, Izidor Predan, Danilo Chiacich, Ado Kont in drugi.

DANES OB 20.30

Oddaja koprške televizije o beneških izseljencih

Danes, 25. junija, ob 20.30 bo TV Studio Koper posredoval 20-minutno oddajo v barvah, ki je bila posneta pred kratkim v Bülaclu, v Švici, na ustanovnem srečanju sekcije Društva emigrantov iz Slovenske Benečije za Zürich, in ob 30-letnici osvoboditve in zmage nad fašizmom. V oddaji, ki jo je pripravil Silvano Sau, bodo govorili o svojih problemih in težavah sami beneški

PRIMORSKI
DNEVNIK
15.6.75

Oddaja koprške televizije o beneških izseljencih

Jutri, 25. junija, ob 20.30, bo TV Studio Koper posredoval 20-minutno oddajo v barvah, ki je bila posneta pred kratkim v Bülaclu, v Švici, na ustanovnem srečanju sekcije Društva emigrantov iz Slovenske Benečije za Zürich, in ob 30-letnici osvoboditve in zmage nad fašizmom. V oddaji, ki jo je pripravil Silvano Sau, bodo govorili o svojih problemih in težavah sami beneški izseljenci ter predstavniki Društva slovenskih emigrantov, med katerimi Dino del Medico, Izidor Predan, Danilo Chiacich, Ado Kont in drugi.

PRIMORSKI
DNEVNIK

24.6.75

iztrgati monopol okosteneli Krščanski demokraciji, ki hoče tudi sedaj po volitvah vztrajati na starih formulah, kot da se ni nič zgodilo, kot da ne bi zadnje volitve bistveno spremenile političnega razmerja sil v državi.

Izhajajoč iz volilnih rezultatov v naši deželi oziroma v pokrajinah, kjer živimo Slovenci, izhajajoč iz zaupanja, ki so ga tudi slovenski volivci izrekli naprednim strankam in naprednim silam, je treba sedaj pristopiti k naprednemu upravljanju v korist in v interesu slovenskega prebivalstva in celotne skupnosti. Kot napredna organizacija bo Slovenska kulturno-gospodarska zveza podpirala vse široko odprte in napredne uprave in se zavzemala za tako upravo tudi v devinsko-nabrežinski občini.

Na koncu je bilo v razpravi poudarjeno mnenje, da je Primorski dnevnik v skladu s širokimi demokracijskimi in naprednimi načeli, ki so njegovo splošno vodilo, pravilno spremljal celotno dogajanje v času predvolilne kampanje in neposredno po volitvah in da je s svojo širino, a tudi jasno napredno usmeritvijo, prispeval k zmagi naprednih sil. Prav tako je bilo tudi poudarjeno dosledno zadržanje Primorskega dnevnika glede strpnosti in medsebojnega nenapadanja ter ustvarjanja pogojev za sodelovanje med slovenskimi predstavniki in predstavniki naprednih sil, kar postaja še zlasti važno sedaj, ko je treba preiti k praktičnemu uveljavljanju volilnih izidov.

Programsko in izvajalsko dokaj zadovoljivo poprečje

Drugi del revije je bil posvečen skladbam Ubalda Vrabca ob njegovi 70-letnici - Prijetna ljudskost zborov iz Benečije in iz Koroške

Nastopilo je deset pevskih zborov, dekliški zbor iz Devina pod vodstvom Hermana Antoniča, Beneški pobje iz Podbonesca pod vodstvom Giuseppa Jagudina, mešani zbor France Prešeren iz Boljunca pod vodstvom Draga Žerjale, mešani zbor slovenskega prosvetnega društva Edinosti s Pliberka na Koroškem pod vodstvom Otta Vitteja in moški zbor Mirko Filej iz Gorice pod vodstvom Zdravka Klanjška v prvi polovici sporeda, v drugi polovici pa so pesmi Ubalda Vrabca ob njegovi 70-letnici in peli so ti zbori: moški zbor Igo Gruden iz Nabrežine pod vodstvom Sergija Radoviča, ženski in mešani zbor iz Postojne pod vodstvom Iva Jelarčiča, moški zbor Franc Zgonik iz Branika pod vodstvom Guida Filipčiča in mešani zbor Svoboda iz Izole pod vodstvom Mirka Slosarja. Poleg tega, da je bila druga polovica posvečena ustvarjalnosti skladatelja Ubalda Vrabca, je revija imela še dve posebnosti, da so ljudsko petje iz Beneške Slovenije zastopali Beneški pobje in da se je že tradicionalne pevske prireditve prvič udeležil zbor iz zamejske Koroške «Edinost» iz Pliberka. Druga, da to revijo tako po programu, kakor po izvajalskem kvalitetnem poprečju, lahko štejemo med najuspelejše. Že prvi zbor, ženski zbor iz Devina, ki je zapel Brahmsovo «Lahko noč», Beethovneve «Slike na nebu» in Ježevo «Igraj kolce» je, če izvzamemo prvo, pri kateri je igrala svojo vlogo še začetna trema, dokazal napredek od lanskega prvega nastopa. Precej čisto intonirano petje, izboljšana izgovarjavanja, solidno pripravljeno očitno prizadevanje za glasovno avnotežje in zlitost glasov, katero se bo sicer treba še nadalje truditi v prvosopranski skupini. Najbolj obdelana in tudi interpretacijsko najprepričljivejša je bila Ježeva «Igraj kolce». «Beneški pobje» so se predstavili ubranem, čistem petju, ki se je razvijalo v duhu pristne fantovske sproščenosti in ljudske neposrečnosti. Tri beneške ljudske pesmi, «Nediška fant», «Gor an dol» in «Moja ljubja je še mlada» so s svojo preprosto prisrčnostjo ogrele. Lepi glasovi so delovali enotno in precej zlito, v izrazu umerjeno, v mejah danosti prave ljudske pesmi. Zelo radi jih bomo poslušali tudi na nadaljnjih pevskih revijah ali drugih nastopih.

V lepem številu se je predstavil mešani zbor France Prešeren iz Boljunca, ki je zapel «Kam si šla» Petra Jereba, «O mraku» Gustava Ipavca in partizansko «Bohor je vstal» Radovana Gobca. Zbor se je od lanskega leta približal nekoliko večji kompaktnosti, zlitejšemu in celotnemu zvoku, pa tudi intonativni čistoči je posvetil precej truda. Odpraviti pa bo morali še nekaj odprtih glasov, ki izstopajo. S tem nočem trditi, da je v glasovni izobrazbi že vse doseženo, saj bo potrebno v tem nadaljevati delo, posebno skrb pa posvetiti zlasti basovski skupini. Potem se bodo pevci lahko z večjo sproščenostjo lotili interpretacije.

Pliberškem mešanem zboru so zbrani mladi, zvonki glasovi, ki v celoti ubrano zveze. Čisto in v izgovarjavi jasno ter enotno delovanje poteka v pristni in pevskem zanosu, v naravno zastavljenem fraziranju, ki se brez vsakih odvisnosti in dodajanja nepotrebnih učinkov, v duhu preprostosti ljudske ali na ljudsko pesem se oslanjajoče pesmi spleta, v prepričljivo, toplo in iskreno občuteno celoto; ta je izvajala enakovredno prisrčno občutje pri poslušalcih. To je petje, ki ne pozna nepristne pretencioznosti, temveč sledi intimnemu nadihu vobče ljudskega čustvovanja, odmaknjenega od manir nekaterih zborov in še bolj manjših pevskih ansamblov, ki preprosto občuteni ljudski pesmi hočejo vtisniti «koncertni» pečat, pa jo čestokrat izmalicijo, zlasti še solisti, ki se kaj radi ob izvajanju postavijo v poseben, «svojski» odnos. Ta zbor, kakor njegov solist lepo postiranega zametno obarvanega glasu, sta lahko marsikateremu našemu zboru, kakor manjšemu pevskemu ansamblu, za zgled lepega petja in interpretacije pesmi, ki ne prenesejo izstopanja iz okvira izrazne pristnosti. Slišali smo «Rožmarin spomin» Franca Cizana, «Vuštnjša ja ni» Matije Tomca, «Oj ti norčava glava» Pavla Kernjaka in «Pesem o rojstvu» v priredbi Luke Kramolca.

Moški zbor «Mirko Filej» iz Gorice je imel na sporedu «Očenaš hlapca Jerneja» Karla Pahorja, «Veseli ptiček» Mirka Fileja in «Spaka» Antona Försterja. Če izvzamemo ne preveč iznajdljivo postavljeno Filejevo pesem, je imel precej zahteven program, o katerem pa sem že pisal ob priložnosti zborove udeležbe na tekmovanjih v Mariboru, z razliko, da je Pahorjev «Očenaš» od takrat nekoliko pridobil na pevski ubranosti in nazorneje izoblikovani interpretaciji. Pri tem moramo izzeti nekaj nejasnih mest v basih. Pri Försterjevem «Spaku» bi želeli več bolj enotnega skupnega dinamičnega sodelovanja;

Ženski zbor iz Postojne je zapel narodno «Kaj pa fantič dela» v

priredbi Ubalda Vrabca ter njegovo «Uspavanko». O tem zboru sem že pisal ob nastopu na reviji v Kopru. Omenim pa naj, da je zbor obdržal svoj kvaliteten nivo najsi bo v petju samem, kakor v interpretativno oblikovalnem pogledu. V Trstu je zbor deloval še bolj sveže kakor v Kopru, «Uspavanka» pa je tokrat doživela morda eno svojih najbolj uspešnih realizacij.

Tako je tudi mešani zbor iz Postojne izoblikoval svojo do sedaj najbolj uspešno interpretacijo Vrabčeve «Bilečanke», ki je bila v svoji linearnosti reliefnejša in s tem seveda v svoji zgradbi nazornejša in prepričljivejša. Morda bi jo bilo potrebno še nekoliko pretehtati v agogičnem smislu, da bi prišla še do izrazitejšega učinka. Peleg tega dela je zbor izvedel še Vrabčevo priredbo tržaške ljudske «Kej me beš teku zamjeru». Zbor je bil dovolj čist, pevsko discipliniran in dovolj prožen.

Moški zbor «Franc Zgonik» iz Branika je izvajal Vrabčeve: «Zravljico», «Naša zemlja» in «Bratci veseli vsi». Mimo pripomniti, da bi bila malce bolj strnjeno koncipirana in izvedena «Zravljica», ki bi na ta način dosegla večji učinek himničnega zanosa, in v pristno razigrani «Bratci veseli vsi», naj roudarim še poseben uspeh zboru v na novo pripravljeni «Naša zemlja». Čeprav bo gotovo v nadaljnjem še pridobila na svojem izrazu, je vendar že zdaj delovala dovolj prepričljivo. Zopet korak naprej v pridobivanju sodobnejših del, korak naprej v izpopolnjevanju glasovne izobrazbe in osvajanju tehničnih ter izraznih zahtevnosti. To je znak obojestranskih prizadevanj zboru in dirigenta, uspeh pa posledica volje in truda. Zbor sodi med tiste, ki jih utrjuje vztrajno in čim bolj temeljito delo. V danih pogojih je to delo obrodilo in bo pri enaki vztrajnosti tudi še v nadalje rodilo sadove.

Mešani zbor «Svoboda» iz Izole je pripravil na novo dve, morda najboljši Vrabčevi deli: že splošno po Jugoslaviji znano in izvajano «Slovensko pesem» ter prelepo «Rdeča tulpa», medtem ko je «Polka je ukazana» že davno na sporedih tega zboru. Čeprav sta prvi dve še takorekoč sveži in se še nista popolnoma utrdili v okviru dirigentovega koncepta, to je, nista še vsrkali vsebinsko izraznih silnic do dna, sta vendarle bili oblikovani do stopnje zaznavne občutenjske razgibanosti in oprijemljivega muzikalnega učinka. V nadaljnjem prečiščevanju in interpre-

tacijski poglobitvi bo prva gotovo pridobila na ihtivo-upornem vzdušju in odločnosti, druga pa na vsebinsko in muzikalno logičnejšem strnešem poteku in s tem nazorneje oblikovanem izrazu. «Polka je ukazana» je bila še nekoliko v prehitrem tempu, vendar sprejemljiva in učinkovita. Sicer pa gre pri tej skladbi za bolj plastično grajenje, ki v ne prehitrem tempu pride, v polnozvočnejšem zajemanju fraz, do večje veljave. Tudi temu zboru gre za pridobivanje novih sodobnih del vse priznanje.

IVAN SILIČ

L'appello degli sloveni del Friuli

Chiedono di essere riconosciuti e tutelati - Una lettera di un gruppo di esponenti della Valle del Natisone - A 30 anni dalla Liberazione il governo persiste in un atteggiamento negativo - Disgregazione e stato di abbandono - La battaglia civile condotta dal PCI

DALL'INVIATO

UDINE, 9 ottobre

«E' il dramma di un popolo che si consuma lentamente, che non ha la forza di protestare, perché le forze della disgregazione sono molte e concentrate su un unico bersaglio che non è in grado di offrire resistenza». «... Ci rivoltiamo alla coscienza di uomini liberi e democratici, affinché, ispirandosi ai principi fondamentali della Costituzione della Repubblica e dello Statuto regionale, si impegnino a portare avanti specifiche misure di salvaguardia, di valorizzazione e di rivitalizzazione della nostra essenza etnica...».

Sono nati di una lettera inviata recentemente ai consiglieri provinciali di Udine ed alle segretarie friulane dei partiti da trentacinque esponenti politici, amministratori, operatori culturali, sacerdoti delle valli del Natisone. L'iniziativa, assai rilevante per il suo carattere unitario e largamente rappresentativo, esprime negli stessi termini ultimativi della formulazione la gravità delle condizioni in cui versano gli abitanti di queste zone, situate all'estremità nordorientale del nostro Paese.

Le valli del Natisone, quella contermini di Resia, del Torre, dello Judrio e la Val Canale sono abitate da popolazioni di lingua slovena, che hanno conservato nel tempo il loro idioma nonostante u-

na ultrasecolare opera di smazionalizzazione. Quella che variamente si definisce Slavia italiana o friulana o veneta, o ancora Benecija, con evidente riferimento all'antica legame di queste terre con la Serenissima, venne annessa all'Italia nel 1866. E' una data che qui significò l'avvio di un processo di assimilazione diverso nelle forme (si pensi alle persecuzioni fasciste) ma mai venuto meno.

A trent'anni dalla Liberazione le autorità ufficiali della nostra Repubblica persistono nel rifiutare qualsiasi riconoscimento della loro particolarità etnica a queste comunità, che parlano uno sloveno con caratteristiche spesso arcaiche, a seconda del diverso grado di isolamento delle diverse località.

L'emigrazione

Mentre dunque gli sloveni delle province di Trieste e Gorizia, pur in carenza di tutti una serie di strumenti di tutela, sono considerati come una entità formante una minoranza, quelli della provincia di Udine subiscono ad un tempo il misconoscimento della loro identità nazionale e i danni di una prolungata spoliazione delle loro risorse. Prive di insediamenti industriali di qualsiasi genere, queste valli sono state segnate da una emigrazione di massa che ha coinvolto lo-

80 per cento della manodopera attiva, sventagliata in diversi Paesi europei e oltre oceano.

La disgregazione sociale, lo stato di abbandono hanno peraltro determinato nella comunità stimoli nuovi a prendere coscienza e operare in difesa dei propri connotati storici e culturali. E' soprattutto il caso degli emigranti che hanno approfondito nella loro dolorosa esperienza e nell'organizzazione in circoli all'estero la realtà e i motivi di una discriminazione di classe e nazionale insieme.

Il circolo culturale è stato ed è in misura crescente nelle valli il cemento unificante di questa gente, il luogo dove ritrovare i valori della propria peculiarità etnica, la risposta alla dispersione e alla rassegnazione imposte nel nome di una presunta «civiltà superiore». E' il caso dei circoli «Ivan Trinko» e «Recan», cui va il merito di aver costituito i primi strumenti di aggregazione, ora riuniti con molti altri nella Associazione dei circoli e degli emigranti della Slavia italiana. Da questi organismi scaturiscono manifestazioni di massa come la «Kamenica» e il «Dan emigranta». Nella sede della prima, questa estate, è stato collocato un gran masso di pietra con un'iscrizione bilingue, a ricordare lo antico aringo della Slavia, il luogo cioè dei dibattiti e delle decisioni della comunità. Negli ultimi tempi si è di-

stinto per la qualità e i risultati delle sue iniziative il circolo «Nediza» diretto, come altri, da comunisti, che promuove attivamente cicli di conferenze, periodi di istruzione e doposcuola in lingua slovena (non esistono scuole con questa lingua di insegnamento), il congedo dialettale per ragazzi «o ja vas» (il mio Paese) il soggiorno estivo giovanile «Mada brizza» (Giovane, bella).

Per la rinascita

Queste attività hanno svelato l'esistenza di capacità creative, volontà, spinte reali ad abbattere vecchi steccati, a dissolvere paure e pregiudizi. Il compagno Paolo Petricig, un insegnante animatore del «Nediza», è diventato dopo il 15 giugno consigliere provinciale di Udine. Nell'aula di palazzo Beigrado, pronunciando una parte del suo intervento in lingua slovena, ha denunciato sin dalla prima seduta le drammatiche condizioni della sua terra e ha rivendicato per coloro che la abitano i diritti previsti per le minoranze dalla Costituzione repubblicana.

Il PCI è da tempo all'avanguardia nella lotta per la rinascita sociale e civile delle valli del Natisone. Nel convegno di San Pietro, nel luglio '62, pose per primo in modo

organico i problemi di queste popolazioni e sottolineò come la rivendicazione delle proprie prerogative nazionali non significhi un atto di ostilità nei confronti dello Stato italiano.

E' doveroso anche ricordare, a questo proposito, la meritoria, pionieristica opera svolta da alcuni sacerdoti del luogo.

Le recenti elezioni hanno prodotto anche da queste parti consistenti modificamenti. I comunisti hanno raddoppiato i loro consensi, tutta la sinistra è avanzata mentre la DC ha accusato forti flessioni nei Comuni, perdendo la maggioranza in quelli di Savogna, Grimacco, Stegna e Prepotto. E' un risultato che pone al nostro Partito responsabilità e compiti maggiori che nel passato. La DC, che ha dominato per un trentennio sul Friuli, porta colpe assai pesanti per la degradazione subita da queste vallate e appare tuttora refrattaria nel suo complesso a far propria questa battaglia di civiltà e di democrazia.

Ma, molte cose sono cambiate, e sono destinate a cambiare, anche in questo remoto angolo del nostro Paese: energie e consapevolezza nuove sono in movimento — la lettera citata all'inizio fa una testimonianza — e sarà sempre più difficile ignorarle o tenerle ancora ai margini della storia.

Fabio Inwinkl

LIMITA
10.10.75

»Benečanski kulturni dnevi« v Špetru

Kot že več let zaporedoma, tudi v letošnji sezoni prirejajo v Špetru v Beneški Sloveniji »Benečanske kulturne dneve«, ki bodo tokrat posvečeni človeku in okolju v tej najzahodnejši slovenski deželi. Prvo predavanje je bilo najavljeno že za 17. oktober, v njem pa je docent na videmski univerzi dr. Guido Barbina obravnaval geografske aspekte Beneške Slovenije. Predavanja si bodo sledila do junija prihodnjega leta, obravnavala pa bodo naslednja vprašanja, povezana z življenjem in delom Beneških Slovencev; dr. Raimondo Strassoldo iz Gorice bo govoril o socioloških aspektih beneške stvarnosti, dr. Livio Poldini iz Trsta o naravnih bogastvih Beneške Slovenije, dr. Vadimir Klemenčič iz Ljubljane pa o vplivih emigracije na okolje. Na okrogli mizi, ki jo bosta vodila dr. Matjaž Jeršič iz Ljubljane in arhitekt Giovanni Pietro Nimis iz Pordenona, bodo razpravljali o smernicah za teritorialno ureditev Beneške Slovenije. Dr. Darko Bratina, predavatelj ekonomske sociologije na tržaški univerzi, bo govoril o etničnih posebnostih Beneške Slovenije. dr. Svetozar Plešič iz Ljubljane bo predaval o njeni vlogi med sosednimi pokraji-

nami, Stane Brnik iz Ljubljane o oblikovanju naselij in dr. Nace Šumi, predstojnik oddelka za umetnostno zgodovino na filozofski fakulteti v Ljubljani, o likovni kulturi v Beneški Sloveniji.

Kot je razvidno iz programa, gre za dokaj specialne teme, za katere je potrebno dobro strokovno poznavanje, kljub temu pa pogrešamo prispevek domačinov, ki so doslej že dokazali, tudi na »Benečanskih kulturnih dnevih«, da so sposobni na znanstveni ravni obravnavati vprašanja v zvezi z zgodovino in sedanjostjo Beneške Slovenije. Morda bo to bolj prišlo do izraza v posameznih diskusijah, ki bodo morale slediti predavanjem, oziroma v morebitnih koreferatih, če bo do njih prišlo.

NOVI
LIST
30.10.75

Trinkova proslava

SKIPD »Mirko Filej« je v nedeljo 9. marca pripravilo spominsko svečanost ob 20-letnici smrti slovenskega beneškega duhovnika Ivana Trinka-Zamejskega.

V začetku je nastopil goriški mešani zbor »L. Bratuž«, ki ga je vodil prof. Stanko Jericijo. Zapel je Gallusovo Beati estis, Matije Tomca Majsko noč na besedilo I. Trinka, A. Grebminga V tujini in Janeza Skroupa Kje domi je moj.

Nato je dr. Rado Bednarik s pesniško, zaneseno in prepričljivo besedo pestro predstavil lik beneškoslovenskega očaka Ivana Trinka-Zamejskega, ki je vse življenje ostal zvest svojemu idealu duhovnika, pesnika in narodnega buditelja. Spoštovali in cenili so ga vsi, ki so ga poznali, tako Slovenci kot tudi Italijani, Nemci in drugi.

Med slavnostnim govorom sta Trinkove pesmi in nekaj odlomkov iz njegovih del

prebrali Kazimira Blažič-Sorč in Metka Klanjšček.

Slovesno akademijo je zaključil vokalni oktet, ki je zapel Trinkovo skladbo psalma Iz globočine. Pri klavirju je izvedbo spremljala prof. Lojzka Bratuž. Vsa Trinkova proslava je izvenela kot svečanost v spomin buditelja beneških Slovencev, čigar duh je še vedno med nami, poln preroške besede za lepšo prihodnost naših rojakov v Slovenski Benečiji.

Tudi udeležba pri nedeljski proslavi je bila zares lepa. Vsi so od nje odhajali s priznanjem za prireditelje in zadovoljni nad spominsko svečanostjo.

Ob tej priložnosti je v atriju Katoliškega doma razstavljal svoje perorisbe mladi beneškoslovenski slikar Hijacint Jussa. Prav tam smo lahko ogledali nekaj listin in del iz Trinkove zapuščine. - jam

Zupna cerkev v Trčmunu; ob njej je našel svoj zadnji dom oče beneških Slovencev msgr. Ivan Trinko

KATOLIŠKI
GLAS
13.3.75

Srečanje v Čedadu

V Čedadu so se 3. aprila letos sestali na sedežu društva »Ivan Trinko« ter Zveze slovenskih izseljencev zastopniki beneških kulturnih društev ter deželnega koordinacijskega odbora Slovenske skupnosti.

Za beneška kulturna društva so bili prisotni Viljem Cerno, Ado Kont, Dino Del Medico, Emil Cenčič, Aldo Klodič, Valentin Simoniti in Marino Vertovec. Slovensko skupnost pa so zastopali Drago Stoka, Andrej Bratuž, Damjan Paulin, Marjan Terpin, Alojz Tul in Simon Prescheren.

KATOLIŠKI
GLAS
10.4.75

z obsodbami na dolgoletno in dosmrtno ječo ter celo na smrt, ki jih je izreklo zloglasno posebno sodišče. Prav zato ponovni izbruhi fašizma skrbijo še zlasti nas Slovence iz teh krajev, ki smo že bili njegove najbolj tragično prizadete žrtve.

V boju proti silam, ki so nam stregle po življenju, nismo Slovenci v zadnji vojni pomišljali prijeti za orožje. V skladu z odporniškim gibanjem smo se skupno borili za zmago idealov, pravice in svobode, s čimer smo prispevali h končni zmagi nad nacifašizmom in k ustvaritvi demokratične republike.

Rižarna, ki jo odpirate za vsedravnih spomenik, je najbolj živa priča tega boja, v katerem so Slovenci prelili toliko krvi in toliko žrtvovali za skupno stvar osvoboditve in najosnovnejših pravic, med katere spada brez dvoma tudi pravica narodne individualnosti.

Spričo tolikih preganjanj je rimska vlada avgusta 1945 podala izjavo, ki zagotavlja pošteno spoštovanje naših pravic.

Tudi Slovincem v videmski pokrajini je tedanji prefekt septembra 1945, zagotovil narodnostne pravice, sklicujoč se na vladno izjavo. Beneški Slovenci, ki živijo v tej pokrajini so se 1866, leta izjavili za Italijo v prepričanju, da bodo izpolnjene obljube o zaščiti njihovih pravic. Te obljube iz leta 1945, niso bile nikoli izpolnjene, saj tu nimamo še danes niti šol niti vrtec v matarinem jeziku.

Poznaje nam je ustava s členom 2 zagotovila neodtujljive pravice kot posameznikom in kot skupnostim, s členom 3 je določila enakopravnost državljanov, pred zakonom ne glede na jezik, s členom 6 je določila, da se jezikovne manjšine zaščitijo s posebnimi zakonskimi normami s členom 116 pa deželno avtonomijo s posebnim statutom.

Razen zakona z dne 19. julija 1961 št. 1012 in zakona z dne 22. decembra 1973 št. 932, ki ustanavljata in urejata šole s slovenskim učnim jezikom le v tržaški in goriški pokrajini, ne pa v videmski pokrajini, in zakona z dne 31. oktobra 1966 št. 935, ki odpravlja prepoved dajati otrokom slovenska imena, ni bila izdana nobena druga norma za zaščito slovenske narodnostne manjšine v deželi, medtem ko je bilo izdanih mnogo norm za zaščito nemške manjšine v Južni Tirolski.

Niti ustanovitev dežele Furlanija - Julijska Benečija s Posebnim statutom ni formalnopravno spremenila odnosa do narodnostne manjšine. Ob ustanovitvi dežele in še danes se ne upošteva, da je bila ustanovljena dežela s posebnim statutom predvsem zaradi prisotnosti slovenske narodnostne manjšine, in bi torej morala biti prav dežela pristojna za reševanje naših vprašanj.

Ne moremo tajiti, da se je v zadnjih letih politično ozračje za nas Slovence v deželi v marsičem spremenilo, kar pa še zdaleč ne preprečuje narodnostne škode, ki jo Slovenci iz dneva v dan trpimo zaradi pomanjkanja ustreznih zaščitnih zakonov. Zadnji primer tega smo doživeli, ko nam je bila onemogočena uporaba

slovenskega jezika v tržaškem občinskem in pokrajinskem svetu.

Spričo neizpolnjenih obveznosti je nezadovoljstvo Slovencev upravičeno, ker ugotavljamo, da predvsem pri osrednjih organih države ni bilo doslej politične volje, da bi se naša vprašanja v celoti razrešila.

Pripadniki slovenske narodnostne manjšine hočemo in imamo tudi pravico postati enakopravni državljani na vseh podočjih. Zaradi tega smo podpisani predstavniki prepričani, da zastopamo stališče in izražamo želje vse naše narodnostne manjšine v deželi Furlanija-Julijska Benečija, ko terjamo:

1. Takojšnjo ukinitve vseh, predvsem fašističnih zakonov, ki kršijo pravice italijanskih državljanov slovenske narodnosti ali pravice slovenske narodnostne skupnosti kot celote, prepoved uporabe slovenskega jezika na sodiščih, zakon o raznarodovanju slovenskih priimkov, zakon o poimenovanju krajev itd.
2. Sprejetje vseh tistih pozitivnih norm, s katerimi se mora vsestransko urediti položaj slovenske narodnostne skupnosti in s tem omogočiti njen nemoten razvoj. Med drugim je treba urediti naslednja vprašanja: zagotoviti pravico predšolske vzgoje in šolanje v matrinem jeziku za Slovence v vseh treh pokrajinah v šolah vseh stopenj in zvrsteh do univerze, ustanoviti posebne stolice na tržaški univerzi, prisotnost funkcionarjev slovenske narodnosti v šolskih, upravnih in drugih organih vseh stopenj, pravico do ustne in pismene uporabe slovenskega jezika v izvoljenih organih, javnih uradih in sodiščih, zagotoviti etnične, zgodovinske in ambientalne značilnosti krajev, kjer prebivamo Slovenci, javni napisi v slovenskem jeziku in slovensko poimenovanje krajev, pravično zastopstvo Slovencev v javnih službah in na sodiščih ter v javnopravnih ustanovah, organizacijah in komisijah, podpora slovenskim kulturnim, prosvetnim, športnim, rekreacijskim, podpornim in drugim ustanovam, poenostavljen postopek za pridobitev izvirnega slovenskega priimka in imena, takojšnje izvajanje zakona, ki predvideva ustanovitev slovenskega televizijskega programa, povrnitev škode slovenskemu gospodarstvu, ki ga je fašizem s silo prizadel in povrnitev škode tistim Slovincem, ki so bili preganjani v času fašizma, itd.
3. Država, Avtonomna dežela v soglasju z državo in lokalne ustanove, naj oskrbijo uresničevanje zahtev, ki so navedene pod točko 2 in vseh drugih, ki zadevajo slovensko manjšino.
4. V vseh fazah priprav in uresničevanja zgoraj navedenih zahtev mora biti slovenska manjšina aktivno prisotna. V ta namen morajo biti konzultirana politična, administrativna, gospodarska, družbena in kulturna predstavništva slovenske narodnostne skupnosti.
5. Potrebna je takojšnja razprava o zakonskih osnutkih, ki so bili predloženi parlamentu za razrešitev vprašanj slovenske narodnostne skupnosti.

Gospod predsednik Republike, v trdnem prepričanju, da boste ob tej slovesni priložnosti vzeli v poštev predložene potrebe in zahteve, kot najvišja osebnost Republike, ki je izšla iz protifašističnega boja in iz globoke želje po vsebinski demokraciji, zaradi česar je toliko desetim tisočev Italijanov, in v naših krajih toliko tisočev Slovencev, prelilo svojo kri, in da jih boste predložili v pretres pristojnim državnim organom. Vas še enkrat pozdravljamo v imenu vseh Slovencev v Italiji.

Trst - Gorica - Videm, 24.4.1975

ALBIN ŠKERK

poslanec, izvoljen na listi Komunistične partije Italije

EMIL CENCIG

predstavniki slovenskih organizacij v videmski pokrajini

RAFKO DOLHAR

občinski odbornik tržaške občine, izvoljen na listi Slovenske skupnosti

BORIS RACE

predsednik Slovenske kulturno-gospodarske zveze

MARKO WALTRITSCH

pokrajinski svetovalec goriške pokrajine, izvoljen na listi Socialistične stranke Italije.

*Katoliški
glas
30.4.75*

Problem izseljenišтва

20. februarja letos je deželni svet posvetil svojo dopoldansko sejo vprašanju izseljenišтва in bližnje konference o izseljeništvu, ki je bila na vsedržavnem nivoju konec istega meseca v Rimu.

Deželni seji je prisostvovalo tudi mnogo predstavnikov izseljeniških organizacij, med njimi Ado Kont za Društvo slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije. V živahno in zanimivo razpravo je med drugimi posegel tudi deželni svetovalec Slovenske skupnosti dr. Štoka, ki se je zavzel za rešitev najvažnejših vprašanj izseljenišтва.

Posebej je omenil volivno pravico, odpravo odvečnih vojaških služnosti, ki onemogočajo ekonomski in socialni razvoj ter potiskajo ljudi v emigracijo. Vojaške služnosti je treba nujno skrajšati na najmanjšo mero ali odpraviti, ker ovirajo kmetijski, turistični in splošni gospodarski napredek, predvsem v Beneški Sloveniji, Kanalski dolini in drugod.

Glede specifičnih vprašanj izseljencev se je še zavzel za postavitev tovarn v Špetru Slovenov, Šentlenartu in v Tarčentu;

le tako bodo mladi ljudje lahko ostali doma. Svetovalec dr. Štoka se je tudi zavzel za ohranitev slovenskega jezika v Beneški Sloveniji, ki trpi zaradi množičnega izseljevanja.

Žal ni prišlo po končani diskusiji do enotne resolucije, ki bi jo deželni odbor zagovarjal na vsedržavni konferenci v Rimu, ampak sta bili predloženi dve resoluciji. To se je zgodilo zaradi demokratičnega veta. DC in z njo druge levo-sredinske stranke niso hotele osvojiti take resolucije, ki bi vsebovala tudi specifične zahteve izseljeniških društev po priznanju slovenske narodne skupnosti v videmski pokrajini kot je to bilo napisano v dokumentu vseh emigrantskih društev.

Tako se je deželni svet razdelil in glasoval o dveh resolucijah: o resoluciji, ki so jo podpisali komunisti, Slovenska skupnost in furlansko gibanje, ki celotno osvaja zahteve izseljencev, in o resoluciji, ki so jo podprle DC, PSI, PSDI ter liberalci, ki pa daje bolj poudarek delu deželnega odbora kot pa zahtevam prizadetih izseljencev. Žal je prodrla druga resolucija.

KRATOLŠKI
GLAS
6.3.46

Pismo predsedniku republike

Sinteza dosedanjih zahtev Slovencev v Italiji

Gospod predsednik
Republike Italije
GIOVANNI LEONE

Predstavniki političnih in drugih družbenih organizacij, ki delujejo med slovensko narodnostno skupnostjo v deželi Furlaniji-Julijski krajini, Vam ob Vašem prihodu v Trst na svečano otvoritev Rižarne kot vsedržavnega spomenika izrekajo poseben pozdrav Slovencev, avtohtonih prebivalcev teh krajev, in seznanjajo tudi Vas, kot so v preteklosti Vaše predhodnike in druge visoke voditelje republike, s potrebami in zahtevami slovenske narodnostne skupnosti v tržaški, goriški in videmski pokrajini.

Zato si dovoljujemo poudariti, da slovenski narodnostni skupnosti 30 let po koncu vojne, 27 let po tem ko je stopila v veljavo republiška ustava, 21. let po podpisu spomenice o soglasju v Londonu in 11 let po izvolitvi prvega deželnega sveta avtonomne dežele Furlanije-Julijske krajine, niso še priznane nekatere osnovne pravice in zaščitne norme v duhu in po črki članov 2, 3 in 6 ustave, člena 3 deželnega statuta, mednarodnih sporazumov in načel Listine o pravicah človeka.

Zaradi tega Slovenci, državljani italijanske republike, do danes še niso mogli obnoviti narodnostnega življenja po udarcih, ki nam jih je zadal fašizem. Še danes ne moremo popolnoma svobodno, demokratično in dejansko enakopravno kot posamezniki in kot skupnost učinkovito varovati svoje narodnostne bitnosti.

Znano je, da je fašizem obsodil Slovence v Italiji na smrt in nas je zato, zasledujoč ta cilj, brezobzirno in kruto preganjal. Vzel nam je vse, kar smo že prej imeli: šole, prosvetna društva, politične organizacije, tisk, pravico do uporabe jezika pred oblastmi, slovenska imena krajev, denarne zavode, gospodarske ustanove itd. Odpustil je ali premestil v notranjost države učitelje, profesorje in druge državne uslužbenke. Nasilno je spremenil slovenske priimke in prepovedal dajati otrokom slovenska imena. S tem so bila poteptana vsa zagotovila, ki so bila dana Slovincem ob prihodu Italije v te kraje 1918. leta.

Spričo takega nasilja ni Slovincem preostajala druga izbira kot odločen upor, če smo hoteli ohraniti svojo narodnost.

Toda fašizem je poostril svoj bes s policijskimi opomini, s konfinacijami in

KRATOLŠKI
GLAS
30.4.46

SVEČANOST V TRŽAŠKI RIŽARNI

Odločen ne fašizmu

Nekdanji zapornik Rižarne Drago Skrinjar govori v slovenščini o Slovencih med vojno in sedaj — Leone sprejel slovensko delegacijo

Pretekli četrtek se je nekaj po peti uri začela svečanost v tržaški rižarni, nacionalnem spomeniku, ki ga je slovesno odkril predsednik italijanske republike Giovanni Leone. Visokega gosta je najprej pozdravil tržaški župan Marcello Spaccini, ki je v imenu antifašističnega Trsta izrekel odločen ne fašizmu. Nato je prepustil besedo nekdanjemu zaporniku rižarne Slovincu Dragu Skrinjarju, ki je spregovoril v slovenščini in med drugim dejal:

„V hudem boju proti fašizmu in nato proti nacističnemu okupatorju ter njegovim pomagačem smo dali Slovenci svoj velik krvni davek in smo prispevali k skupni zmagi. O tem pričajo obsodbe posebnega fašističnega sodišča, strelišča na Bazovici in Opčinah, vsaka ped naše zemlje, požgane vasi, dolgi sezname padlih in žrtev nacističnega terorja ter mučnikov v Rižarni. Prispevali smo svoj delež v boju za svobodo, za narodnostno enakopravnost, za socialno pravičnost, da smo lahko v skupnem boju pregnali fašiste in nacistične, da se iz skupnega trpljenja in prelite krvi porodi nova Evropa in v njej italijanska republika z demokratično ustavo.“

Svoj govor pa je zaključil: „Upamo in pričakujemo, gospod predsednik da bo ta dogodek podpora demokratičnih sil, spodbuda za korak naprej k celovitemu priznanju in konkretnemu uveljavljanju pravic naše slovenske skupnosti.“

Za Dragom Skrinjarjem sta spregovorila najprej Segio Lupo in nato v imenu židovske skup-

nosti Laura Austerlitz, oba nekdanja zapornika v rižarni.

Na koncu je govoril predsednik italijanske republike Giovanni Leone, ki je poudaril pomen praznika odporniškega gibanja, 30-letnico osvoboditve in dejal, da skupne žrve Slovincem in Italijanov v rižarni opominjajo in so hkrati porok za demokracijo in svobodo v Italiji.

Po govoru si je predsednik ogledal celice v Rižarni, nakar je v drugem nadstropju muzeja odporniškega gibanja sprejel delegacijo slovenske narodnostne skupnosti, ki so jo sestavljali Albin Škerk, Emil Cencig, Rafko Dolhar, Boris Race in Marko Waltritsch, delegacija slovenske narodnostne skupnosti je izročila predsedniku italijanske republike pismo, v katerem so zajete zahteve Slovincem

Drago Skrinjar je ob otvoritvi Rižarne ogovoril predsednika republike Leoneja v slovenščini (Leone na skrajni desni) — Foto: M. Magajna

PRAZNIK OF NA VRHU MATAJURJA

Želja novega planinskega društva iz Slovenske Benečije, da bi organizirali srečanje planincev iz Kobariske in Benečije na vrhu Matajurja, se je uresničila na sam praznik OF — 27. aprila.

Kakih 60 planincev z obeh strani meje se je najprej zbralo na pokopališču v vasi Matajur, kjer sta društvi položili na grobnico padlih borcev lovojeva venca, z enominutnim molkom so počastili spomin padlih. Zatem je kolona planincev krenila peš iz vasi Mašera proti vrhu še zamežnega Matajurja (1643 m), ki ga seka državna meja. Tam je govoril navzočim o pomenu 34-letnice ustanovitve OF in 30-letnice zmage nad fašizmom Ivan Kurinčič, ki je zaključil svoj govor z odlomki Prešernove Zdravljice.

„Žive naj vsi narodi, ki hrepene dočakat dan, ko, koder sonce hodi, prepir iz sveta bo pregan, ko rojak prost bo vsak, ne vrag, le sosed bo mejak!“

Ves navdušen je stopil na mejni steber mladi predsednik Beneškega planinskega društva Joško Kukovac iz Mašerov, se zahvalil za spodbudne besede, ter ves navdušen zaklical, da za Slovence z obeh strani meje ne sme biti prave meje.

Z vrha Matajurja so se planinci spustili v vas Matajur, kjer so jih čakali okusni čevapčiči in ražnjiči, dobra vinska kapljica in dva beneška harmonikaša. Planincem so se pridružili še številni beneški Slovenci in zavedna župnika iz Matajurja in Mašerov.

PRIMORSKE
NOVICE
9.5.75

PRIMORSKE
NOVICE
1.5.75

Kam se vlaga zaslužek beneških izseljencev?

V Winterthurju v Švici so se v soboto zbrali člani tamkajšnje sekcije izseljencev iz Beneške Slovenije. Pogovarjali so se o položaju izseljencev glede na gospodarsko krizo in o razmerah doma.

Predsednik sekcije Nello Kont je dejal, da Švica ni več Švica, torej država, kjer delavec nekaj zasluži, pač pa država, v kateri je tujec vseljen in bo zato prvi, ki bo ob gospodarski krizi brez dela.

Ko je Kont govoril o razmerah doma, je ugotovil, da je Benečija napravljena nalašč zato, da ne bi bila taka kot je, revna in uboga, saj je most med tremi državami. Toda Kont se je ob tem vprašal zakaj je več uvoz in izvoz v Italiji v rokah Italijanov, zakaj gradijo na italijanskem jugu tovarne, ki izvažajo svoje izdelke v vzhodne države, namesto, da bi jih gradili v Benečiji, Kont se je tudi vprašal, zakaj ne investirajo v Benečiji vsaj del od 45 milijard lir, ki jih emigranti pošljejo vsako leto domov.

Kaže, da bo letošnji praznik beneških izseljencev v vasi Cenebla tik za mejo v zahodni Benečiji.

4.4.75

V Čedadu so na proslavi 30-letnice osvoboditve podelili štirinajstim borcem iz Benečije garibaldinska odlikovanja. Na sliki v komisarija divizije Garibaldi — natisone Giovannia Padoana-Vai ki pripenja na prsi odlikovanje beneškemu borcu Lucijanu Btiču.

POMEMBNI PREMIKI V BENEŠKIH OBČINAH

Kakor drugod po deželi, so tudi v Beneški Sloveniji zabeležili pomembne premike po zadnjih volitvah. Lep uspeh so dosegle krajevne liste združene levice zlasti v Spletu Slovincov, v Bardu, Fojdi in drugod. Krščanska demokracija je izgubila občine Sovodnje, Grmek, Srednje in Praprotno.

20.6.75

„Ne boste osamljeni...“

Čeprav smo morali drugi dan kar trikrat prek meje (na poti iz Koroške do Vidma), kosilo smo namreč imeli v bovškem krasotcu hotelu Kanin, smo bili večerovci zares prešerne volje. Tudi „štihproba“ v avtobusu številka tri, kjer so bile med drugimi vedno razpoložene tovarišice iz velenjskega zavoda za zaposlovanje, ni pokvarila dobre volje.

VEČER
7.7.75

Glavni urednik Novega Matajurja Izidor Predan iz Čedadu je s kratkimi, toda odločnimi besedami pripovedoval pred Landarsko jamo o življenju Slovencev v Italiji. „Naša bitka za ohranitev slovenskega jezika in življa ni nič manj naporna in neizprosna, kot je bitka koroških Slovencev. Na Goriškem imamo na primer tudi dvojezične table s krajevnimi napisi, tudi slovenske osnovne šole, toda položaj manjšine ni rožnat. Zato potrebujemo v naši bitki še vedno tudi podporo jugoslovanskih narodov,“ je dejal. „Ne boste osamljeni, z vami smo,“ so odvrnili večerovci. Prijatelj Izidor je kar žarel.

Slovinci v Italiji ne zahtevajo nič drugega kot to, da morajo biti pravice manjšine spoštovane ne samo v besedah, temveč tudi v dejanjih. Od obljub, ki so večkrat predvolilno obarvane, ni mogoče živeti normalnega življenja...

Zvečer je bil videmski hotel Cristallo naš. Iz Agip motela je pripeljala Dubravka Breznik, direktorica Turist agenta

(ki je zares odlično izpeljal tehnično organizacijo izleta), tretji avtobus. Vitkovi fantje so pripravili štajerski „show“: tekla je tudi črnina. Cena za liter (1.200 lir) ni bila niti pretirana — za hotel II. kategorije.

Tudi nedelja, zadnji dan izleta, je bila sončna, kot sta bila sončna prejšnja dneva. V sovodnjah je bil vrhunec italijanskega dela izleta. Ni nas sprejel le slovenski župan Jože Češčot, ampak tudi številni naši rojaki: s prijazno besedo, pevci, s premiero slovenskogoriških narodnih noš in seveda z odličnim vinom in razstavo fotografij. Od naših gostiteljev se nismo in nismo mogli ločiti. Naši popotniki so stkali nova poznanstva. Vsi smo bili srečni, da smo izmenjali besede: vesele, trpke, spodbudne. Ob slovesu v Sovodnjah še nešteto objemov in poljubov ter obljuba slovenskih izletnikov iz Večerove družine: „Znova vas bomo obiskali. Še več časa si bomo vzeli za srečanje...“

M. MERŠNIK

PROSLAVA 30-LETNICE OSVOBODITVE V ČEDADU

»VI NE OBSTAJATE!«

V ozki ulici Monastero v starem delu Čedadu, kjer je našlo sedež in skromne možnosti za delo društva beneških godcev „Vigion Karlič“, je bilo v nedeljo popoldne nenavadno živahno in veselo.

Zbrali so se beneški ljudje iz Čedadu, okolice in Nadiških dolin, da bi proslavili 30-letnico osvoboditve. Bilo jih je toliko — kljub dežju, ki je lil ves dan — da vsi niti niso mogli v dvorano. Prišli pa so tudi številni ugledni gostje, med njimi jugoslovanski konzul v Trstu Marinko Kosor, predstavniki izseljencev, predsednik kulturnega društva Ivan Trinko, prof. Viljem Černo, delegacija pokrajinske federacije italijanskih partizanov iz Vidma ANPI, bivši borci in aktivisti z obeh strani meje ter še drugi prijatelji Slovencev iz Čedadu in od drugod.

V uradnem delu prireditve, ki jo je začel predsednik društva beneških godcev Renato Lavrenčič, se je zvrstilo več govornikov, ki so podarili pomen prireditve in se spomnili dogodkov iz polpretekle zgodovine ter tistih, ki so se žrtvovali za svobodo. Med govorniki so bili Anton Birtič, komisar divizije Garibaldi Natizone Giovanni Padoan — Vanni in predsednik videmske federacije ANPI Federico Vincenti.

Zlasti velja omeniti tople besede prijateljstva in priznanja Beneškim Slovincem ter podpore njihovemu boju za svoje narodnostne in socialne pravice Giovannija Padoana — Vannija.

Žalostno je dejstvo, da v 20. stoletju obstajajo v Italiji tri slovenske manjšine — je dejal govornik — na Tržaškem, ki jo ščiti londonski memorandum in ima nekaj pravic, tista na Goriškem, ki ima manj pravic in

tista v Videmski pokrajini, ki nima nikakršnih pravic in je država, ki se ima za demokratično, sploh ne priznava.

Vi ne obstajate — je nadaljeval govornik, vas ni, ni Nadiških dolin, ni Rezije, ni Kanalske doline.

Te besede, ki so izzvenele komično in tragično obenem, so segle ljudem v dvorani do srca. Začutili so globoko bolečino v sebi in dali duška svojim čustvom s svojim aplavzom govorniku.

Zatem je Vanni podelil garibaldinska odlikovanja štirim borcem iz Benečije. Ti so: Gino Čedermac s Štupce, Jožko Trušnjak iz Zverinaca pri Klodiču, Ivan Batista — Obič iz Gorenje Mijerse, ki je obenem najstarejši beneški partizan (nekaj dni prej je praznoval 74-letnico, zaradi bolezni ni bil navzoč) in Lucijan Blazutič iz Polja pri Gorenjem Barnasu.

Zelo pester je bil kulturni spored, ki je navdušil občinstvo. Nastopili so mešani pevski zbor iz Dolenjega Barnasa, ki ga je vodil Nino Specogna, oktet Nadiže glas, član stalnega slovenskega gledališča v Trstu Jožko Lukež ter člani in pevci društva Beneških godcev. Zlasti je navdušil s svojim dinamičnim nastopom znani beneški godec in pevec Anton Birtič, ki je oenem tudi lepo povezoval celotno prireditev.

Veselo in prijetno razpoloženje se je nadaljevalo ob prigrizku in kozarcu dobre kapljice. Zunaj je že legal mrak na zemljo, ko so se udeleženci proslave, kakršno znajo prirediti s tolikšno pristnostjo in lokalno obarvanostjo le Beneški Slovenci, jeli razhajati notranje obogateni za spoznanje, da je za svoje pravice vredno vztrajati in se boriti.

MIR

VEČER
11.4.75

Pogled v natrpano dvorano društva beneških godcev v Čedadu, kjer je bila v nedeljo slovesnost ob 30-letnici osvoboditve, ki so se je udeležili številni Benečani in drugi gostje, med njimi jugoslovanski konzul v Trstu Marinko Kosor — drugi z desne spredaj.

Pomembna povezava Slovencev v Italiji

V motelu AGIP v Devinu je bil preteklo soboto 24. maja prvi deželni kongres Slovenske skupnosti, ki je izraz politične volje demokratičnih Slovencev v Italiji. Udeležilo se ga je izredno veliko število somišljenikov in kandidatov na listi z lipovo vejico ter predstavnikov italijanskih strank in slovenskih organizacij.

Deželni koordinator Drago Štoka je v uvodnih besedah pozdravil prisotne delegacije in goste, deželnega tajnika KPI Cuffara, dolinskega župana in deželnega svetovalca Lovriho, deželnega tajnika PSI Tringaleja, deželnega tajnika PLI Traunerja, predsednika SKGZ Borisa Raceta, načelnika komisije za manjšinska vprašanja SZDL Slovenije Hartmana in namestnika tržaškega vodstva KD. Nato je deželni svetovalec Slovenske skupnosti prebral brzojavke tajnika KD Tonuttija, Narodnega sveta koroških Slovencev in Südtiroler Volkspartei.

Temu so sledili pozdravi predstavnikov strank in kulturnih organizacij. Najprej je govoril tajnik KPI Cuffaro, za njim tajnik PSI Tringale, nato še predsednik SKGZ Boris Race. Vsi so izrekli pohvalo Slovenski skupnosti, ki je s tem organizacijskim korakom še tesneje povezala vse Slovence v enotno politično organizacijo in bili mnenja, da bo na ta način veliko pripomogla k večji uveljavitvi Slovencev v Italiji. Za temi so pozdravili še tajnik PLI Trauner, Izidor Predan, ki je govoril v imenu beneških društev in Združenja izseljencev, Marij Maver kot predsednik Slovenske prosvete iz Trsta, za ZSKP iz Gorice pa Marilka Čotar.

Na predlog koordinacijskega odbora so bila podeljena zlata odličja številnim članom, ki so veliko žrtvovali za obrambo narodne zavesti. Ko so nekateri prejeli ta priznanja, se jim je zasvetila solza v očeh, ker še nikoli niso

dobili take pohvale pred javnostjo in ker so čutili ponos ob svojem dolgoletnem delu v prid vseh zamejskih Slovencev.

Med odlikovanci so bili: Valentin Prešeren iz Kanalske doline in trije duhovniki: Valentin Birtič, Marij Laurenčič in Emil Cenčič iz Slovenske Benečije. Za Goriško: Anton Kacin, Avgust Sfiligoj, Ivan Prinčič, Rado Bednarik, Karel Černic, Hermenegild Podveršič, Rudi Bratuž, Franc Terpin, Remigij Koršič, Evgen Frandolič in Anton Pahor. Za Tržaško: Teofil Simčič, Milan Simčič, Milan Sosič, Jože Škerk, Drago Legiša, Matej Poštovan, Peter Šorli, Ignac Marc, Rudolf Marc, Mihael Flajban, Josipina Pertot, Jernej Štoka, Miha Guštin, Karlo Štolfa, Lampert Pertot, Adolf Pertot, Ivan Sedmak in Karel Sancin.

POROČILA

V drugem delu kongresa je deželni svetovalec Drago Štoka prebral daljše poročilo, v katerem je nakazal najprej silnice, ki so privedle do ustanovitve koordinacijskega odbora in v drugi stopnji do ustanovitve deželne Slovenske skupnosti. Prvič v vsej povojni zgodovini smo se vsi Slovenci združili v pravno telo, v katerem smo se začeli čutiti bolj povezani. Zamejski Slovenci smo prišli do skupnega vodstva in do skupnega udejstvovanja. Vse to bo nedvomno veliko pripomoglo k nadaljnjemu plodovitemu razvoju in trdnejši uveljavitvi vseh Slovencev v Italiji.

Številni in nerešeni problemi so že od nekdaj pokazali potrebo po ustanovitvi skupnih stalnih organov, ki naj intenzivno spremljajo ne samo politična, socialna, ekonomska in sindikalna vprašanja v Trstu in v Gorici, pač pa tudi probleme v Beneški Sloveniji, predvsem pa probleme uveljavljanja slovenske zavesti in jezika ter konkretnega soočenja s problematiko brezposelnosti, emigracije, vojaških služnosti itd., na katerih trpi naše narodno ozemlje v ogromni in nepotrebnih meri.

Deželni svetovalec Slovenske skupnosti je zaključil svoje poročilo s trditvijo, da je ustanovitev deželne Slovenske skupnosti zgodovinskega pomena za vse Slovence in da je deželno vodstvo najbolj pomembno jamstvo za reševanje naših narodnostnih pravic in za ohranjanje slovenske narodne in politične zavesti v deželi.

Za njim je prebral svoje poročilo tajnik tržaške Slovenske skupnosti Rafko Dolhar, ki je med drugim dejal: »Danes s ponosom delamo tretji korak k združevanju Slovencev, ki slovenski narodni skupnosti v Italiji odpira nove možnosti, ko ustanovljamo enotno organizacijo vseh Slovencev v Italiji, ki si hočejo kot subjekt sami krojiti svojo usodo.«

snavljanju našega političnega življenja na Goriškem in da je ta nova preureditev zajela širok krog Slovencev, ki so se aktivno vključili v novo resničnost. Treba je vskladiti politično linijo Slovenske skupnosti in s položajem in problematiko socialnega in gospodarskega značaja. Za koristen in ploden stik s terenom je treba nadaljevati z ustanavljanjem sekcij in smotrno vskladiti delo, da ne bo uspeh izostal.

Za videmsko pokrajino je govoril Simon Prešeren, ki je v jasni obliki nakazal probleme Slovencev v Kanalski dolini in poudaril potrebo po širšem udejstvovanju za utrditev politične in narodne zavesti med slovenskimi rojaki pod Višarjami.

Po poročilih predstavnikov treh pokrajin je kongres odobril deželni statut Slovenske skupnosti. Temu statutu bo moral odbor dodati še notranji pravilnik, ki bo dopolnil delovanje deželnega vodstva.

Prvi deželni kongres je zatem soglasno izvolil novo vodstvo, ki je tako sestavljeno: predsednik Bogomir Špacapan, tajnik Drago Štoka, odborniki Rafko Dolhar, Franc Mljač, Antek Terčon, Aleš Lokar, Alojz Tul in Zorko Harej za Trst, Damjan Paulin, Andrej Bratuž, Marjan Terpin, Roman Di Battista, Vladimir Šturm in Marija Ferletič za Gorico ter Simon Prešeren za Videm.

Po izvolitvi vodstvenih organov je sledila stvarna in dolga debata, v katero so posegli številni prisotni. Vsa dopolnila in pripombe je kongres osvojil in nakazal že nekatere možne rešitve.

VAŽNE UGOTOVITVE

Prvi deželni kongres Slovenske skupnosti je dokazal, da je med zamejskimi Slovenci trdna volja po skupnem delu in po enotnem političnem predstavnstvu, ki bo z novimi oprijemi in z vztrajnim skupnim nastopom laže zagovarjalo in branilo koristi slovenske manjšine v Italiji. Vsi govorniki na kongresu so potrdili ugotovitve, da sta edino skupen nastop in močna povezava vseh Slovencev zagotovilo za krepkejšo priznanje zamejskih Slovencev.

Poudarjeno je bilo, da moramo Slovenci v Italiji nastopati skupno, kljub mogočim ideološkim razlikam, ker samo skupno lahko naredimo vse za uveljavitev slovenske narodnostne skupnosti v Italiji. Zato je bila ustanovitev deželne Slovenske skupnosti važen zgodovinski dogodek, o katerem nam bo bodočnost sama spregovorila. Postavljeni so bili temeljni trdni politični organizaciji, ki bo dosledno in nepretrgoma izvajala izdelani načrt za doseg naših pravic in za utrditev narodne in politične zavesti med zamejskimi Slovenci.

Predstavniki državnih strank in slovenskih organizacij iz zamej-

KATOLIŠKI
GLAS
29. 5. 75

21.5.75

Sklepno predavanje v društvu «Nediža»

Študijski center «Nediža» je v petek v Podbonescu v Beneški Sloveniji zaključil svoje II. benečanske kulturne dneve s predavanjem, ki je bilo posvečeno 30-letnici osvoboditve. Voditeljem centra je treba izreči vse priznanje za njihovo prizadevnost, ki je namenjena družbeni in kulturni bogatitvi življenja naših beneških rojakov in širjenju resnic o beneških Slovencih, tako zgodovinskih kot današnjih. S to svojo dejavnostjo se je center plodno vključil v na splošno živahno dejavnost sedaj že pomembnega števila slovenskih kulturnih društev v Beneški Sloveniji, ki so zgovorna priča narodnostnega prebujanja naših ljudi ob Nadiži in Teru na skrajnem zapadnem etničnem robu. O zračje proslavljanja 30-letnice osvoboditve je najprej ustvaril Briški oktet z vrsto slovenskih in italijanskih partizanskih pesmi, ki so navdušile številne prisotne. Gostujoči predavatelj, znani zgodovinar odpornišva dr. Mario Pacor, je spregovoril o nekaterih aspektih narodnoosvobodilnega gibanja na Slovenskem in v Julijski krajini.

PRIMORSKI
DNEVNIK
21.5.75

«ZMAGA JUGOSLOVANSKIH NARODOV JE TUDI NAŠA»

Člani «Društva beneških godcev» na proslavi osvoboditve v Ljubljani

Štiričlanska delegacija se je vrnila z bogatimi doživetji

Ob nedavnem praznovanju 30-letnice zmage slovenskega naroda nad nacifašizmom moremo tudi beneški Slovenci zapisati sledeče besede:

«Zmaga jugoslovanskih narodov nad zversko in pobesnelo nacifašistično drhaljo je tudi naša zmaga, ker smo prebivalci tostran Matajurja del celovitega slovenskega ljudstva, ki že nad 1300 let prebiva ob Zilji, Savi, Dravi, Muri, Kokri, Soči in Nadiži.»

Tudi mi, beneški Slovenci, smo k tej legendarni zmagi doprinesli svoj pomembni delež, in to z odlično organizirano in izvedeno narodnoosvobodilno borbo na naših domačih tleh, kjer smo se pod vodstvom Osvobodilne fronte Slovenije borili pogumno in junaško vse dotlej, dokler ni bil popolnoma zrušen nacifašistični stroj zadnje svetovne vojne.

Te mogočne, enkratne slavnosti v Ljubljani, 10. maja 1975, se je udeležila tudi 4-članska delegacija Društva beneških godcev «Vigion Karlič» iz Čedadada, v sestavi: Franko Kukovac iz Gornjega Marsina, Lamberto Vogrič iz Sovodnjega pod Matajurjem, Mario Kont iz Ščigle, Anton Birtič iz Mečane. Razen slednjega so ti beneški mladeniči prvokrat obiskali «belo» Ljubljano in jih je nepopisno navdušilo vse, kar so mogli v nekaj urah videti v slovenski metropoli.

Te štiri domačine Nadiških dolin, ki so obenem člani beneškega pevskega zbora «Nediže glas», je nepopisno prevzelo umetniško dovršeno izvajanje pevskih zborov, vokalnih solistov ter pihalne godbe pod vodstvom dirigenta Jožeta Hribovskega.

Ob tisti priložnosti so se beneški fantje slikali v družbi s folkloristi iz Savelj pri Ljubljani, z mladino iz Šmartna pri Litiji, s slavnima opernima pevcema — bratoma Rajkom in Stanetom Koritnikom ter s prvim komandantom Briško-beneškega partizanskega odreda Zvonkom Zvodrom iz Voljč na Tolminskem.

Naša slovenska mladina iz Benečije se ponosno raduje pridobitev slo-

venske ljudske revolucije, povojne graditve socializma v Jugoslaviji ter velikih kulturnih, družbenih in gospodarskih dosežkov matične domovine Slovenije.

Društvo beneških godcev «Vigion Karlič» iz Čedadada bo tudi v bodoče priredilo za svoje članstvo kulturne izlete v pomembnejše kraje Socialistične republike Slovenije.

A. B. M.

PRIMORSKI
DNEVNIK
21.5.75

17/5

Predstavniki izseljenskih društev za nove posege v korist kategorije

Izseljenci in sindikati sestavili enoten dokument

Deželni organi so včeraj na dveh ločenih sestankih obravnavali vprašanja izseljenstva v Furlaniji - Julijski krajini: predsednik deželnega sveta A. Pittoni se je srečal s predstavniki izseljenskih združenj, predstavniki svetovalskih skupin v deželni skupščini pa s sindikalnimi zastopniki izseljencev.

Srečanja s predsednikom Pittonijem so se udeležili tajnik Eraple - Acli Dassi, tajnik organizacije slovenskih izseljencev A. Kont, zastopnik Ente Friuli nel Mondo Talotti, predsednik in tajnik Alef Fabris in Graziutti, medtem ko je deželno sindikalno zvezo CGIL, CISL in UIL zastopal Battellini.

Na obeh srečanjih so obravnavali dokument, ki so ga predložile Alef, Eraple - Acli in združenje slovenskih izseljencev, Ente Friuli nel Mondo in deželna sindikalna zveza. Dokument poudarja izjemno težavnost položaja deželnih izseljencev in poziva deželne organe, naj prevzamejo vrsto ukrepov v korist izseljencem, ki se zaradi gospodarske krize v tujini vračajo v stari kraj, naj poskrbijo za to, da se vsi izseljenci lahko udeležijo volitev 15. junija in naj uvedejo vrsto izboljšav v besedilo deželnega zakona št. 24 iz leta 1974 (o sestavi, nalogah in pri-

stojnostih izseljenske konzulte). Hkrati s tem se v dokumentu poudarja nujnost novega pritiska deželne uprave na osrednje organe v Rimu: ti naj bi čim prej ukrepali v smislu zahtev, ki so jih izseljenci navedli na vsedrjavni konferenci o izseljenstvu.

Predsednik Pittoni je predstavnikom izseljencev in sindikalnih organizacij zagotovil, da se bo zavzel za rešitev teh vprašanj in je v tej zvezi poudaril, da bo deželni svet prihodnji teden sklepal tudi o novih posegih v korist iseljencem in njihovim družinam. Za posamezne svetovalske skupine so se pogovorov udeležili svetovalci Vitale (PSDI), Ermano (PSI), Colli (KPI), Štoka (SS), Puppini D'Agaro (MF), Rigutto (KD) in Magrini (KPI).

PRIMORSKI
DNEVNIK
17.5.75

14/5

PRIMORSKI
DNEVNIK

14.5.75

Bodo Beneški Sloveniji končno le dali sodobno vodovodno mrežo?

Vsa furlanska ravnina s svojimi obalnimi turističnimi kraji prejema vodo iz izvirkov pri Štupici

Že leta in leta vse oblasti obljublajo, da bodo beneški Slovenci dobili enotno vodovodno mrežo, ki naj bi prinesla v vse slovenske beneške vasi prepotrebno vodo. Dosti je bilo teh vaških vodovodov, ki so puščali vodo v sušnih poletnih mesecih ali pa so popokale cevi v zimskem času, ker je voda zamrznila v ceveh, ki so bile preplitvo položene v zemljo.

Pred nekaj leti je Andreotti, ki je bil takrat nekaj časa ministrski predsednik, obljubil in zagotovil delegaciji županov iz Nadiških dolin, da bo Beneška Slovenija prav zagotovo dobila v najkrajšem času enoten vodovod. Krajevni italijanski listi so ob tej priliki pisali, da tehnične pokrajinske oblasti že sestavljajo nadroben načrt vodovoda. Nato pa je vse utihnilo. Vmes ni bilo nobenih volitev, da bi zaradi tega obljubljeni prividni vodovod, pravo prikazen, fantastični vodovod, ki straši od časa do časa v političnih oblakih.

Sredi šaljivega letošnjega aprila pa se je vodovodna prikazen za Beneško Slovenijo spet prikazala na straneh italijanskega krajevnege tiska.

Poročali so o delovanju konzorcija, ki upravlja vodovod osrednje Furlanije. Ta vodovod obsega 29 občin Furlanije in njegova mreža se razteza na površini 804 kvadratnih kilometrov, glavne vodovodne cevi pa merijo v dolžino 35 kilometrov.

Predsednik vodovodnega konzorcija Aldo Pecile je poročal pokrajinskemu svetu v Vidmu, kako pomembno dejavnost je razvil vodovodni konzorcij v 35 letih svojega obstoja, in kako zdaj postavljajo vodovodno mrežo za spodnjo Furlanijo, posebno pa za obalna turistična mesta, zlasti za Lignano.

Mimogrede je predsednik Pecile omenil, da bodo tehniški konzorcija preučili načrt, kako bi priskrbeli Nadiškim dolinam prepotrebno vodo: vodovodne napeljave v vse vasi in vodovodne priključke za vsako hišo.

Po razočaranjih, ki so jih imeli prebivalci Nadiških dolin od obljub, ki so jih dajali predsednik rimske vlade ter deželni in pokrajinski organi glede izgradnje vodovodne mreže za vso Beneško Slovenijo, se ni čuditi, če bo preteklo še precej let preden bo pricurljala voda po načrtovanem vodovodu, ki bi peljal od Buie v gričevnati osrednji Furlaniji preko Tricesima, Cassacca, Nem, Fojde do Špetra ob Nadiži. Vodovod osrednje Furlanije dobiva glavno vodo za svoje omrežje iz zelo močnih izvirkov Pojane pri Štupici, torej iz izvirkov Nadiških dolin. Zato so se beneški Slovenci čudili, da so vsa Furlanija, vse njene ravnine in mesta, osrednja in spodnja Furlanija in še turistični kraji ob morju že dobili vodo, čisto in zdravo iz izvirkov

Nadiških dolin, medtem ko so se morale slovenske beneške vasi zadovoljiti z vodami vaških vodovodov in vodnjakov, vsako leto v sušnih mesecih poletja in zmrzovanja pozimi pa še s postano vodo avtomobilskih cistern, ki so jih dajale na voljo vojaške oblasti.

Vodovod je tista infrastruktura, ki je prva temeljna stopnja kulturnega standarda. In te vodovodne infrastrukture niso hoteli dati Beneški Sloveniji, medtem ko so politiki in oblasti svečano zatrjevali in prisegali, da hočejo dvigniti standard v Nadiških dolinah, da hočejo gorske kraje Beneške Slovenije rešiti

propadanja in zaustaviti emigracije.

Kako neresne in lažnjive so bile njihove obljube, se vidi po tem, da niso izpolnile prvega pogoja, da niso dale in še ne mislijo resno dati vodovoda tistim gorskim krajem, od koder so zajezili glavne izvirke furlanskega vodovoda.

Privoščimo avstrijskim in nemškim turistom in vsem Furlanom, da uživajo zdravo in svežo studenčnico naših izvirov, toda terjamo z vso odločnostjo, da bomo vsaj glede zdrave vode enakopravni s Furlanijo, da bomo smeli piti studenčnico naših izvirov.

ar

DREVI V PODBONESCU

16/5

Zaključno srečanje v okviru II. benečanskih kulturnih dnevov

Prof. Pacor iz Novare bo predaval o sodelovanju med Slovenci in Italijani v osvobodilnem gibanju - Nastop Briškega okteta

V dvorani gostilne «Pri škofu» v Podbonescu se bodo danes zvečer sklenili II. benečanski kulturni dnevi. Pregled zgodovine Beneške Slovenije bo v skladu s proslavami 30. obletnice osvoboditve končal ravnatelj Inštituta za zgodovino odporiškega gibanja iz Novare dr. Mario Pacor s predavanjem o srečanju Slovencev in Italijanov v osvobodilnem gibanju. Govoril bo o različnih komponentah osvobodilnega gibanja, o vprašanju pravične rešitve narodnostnih problemov, o začetku formiranja slovenskih in italijanskih partizanskih enot ter o razmahu osvobodilnega gibanja po kapitulaciji Italije, o sodelovanju beneških Slovencev v osvobodilnem gibanju, o nacističnih represalijah na tem ozemlju ter o konfliktih med ozopovci, garibaldinci in slovenskimi partizani, ki pa niso privedli do razbitja osvobodilnega gibanja, ki so ga želeli nacifašisti. Do končne zmage je namreč nad razlikami prevladala antifašistična enotnost partizanov in prebivalstva.

Ker se s tem predavanjem študijski center Nediža pridružuje proslavam 30-letnice osvoboditve, bo predavanje izzvenelo nekoliko slovesnejše kot prejšnja. Pred predavanjem bo namreč nastopil Briški okteti, ki bo zapel nekaj partizanskih pesmi. Pa tudi med poslušalstvom bo verjetno več pomembnejših osebnosti, saj so tokrat organizatorji še posebej vabili predstavnike oblasti ter predstavnike političnih in družbenih organizacij, ki bodo s svojo prisotnostjo poudarili tudi politični pomen prireditve.

Ziva Gruden

PRIMORSKI
DNEVNIK
16.5.75

"Vasica Brijeh in njegova Previca"

Chi si addentra in certe vallate delle Prealpi Giulie, ha immancabilmente l'occasione di imbattersi in taluni piccoli paesi, quasi sempre abbandonati del tutto, costruiti lungo le ripide pendici del monte, o sopra modesti spiazzetti erbosi che, un tempo discreti pascoli, sono ora quasi interamente invasi dal bosco.

Gli abitanti, quando ci sono, rappresentano (come del resto gran parte della popolazione di questi luoghi) i discendenti di quelle antiche genti slave che circa 14 secoli fa vennero a stabilirsi nella parte orientale del Friuli. L'accordo esemplare in cui questa gente è sempre vissuta con il popolo friulano, ad onta della profonda diversità linguistica e culturale, è senza dubbio una prova della sua civiltà e della sua maturità umana.

Ma la depressione economica che, unitamente all'oppressione linguistica, caratterizza quasi dovunque la situazione delle minoranze etniche, crea anche qui insormontabili difficoltà ad un'esistenza dignitosa. E per mala sorte soltanto pochi nella nostra regione sono a conoscenza dei grossi problemi che affliggono queste vallate.

Uno tra questi sperduti villaggi, non ancora del tutto abbandonato è Pers (o Brijeh, come da tempo immemorabile gli abitanti lo chiamano), nel comune di Lusevera (Bardo), uno dei più poveri comuni del Friuli. Lo abbiamo scelto fra i tanti perché le condizioni in cui versa possono avere un valore simbolico (oltreché esemplificativo) della più generale situazione di queste valli.

Chi ha l'occasione di visitarlo, quantunque possa intravedere da ciò che ancora rimane la testimonianza dell'inevitabile gusto artistico che animava gli antichi costruttori, si trova dinanzi un desolante spettacolo: case di pietra abbandonate e cadenti, alcune crollate del tutto; coltivazioni parzialmente invase dalla boscaglia; una piccola osteria frequentata da pochi e troppo assidui avventori (il paese conta una ventina scarsa di abitanti in tutto). Uno dei mali più gravi che opprimono queste comunità è infatti la piaga tremenda dell'alcolismo, nefasta conseguenza delle avvilenti condizioni di vita ma che tuttavia i benpensanti — dei quali non v'è nelle nostre contrade penuria alcuna — preferiscono piuttosto indicare come la causa.

Nel mezzo dell'abitato sorge, in straordinario contrasto con il resto del paese, un edificio relativamente nuovo e di concezione moderna: è (o meglio era) la scuola elementare, ora ermeticamente chiusa ed inutilizzata, che, probabilmente a causa della consueta, esasperante lentezza burocratica, è stata costruita quando ormai la popolazione scolastica era praticamente scomparsa.

Del resto nel comune di Lusevera (Bardo) non c'è la scuola media (manca, tra l'altro, perfino il medico). E l'effetto di questo stato di cose è che se un ragazzo di Brijeh (Pers) vuole scappare all'analfabetismo, non ha altra scelta (e a volte neppure quella) che rassegnarsi a trascorrere gran parte del-

la fanciullezza in qualche squallido collegio di infimo ordine e di discutibile valore educativo; ed anche quando dimostra serietà ed impegno, le condizioni economiche della famiglia, immancabilmente disagiate, non gli consentono di proseguire gli studi oltre la scuola dell'obbligo. Nonostante che l'articolo 34 della Costituzione Repubblica sancisca a chiare lettere per i «capaci e meritevoli» il «diritto di raggiungere i gradi più alti degli studi». A provare, tra l'altro, quanto tendenzioso e poco fondato sia il pregiudizio che vuole questa gente intellettualmente tarata ed inferiore, basterà citare il fatto, solo in apparenza insignificante, che essi oltre al nativo dialetto slavo, parlano correttamente l'italiano e, con estrema facilità e precisione, il friulano, addirittura meglio di molti di noi. Tanto che quando la nostra lingua dovesse scomparire, sarebbero certamente loro gli ultimi ad abbandonarla.

Nella loro storia dolorosa questi montanari sono sempre stati disprezzati e dimenticati. Ci si è ricordati di loro soltanto ogni volta che si trattava di dissanguarli con tasse e gabelle, e quando c'era bisogno di mandarli in guerra a farsi massacrare per gli interessi dei ricchi. La scuola qui, ad esempio, è stata costruita alcuni anni fa, mentre la cartolina di precetto vi giunge puntualmente da più di cent'anni.

La nostra Costituzione, già 25 anni fa, garantendo a tutti i cittadini «... pari dignità sociale... senza distinzione... di lingua, di religione, di opinioni politiche, di condizioni personali e sociali...» assegnava alla Repubblica il compito di «...rimuovere gli ostacoli di ordine economico e sociale che, limitando di fatto la libertà e l'uguaglianza dei cittadini, impediscono il pieno sviluppo della persona umana (art. 3). Ora, pieno sviluppo della persona umana

vuol dire anche avere il diritto di vivere nel luogo dove si è nati. Pieno sviluppo della persona umana vuol dire anche riscatto da una secolare situazione di oppressione e d'inferiorità. Pieno sviluppo della persona umana vuol dire infine, per questa gente, poter conservare e sviluppare un suo peculiare modo di vivere, scaturito da una libera visione del mondo che, nata e sviluppatasi pur tra impensabili difficoltà, ha nell'antica storia di questi paesi le sue radici profonde, e nella lingua il suo mezzo di espressione più vivo e completo.

Ogni originale cultura, anche e soprattutto se è di matrice contadina, rappresenta un bene insostituibile per l'umanità intera. E il causarne volutamente la scomparsa è segno, oltretutto, di grande miopia e rozzezza mentale.

Per mala sorte questi sembrano essere dei concetti un po' troppo difficili ad essere intesi proprio da quegli illustri Personaggi da cui ci si dovrebbe attendere una maggior giustizia in questo senso: non abbiamo mai creduto che certi nostri Politici possiedano una profonda cultura. Ma considerando la borbonica «legge per la montagna» recentemente approvata dalla maggioranza al Consiglio Regionale, prende consistenza addirittura il sospetto che ai loro occhi quei «cittadini» dei cui diritti la Costituzione parla nei suoi Principi Fondamentali, siano forse a causa dell'apparente ambiguità del termine, semplicemente gli abitanti della città.

I valligiani dovrebbero poter trovare più umane condizioni di vita nella loro terra, e solo allora dovrebbero poter decidere se rimanere o partire.

Mentre invece adesso non hanno scelta alcuna. E non è ammessa che non vi sia di che vivere decentemente per venti e più persone, in un paese dove trent'anni fa abitavano quasi trecento individui, e venivano lavorati oltre

7 quintali di latte al giorno. Si tratta di gente laboriosa e frugale, sebbene purtroppo queste sue doti siano per troppo tempo andate a vantaggio di pochi, parassitari profittatori. Soprattutto sarebbe finalmente ora che, dopo tanti secoli di miseria e di sfruttamento, non foss'altro come riparazione di tanta ingiustizia, ci si decidesse una buona volta a trattarli da quelle persone degne e civili che sono sempre stati.

Sarebbe naturalmente indispensabile la presenza di adeguate infrastrutture, e molti forse si domanderanno dove mai trovare i fondi. Ma noi a

queste domande non intendiamo neppure dar risposta: ci limiteremo a ricordare che con il costo di due o tre carri-armati «Leopard» i problemi della montagna friulana comincerebbero ad essere risolti.

Ora invece si pretende di poter rimediare ai mali della montagna, esclusivamente piantando alberi dappertutto. Nessuno, intendiamoci bene, vuole negare l'assoluta urgenza del rimboscimento, soprattutto da queste parti.

Nondimeno è senz'altro politica sbagliata quella di voler eliminare del tutto il prato e la radura, e perciò la presen-

za degli animali da pascolo, indispensabile e prezioso mezzo di sostentamento per la vita dei montanari.

Non bisogna dimenticare che prato e pascolo contribuiscono notevolmente a rendere più abitabile ed umano, ma non per questo meno naturale ed intatto, l'ambiente alpino. Sospettiamo invece che il proposito di far crescere soltanto quando ci si spinge fino all'tanto e dovunque conifere, incongruenza di voler piantare gli abeti addirittura negli orti delle case, abbia in fondo il recondito fine di persuadere la gente ad andarsene via una volta per tutte. Come allo stesso scopo tende verosimilmente la sproporzionata e vergognosa pressione fiscale a cui si ha tuttora il coraggio di sottoporla.

Andando avanti le cose a questo modo (e per ora non sembra che vogliano cambiare) fra qualche anno quassù non vi sarà più nessuno: le ultime case rovineranno ed il bosco occuperà stabilmente il paese, coprendo i sentieri e nascondendoci tutto. E forse anche qui arriveranno in gita dalla città gli illuminati figli del progresso e della civiltà moderna, a completare l'opera demolitrice degli eventi naturali, spaventando ciò che resta della fauna, danneggiando la flora, imbrattando ogni cosa, secondo il loro costume.

Troppi villaggi come Brijeh muoiono in questo modo. Muoiono proprio ora che la loro civiltà avrebbe diritto di attendersi dalla concezione democratica dello Stato e dall'auspicato decentramento amministrativo, una maggiore sensibilità verso i problemi connessi con la sua sopravvivenza e col suo sviluppo.

Dopo la partenza senza ritorno degli ultimi abitanti (che andranno probabilmente ad accrescere il numero degli alienati e dei disoccupati che affollano le grandi città), assieme alle vecchie case di pietra crollerà e scomparirà per sempre una schiava e pacata visione della vita, un'umile ed antica civiltà, di cui forse nessuno riuscirà più a raccogliere l'universale messaggio.

Questa è purtroppo la storia di tanti villaggi dimenticati, «z vsemi svojimi nekriščanskimi krivicami, in z vsvo svojo veliko žalostjo» (con tutte le sue inumane ingiustizie e tutta la sua grande tristezza), come direbbe Ivan Cankar, il grande scrittore sloveno che ha fatto propria la voce degli oppressi. ma a tutti coloro che sanno capire e meditare il significato profondo dell'articolo 3 della Costituzione, la sorte dei montanari delle Prealpi Giulie non può non stare a cuore.

Martin Krpan

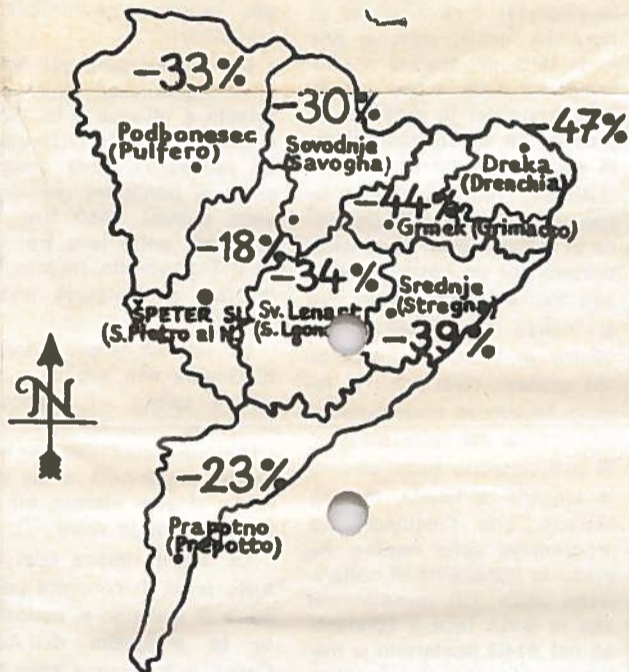
Spopolamento delle Valli del Natisone

Già l'anno scorso abbiamo pubblicato i dati del censimento della popolazione del 1971 e avevamo constatato che in Friuli la diminuzione è preoccupante, se si pensa che in Italia l'aumento della popolazione è stato, in 10 anni, del 6,7%.

Nella sola provincia di Udine il saldo del movimento naturale (i nati meno i morti) è stato di 15.378 unità mentre la popolazione è calata

di 16.144 persone: vuol dire che c'è stata una diminuzione di 31.522 unità.

Vogliamo esaminare la situazione, al 31 dicembre 1972, delle Valli del Natisone, una zona particolarmente colpita dal sottosviluppo economico, che costringe gli abitanti a lasciare i loro paesi per cercare altrove quella fortuna che la Regione promette, ma non mantiene.

VALLI DEL NATISONE (NADISKE DOLINE)
Percentuale di spopolamento dal 1961 al 1971.

	1951	1961	1971	1972	variazioni sul 1971	
Drenchia	1.392	1.128	599	569	-30	-5%
Grimacco	1.737	1.645	929	932	+3	+0,3%
Prepotto	2.036	1.536	1.190	1.155	-35	-2,9%
Pulfero	3.735	3.306	2.237	2.213	-24	-1,1%
Savogna	2.077	1.741	1.219	1.178	-41	-3,4%
Stregna	1.883	1.554	952	942	-10	-1,1%
S. Leonardo	2.283	2.077	1.375	1.357	-18	-1,3%
S. Pietro al N.	3.088	2.842	2.331	2.249	-83	-3,6%
	18.231	15.829	10.833	10.595	-238	-2,2%

FRIULI
D'OGGI
15.5.73

IL PREZZO DI UN TRADIMENTO

La legge-tradimento della Montagna è passata con la compiacenza dei socialisti; ora il Piano Urbanistico Regionale di De Carli (PSI) è passato con la compiacenza democristiana.

IL PIANO URBANISTICO REGIONALE (PUR) E' UN PIANO CHE:

non vuole la rinascita umana e sociale della montagna che condanna a zona verde senza prospettiva alcuna

non vuole togliere dall'isolamento la pedemontana occidentale del Friuli realizzando la superstrada Meschio-Gemona per non dispiacere agli interessi triestini

non prevede nemmeno a livello d'ipotesi l'Università Friulana

non contiene normative o date prioritarie di attuazione degli obiettivi che si prefigge accusando così un evidente disimpegno programmatico

IL MOVIMENTO FRIULI

denuncia le programmazioni come quelle del PUR che sanciscono la distruzione sociale e culturale del popolo friulano

condanna la DC che presiede a questi misfatti storici con l'aiuto dei suoi occasionali alleati

invita le forze autenticamente democratiche e popolari a condizionare se non a destituire i suoi indegni rappresentanti.

DELL'EMIGRAZIONE

IL PERCHE' DELLA CONFERENZA

La Conferenza nazionale dell'Emigrazione, svoltasi a Roma dal 28 febbraio al 1° marzo di quest'anno, è stata la prima conferenza dell'emigrazione in 100 anni di storia nazionale. Il fatto si presta a diverse, evidenti considerazioni che lasciamo al lettore. In questo arco di tempo, si sono avuti circa 30 milioni di espatri: un'altra Italia si è formata all'estero. A tutt'oggi, gli emigranti italiani sono circa 6 milioni.

Nei primi anni di quest'unità e fino al fascismo l'emigrazione è stata positivamente considerata come valvola di sfogo, estremamente funzionale,

anche nel gioco delle relazioni internazionali, dal sistema economico liberista.

I problemi del dopoguerra, del Meridione, i mancati interventi dello stato nei settori dove maggiori erano i problemi, han fatto sì che l'emigrazione continuasse e continui tutt'ora, anche se « come libera scelta » secondo la « felice » definizione dei politici nostrani.

Pian piano però, con la formazione di una classe lavoratrice attenta e cosciente, sono incominciate a venir fuori le contraddizioni di un sistema basato sulle tradizioni liberiste che, se da una parte hanno richiesto una successiva ristrutturazione dell'emigrazione in funzione capitalistica, dall'altro hanno

messo a nudo le cause strutturali del fenomeno migratorio e, con queste, la mancata politica dello stato in questo settore.

In questi anni, l'emigrazione cambia volto: gli emigranti prendono coscienza delle loro condizioni; si associano e viene a costituirsi una forza che si lega con le forze sindacali ed i partiti più disponibili, rompendo il diaframma esistente tra il mondo dell'emigrazione ed il Paese.

Questo fronte unico che avanza è stato uno degli elementi non marginali che hanno determinato nella classe politica italiana la necessità di non procrastinare ulteriormente l'importante appuntamento costituito, appunto, dalla

Conferenza. Un ulteriore — anche se contingente — elemento che ha evitato un rinvio o l'eventuale sospensione della conferenza, è costituito dalla crisi economico-politica che ha colpito soprattutto il mondo occidentale, e che ha fatto temere un forte rientro di italiani dall'estero. Ma il dato di fondo — secondo noi — che ha finalmente determinato l'effettuazione della Conferenza — promessa da diversi anni a questa parte — è stata la mobilitazione delle forze sindacali, delle associazioni degli emigranti e delle forze politiche, che era diretta dalla volontà di affrontare unitariamente i temi e problemi più scottanti dell'emigrazione attuale.

Da questa mobilitazione la conferenza ha acquistato un contenuto politico; la presenza degli emigran-

SEGUE

FRIULI
D'OGGI

5.5.75

ti, dei sindacati e delle forze politiche ha impedito che la conferenza costituisse la solita occasione per uno sfogo verbale. Il giudizio nostro non può prescindere da questo fatto, anche se — notiamo — tutte le associazioni degli emigranti erano presenti. Segnaliamo poi che la nostra consigliera regionale, professoressa Puppini, ha inutilmente richiesto alla presidenza della giunta regionale di far parte — a sue spese — della delegazione di tre membri che avrebbe partecipato alla conferenza, dato che uno degli inviti avrebbe dovuto — come è prassi costante in questi casi — essere messo a disposizione delle minoranze. Uguale sorte toccava al consigliere Magrini del Pci, il quale poteva però partecipare alla conferenza per l'intervento che il suo partito aveva fatto sugli organizzatori della stessa.

LE ASPETTATIVE

Le aspettative legate alla ridefinizione e all'approfondimento della nuova politica dell'emigrazione non si basavano — fin dal principio — su quelle che sarebbero state le proposte presentate a livello governativo, quanto sulle testimonianze e sulla qualificata presenza dei reali rappresentanti dell'emigrazione.

LE PROPOSTE DEL GOVERNO ...

Le proposte di parte governativa hanno riguardato, innanzitutto, la creazione di una autorità internazionale dotata dei poteri e dei mezzi di intervento necessari per affrontare i vari nodi della politica dell'emigrazione, che si definiscono principalmente nell'informazione ed orientamento al lavoro; formazione professionale; sicurezza sociale; valorizzazione delle rimesse degli emigranti; politica dei rientri. Poche ed estremamente generiche le proposte su

problemi particolari riguardanti, tra l'altro, l'alloggio, la formazione e l'istruzione dei figli degli emigranti, i servizi sociali, la condizione femminile: in altre parole la lotta alle forme più o meno palesi attraverso le quali si manifestano i fenomeni di xenofobia, di segregazione, di disuguaglianza e di marginalizzazione degli emigranti.

Riguardo alla rimozione delle cause strutturali dell'emigrazione, relative soprattutto al cambiamento dell'attuale modello di sviluppo economico, con superamento degli evidenti squilibri esistenti (Mezzogiorno e aree depresse), il governo ha praticamente evitato di prendere una posizione precisa (quindi, precisa è, di conseguenza, la decisione di mantenere la situazione esistente), così come — se si eccettua il fiume di parole speso dagli oratori governativi — si è evitato di fare precise proposte per quanto riguarda altri problemi, quali quello della sicurezza del posto di lavoro, la formazione professionale e l'eventuale organizzazione dei servizi sociali.

... QUELLE DEI SINDACATI, PARTITI ED ASSOCIAZIONI

Proposte più concrete sono state presentate da esponenti di partito, sindacali e rappresentanti delle organizzazioni degli emigranti soprattutto per permettere una partecipazione attiva e diretta degli emigranti alla soluzione dei loro problemi. E' stata perciò richiesta la loro partecipazione ai Comitati per la tutela della emigrazione italiana, comitati concepiti come organismi per la tutela e l'affermazione dei diritti degli emigranti, da costituirsi in tutti gli uffici consolari e da eleggersi direttamente dai lavoratori emigrati.

A questa proposta ha fatto seguito la richiesta dell'istituzione di un Consiglio nazionale dell'emigra-

zione (proposta di legge presentata dal Pci) e della riforma del Comitato consultivo degli italiani all'estero, allo scopo di allargare e rendere più incisiva la partecipazione degli emigrati alla definizione della politica del Governo per l'emigrazione.

I sindacati hanno richiesto — in primo luogo — la sicurezza del posto di lavoro, la garanzia delle prestazioni previdenziali ed assistenziali e dei servizi sociali necessari, quali alloggio, asili nido e così via, ed hanno inoltre auspicato dei corsi di orientamento e di formazione professionale a carico dei Paesi ospitanti.

Questi interventi hanno dimostrato la consapevolezza che gli emigranti hanno della condizione in cui si trovano e della strada da seguire per migliorarla; hanno altresì individuato e denunciato le precise responsabilità politiche che hanno fin qui mantenuto l'esistenza del fenomeno migratorio.

LO SBOCCO NECESSARIO

Quali risposte darà ora il governo a queste proposte; come risponderà a tante richieste: 83 comunicazioni, 350 interventi, 32 documenti e un'enorme mole di pubblicazioni rac-

colte in sei giorni di lavoro?

L'on. Granelli — uno degli organizzatori della Conferenza —, alla conclusione dei lavori, ha parlato di un programma legislativo per l'emigrazione, che è stato iniziato con la presentazione della legge n. 2800 a favore di coloro che lavorano all'estero, ma ha anche aggiunto che « tutto è nelle mani del Governo ».

E' facile che con la scusa della crisi si eviti di assumere gli impegni presi, per mantenere quelli soliti (l'indennità di disoccupazione senonché altri provvedimenti non è una soluzione), con la conferma della situazione attuale. E' nostra convinzione che solo la mobilitazione unitaria degli emigranti, dei sindacati e dei partiti consapevoli permetterà di ottenere quei diritti e quelle forme di tutela che sono stati fin qui negati ai nostri emigranti.

EMIGRAZIONE E REALTA' REGIONALE

Cosa succederà nella nostra regione? A parte lo scarso ruolo che la regione Friuli-Venezia Giulia ha avuto — in sede ufficiale — nella preparazione della conferenza (infatti non è stata in grado di presentare un suo specifico, originale documento sulla questione) è pur vero che è stata la

prima a legiferare sull'emigrazione (legge 24 giugno 1970), la prima ad aver istituito una consulta regionale dell'emigrazione, nonché ad aver organizzato la conferenza regionale sull'emigrazione; proprio per questo essa deve poter dare un giudizio sulla validità degli strumenti richiesti e proporre valide iniziative anche in relazione alla situazione di crisi esistente.

Purtroppo, nutriamo seri dubbi quando si pensa che la rappresentanza ufficiale della regione era costituita dai 3 rappresentanti della maggioranza consiliare (Comelli, Pittoni e dal Mas) e che fino a oggi nulla si sa sulla riconvocazione della Consulta regionale che — stando alle promesse — avrebbe dovuto aver luogo dopo la Conferenza nazionale, entro il mese di aprile, e nella quale si doveva affrontare il problema della modifica (sembra però che ora si parli solo di rifinanziamento) della legge 24/70 e 9/71, soprattutto in relazione ai recenti avvenimenti economici ed occupazionali che coinvolgono i nostri emigranti, nella prospettiva del loro rientro in regione.

Impegno che deriva dalle posizioni comuni contenute nel documento approvato nella seduta della Consulta del 25 gennaio di quest'anno, il cui problema era stato in discussione anche nella seduta del 3 giugno dello scorso anno.

C'è il problema del reperimento dei mezzi finanziari. Ricorrerà la regione alla spinosa questione dell'art. 50 dello Statuto regionale (per il quale la regione può chiedere, per particolari problemi, finanziamenti allo Stato) per costruirsi un alibi, affermando che lo Stato non stanziava i fondi necessari?

Occorre vigilare.

roberto iacovissi

Goriški dijaki obiskali Rizarno, Bazovico, Gonars in Benečijo

Dijaki prvih razredov slovenske nižje srednje šole «Ivan Trinko» v Gorici so bili v torek na šolskem izletu. Obiskali so tržaško Rizarno, kjer so se poklonili spominu v tem nacističnem taborišču umrlih protifašistov. Nekateri dijaki so recitirali priložnostne pesmi, položili so venec pred spominsko ploščo in poslušali izvajanja časnikarja Albina Bubniča. Zatem so šli dijaki v Bazovico, kjer so pred spomenikom padlim bazoviškim žrtvam, ponovili proslavo. Dijake so spremljali profesorji. Na izletu so imeli tudi čas, da so se razvedrili. Do izleta v ta zgodovinska kraja je prišlo na pobudo članov šolskih odborov.

Prav tako so dijaki drugih razredov šli na izlet, ki je bil istočasno proslava 30-letnice zmage nad fašizmom. Obiskali so Gonars, kjer so se poklonili spominu Slovencev, ki so umrli v tamkajšnjem taborišču. Tudi tam so imeli recitacije in petje ter so položili na grobnico cvetje.

Dijaki tretjih razredov pa so bili v Beneški Sloveniji, kjer so obiskali Trčmun in grob beneškega pesnika Ivana Trinko - Zamejskega. Tudi v tem kraju so imeli priložnostno komemoracijo.

1-5-75
1.5.975

Kandidatna lista KPI za videmsko pokrajino

Prvega dne v mesecu je KPI predložila svoje kandidatne liste za izvolitev novega videmskega pokrajinskega sveta, medtem ko so v večini občin v Benečiji oblikovali enotne levičarske liste.

Za svet videmske pokrajine, ki obsega celotno področje od furlanske lagune do Karnije in Benečije, je KPI predložila listo s 30 imeni. Doslej so komunisti imeli pet pokrajinskih svetovalcev.

V «trdnih» okrožjih, iz katerih je KPI izvolila svoje dosedanje svetovalce, so kandidati Carmelo Contin (Červinjan), tajnik deželne Kmečke zveze Eligio Simg (Gonars), Renzo Toschi (San Giorgio di Nogaro), Guglielmo Pellizzoni (Talmassons) in Silvano Tarondo (Tavagnacco). Videmska KPI računa vsekakor na uveljavitev in torej tudi na to, da bo v videmskem pokrajinskem svetu povečala število svojih svetovalcev. V ta namen imajo največ možnosti prof. Pavel Petričič iz Beneške Slovenije, Ervè Lupieri (Videm IV) in časnikar Rino Maddalozzo (Manzano). Slovenec prof. Pavel Petričič kandidira namreč v svojem domačem okrožju, v Špetru Slovenov, poleg tega pa tudi v «trdnem okrožju» v Palmanovi.

6.5.975

Predlog KPI za podporo izseljencem za volitve

Deželna svetovalska skupina KPI je predložila zakonski predlog za gospodarsko olajšanje povratka v rojstne kraje za tiste izseljence, ki se bodo vrnili domov za skorajšnje volitve. Predlog KPI odraža zahtevo vseh organizacij izseljencev, med katerimi tudi Društva slovenskih izseljencev iz Benečije, ki zahtevajo, naj se izseljencem olajša potovanje domov, da lahko opravijo svojo dolžnost pri volitvah 15. junija. Država namreč posreduje izseljencem brezplačno potovanje od meje do doma in nazaj do meje, dežela pa bi lahko doplačala razliko od meje do delovnega mesta, podobno kot je že poskrbela dežela Tridentinska - Južna Tirolska. Svetovalska skupina KPI je zahtevala, naj se o tem zakonskem predlogu razpravlja čimprej, da se lahko odobri pravočasno, to je vsaj nekaj tednov pred volitvami.

10/5/75
10.5.975

SSG z «Jurčkom» včeraj v Čedadu

Stalno slovensko gledališče iz Trsta je včeraj dopoldne gostovalo v gledališču Ristori v Čedadu z otroško igro «Jurček». To je bila že druga matineja, ki jo je tržaško gledališče priredilo za beneške otroke. Tokratne igre so se udeležili otroci šolskega okraja iz Nadiških dolin in zapadne Benečije. Zelo lepo so sprejeli igrice «Jurček» in nagradili igralce z dolgim aplavzom. Videti je bilo, da so dobro razumeli celo igro, saj so vzpodbujali igralce med igro samo.

Se pred začetkom igre sta duhovnika Cencič in Lavrenčič razdelila nagrade 15 otrokom, ki so se udeležili risarskega natečaja na temo «Pepelka». Glavno nagrado na tem natečaju je dobila Ornella Massera iz Mašer. Naj poudarimo še to, da so šolski odbori iz Špetra, Sv. Lenarta in Fojde izrazili željo, da bi prišlo še do podobnih gostovanj Stalnega slovenskega gledališča iz Trsta in podprli to pobudo tržaškega gledališča ter poudarili željo, da bi pomagali pri uresničevanju teh vsakoletnih matinej, ki postajajo za beneške otroke že tradicija.

N. L.

18.5.975

DRAGI TOVARIŠI!

Ob trideseti obletnici izhajanja «Primorskega dnevnika» se najraje spominjamo stalnih in doslednih borb, ki jih je vodil za priznanje narodnostnih in gospodarskih pravic beneških Slovencev.

Vsem tovarišem, ki so skrbeli, da je «Primorski» učakal tako pomemben jubilej — kljub stoterim težavam — iskreno čestitamo.

21.5.
ZA UREDNIŠTVO «NOVEGA MATAJURJA»
IZIDOR PREDAN

21.5.975

PRIMORSKI
DNEVNIK

Proslava 30-letnice v Čedadu

PRIMORSKI
DNEVNIK
9.4.975

ANPI in Društvo beneških godcev «V. Karlič» pripravila proslavo 30-letnice osvoboditve

Odličja štirim beneškim partizanom - Govora Antona Birtiča-Mečane in Giovannija Padoana-Vannija

Ob letošnji 30-letnici osvoboditve pripravljajo razna društva na Tržaškem, Goriškem in v Beneški Sloveniji svoje proslave, na katerih se dostojno oddolžijo spominu naših padlih borcev. Podobno prireditev sta v nedeljo popoldne pripravila v Čedadu Društvo beneških godcev «Vigijon Karlič» in videmska borčevska organizacija ANPI. Proslave se je udeležilo veliko domačinov in gostov iz Slovenije ter zamejstva. Med drugimi so bili prisotni predstavnika ANPI iz goriške pokrajine Ladi Dornik in Avgust Lenardič, Dino Roner, predstavnik Slovenske kulturno - gospodarske zveze, Ignacij Ota, predstavnik Slovenske prosvetne zveze, Viljem Černo, predsednik PD «Ivan Trinko», beneški duhovniki skupine «Dom», Dino Del Medico, predstavnik Društva slovenskih emigrantov iz Beneške Slovenije, Franko Karlič, predstavnik Beneškega planinskega društva, prisotna sta bila tudi predstavnika Socialistične zveze mladine iz Nove Gorice ter predstavniki borčevskih organizacij iz Slovenije.

Po pozdravnem govoru predsednika Društva beneških godcev Lucijana Lavrenčiča je spregovoril tajnik društva Anton Birtič - Mečana, ki je poudaril pomen 30-letnice za nas Slovence ter še posebno za beneške Slovence. V osvobodilnem boju, je dejal, so se skupno bojevali italijanski in slovenski tovariši, prav tako se je treba danes skupno bojevati za dosego naših pravic. Svoj poseg je Birtič zaključil s prošnjo mladini, naj nadaljuje po isti poti, ki so jo uhranili njihovi očetje: po poti pravice in strpnosti med narodi.

Garibaldinski komandir Giovanni Padoan - Vanni je v govoru poudaril pomen skupnega boja Slovencev in Italijanov za boljši jutri. Govornik je nato ocenil sedanji položaj v Italiji ter kritiziral popuščanje vlade, ki dovoljuje podvige neofašistične drhali.

O beneških Slovencih je Padoan povedal, da ne uživajo pravic niti v tolikšni meri, kot drugi člani narodnostne skupnosti na Tržaškem in Goriškem. Nezanimanje s strani videmske pokrajine za vprašanja beneških Slovencev se je izkazalo tudi na zadnji manjšinski konferenci v Trstu, ko niso videmski pokrajinski upravitelji omenili obstoja Slovencev v Benečiji.

Ob tej priložnosti je Padoan izročil štirim beneškim partizanom priznanja ANPI. Odličja so dobili Ivan Baptista Obit (najstarejši partizan: ima 74 let) iz Gorenjega Mirsa v občini Št. Lenart, Gino Čedarmac iz Štubice pri Podbonescu, Jožko Trušnjak iz Klodiča ter Lucijan Blazutič iz Gornjega Brnasa.

Na tej proslavi sta prinesla pozdrav tudi Federico Vincenti predsednik ANPI iz Vidma, ter prof. Bront, predstavnik ANPI iz Čedada.

Član Stalnega slovenskega gledališča iz Trsta Jožko Lukeš je prisotnim recitiral dve partizanski poeziji ter Gregorčičevo «Soči».

Proslavo 30-letnice v Čedadu so sklenili z glasbenim sporedom. Nastopili so harmonikarji društva beneških godcev, pevski zbor iz Dolenjega Brnasa, ki ga vodi Nino Specogna, ter oktet «Nediže glas».

PRIMORSKI
DNEVNIK

9. 4. 1975

Prvi skupinski stik planincev iz Gorice in Beneške Slovenije

Stike bodo v prihodnosti še bolj poglobili

Za cilj prvega letošnjega spomladanskega izleta so goriški planinci izbrali Beneško Slovenijo. Kot vedno so na izlet šli na velikonočni ponedeljek. To je že ustaljena tradicija, ki se ponavlja leto za letom od obnove društva po drugi svetovni vojni. Goriški planinci, pa tudi iz Podgore, Štandreža in Sovodenj so do kraja napolnili avtobus, ki je kmalu došel v Čedad. To je bilo prvo srečanje z Benečani. Naše izletnike je v Čedadu sprejel Jožko Kukovac, predsednik nedavno ustanovljenega beneškega planinskega društva. Goričane je Kukovac spremljal po sovodenjski dolini do vasi Jeronišče pod Mataju-rjem. Žal ni bilo vreme naklonjeno in tako je bil marsikdo prikrajšan.

V domačem gostišču na Peroni-

šču so naše izletnike sprejeli zvoki znanega beneškega harmonikarja E-lizeja Iusse, njemu sta se pridruži-la še dva harmonikarja in člana planinskega društva Ivan Zavadlal iz Štandreža s «kontrabasom» domače proizvodnje, kar je povzročilo veliko veselja. Sledil je srečolov z lepimi običajnimi dobitki.

Ves popoldan so bili naši planinci v veseli družbi z domačini. Omenimo le nekatere med njimi. Poleg Kukovca sta bila še podpredsednik domačih planincev prof. Hijacint Iussa in predsednik društva beneških godcev Laurenčič. Zvečer so se goriški izletniki najedli okusne beneške gubance. Za vesele poskoč-né so poskrbeli beneški in goriški improvizirani muzikanti.

PRIMORSKI
DNEVNIK

2. 4. 75

«Glotoški nacionalizem» vir vsega zla za manjšine

Koristna in pogumna knjiga, vendar z zelo pomanjkljivimi in nesprejemljivimi informacijami o slovenskem jeziku in književnosti

«Odrezani jeziki» Sergia Salvija imajo dve veliki zasluge, ki preseगतa okvir zgodovinske in kulturne vsebine knjige. Izšli so pri ugledni založbi Rizzoli, kar pomeni, da je bilo odlično poskrbljeno za reklamo dela in napisal jih je bojeviti pisatelj, ki se ne boji nikogar in se poslužuje vseh dovoljenih sredstev in celo sarkastičnega paradoksa, kadar gre za točenje čistega vina.

Argument, ki ga obravnava knjiga, in sicer «zgodovina jezikovnih manjšin v Italiji», je namreč že po svoji naravi tak, da lahko prodere v zavest najširših krogov le pod pogojem, da jim ga vsilimo s pomočjo najsodobnejše mreže reklamnih in informacijskih sredstev (kar se je uresničilo, kot lahko že zdaj sklepamo po velikem odmevu, ki ga je knjiga imela v italijanskih časopisih in revijah) in da se ga loti človek brez predsodkov in odločen, kakršen je Sergio Salvi. Kot člani slovenske manjšine v Italiji se tega dejstva lahko samo veselimo, saj bo prav

globo veliko pripomoglo k temu, da bo italijansko javno mnenje postalo občutljivejše do manjšinske problematike in posredno, in morda celo neposredno, vplivalo na ljudi, od katerih je odvisno sprotne reševanje vseh zamotanih vprašanj, ki zadevajo zaščito manjšin.

Izkušnje v teh zadnjih desetih letih so v tem pogledu zelo poučne. Politična volja na samem vrhu države je resnici na ljubo pozitivno usmerjena v priznavanje vsaj osnovnih pravic manjšinam. Bila je pravzaprav dobro razpoložena že leta 1947, kot pravi Salvi v svoji knjigi, ko je v prvem odstavku 3. člena ustave zajamčila enake pravice vsem državljanom, ne glede na jezik, ki ga uporabljajo. Toda pot od vrha države do skromnega, a večkrat nadutega občinskega funkcionarja, je zelo dolga. Na tej poti so se doslej porazgubili skoraj vsi dobri sklepi in nameni in vsi redki ukrepi v korist manjšinam. Miselnost ogromne večine italijanskih funkcionarjev od najvišjih na ministrstvih do najnižjih v krajevnih ustanovah in na šolskih skrbništvih, je popolnoma gluha tudi za najosnovnejše potrebe jezikovnih manjšin. In je taka, ker je ves italijanski kulturni in politični svet, razen zelo redkih izjem, tak. Pravi Salvi: «Največjo krivdo imajo v tem pogledu izoblikovalci javnega mnenja in sicer intelektualci, časnikarji, politiki in «navijači» velikih ideoloških in etičnih bojev. Prav ti bi morali u-

stvariti vzdušje, ki bi prisililo vlado, da v celoti izpolni svoje obveznosti v zvezi z zaščito manjšinskih jezikov, kot to predvideva ustava.» In prav na te «izoblikovalce» javnega mnenja se obrača Salvijeva knjiga in jih skuša strestiti in streziniti s kopico konkretnih podatkov prav tako, kot z jedko ironijo in znanstveno polemiko.

Mržnja do ljudi, ki se v mejah italijanske države poslužujejo drugačnega jezika od italijanskega, je zelo stara, trdi Salvi, in izhaja iz «jezikovnega nacionalizma», ki je izbruhnil v risorgimentu in je napravil več škode italijanski demokraciji, kot vse druge negativne družbene sile skupaj. Tudi fašizem je mogel nastati samo v vzdušju «jezikovnega nacionalizma». Političnim silam, ki so si v romantičnem času prizadevale, da bi zedinile Italijo, je seveda nacionalistično tolmačenje tudi jezikovnih vprašanj prav prišlo. Vsa ljudstva, ki so živela tostran Alp, so nujno morala biti vsaj po jeziku italijanska, kajti sicer bi zahteva po zedinjenju ne imela nobene resne osnove. Toda po izvršenem zedinjenju se stvari, kot zagrenjeno ugotavlja Salvi, v tem pogledu niso spremenile. «Jezikovni nacionalizem» je celo okreplil svoje položaje. Postal je «glotoški ali znanstveni nacionalizem», ki je ladinščini, furlanščini in okcitanščini odločno odrekal «status» jezika ter enostavno ignoriral vse ostale jezike neromanskega izvora. Da je nemško govoreče ljudstvo na Južnem Tirolskem prišlo do svojih pravic, je moralo seči po nasilju in ravnalo je pravilno, pravi Salvi, ker je še danes «glotoški nacionalizem» tako globoko zasidran v italijanskem javnem mnenju, da ga lahko samo bombe premaknejo. Kar pa se nas Slovencev na Tržaškem tiče, nadaljuje Salvi, se moramo zahvaliti samo Londonskemu sporazumu, če so nam vsaj na papirju priznane nekatere osnovne pravice. V Beneški Sloveniji je še vse, kot je bilo leta 1966. Zelo podobno stanje bi najbrž bilo tudi na Goriškem, če bi Goriška nekaj let po vojni ne bila pod zavezniško vojaško upravo. Samo z nasiljem, zaključuje Salvi svojo misel, lahko torej prisilimo italijanske politike, da priznajo obstoj narodnostnih in jezikovnih manjšin. Sami od sebe ne dajo ničesar. Kaj je storiti? Najprej je treba izpodbiti, meni Salvi, lažne trditve «glotološkega nacionalizma» in potem kapilarno informirati javno mnenje o vsej manjšinski problematiki v Italiji in drugod v Evropi. V novem odnosu javnega mnenja do manjšinske problematike je upati, da bodo nastali ugodnejši pogoji za rešitev tega, kar se še rešiti da.

Poglavje, ki ga Salvi v svoji knjigi namenja Slovincem v Italiji, je v zgodovinskem pogledu dovolj točno in izčrpno. Pomagal mu je pri tem prof. Samo Pahor, kateremu se avtor v kratkem uvodu toplo zahvaljuje za sodelovanje. Žal pa moramo reči, da so informacije o zgodovini našega jezika in naše književnosti v Salvijevem delu zelo pomanjkljive. Med drugim lahko na primer beremo v knjigi tudi take stavke: «Kljub nekaterim prejšnjim poskusom je temelje za sedanjo «koiné» šele leta 1808 postavil Jernej Ko-

pitar, ki si je zamislil prvo enotno slovnico. Toda proces dokončnega poenotenja književnega jezika se je dovršil komaj leta 1959...

Enotna izgovarjava slovenščine se je uveljavila šele leta 1950, toda leta 1962 se je še popravila in izpopolnila na osnovi kranjskega narečja iz Ljubljane in njene okolice».

Jasno je, da se s takimi trditvami nikakor ne moremo strinjati. Menimo pa, da jih ne smemo pripisati Salviju, temveč slabim virom, katerih se je žal poslužil. Kar spet dokazuje dejstvo, ki ga sam avtor večkrat omenja v svoji knjigi, da je zelo težko biti nepristranski do manjšin brez zanesljivih informacij. In naj za zaključek še mimo grede omenimo, da se pisec teh vrstic, ki ga Salvi imenuje v svoji knjigi, ni rodil v Jugoslaviji in ni nikoli postal italijanski državljan, ker je bil tak že od rojstva.

JOSIP TAVČAR

PRIMORSKI
DNEVNIK
30.3.75

★ IZ KANALSKE DOLINE ★

Občni zbor »Planinke«

V soboto 1. marca je imelo društvo »Planinka« iz Ukev v Kanalski dolini svoj običajni letni občni zbor, ki se je začel ob 20. uri v hotelu Pošta. Pregled dela, predvsem delovanje pevskega zbora, ki vsako nedeljo sodeluje pri slovenski službi božji, je podala predsednica društva Neža Tributsch. Opisala je tudi drugo dejavnost društva, tako gostovanja izven Kanalske doline, izlete in družabna srečanja. Društvo lahko že nekaj let redneje deluje, odkar prejema skromno deželno podporo.

Člani so odobrili delovanje odbora in pohvalili predvsem predsednico in dirigenta Franca Sivca, ki vodi zbor že 24 let. Za prihodnje leto namreč pripravlja zbor praznovanje 25-letnice dirigentovega delovanja in še nekaterih drugih starejših članov pri tem zboru.

Člani društva so med drugim tudi izrazili zadovoljstvo, da je škofija ugodila njihovi vztrajni prošnji in končno nastavila župnika, ki obvlada zelo lepo slovenščino.

Občnega zbora se je udeležil tudi novi župnik Mario Gorjup, ki je obljubil, da bo ostal v Ukvah. Pozdrave občnemu zboru pa so iz Trsta prinesli še za Slovensko prosveto predsednik Marij Maver in dr. Franc Mljač ter deželni svetovalec dr. D. Štoka.

Občni zbor se je končal z družabnim srečanjem v istih prostorih, kjer so odmevale pesmi v nemščini, italijanščini, posebno pa seveda v domačem koroškem narečju še pozno v noč.

KATOLIŠKI
GLAS
6.3.75

Bralci pišejo

»Sosednja«

Da je »Primorski dnevnik« začel v prevodu M. Košute objavljati Gujonov spis »Ljudje Nadiških dolin«, je samo pohvalno. V prevajanje pa je zašlo nekaj nejasnosti — mogoče so že v samem izvorniku — na katere je treba nujno opozoriti, saj predstavljajo vse preveč dragoceno slovensko družbeno-politično dediščino, da bi jih lahko pustili ob strani.

Spomniti je treba najprej na besedo »skupščina«, ki je slovenski jezik ne pozna. Izraz je srbski (od »skupština«); preden so se Slovenci ločili od monarhije, se je uporabljal izraz »zbor« in sicer državni, deželni itd. Zanimivo je, da imajo narodi slovanske jezikovne skupine različne oznake za zbor. Hrvati mu rečejo »sabor«, Makedonci »sobranje« (kar oboji uporabljajo tudi v Jugoslaviji), Poljaki svoj »sejem«, Ukrajinci so imeli svojo »rado«...

Slovenska družbeno-politična dediščina je prav tako ohranila še močne priče nekdanje ureditve, na prvem mestu karantansko »ustoličevanje vojvod«, potem župane, vaške »srenje« (skupnosti), ki jih ponekod imenujejo tudi društva.

V Slovenski Benečiji in tudi na severnem Primorskem se je ohranila še ena pomembna oblika stare slovenske ureditve, to je »sosednja« (zbor družinskih poglavarjev), ki ga je prevajalec (ali pisec) žal prevedel v »sosesko«, kar pa je nekaj popolnoma drugega in ima komaj kak socioliški pomen.

Nenatančno je razložena tudi beseda »arengo«, ki se na Sev. Primorskem za razliko od Benečije glasi »varenga« in znanu je predvsem glasno razpravljanje, zborovanje, pa tudi glasne ženske pogovore. Skoda, da nekateri še vedno mislijo nekoliko naivno, da gre v takih primerih samo za neko »narodno blago«. Zapisovalci bi morali imeti vsaj nekaj sociološkega znanja, saj gre v resnici za ostaline največjega narodno-zgodovinskega pomena.

KATOLIŠKI
GLAS
13.3.75

Trinkov koledar

Neutrudni prof. Rado Bednarik je ob prelomu leta tudi letos v samozaložbi izdal Trinkov koledar, ki je že postal prava tradicija. Koledar ima žepno obliko, 128 strani, več ilustracij in mnogo zanimivega branja. Posvečen je 20-letnici smrti msgr. Trinka, ki je umrl 26. junija 1954.

Takoj za koledarskim delom, ki že upošteva novi bogoslužni pokoncilski koledar Cerkev, najdemo Zorzutovo pesem »Sem med vami«, ki se seveda nanaša na msgr. Trinka. Sledi opis proslav ob 20. obletnici Trinkove smrti.

Iz Trinkovih spisov najdemo članke »Ivan Trinko o Rezijanih« (Dom in svet 1907), osnutek nekega govora ali članka, ki govori o veliki ljubezni, ki jo je Trinko gojil do svoje ožje domovine, štiri pisma, ki jih je 1. avgusta 1974 smrtno ponesrečeni kardinal F. Antoniutti iz Njem pisal Trinku v razdobju od 1930 do 1952, ter fotokopiji dveh pisem, ki sta si ju izmenjala poslanec in duhovnik Virgilij Šček ter msgr. Trinko. Objavljena je tudi Trinkova pesem novomašniku A. Bankiču iz l. 1910. Iz neobjavljene Trinkove korespondence najdemo v letošnjem koledarju priobčene tri razglednice V. Holza, pismo urednika Ljubljanskega zvona Viktorja Bežka in dopisovanje s politikom Ivanom Hribarjem.

Od ostalih spisov naj omenimo »Slovo (župnika Jožeta Abrama) od msgr. Trinka«, spominski članek ob 15-letnici smrti župnika Antona Cuffola, odlomek iz govora župnika Cenčiča na Kamenici lansko leto, razpravo Martina Jevnikarja o jeziku v poezijah Ivana Trinka, oris zgodovinskih pravic Beneških Slovencev izpod peresa Aleša Lokarja ter spis Vladimira Vremca »Za nov gospodarski dvig«. Na kratko je ocenjena knjiga župnika v vasi Matajur Paskvala Guiona o ljudeh Nadiških dolin. Pregled važnih prireditev in dogodkov »Po naši domačiji« zaključuje pestri koledar.

Knjižica je na voljo po vseh slovenskih knjigarnah v Gorici in Trstu. — jk

Ukve

V nedeljo 31. avgusta je bil v Kamniku množičen nastop narodnih noš iz vse Slovenije. Svoje zastopstvo — 20 oseb — je poslalo v svojih slikovitih nošah tudi domače društvo »Planinka«. Med potjo so se udeleženci iz Ukev ustavili na Brezjah in nato nadaljevali pot do Kamnika. Mimohod narodnih noš po mestnih ulicah je bil nekaj veličastnega in je pustil mogočen vtis na vseh prisotnih. Po povorki so si Ukvanci ogledali še okolico Kamnika ter se na noč zadovoljni vrnili domov. — L. D.

KATOLIŠKI
GLAS
4. 9. 75

KATOLIŠKI
GLAS
16. 1. 75

Srečanje z deželnim predsednikom

Predsednik deželnega odbora dr. Comelli je prejšnji teden sprejel delegacijo deželnega koordinacijskega odbora Slovenske skupnosti, ki so jo sestavljali Štoka, Paulin, Terčon, Terpin, Harej, Ferletičeva, Tul in Prešeren iz Trbiža.

Delegacijo je predsedniku predstavil deželni koordinator dr. Štoka, ki je poudaril smoter srečanja, da se vzpostavijo trajnejši stiki med deželo Furlanija-Juljska Benečija ter edino izključno slovensko politično stranko v deželi, ki sloni na načelih demokracije, napredka in antifašizma.

Potem ko je informiral dr. Comellija o razširitvi Slovenske skupnosti v stranko deželnega značaja, katere prvi deželni kongres je bil v soboto 24. maja v Devinu, mu je predložil ključne probleme, za pozitivno rešitev katerih je zainteresirana slovenska manjšina v deželi, predvsem pa globalni zaščitni zakon, pravico do uporabe slovenščine v deželnih organih, ustanovitev televizijskih oddaj v slovenščini, avtoporto pri Fernetičih, prispevke slovenskim organizacijam ter finansiranje manjšinskih političnih formacij iz javnih srestev. Nato je Antek Terčon razložil stališče Slovenske skupnosti glede kraških rezervatov, združne mlekarnice na Krasu, otroških vrtcev ONAIRC ter finansiranja bolnišnice na Katinari.

Dr. Paulin in Marija Ferletič iz Gorice sta predsednika zaprosila za ustrezne posege v zvezi s finansiranjem šolskih zgradb

za slovenske šole v Gorici, z avtoportom pri Štandrežu, slovensko strokovno šolo, vojaškimi služnostmi ter tovarno Lacego.

Simon Prešeren iz Trbiža je predsednika seznanil s perečimi problemi v Kanalski dolini v zvezi z gradnjo avtoceste Pontabelj-Trbiž, vojaškimi služnostmi, turizmom in emigracijo.

Dr. Comelli je z veliko pozornostjo vzel na znanje iznešene probleme ter glede nekaterih nakazal tudi možne rešitve. Pri tem je poudaril zainteresiranost dežele, da se odprta vprašanja rešijo sporazumno s prizadeto slovensko manjšino. V tem okviru je izrazil željo po stalnih stikih med Slovensko skupnostjo in deželnim odborom, kar bi pozitivno vplivalo, da se ustvarijo ustrezni pogoji za utrditev politične volje pri odgovornih organih za reševanje manjšinske problematike.

KATOLIŠKI
GLAS
29. 5. 75

Trinkova proslava

SKPD »Mirko Filej« je v nedeljo 9. marca pripravilo spominsko svečanost ob 20-letnici smrti slovenskega beneškega duhovnika Ivana Trinka-Zamejskega.

V začetku je nastopil goriški mešani zbor »L. Bratuž«, ki ga je vodil prof. Stanko Jericijo. Zapel je Gallusovo Beati estis, Matije Tomca Majsko noč na besedilo I. Trinka, A. Grebminga V tujini in Janeza Skroupa Kje dom je moj.

Nato je dr. Rado Bednarik s pesniško, zaneseno in prepričljivo besedo pestro predstavil lik beneškoslovenskega očaka Ivana Trinka-Zamejskega, ki je vse življenje ostal zvest svojemu idealu duhovnika, pesnika in narodnega buditelja. Spoštovali in cenili so ga vsi, ki so ga poznali, tako Slovenci kot tudi Italijani, Nemci in drugi.

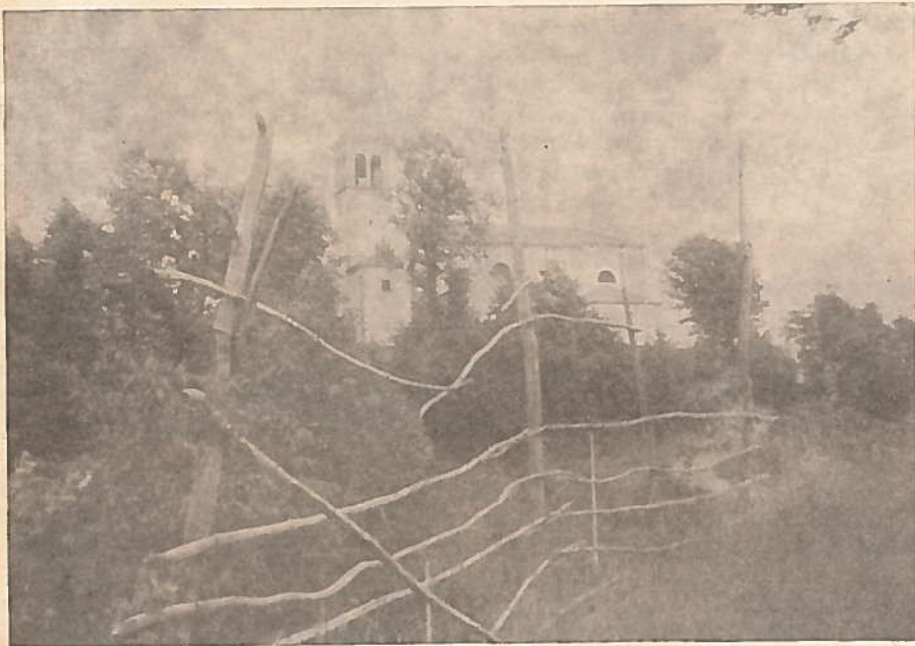
Med slavnostnim govorom sta Trinkove pesmi in nekaj odlomkov iz njegovih del

prebrali Kazimira Blažič-Sorč in Metka Klanjšček.

Slovesno akademijo je zaključil vokalni oktet, ki je zapel Trinkovo skladbo psalma Iz globočine. Pri klavirju je izvedbo spremljala prof. Lojzka Bratuž. Vsa Trinkova proslava je izzvenela kot svečanost v spomin buditelja beneških Slovencev, čigar duh je še vedno med nami, poln preroške besede za lepšo prihodnost naših rojakov v Slovenski Benečiji.

Tudi udeležba pri nedeljski proslavi je bila zares lepa. Vsi so od nje odhajali s priznanjem za prireditelje in zadovoljni nad spominsko svečanostjo.

Ob tej priložnosti je v atriju Katoliškega doma razstavljal svoje perorisbe mladi beneškoslovenski slikar Hijacint Jussa. Prav tam smo lahko ogledali nekaj listin in del iz Trinkove zapuščine. - jam

Zupna cerkev v Trčmunu; ob njej je našel svoj zadnji dom oče beneških Slovencev msgr. Ivan Trinko

KATOLIŠKI
GLAS
13.3.75

Srečanje v Čedadu

V Čedadu so se 3. aprila letos sestali na sedežu društva »Ivan Trinko« ter Zveze slovenskih izseljencev zastopniki beneških kulturnih društev ter deželne koordinacijskega odbora Slovenske skupnosti.

Za beneška kulturna društva so bili prisotni Viljem Černo, Ado Kont, Dino Del Medico, Emil Cenčič, Aldo Klodič, Valentin Simoniti in Marino Vertovec. Slovensko skupnost pa so zastopali Drago Štoka, Andrej Bratuž, Damjan Paulin, Marjan Terpin, Alojz Tul in Simon Prescheren.

Razgovor je bil o perečih problemih, ki zadevajo tako Beneško Slovenijo kakor tudi narodnostne in socialne pravice vseh Slovencev v deželi Furlaniji-Juljski krajini. Zastopniki beneških Slovencev ter Slovenske skupnosti so se dogovorili za nadaljnje in poglobljene medsebojne stike.

KATOLIŠKI
GLAS
10.4.75

Predavanje dr. Karla Šiškoviča o Beneški Sloveniji do leta 1914

Prikaz gospodarskih, političnih, šolskih, jezikovnih in kulturnih vprašanj od plebiscita (1866) do prve svetovne vojne

S petkovim predavanjem ravnatelja Slovenskega raziskovalnega inštituta dr. Karla Šiškoviča so letošnji benečanski kulturni dnevi prešli k preučevanju zadnjega zgodovinskega obdobja Beneške Slovenije, to je obdobja italijanske oblasti.

Dr. Šiškovič, ki ga je številnemu občinstvu predstavil organizator letošnjih predavanj prof. Domenico Pittioni, je v svojem predavanju obdelal obdobje ob plebiscitu leta 1866 do prve svetovne vojne.

Začel je z ugotovitvijo, da so tedanje obravnave tega obdobja precej pristranske in da ni dela, ki bi nudilo popolno zgodovinsko sliko, saj gre večinoma za politično - zgodovinska dela. Zato je skušal v predavanju podati predvsem sintezo znanih, a raztresenih podatkov, obenem pa poudaril potrebo po temeljitejšem proučevanju arhivov in drugih virov.

Nato je prešel na oris položaja v Italiji v času plebiscita. Na zunaj je bila to še država, ki se je naslanjala na prerodno gibanje, v resnici pa je že popuščala zmernim in konservativnim silam. Njeno gospodarstvo je temeljilo na kmetijstvu in začetkih manufakture. Beneška Slovenija, ki je bila že v preteklosti zelo odvisna od nizine, je premogla en sam večji center, Špeter Slovenov, na katerega so gravitirale Nadiške doline. To ozemlje je bilo tudi zaradi stare avtonomije manj podvrženo narodni asimilaciji kot ostali predeli Beneške Slovenije.

Ko so beneški Slovenci prišli v sklop Italije, je ta imela priložnost, da dokaže verodostojnost narodnih in liberalnih načel, ki jih je proglašala. Vendar se je izkazalo, da so vsa ta načela veljala samo za Italijane, ne pa tudi za pripadnike drugih narodov. V Slovencih je Italija videla sovražnika tudi zato, ker je bila Slovenija takrat v sklopu Avstrougarske, ki je ogrožala njeno zedinjenje.

Po teh ugotovitvah je predavatelj prešel k orisu demografskega stanja Beneške Slovenije v tem obdobju in to tako na osnovi uradnih virov kot na osnovi zasebnih štetij oziroma cenitev. O gospodarskem položaju pa je dejal, da so v teh krajih prevladovali gozdovi, razvito je bilo pašništvo in kmetijstvo, ki je ustostovalo le domačim potrebam. Edino sadjarstvo je bilo razvito do take mere, da so pridelke tudi izvažali. Ozemlje je bilo razdeljeno na številna mala posestva, kar je pri prebivalcih povzročilo močan individualizem.

Cest ni bilo, zato je to področje živelo v izolaciji. Že v prejšnjem stoletju se pojavijo prvi emigranti, ki se le sezonsko izseljujejo v avstrijske dežele, na prelomu stoletja pa zasledimo prve primere emigracije v Ameriko.

Malo vemo o politični strukturi teh krajev, domnevamo pa lahko, da je bila pretežno nacionalno liberalna. Tarča političnih in nacionalnih napadov so bili predvsem duhovniki, ki so bili skoraj edini predstavniki višjih slojev v teh krajih.

Več vemo o šolstvu. Pred letom 1866 so bile tu le farne šole, kjer so učili katekizem v slovenščini, poleg tega pa tudi nekaj osnov italijanskega jezika. Za Italijo pa so bile šole način obrambe pred zunanjim in notranjim sovražnikom in sredstvo, s katerim je skušala ustvariti enotnost v državi. Tako je Benečija dobila triletno obvezno šolo, poleg te pa še učiteljske v Špeteru. Triletna šola seveda ni imela posebnega vpliva, zato je bilo še vedno veliko število nepismenih. V takih razmerah se tudi ni moglo razviti večje število kulturnih osebnosti. Tisk za beneške Slovence se je omejeval le na priložnostne lističe in nekatere verske publikacije. Pač pa so po teh krajih krožile tudi izdaje Mohorjeve družbe. Predavatelj je število naročnikov v posameznih letih povezoval z vzporednimi splošnimi zgodovinskimi dogajanja in tako pokazal, kako so ta vplivala na življenje beneških Slovencev.

Nato je predavatelj prešel k orisu jezikovnega položaja. Z upravno centralizacijo je italijanščina postala edini jezik v javnem življenju. Slovenščina se je ohranjala le v cerkvah, še tu pa v glavnem le v Nadiških dolinah, ker so na terskem področju slovenske duhovnike zamenjali furlanski in italijanski. Slovenski jezik, ki so ga skušali zatreti, se tako ni mogel razvijati, ostal pa je v družinah in delno v cerkvah. Ohranil pa se je zaradi izoliranosti teh krajev, zaradi majhnega vpliva šol, zaradi povezav z ostalimi Slovenci (sezonsko izseljevanje v Avstrijo), pa tudi Cerkev je pri tem odigrala pomembno vlogo. Tako se je pri beneških Slovencih razvila objektivna narodna zavest, ne pa tudi subjektivna. Italijanska država je v tem času iskala svojo enotnost, zato ni mogla biti taka sila, da bi v dobrih petdesetih letih eliminirala državljane, ki niso bili italijanske narodnosti. Vendar so tudi v raznarodovalni politiki tega časa do ločene razlike. Če je bilo namreč

v začetku raznarodovanje omejeno na širjenje italijanske kulture, postane ob koncu stoletja, ko skuša Italija povečati svoje ozemlje, precej hujše. Takrat se tudi začne izseljevanje, ki pa ni še masovno, ni pa še priseljevanja kot faktorja raznarodovanja. Veliko večjo raznarodovalno moč je seveda imela potem fašistična država.

Po predavanju se je kot navadno razvila živahna diskusija, v katero so posegli prof. Pavel Petricig, arh. Valentin Simonitti, prof. Domenico Pittioni, prof. Tagliaferri, ki je na letošnjih benečanskih kulturnih dneh tudi predaval, ter nekateri drugi.

PRIMORSKI
DNEVNIK
25.3.75

PREDSEDNIK VIDEMSKÉ POKRAJINE TURELLO ZAGOTOVIL VSO POMOČ BENEŠKIM DRUŠTVOM

Predsednik Turello priznal zgrešenost gospodarske politike do gorskih področij in dopustil možnost, da pride do pokrajinske konference o manjšinah - Kritični posegi predstavnikov društev

Kulturna in emigrantska društva Beneške Slovenije so v soboto organizirala v Špetru Slovenov srečanje s predsednikom videmske pokrajine Viniciom Turellom, ki je številnim prisotnim javnim in kulturnim delavcem spregovoril o stvarnosti Nadiških dolin v okviru življenja pokrajine.

Predsednik pokrajine je, kot je znano, že lani sprejel delegacijo beneških društev, sedaj pa je pristal še na to, da javno spregovori o problemih te dežele v kraju samem in da svoje mnenje sooči z mnenjem širšega kroga krajevnega prebivalstva. Večer je vse skozi potekal v prijetnem domačem vzdušju, h kateremu je prispeval tudi nastop «Nadiških puobov» ob začetku večera ter nastop harmonikarja Birtiča in mlade pevke ob koncu prireditve.

Predsednik pokrajine je v imenu beneških društev pozdravil v slovenščini in italijanščini predsednik kulturnega društva «Ivan Trinko» Viljem Černo, ki mu je tudi podaril nekaj knjig beneških avtorjev.

Predsednik Turello se je društvom zahvalil za vabilo in uvodoma navedel precej statističnih podatkov o demografskem in gospodarskem stanju Nadiških dolin. Poudaril je, da se je število prebivalstva občutno znižalo v desetletju 1961-71 (za kar 29,66 odst.), nekoliko manj pa v zadnjih treh letih (za 3,9 odst.). To pa zato, ker se je v zadnjih letih zvišalo število delavcev-vozačev. Podrobno je analiziral demografske podatke po občinah, ki so seveda najbolj porazni v manjših hribovskih občinah. Razlogi za masovno izseljevanje so predvsem v nizkem številu delovnih mest, saj je recimo v Špetru, ki je gotovo gospodarsko močnejša občina, komaj 88 ljudi, ki so zaposleni v obrtništvu in industriji, v nekaterih občinah pa takih delovnih mest sploh ni, pa še odstotek zaposlenih v terciarnih dejavnostih je povsem irelevanten.

Zaustavil se je nato pri problemu šolstva in povedal, da je pokrajina izvedla študijo o razvrstitvi višjih srednjih šol, iz katere je izšel predlog, naj bi te šole bile v Čedadu, bodoči splošni bienij pa tudi v Špetru. Navedel je tudi podatek, da je sedaj dijakov višjih srednjih šol iz beneških občin 267.

Glede problema javnih prevozov je predsednik povedal, da pokrajina preučuje možnosti, da bi prevoze na tem ozemlju prevzela podlastno upravo. Navedel je tudi podatke o cestah, ki jih je pokrajina v zadnjem času zgradila ali popravila, za kar je potrošila skoraj dve milijardi lir. V načrtu pa je razširitev mejnega prehoda pri Stupici, kar bo nedvomno pripomoglo k porastu prometa v teh krajih.

Seveda je treba napraviti še mnogo, je dejal Turello, saj je interes vse skupnosti, da bi lahko ljudje v teh krajih dostojno živeli, ne nazadnje tudi zaradi ohranjanja naravnih ravnotežij.

Glede kulturnih in etničnih problemov pa je dejal, da imajo po njegovem mnenju vse narodne manjšine pravico do zaščite in valorizacije in to ne samo zaradi njih samih, ampak tudi zato, ker pomenijo obogatitev za širšo skupnost. Če pa hočemo, da se kultu-

Med govorom predsednika Turella

ti, da posluževanje teh pravic ni nič protidržavnega.

Dino Del Medico je govoril o razsežnostih izseljenstva in o potrebi, da se ne investira samo v ceste, ampak v industrijo. Le tako se bo omogočila vrnitev emigrantov in polno življenje skupnosti.

Prof. Petricig je najprej spregovoril o gospodarskih in šolskih problemih, nato pa poudaril, da je predsednik pokrajine prvi javni upravitelj, ki je v Špetru izjavil določene stvari. Te izjave jemlje na znanje in čaka na njih verifikacijo. Glede jezika je dejal, da se mu posameznik nikoli ne odpove prostovoljno, čeprav se v nekaterih primerih tako zdi, ter izrazil obžalovanje, da predsednik pokrajine v svojih izjavah ni niti enkrat uporabil besede Slovenec.

Prof. Pittioni pa je izhajal iz furlanskega vprašanja in prešel na splošne ugotovitve o zaščiti manjšin, zaradi katerih je dežela dobila poseben statut. Tudi on se je uprl vsakršni obliki ugotavljanja obstoja slovenske manjšine, saj je jasno, da zaradi vrste zgodovinskih situacij ni pogojev, v katerih bi ljudje lahko povsem svobodno izrazili svoje mnenje.

Izidor Predan pa je vprašal predsednika, zakaj se videmska pokrajina ni udeležila mednarodne konference o manjšinah v Trstu.

Predsednik pokrajine je nato odgovoril na nekatera od postavljenih vprašanj. Priznal je zgrešenost gospodarske politike, ki odmaknjem področjem ni omogočila, da bi se vključila v proizvodni proces, glede pokrajinske konference o

manjšinah pa je dejal, da bi po poglobitvi teh vprašanj do take konference lahko prišlo. Ob koncu je še enkrat poudaril obvezo pokrajinske uprave, da bo podpirala kulturno dejavnost v Benečiji.

Ziva Gruden

PRIMORSKI
DNEVNIK
18.3.75

ra dejansko razvija, je potreben jezik. To je sam vedno zatrjeval furlanskim emigrantom in zato ne more imeti drugačnega merila pri obravnavanju neke druge kulture, kot v primeru Nadiških dolin. Pravilno je, da društva to kulturo razvijajo, saj se s tem ne izločujejo iz življenja državne skupnosti. Pri tej izjavi je predsednik prekinil navdušen aplavz prisotnih.

Turello je nato povedal, da pač pokrajina nima specifičnih pristojnosti glede problemov manjšine, da pa je pripravljena vsestransko, tudi finančno, pomagati društvom.

Ob koncu se je dotaknil še vprašanja zahteve po sklicanju pokrajinske konference o manjšinah, ki sta jo pokrajinskemu svetu predložili skupini KPI in PSI in ki jo je on (Turello) zavrnil. Izjavil je, da pokrajinski odbor ni nasprotoval zahtevi zaradi njene vsebine, ampak le zaradi procedure, s katero je bila ta postavljena, ter še enkrat poudaril, da je po njegovem osebnem mnenju treba vse kulturne podpirati z vsemi sredstvi.

Predsedniku se je za njegove besede zahvalil Viljem Černo, ki je obenem izrazil prepričanje, da bo predsednik podprl njihov boj za izvajanje ustavnih določil.

Nato se je razvila zanimiva in mestoma celo zelo razburljiva diskusija. Ado Cont je spregovoril o enotnem dokumentu, ki so ga emigrantska društva predložila deželni konzultanti o emigraciji, ter o udeležbi beneških emigrantov na vsedržavni konferenci, nato pa vprašal predsednika, v čem so pravzaprav težave za priznanje beneških Slovencev. Predsednik je poudaril, da je to stvar države, obenem pa izjavil, da nekateri osporavajo obstoj manjšine. Okoli te njegove trditve se je razvila zelo živahna razprava. Arh. Simonitti je poudaril, da Italija ni nikoli prostovoljno priznala nobene manjšine, da pa beneških Slovencev ni potrebno ugotavljati s kakimi referendumi, ker govorijo o njih številna objektivna dejstva. Treba pa je pomesti s posledicami terorja, tudi psihološkega, ki so ga v teh krajih izvajali, ter dati ljudem pravice, ki jim pripadajo po členu ustave, obenem pa jim poveda-

Družabnost v Beneški Sloveniji

PRIMORSKI DNEVNIK

Pred nedavnim je bilo v Špetru Slovenov srečanje med beneškim Slovenci in predsednikom videmske pokrajine Turellom. Srečanja se je udeležila tudi Silvestra Markolin, znana in priljubljena napovedovalka in pevka na tradicionalnem Dnevu emigranta v Čedadu ter članica društva beneških godcev «Vigior Karlič». Tisti dan je bil za Silvestro še posebno prazničen: slavila je namreč svoj šestnajsti rojstni

dan. Ta dogodek je bil zanjo, za sorodnike ter za številne prijatelje priložnost za družabno srečanje ob lepi slovenski pesmi, kar je le nov dokaz, kako se mladina v Beneški Sloveniji vedno bolj vključuje v slovensko narodnostno življenje in izpričuje svojo zavzetost tudi ob manjših priložnostih. Na sliki Silvestra Markolin med sorodniki in prijatelji.

PRIMORSKI
DNEVNIK
23.3.75

PRIMORSKI
DNEVNIK
4.4.75

V ČEDADU

Priprave na odkritje spomenika odporništvu

V Čedadu se pripravljajo na odkritje spomenika odporništvu giba-

nju. Ta dogodek, ki bo 20. aprila ob prisotnosti predsednika poslanske zbornice Pertinija, hoče poudariti pomemben prispevek Čedada (68 padlih borcev) osvoboditvi. Odbor za postavitev spomenika pod vodstvom prof. Gina Lizzera zagotavlja, da bodo spomenik, delo kiparja Luciana Ceschie, pravočasno dokončali. Spomenik je sestavljen iz razgibanih likovnih teles, ki se vzpenjajo do sedem metrov visoko ter so delno izdelani iz železa, delno pa iz železobetona. Ves spomenik se bo dvigal nad vodno gladino.

Ob tej priložnosti bodo objavili spominsko brošuro. Prof. Giuseppe Jacolutti, ki skrbi za njeno objavo, bo predstavil spomenik v raznih fazah izgradnje, pričevanja Čedadcev in še neobjavljeno fotografsko gradivo.

Ob prihodu predsednika zbornice Pertinija se bodo v Čedadu zbrali najvišji predstavniki naše dežele ter furlanskega in julijskega odporniškega gibanja. Na tej priložnosti bo navzoč tudi predstavnik vlade.

Mimo prvih poganjkov na grmovju se je vijugasta cesta zagnala v pobočje Matajurja. Spodaj v dolini smo v pekarni v Sovodnji kupili še dišeče potice, podobne gibanicam, ki jim tu pravijo gubane. Ime »gubane« je bilo poleg italijanskega napisa »panificio« z veliki črkami izjemno napisano tudi na reklamni tabli trgovine. Gubane so bila edina slovenska beseda, ki sem jo lahko prebral na javnih mestih slovenske Benečije.

Kamni

pod Matajurjem in Kaninom

Tam, kjer se meljejo premnogi jeziki v eno

Beneška hiša, Dolenja Mirsa

Pač: zgoraj, na 900 m visoki planoti, v vasi Matajur, kamor smo bili namenjeni, je pred cerkvijo stal velik, preprost, glinast, nekam otroško pobarvan Kristusov kip s slovenskim podpisom »Božje srce, usmili se nas«.

Toda župnik Pasqual Gujon ni stal samo za tem napisom, ampak tudi za najnovejšo poljudno-zgodovinsko knjigo o Slovencih v Nadiški dolini, ki jo je zaradi razumljivosti izdal v italijanščini z naslovom »La gente delle valli del Natisone«. To trenutno uspešnico, ki jo je dal natisniti v Vidmu, je dejansko posvetil svojim rojakom z željo, da bi »to delo pomagalo poglobiti razloge za to, da bi se ponos, občutek skupnosti in ljubezen do svobode, kar smo podedovali od pradedov, danes ne izgubilo.«

V znanstveni utemeljitvi knjige je razen tega pogumno in nedvoumno pribil: Ljudstvo te doline se ne samo v zgodovinskem pogledu, ampak tudi sicer razlikuje od ostalega poprečja v državi, ki ji pripada. Poleg slovenskega jezika je za te ljudi značilna tudi neka posebna ljudska duša. Zgodovina tega ljudstva ni tako nepomembna, kot to nekateri radi podtikajo. Pretekle generacije so bile samozavestne zaradi svoje samobitnosti, tradicij, šeg in vloge, ki so jo igrale v državah, v katere so bile vključene. Tudi kulturna dediščina, zlasti jezikovna, je vsega upoštovanja vredna. Dosedanje

italijanske vlade so si prizadevale, da bi iztrebile sleherni etnično posebnost te skupine, z namenom, da bi jo izravnale z večino italijanskega naroda. Med negativne značilnosti te doline sodi prav občutek manjvrednosti v smislu etnične manjšine.

Ce mi je prijatelj že za nekaj drugih zavednih slovenskih benečanskih duhovnikov rekel: »Brez talarja bi bili tudi oni pravi proletarici«, je to za Gujona veljalo še bolj, ker talarja dejansko ni nosil. Suhljat, z očali na zagorelem obrazu, z revno rjavkasto jopico pod sivim suknjičem nas je sprejel z odprtimi rokami v tesni kuhinji. Odkar mu je umrla stara kuharica, si tudi kuha in pere sam. Sicer pa je samb socialno zavarovanje za kuharice 30.000 lir mesečno, on jih dobi le nekaj nad 70.000! Zaprl je vrata v sosednjo sobico, kjer je kup otrok gledalo televizijo in izza šopka ovnenih hiacint potegnil steklenico vina. »Škof mi je nikoč rekel, da ne smem zboleti, hkrati pa je že meril na to, da bi me upokojili ali prestavili drugam. Pa sem mu odyrnil: »Bolezen je samo za bogate, mi beneški Slovenci pa nismo bogati!«

Podaril mi je svojo novo knjigo. »Da, ljudje so bili hvaležni, ker sem to bukvice objavil, čeprav sploh nisem mislil, da bo zbudila tolikšno zanimanje. Seveda pa odmevi nanjo niso bili povsod enaki. Na občini v dolini je

imel nekdo pripombe, češ da sem preveč hvalil samo Slovence in da sta tu tudi italijanska oblast in krščanska demokracija veliko naredili, pa sem jim odpisal, naj si nataknejo očala, da bodo bolje videli.«

Smo zgled složnosti

Ko sem ga pobaral, kako je svojo knjigo začel ustvarjati, je omenil, da je že leta 1924 dobil v roke pismo zgodovinarja Griona, v katerem pravi, da so slovenski ljudje tod zemljo obdelovali kot lastniki, zato da bi varovali meje, se pravi, da nikoli niso bili tako podrejeni kot koloni v Italiji. »Smo majhna dežela, a imamo svojo zgodovino in tej se ne smemo odreči.

Toda nacionalistične šole v Italiji so bile ustrojene tako, da bi ljudje čim bolj pozabili vse svoboščine, ki so jih imeli.«

Ker sem ugotovil, da je z ženo nekdanjega slovenskega izseljenca Dina del Medica, ki je bila švicarka, govoril tudi francosko, sem ga povprašal, v katerem jeziku bi se po njegovem ljudje na svetu najlaže sporazumevali. Najprej je vprašanje razumel dobesedno in začel mi je praviti o nekem pionirju esperanta Blanchiniju iz Vidma. Nato pa je razmišljal širše: »To bi se v Delfih težko razvozlati. Vendar mislim, da bi vsi morali imeti tudi posluš za skupne človeške zadeve, za naravo, za ekologijo, za razraščanje človeštva. Kot človek in duhovnik sem na isti ravni kot sleherni človek, a tudi s spoštovanjem in razumevanjem za vse.« Hitro je preskočil v svojo vizijo: »Vse državniške sveta bi zaprl v skupno sobo in jih ne bi odklenil prej, dokler se o miru ne bi sporazumeli.« Omenil je, da je bil pred nekaj dnevi v Trstu, kjer je predaval v klubu slovenskih izobražencev o svoji novi knjigi. »Kljub tremi, ki sem jo imel, se je vse dobro izteklo, presenetilo me je samo to, da imajo Slovenci v Trstu kar tri različne klube: za katoličane, za liberalce in za pripadnike Primorskega dnevnika. Zakaj so taki prepadi potrebni? Slovani smo bili v zgodovini, žal, vselej nesložni. Toda mi v Beneški Sloveniji smo danes lahko skoraj zgled: čeprav ima vsak svoje prepričanje, smo vendar vsi složni. Spodbudno je tudi, da so se začeli za stvar zanimati Furlani, katerih problemi so podobni našim.«

»Kada* je jasno, se od tu vidi prav do morja«, je dejal, ko smo stopili iz hiše na leseni kmečki gank. »Vse hiše tod so zidane na suho, brez veznega peska in malte. Le za cerkev je nokoč vsaka družina morala prinesiti vrečo peska iz doline.«

Na pokopališču za nasmetenim gozdičem — Matajur postaja vse bolj nedeljska izletniška točka in kraj, kjer so tudi Italijani začeli graditi vikende — so štrleli v zrak križi in nagrob-

DELO
15.3.1975

nik s slovenskimi poitalijancenimi imeni. Onstran zatohlo venečih vencev z belimi trakovi v spomin na dva fanta, ki sta se nedavno tega zastrupila, ko sta na skrivaj za zamašenimi okni kuhala žganje, je v kotu spomenik padlim partizanom. Odkrili so ga lani in čez 3000 ljudi se je takrat zbralo na ozkem prostoru okrog cerkve. »Čeprav so se pri AMPI že nekoliko obotavljali, smo končno le dosegli, da je na spomeniku tudi slovenski napis. Tako je to dejansko prvi dvojezični spomenik v Beneški Sloveniji,« je pojasnil župnik, ki je nekoč tudi mrtve partizane pokopaval. »Tu počiva 17 italijanskih in slovenskih partizanov in črnc iz daljnje dežele. Pobrateni v boju zoper osvajalce, so padli 9. februarja 1943 — ZZB NOV Nova Gorica — AMPI, Udine — 1. septembra 1974.« »Včasih je v moji fari živelo 650 ljudi, danes jih je samo še 250.« Hladno je postalo v padajočem večeru in stopili smo na čaj v gostilnico z italijanskim

napisom »Pri Alpincu«, toda v njej so govorili samo slovensko. Okajen možak, ime mu je Felice Srečko, ki nas je zaradi boljše obleke ocenil za Italijane in nas zato tudi ogovoril italijansko, razlagajoč, da so alpinci na oni obledeli fotografiji na steni z dvema suhima bodečima nežama za okvirjem, »da questa regione«, se je pred vsemi osmešil. V zadregi nas je hotel povabiti na vino, pa smo se ga otresli, češ da bo plačal pozneje, v oporoki, ko ga bodo pošteno zvrnili na njegovo zdravje. Zakriljil je z rokami kot s krilci: »Seveda, kujoni, takrat bi ga, ko bi jaz frlel že onstran...«

Ob slovesu iz vasi je v kamnitem zvoniku zvonilo.

»Spet je umrl eden od naših izseljencev v Franciji«, je povedal Gujon.

V Ravencah

Za konec sem skočil še ne drugo stran Vidma, polnega italijanske in splošne kozmopolitske superurbanizacije, do 60 km oddaljene odročne gorske doline Rezijske, školjke z biserom,

stisnjenim med pritisk slovenskega, romanskega in germanskega sveta.

Visoko je kipela v osi avtomobilske ceste proti Trbižu konica Monte Pisonija, a odcep stranske ceste je vodil zgolj v samoto, v kateri se je zaradi meglenega dne skrtil celo vrh Kanina. Kamnite gorske hiše so se le tu in tam sredi pašnikov strnile v vasi. Pod prometnimi kačipotji in oznakami sem komaj še razbiral nekdanja slovenska imena: Oseaco (Osojane), St. Giorgio (sv. Jurij), Gniva (Njiva), Stolvizza (Stolbica), Ucea (Učaja)... Temno rožnato, skoraj krvi podobno vresje je kljub temu uporno rinilo s pomladjo v reber. Ustavil sem se na kamnitem trgu glavnega kraja doline Ravence, skoraj bi rekel, da mi je ime zazvenelo koroško, ki pa je danes uradno Prato di Resia.

Ne, župan Letič, povsem slovensko Letič, in socialist, se je pravkar odpeljal s svojim volkswagenom v Videm. Toda tudi ostali ljudje na cesti in dve ženski, ki sta si izmenjavali najnovejše novice kar s stopnišč čez cesto, vsi so govorili — ne po italijansko, ampak po domače, po rozijansko. A vendar, ko sem mladega fantiča pred občinsko hišo nagovoril slovensko, je zbegano odkimal. Šele z italijansko

sva se posredno dokopala do tega, da sva se začela sporazumevati — jaz v slovenščini, on pa v rezijanskem narečju. Čeprav mu je bilo šele komaj 17 let, je že prišel po delovno knjižico.

V občinskem uradu za delo je posle vodil Renato Madotto, ki me je naravnost presenetil s tekočo srbohrvaščino. Dvajset let je bil podžupan v Ravencah in za razliko od Letiča je kazal, da je pristaš vladajoče kršćanske demokracije. Po rodu je bil sicer iz Rezijske, toda že leta 1890, v času stare Avstrije, se je njegov praded preselil v Vinkovce; potem so živeli tudi v Kragujevcu in v Jagodini. Eden izmed njegovih dedov je baje krošnjaril tja do vrat Carigrada. Sam je bil nekoč dopisnik italijanskega »Corriere della Sera«, vsaj tako se je mož, ki je bil nasprotno samozavestno vseveden, izrazil; za prihodnje pa si je zaželel, da bi ga naročil na »Borbo«, seveda v beograjski cirilski izdaji. »Ne, problemov tu ni nič več kot med delavci drugod po svetui, se je odrezal, čeprav smo pozneje izvedeli, da je kar 80 odstotkov dela sposobnih ljudi iz teh krajev odšlo na delo v tujino in da so doma vse bolj samo ženske, kajti preostalih nekaj moških se vozi dnevno na delo tja do Vidma in še dlje. »Da, nekaj turizma je tudi in ta je v domačih rokah«, je povedal sobesednik v slogu »problema nema«. Toda med vojno je bil politični delegat v drugi četi rezijanskega bataljona.

»Bilo je sredi najhujše zime leta 1944, ko je pribežal k nam, bos, po snegu z rdečimi premrlimi nogami«, je šegavo sunil pod rebra soseda z baretko, ki se nam je pridružil, Alda de Leonarda, ki je nekoč zidaril po Švici in ki je zdaj spet v Rezijski. »V Rezijski, kar tako, ne da bi kaj delala.« Renato je v pisarni izvlekel iz predla celo skrbno zložen izvorni seznam mož druge čete rezijanskega bataljona. »Komandir Clemente Ricardi di Giovani iz Njive. Politični komisar Koren Josef di Francesco iz Soče, namestnik komandirja Komac Anton fu Giuseppe itd.«

Rezijanščina zveni lepo

Povsem drugačen je bil v prvem nadstropju občinske hiše mladi Luigi Palletti, sinjeoki pravnik, z uglajenim načinom obnašanja in baržunastim glasom. Skoraj se je opravičil, po rezijansko seveda, zaradi imena, ki je bilo poitalijanceno. »Samo nekaj jih je še ostalo v izvorni obliki, kot so Letič, Bobac, Pjelik...« »A kako vam sploh ostaja še ta narečna slovenščina, ko se v šoli učite samo italijansko?« sem vrtal. »Od očeta se prenaša na otroka; res pa je, da pogrešamo šol in knjig. Celo v cerkvi so bile pridige v slovenščini samo do leta 1911, potem so začeli pridigati po frankovsko in po laško...« Vse se vrti v nekem večnem začaranem krogu. Zakaj ni pouka slovenščine v šolah? Rekel je, da sicer ni »prohibito«, da pa ni

učiteljev. »Tu ni tako kot v Trstu ali Gorici, kjer so slovenske šole in kjer so za to tudi učitelji.« Sam, danes star 35 let, se je šolal v Pontebbi in v Vidmu. Sedaj vodi znamenito rezijansko folklorno skupino. Folklorja je temelj rezijanske samobistnosti, a žal mnogi gledajo na Rezijsko samo kot na folkloro.

»Naše noše so izvorne iz leta 1700, tudi plesi so izvorni, taki kot jih ne poznajo nikjer, ne v Italiji ne v Sloveniji. Nastopali smo že v Ljubljani, Kamniku, Kropi, v Slavnskem Brodu...« Vprašal sem ga, kako zbirajo pesmi. »Vse pesmi izvirajo iz ljudske tradicije, avtorji so neznani. Iz Ljubljane večkrat prihajajo k nam profesor Matičetov in etnografske študijske skupine, ki snemajo na magnetofonski trak pesmi, kot jih zapojejo starejši domačini.« Dotaknila sva se onih dveh, ki jih poje tudi Slovenski oktet »Tri lipe rožice« in »Da Höra ta Cianinova«. Mehko je izgovarjal č in (kratki so mu čudovito zveneli polglasniki.

Kot da bi poslušal staro slovenščino. Tisti, ki drži v rokah oblast, očitno lahko kroji tudi vatel znanosti in filologiji. V roke sem vzel najnovejšo knjižico rezijanskih ljudskih pesmi, ki jih je v Vidmu izdala filologinja Dorina di Leonardo pod naslovom »Te Rosaiansche nisize Canti Resiani«. V njej je zbrala v rezijanskem narečju in v italijanskem prevodu bogastvo ljudskih pesmi, toda z italijansko transkripcijo je dejansko uničila slovenski značaj rezijanskega slovenskega narečja.

»Narečja se tudi tu med seboj razlikujejo v vsaki dolini. Tu, v Ravencih govorimo drugače kot na Njivi ali v Učaji, kjer imajo najlepši izgovor«, je pojasnjeval Luigi. Ob koncu mi je še razložil, da v njihovem mešanem pevskem zboru poje od 45 do 50 pevcev. In kakšni so ti pevci? »So stari, perlatni, so mladi, otroče, delavci, študente, pensioneri, so žane hišne, so nivški, stolbaški, ravenski...«

Posebno se mi je zapičilo v uho »žane hišne«; da doma vsa domača in hišna opravila, tudi najtežja, opravljajo samo ženske. Spet je pršlo, ko sem odhajal s trga na Ravencah in srečeval črno oblečene ženske s črnimi dežniki, s katerimi so zakrivale koše sena na upognjenih hrbtih.

Razmišljal sem. Po eni strani je prelepo, da se nekje družno meljejo premnogi jeziki v eno. Po drugi strani sem čutil, kako ostajamo ljudem v tej dolini marsikaj dolžni. Dino je dan poprej zablestel z iskrico: »Predvsem je tu treba tudi gospodarsko pomagati, razviti gospodarstvo teh krajev: tudi z zamejsko pomočjo. Kaj ne bi vaša velika »Iskra« spustila sem, med nas kake majne »Iskrice«, saj so gorske doline, kot mi je znano iz Švice, posebej primerne za delavnice fine mehanike...« In razmišljal sem še ob pogledu na hiše z oboki, ki so me skoraj spominjale na naše hiše kje v gornjesavskih Ratecah. Le zakaj vse primerjamo — z našim? Zakaj smo skoraj užaljeni, če je njihovo narečje nekoliko drugačno od naše knjižne slovenščine? Ali ni tudi ta knjižna slovenščina samo seštevek Trubarjeve dolenjščine, Prešernove gorenjščine, Peržihove koroščine in še katere slovenščine? Luigi v Ravenci mi je rekel: »Predvsem bi naj prej potrebovali slovnico in slovar svojega narečja...« Ali ni bogastvo nekega knjižnega jezika tudi v nenehnem vsrkavanju vseh narečnih tokov? Zakaj ne bi poleg politikov aktivirali v boju za slovensko Benečijo in Rezijsko tudi prizadeven štab jezikoslovcev?

Toda v cerkvi pri sv. Juriju je bil na tleh pred oltarjem katafalk za črno mašo in junak na belem konju je še vedno dvigal svojo sulico. Le kdo je svetnik in kdo je zmaj? Na križpotju sem na steni male čakalnice za lokalni avtobus razbral velik, svež napis »Fascisti Assasini« (fašisti morilci). V kamniti gorski dolini je bilo še vedno samotno. V skoraj suhi rečni strugi so ob curkih zelenkasto čiste vode ostajali veliki težki zlizani kamni. Zdelo se mi je, da mi vsak lega kot peza na dušo; a obenem sem začutil olajšanje, kot da je sleherni med njimi nosil nove peruti.

Bogdan Pogačnik

Novo planinsko društvo pod Matajurjem

V Jeronišču nad Savodnjami so pred kratkim zabeležili za Beneške Slovence še en pomemben dogodek. Na pobudo kulturno prosvetnega društva Ivan Trinko in slovenskih izseljencev iz Benečije ter ob pomoči slovenskega planinskega društva v Gorici je prišlo do ustanovitve novega planinskega društva pod Matajurjem. Dali smo mu ime Beneško planinsko društvo, katerega sedež bo v Čedadu. Slovesnosti so se udeležili še številni predstavniki kulturno prosvetnih društev in skupin iz Beneške Slovenije, slovenskih planinskih društev iz Gorice in Trsta, Planinske zveze Slovenije, meddruštvenega odbora primorskih planincev, kakor tudi planinci iz Kobarida in Tolmina.

Za začetek ima društvo kar lepo število članov, nad 60. Še zlasti razveseljivo je dejstvo, da je med njimi veliko mlajših ljudi. Društvo bo vodil prizadevni Jožko Kukovac, ki je doma izpod Matajurja, a živi v Čedadu. Kukovac je tudi povedal, kako so prišli na misel, da bi ustanovili tudi pri njih planinsko društvo. V Benečiji je namreč veliko domačinov, ki so jim planine zelo pri srcu. Pred časom je bila skupina takih prijateljev gora iz Slovenske Benečije na

Krnu. Tam so se srečali s svojimi vrstniki iz Kranja. Beseda je dala besedo in nastalo planinsko vzdušje je pripomoglo, da se je porodila ideja, da bi organizirano povezali vse beneške ljudi, ki radi zahajajo v gore. To je postalo zdaj stvarnost in društvo si bo gotovo že v kratkem še znatno pomnožilo svoje vrste.

Planinci mladega društva želijo spoznati, razen „briegov“ v domači Benečiji tudi slovenske gore. Želijo si stikov s planinci pri nas. S planinci iz Kobarida in Tolmina so se že dogovorili za srečanje v gorah. S Kobaridci se bodo srečali kar na Matajurju, ki je obojim skupen in Beneškim Slovincem še posebno pri srcu.

V novem društvu že razmišljajo v okviru svojega delovnega načrta, da bi postavili planinsko postojanko in to prav na svojem očaku — Matajurju. Ena izmed pomembnih nalog v njihovem delovnem načrtu pa je varstvo naravnih lepote, ki jih ljudje marsikje lahkomišelnost uničujejo. Tako na primer z Matajurja že skoraj izginja planika. Ena izmed nadaljnjih pomembnih nalog bo sodelovanje s planinci pri nas.

J. MEDVEŠČEK

PRIMORSKE

NOVICE

14. 3. 75

Martini Čedermaci žive

»Tu že 1300 let poteka narodnostna meja med Slovenci in Furlani!« — Fiat voluntas tua! Toda čigava? — Dali so zemljo, toda »nimajo potrebnih šol!«

PISE: BOGDAN POGAČNIK

»Tu že 1300 let poteka narodnostna meja med Slovenci in Furlani,« je stegnil roko Izidor Predan, ko sva nekaj kilometrov onstran Čedadu prevozila vas Most, uradno San Querino, in nato avtomobil usmerila v eno izmed Rečanskih dolin.

Izidor je govoril kot knjiga: »Tu je Dolnja Mirsa, kjer so bili leta 1943 hudi boji med našimi beneškimi partizani in Nemci. Na hribu je Stara gora z znanim svetiščem... Tu, v tej industrijski lopi pa je italijanska tvrdka Danielli začela s krajevno industrijo. Naša občina je to zemljišče podarila v upanju, da bomo dobili tudi nekaj delovnih mest za zaposlitev beneških Slovencev. Toda v službo so vzeli povečini samo Italijane in Furlane, ki jih dovažajo celo z avtobusom; za naše ljudi so pa rekli, da nimajo potrebnih kvalifikacij.«

Onstran vasice Ošnje, od koder je tudi Predanov prijatelj iz Ljubljane Jože Ošnjak, sva se ustavila v kraju Crostu, kar je po naše Hrastje. Pozornost vrlega urednika je pritegnila na vratih ene izmed kamnitih hiš nalepljena osmrtnica. »Ustaviti se moram, kajti kronika rojstev, porok in smrti v Matajurju najbolj vleče.«

»Da, umrl je, star že čez 70 let, a že dolgo ni bil več prave glave«. Preko ceste se je podvival Miljo Primožič,

EMIL CENCIČ — Eden izmed sodobnih slovenskih Čedermacov.

v kockasti flanelasti srajci, z okroglastim obrazom pod gorjanskim klobučkom, v žuborečem narečju je povedal, da je pobiral z vina »biale rože«, kot je krstil kanček. Seveda se nam je pridružil v sosednji hiši, ki je hkrati služila za trgovino in gostilnico. Gostilničar Hilarij Skavnik z zaviranimi kaplarskimi brčicami se je brž postavil, da je bil med vojno v partizanih in da ga je imel njegov komandant, doma nekje z Dolenjske, še posebno rad. »Jaz pa sem bil do leta 1944 v Germaniji, je razložil Primožič in dodal, da se je beneške slovenščine naučila celo njegova žena, sicer Srbinja iz Banata.«

»Od vseh jezikov je najboljši svinjski,« je reže pristopil še tretji možak po imenu Čuk, zlasti ko je Miljo pohvalil svojo vinsko šmarnico. Predan je nadrobil žalostno legendo o nekem veseljaku in divjem lovcu, ki je nekoč hodil prodajat jajca in divjačino v Tolimin in ki so ga poslali na otoke, kjer je umrl, samo zato, ker je vzkliknil »Žive! Slovenci«. Skoraj očno so zaokrožili domačo pesem: »Brezov les je prav bel, listje je zeleno...«, ki se je končala s kitico »Zibelka bo rezana iz brezovega lesa, noter pa bo sinko spal iz tvojega telesa...« Ugotovili so, da zadnje čase upokojenec Zajec v Vidmu uspešno zbira stare ljudske pesmi in povzeli še vižo o dveh mladih, ki sta se vzela: ko je mož prišel nekoč pijan domov, je žena potolažil češ »tega treba se privaditi«. Ko pa je pozneje odšel k vojakom in je ženi v pismu potarjal, mu je odpisala »tega treba se privaditi.«

»Privaditi se je tudi treba, da pri nas ljudje veliko bolj umirajo, kot se pa rodijo, je potolažil Izidor, ko sva bila

spet na cesti. Prav tedaj se mu je zahvalil neki izobraženi beneški Slovenec iz Bruslje, kjer je pri EGS prevajalec za pet jezikov, ker je šele iz Novega Matajurja izvedel, da so mu doma pokopali očeta.

Na Ljesu, kjer Predan živi in kjer njegova žena vodi vaški bufet, sem si zapisal tudi vrsto klenih slovenskih krajevnih imen iz okolice: Bele vode, Strme skale, Nižji dohji, Gornje brdo... »A kaj ko je po teh hribih tudi toliko vojaških služnosti.«

Tudi na pokopališču na Ljesu sem bral samo slovenska imena, čeravno v italijanski transkripciji: Bucovaz, Vogrig, Pauletig, Marinig, Faletig, Rutter, Floreanzig, Tomasetig, Petrusi itd. Na enem izmed spomenikov je bilo tudi vklesano »Fiat voluntas tua«. Toda povsod drugje, v trgovini, po hišah, na cesti, je bilo vse italijansko. Mladi, zavedni kaplan Rino Markič, ki je še pred leti z užgano vneto vodil domači mešani zbor »Rečana«, je, kot sem izvedel, že moral kraj zapustiti. Skof ga je premestil globoko v Furlanijo. Fiat voluntas tua! Zgodi se tvoja volja! Čigava?

Emil Cencič, rdečelčni in trdni župnik iz Gornjega Triblija, ki je zvest zagovornik slovenskih interesov, če je treba v delegaciji pri krščanski demokraciji ali pri KPI, je nasprotno, ko sem ga pobaral o njegovem odnosu do narodnostnega vprašanja kljubujoče menil: »Se celo v Vatikanu sem povedal, da je narodnostna pravica naravna in zato neodtujiva človekova pravica... Nedavno so me zatožili tudi pri škofu, češ da učim verouk v tujem, slovenskem jeziku...«

V hipu je njegova mati, ki živi z njim v skupnem gospodinjstvu, prinesla na mizo vina, žganja in piškotov.

Izidor Predan in mladi profesor Viljem Černo, predsednik društva »Ivan Trinko«, sta se mimogrede dogovorila z župnikom o nadaljnjem poteku seminarja za slovenski jezik v njihovem kraju. Čeprav slovenščine ni nikjer v predmetnikih osnovnih šol, organizirajo tečaje slovenščine ne le v Gornjem Tribliju, ampak tudi v drugih krajih, kot v Bardu, Špetru in Trčmumu. V jezikovnem pogledu je bil župnik Cencič sploh zelo kategoričen: »Sem za knjižno slovenščino, kajti z narečjem bi se preveč izoliral! od skupnega matičnega jezika in nasprotniki bi nas lahko potisnili na položaj drugih vindišerjev.«

Sicer pa je Cencič začel študirati še za doktorat na pravni fakulteti v Padovi. »Moje težnje so tam dobro razumeli. Gre mi za nadaljnje utemeljevanje naših človeških in narodnostnih pravic, razen tega pa bi tudi rad služil domačim vaščanom kot pravni svetovalec v vsakdanjih zadevah, da jim ne bi bilo treba hoditi v Čedad ali Videm.«

Sobesednika sta menila, da je tudi Cencič danes eden izmed sodobnih slovenskih Čedermacov. Pa je sam omenil še dva, ki sta bila po njegovem še bolj vredna takega vzdevka: Antona Kufilca iz Ložic in Jožeta Kramarja iz Landarja. Kramar je šele decembra lani umrl, potem ko so ga že pregnali v Furlanijo. Zapustil je veliko gradiva, ki pa se bo žal razgubilo.

Cencič je priznal, da ga je nekoliko prizadelo, ko je celo iz ust deželnega predsednika Furlanije Vinizia Turella slišal besede: »Če ste potrpeživi tisoč let, pa boste še nadaljnjih tisoč, toda takoj za tem mi je na vprašanje, če ostaja še vedno optimist, odvrnil: »Nasmelan obraz sem dobil od svoje matere. Življenje je že tako težko, kaj bi bilo, če bi se še žalostno držali. Človek ne more samega sebe zatajiti.«

nadaljevanje prihodnjic

Umirajoče Bardo na Brdu

Predsednik v delavski obleki — lti v tujino je umirati malo na dan — Najvišji predstavnik Furlanije v Špetru — Kmalu bodo odprli etnografski muzej

PIŠE: BOGDAN POGAČNIK

Na prikupnem griču je ležala vasica Bardo v Terski dolini, kjer besede pojoč zagtegujejo in pravijo smart na mesto smrti; od tu je bil doma mladi predsednik društva »Ivan Trinka«, profesor Viljem Černo, eden izmed tistih, ki z imenom še kljubujejo med poitalijančenimi Negri. A presenetil me je tudi s statistiko občine. Še pred 20 leti je bilo v Bardu čez 800 prebivalcev, danes jih je komaj 95. Hodila sva med kamnitimi hišami s prazninami v oknicah, med hišami, ki so razpadale kot pozabljeni okostnjaki. »Vendar hiše niso naprodaj: nasprotno, ljudje, ki so se vselili, hočejo ohraniti vsaj ta spomin na dom.«

Na poti do tja sva se z Dinom del Medicom, tajnikom Zveze slovenskih izseljencev iz Benečije, čigar v Švici rojeni sin Alain se je v Šoli v Gorici že kar lepo privadil slovenščine, zaustavila še v velikem kraju Fojda blizu Cedadu. Opozoril me je, da so v ravnini z vinsko trto Furlani, medtem ko so se Slovenci naselili na hribovitih obronkih. Zraven cvetočega mandljeva naju je zadržal pri Skočirju njegov prijatelj, predsednik Zveze izseljencev iz Beneške Slovenije, Marko Petrič. Z bujnimi lasmi, skoraj kot kak hipijevski mladenič, v zamazanem modrem delovnem pajacu naju je pozdravil in prekinil nedeljsko delo na hiši slovenskega rojaka Marjana Skočirja. Domači sir in domači verduc, ki so ga prinesli iz kleti, sta postanek hitro razvlekla. Tudi Skočir je bil dvanaest let na delu v Švici, zdaj pa se je lotil mizarstva, parketarstva in vinske trte v Fojdi. Petrič je prav tako kot Dino dobrih 16 let delal na gradbiščih v Švici. Doma iz Cenebole, se je počutil skoraj malce nelagodno, ker je bil za predsednika izvoljen v Švici sredi

med delavci, medtem ko je zdaj, kot mi je iskreno priznal, često prisiljen voditi sestanke »tudi s profesorji in drugimi učenimi ljudmi.«

Pogovor je nanesel na podporo drugih italijanskih izseljencev in sindikatov. Baje je organizacija za izseljence iz Furlanije in Julijske krajine z njimi solidarna, podpirajo pa jih tudi sindikati CGL, UIL in CSLI. »Pred kratkim je pokrajinski posvet KPI o izseljeništvu v Pordenonu pri Vidmu, priznal slovensko prisotnost v pokrajini.« Petrič je menil, da je v Švici kot da bi gledal navito uro. Toda Dino je opozoril tudi na nerazpoloženje proti tujcem v »tej kapitalistični deželi, v kateri odpuščajo predvsem kvalificirane tuje delavce, kajti manj kvalificirane tudi lahko manj plačajo in z njimi laže razpolagajo. Sicer pa je podobno tudi drugod v tujini. V Nemčiji so odpustili 25.000 italijanskih kvalificiranih delavcev, obenem pa so se obrnili na italijansko vlado, da jim pošljejo 6000 drugih, nekvalificiranih težakov.«

V avtomobilu mi je Dino omenil, da se je v Rimu spet srečal s svojim prijateljem iz Švice, revolucionarnim furlanskim pesnikom Leonardom Zanierom, predsednikom krožka Colonia libera. Že prejšnji večer sem v Liesah poslušal izlive ljudskega pesnika Rinalda Lušsaha, ki mi je zaupal, da »šele v senožetih začuti verze,« da želi »po naše rože saditi« in da naj me »blagoslovi narava«. Nisem pa vedel, da je tudi na videz realistični Dino pesnik. Toda na mednarodnem pesniškem festivalu izseljencev je pred leti v Basiu dobil celo drugo nagrado »liti v tujini ni umirati malo na dan...«, sem si zapomnil iz ene njegovih pesmic.

»A kako naj se ljudje vrnejo domov res množično? Ne,

zaenkrat še ni pogojev, ker doma ni dela. Onih pol milijona lir, ki jih dobijo kot prvo pomoč ob vrnitvi, pa človek kaj hitro zapravi...«

V planinski vasi Viškorski sem obiskal upokojenega župnika Arturja Blazuta, ki naj bi bil eden izmed kandidatov za letošnje priznanje slovenske OF. Med vojno je bil v Osejanah v Reziji in v nemški hajki leta 1944 se je pridružil partizanom Rezijanskega bataljona. »Italijani so razpisali na mojo glavo 500.000 lir nagrade.« Že poprej je imel konflikt, ko je leta 1943 ob fašistični kapitulaciji v Ravenci hotel odstraniti Mussolinijevo podobico. »Sicer pa so me nameravali internirati že leta 1943, pozneje pa poslali v Furlanijo, pa se nisem uklonil. Zdaj so me upokojili. A duh je še vedno dober, čeprav je telo slabše.«

Nekdanji borec, urednik »Novega Matajurja« Izidor Predan mi je pripovedoval, kako je nekoč samo z najbolj tvegano akcijo izsilil praznovanje dneva osvoboditve v Špetru. Njegov naslednik v vodstvu društva »Ivan Trinka«, uglašeni, ljudomil mladi profesor Viljem Černo, sam aktiven v mreži italijanske socialistične stranke, je svojo taktiko veliko bolj odpril. »V prvih letih po vojni je vladala tod silna propaganda proti Jugoslaviji in titizmu. Toda danes Slovenci že lahko glasneje nastopamo. Položaj pa ni lahek. Ekonomske moči nimamo, politične tudi ne. Čeprav ima v Benečiji krščanska demokracija samo 3 odstotke članov, vendar to stranko voli 80 odstotkov volivcev... Začeti moramo smotrno, s kulturno dejavnostjo, obuditi in ohraniti naše tradicije; zgraditi zavest, utreti si pot v Šole... Kot je zelo cenil pisanje domačega glasila »Novega Matajurja«, je vendar sodil, da je treba dobiti publiciteto tudi v italijanskih, da, tudi cerkvenih glasilih. S pravcatim

zmagoslavjem je napovedoval, da je pridobil za predavanje o manjšinah v Špetru samega predsednika Furlanije Turella; da bo na nekem drugem slovenskem srečanju v Benečiji govoril podpredsednik italijanske socialistične stranke Mosca, na tretjem kolokviju o osvobodilni borbi pa bo navzoč z zlata medalja »resistance«, monsignor Moretti...

V Bardu, kjer smo bili gostje v njegovem vzorno urejenem domu, me je popeljal tudi v krajevno zadrugo, ki jo vodi njegov tast Remo Cher. Ta že 55 let stara zadruga je tudi materialna opora za delovanje bardskega slovenskega centra za kulturne raziskave. V eni sosednjih dotrajanih hiš so marljivo zaključevali obnovi na dela, tako da bo ta center skoraj akademjskim naslovom že poletni lahko spet začel v novih prostorih s predavanji in drugimi kulturnimi prireditvami. V posebni sobi bodo odprli mali etnografski muzej Slovenske Benečije, za katerega imajo eksponate že zbrane.

»Mislim, da je sdo pozabil ugasniti luč«, je štedljivo skrbno prišla za nama v kletne prostore Viljemova sestra, učiteljica. Poleg mize za ping-pong sem v klubu mladih našel zabavno disko, teko in priložno knjižnico slovenskih knjig, od slovarjev do Disneyevih slikanic, na steni pa veliko sliko pokojnega prosvetitelja in buditelja Ivana Trinka. »O, d zemlja rodna, zemlja bedna, mala, ki te milost božja meni v last je dala«, je portretu lepaku sledil znani Trinke verz.

Dino, ki je bil tudi z Barda doma, mi je povedal, da se je očetu med dolgimi leti, ko je bil na delu v Švici, skoraj omračil um in da mu je mati skoraj povsem oslepela.

(Nadaljevanje prihodnjč)

DELO

14.3.975

Manjšine in strankarstvo

Boj slovenske narodnostne skupnosti v Italiji za priznavanje pravic do lastnega gospodarskega, kulturnega in etničnega razvoja je bil v tridesetletnem povojnem obdobju pogojen z dvema elementoma: mednarodnimi obveznostmi, ki jih je sprejela Italija za zaščito te manjšine, in evolucijo razmerja politične moči v korist levih sil. Rezultati tega boja niso bili zadovoljivi za Slovence v treh pokrajinah Furlanije-Julijske krajine: tržaški, goriški in videmski. Ob tej ugotovitvi pa je enajsti občni zbor SKGZ v Trstu izzvenel v optimističnem prepričanju, da se nadaljnjemu uveljavljanju slovenske manjšine v okviru italijanske družbe odpirajo nove možnosti. Garancija za to so osimski sporazumi, ki med drugim določajo pota za zakonsko ureditev vprašanja slovenske manjšine, in nadaljnja krepitev demokratičnih sil, od katerih je odvisno izvrševanje teh sporazumov.

V preteklosti je obstajala pri razreševanju manjšinske problematike velika razlika med deklaracijami in dejanji. Slovenci v Trstu so na podlagi londonskega sporazuma dobili nekaj pravic, v goriški pokrajini so si jih izborili, medtem ko se je vodilni razred (krščanska demokracija) obnašal do Slovencev v videmski pokrajini, kot da jih ni. Novi zakoni za zaščito Slovencev ne bodo mogli prezreti dejstva, da so Slovenci poseljeni v vseh treh pokrajinah in da zato ne more biti razlik glede njihovih narodnostnih pravic. »Če bi se zaradi nacionalistične strpnosti nekaterih skupin potrdila ali na novo razporedila kategorizacija Slovencev glede uživanja narodnostnih pravic, bi to pomenilo, da te skupine sabotirajo celoten osimski sporazum, tudi njegov gospodarski del, kljub temu, da ga sprejemajo,« je povedal v svojem poročilu na občnem zboru predsednik SKGZ Boris Race.

Kreativno sožitje med manjšino in večino je možno le v atmosferi dvojezičnosti.

Zato se zdi umesten predlog manjšine, da bi slovenščino poučevali tudi v italijanskih šolah, in sicer vsaj v tistih predeh, ki so bili še pred kratkim slovenski. Ker je za prosto industrijsko cono na meji med državama določeno, da bosta italijanski in slovenski jezik enakovpravna, bo znanje obeh jezikov pomenilo lažanje poslovnih, delovnih in človeških stikov. Seveda ni mogoče pričakovati, da bodo italijanski nacionalistični krogi sprejeli predlog z navdušenjem, kajti že klanska zahteva po priznanju rabe slovenščine v izvoljenih svetih je naletela na gluha ušesa.

Za nemoten razvoj manjšine je potrebno tudi učinkovito šolstvo. S sedanjimi šolami Slovenci v Italiji ne morejo biti zadovoljni. Primanjkuje jim predvsem strokovnih šol, ki bi mladiño usposabljale za najbolj potrebne poklice. Neustrezno manjšinsko šolstvo je deloma tudi posledica zastarelega šolskega sistema v Italiji in pomanjkanja reform, ki bi korenito spremenile podobo procesa izobraževanja. K izboljšanju kvalitete slovenskega šolstva pa bi prav gotovo prispeval enotni šolski okraj za slovenske šole, kar je že stara zahteva manjšine.

Zahtevo po rabi slovenščine v javnih uradih in na sodiščih oblasti še vedno prezirajo. Občni zbor je opozoril tudi na vidno aroganco pokrajinske uprave, ki ne želi zaposliti na mestih načelnika kmetijskega nadzornika in pokrajinskega gospodarskega nadzornišva v Trstu človeka, ki bi obvladala oba jezika, saj bi to lajšalo sporazumevanje s kmeti, ki so povečini Slovenci.

Slovenska kultura v Italiji, ki se lahko pohvali z velikimi uspehi, ni bila deležna sistematične podpore oblasti. Najbolj zgovoren primer za to je položaj Stalnega slovenskega gledališča v Trstu, ki mu je že večkrat grozila zapora. Vseskozi je bilo financiranje te inštitucije prepuščeno naključju. Zato Slovenci odločno zahtevajo,

naj bi bil sprejet poseben zakon, ki bi urejal delovanje in financiranje gledališča.

Boris Race je v poročilu poudaril, da je kultura v zamejstvu sestavni del kulture slovenskega naroda, in tega ne morejo razrahljati niti »neprimerni polemični nastopi o oceni narodnoosvobodilnega gibanja in kritike sedanje ureditve v matični deželi«, ki so bili objavljeni v nekaterih zamejskih kulturnih revijah.

Vloga Slovencev pri izvajanju gospodarskega dela osimskih sporazumov je na občnem zboru imela vidno mesto. Nekateri politični krogi, ki so pogoreli v poskusih, da bi onemogočili ratifikacijo, se sedaj borijo proti aplikaciji gospodarskega dela teh sporazumov. Te sile delujejo pod geslom integralne industrijske cone, ki naj bi prinesla Trstu neslutene ugodnosti, kakršne je doživeljal v času, ko je bil še velik emporij, in s parolami za zaščito Krasa pred ekološko katastrofo. V bistvu se skrivajo za tem nezadovoljstvo zaradi političnega sporazumevanja med državama in strah pred prestrukturacijo tržaškega prebivalstva v korist delavcev. Slovenci se odločno borijo proti takšnim težnjam: gospodarski sporazumi pomenijo zanje zgodovinsko priložnost, da uveljavijo svojo nacionalno bit. To pa ne pomeni, da jih hkrati ne skrbi, kako bodo gospodarski sporazumi uresničeni. Industrijska cona se bo namreč raztezala na izključno slovenski zemlji, zato bo morala biti glavna skrb zaščita slovenskih interesov (ohranitev tipičnega vaškega in naravnega okolja, prepoved naseljevanja Krasa itd.)

Občni zbor je potrdil, da bodo interesi manjšine hitreje priznani, če bodo Slovenci nastopali enotno ne glede na strankarstvo in organizacijsko pripadnost. Potrdil je tudi že večkrat izraženo zahtevo: zakonov ni mogoče pripravljati, ne da bi pri tem sodelovala tudi manjšina, in ni mogoče sprejemati takšnih ukrepov, ki jih predstavniki slovenske narodnostne skupnosti odklanjajo.

JANKO TEDEŠKO

DELO
11.3.75

NOVA PREPOVED SLOVENSKEGA JEZIKA

Zopet moramo poročati o diskriminaciji. Videmsko šolsko skrbništvo je prepovedalo popoldanski pouk slovenskega jezika v Ukvah v Kanalski dolini. Vest o tem je močno odjeknila v vsej slovenski javnosti, in to posebno po podpisu sporazuma v Osimu. Objavljamo povzetek resolucije SKGZ in vprašanja, ki ga je deželni svetovalec Slovenske skupnosti Drago Štoka predložil deželnemu odboru.

«Izvršni odbor Slovenske kulture - gospodarske zveze je z ogorčenjem sprejel vest, da je Videmsko šolsko skrbništvo prepovedalo pošolski pouk slovenskega jezika v Ukvah v Kanalski dolini, ki sta ga na željo staršev 21 otrok in širše slovenske javnosti v Kanalski dolini uvedla tamkajšnji župnik in učitelj. Izvršni odbor SKGZ ugotavlja, da je šolska oblast po svojem lastnem nagibu ali pa po sugestiji drugih državnih ali političnih slovenskemu prebivalstvu nenaklonjenih oblasti, s svojim nezaslišanim ukrepom ponovno prizadela vso slovensko javnost v deželi Furlaniji - Julijski krajini v eni njenih najosnovnejših pravic, da se njeni otroci, če jim že ni dovoljeno v redni državni šoli, vsaj v zasebni učijo v lastnem materinskem jeziku. To je pravica slehernega pripadnika slehernega naroda in narodnostne skupnosti na svetu, toliko bolj narodnostne skupnosti, ki živi v državi, ki se ima za demokratično, ki se sklicuje na najbolj napredno ustavo in ki se je z vrsto mednarodnih obvez in sporazumov, nazadnje s sporazumom v Osimu obvezala, da bo Slovincem v deželi Furlaniji - Julijski krajini zagotovila najširšo možno zaščito.»

Resolucija SKGZ nadalje zahteva, da videmsko šolsko skrbništvo svojo prepoved takoj preklicuje, deželne in državne oblasti pa naj zagotovijo Slovincem v Kanalski dolini vsaj najosnovnejše pravice.

Deželni svetovalec dr. Drago Štoka navaja v svojem vprašanju dogodke, ki so privedli do prepovedi pouka, ki sta ga organizirala župnik in učitelj ter se zaradi pomanjkanja prostorov zatekla v šolsko poslopje. Dr. Štoka sprašuje deželni odbor, kakšne korake namerava narediti, da se popravi narejena krivica.

PROTEST TRŽAŠKIH DIJAKOV

V soboto so se dijaki slovenskih višjih srednjih šol v Trstu vzdržali pouka ter se zbrali v dvorani na stadionu 1. maja. Sprejeli so resolucijo, ki obsoja prepoved pouka slovenskega jezika v Ukvah.

Slovenski šolniki so sklenili, da bodo prispevali za nabavo učil za udeležence slovenskega tečaja v Ukvah.

NAMESTO V ŠOLI V CERKVI

Ko so bili vsi koraki zaman, da bi namreč pristojne šolske oblasti preklicale prepoved pouka slovenskega jezika, se je župnik Mario Goriup v Ukvah odločil, da prične s poukom slovenskega jezika v cerkvi.

Medtem se je zadeva razpletala takole: Ko je šolsko ravnateljstvo prepovedalo uporabo šolskih prostorov za pouk slovenskega jezika — čeprav je dovoljen pouk nemščine — je njegov odlok odobrilo tudi didaktično ravnateljstvo v Vidmu. Zadeva je prišla tudi pred občinski svet v Tribižu, ki je obsodil prepoved z glasovi socialistov, komunistov, independentistov pa tudi krščanskih demokratov. Sodišče je tudi zavrnilo pritožbo učiteljice Brocaiolijske, ki se je pritožila zaradi ostrega protesta župnika Goriupa.

V rimskem parlamentu je več komunističnih in socialističnih poslancev vložilo interpelacijo na ministra za javno šolstvo. Poleg tega je šest kulturnih organizacij beneških Slovincem sprejelo protestno izjavo, ki jo je naslovljeno na didaktično ravnateljstvo, predsednika deželnega odbora Comellija in predsednika deželnega sveta Pittonija.

GOSPODARSTVO

27.2.76

Slovensko gledališče v Beneški Sloveniji

V februarju je bilo v Čedadu ustanovljeno «Beneško gledališče», ki ima svoj sedež v Ul. IX Agosto 8. Na ustanovnem občnem zboru je bil sprejet statut in izvoljeno prvo vodstvo, ki bo društvo vodilo naslednji

dve leti. Za predsednika je bil izvoljen Don Mario Laurencig, za odbornike pa Aldo Clodig, Lucia Castaperaria in Loretta Feletig. Ostali člani in sodelavci so še Izidor Predan, Paolo Petricig, Don Emil Cencig, Valentin Birtig, Don Natale Zuanello, Franko Kukovac, Jožko Kukovac, Viljem Černo, Dino del Medico.

Ustanovitev tega društva je noven dokaz, da se hočejo beneški Slovenci tudi gledališko izživljati v svojem jeziku. Prvi nastop dramske skupine, ki je bila predhodnica sedanjega gledališča, smo videli že na letošnjem dnevu emigranta v Čedadu, kjer so se igralci dobro odrezali.

GOSPODARSTVO

5.3.76

«Domu» iz Beneške Slovenije prva nagrada

Društvo slovenskih izobražencev v Trstu je ob obletnici smrti časnikarja Dušana Černeta (29. marca 1975) oddolžilo rajnemu s podelitvijo prve nagrade iz sklada, ki je bil ustanovljen zato, da se vsako leto podeli nagrada tistemu, ki si je pridobil posebne zasluge za slovenstvo, demokratičnost in krščansko rast Slovincem.

Na večeru, ki so ga priredili v ta namen v prostorih omenjenega društva ter ga je vodil Saša Martelanc, so se zbrali časnikarji, nameščeni pri radiu Trst A. Podelitev letošnje nagrade listu «Dom», ki ga izdajajo slovenski duhovniki v Beneški Sloveniji, je utemeljil dr. Zorko Harej. G. Boža Černe - Mervic, pokojnikova sestra, je nato izročila denarno nagrado župniku Emilu Cenciču iz Gornjega Tarbija, ki urejuje omenjeni list. (Navzoči so bili tudi župnik Lavrenčič iz Štoblanka, g. Zanella iz Trčmuna in msgr. Birtič iz Dreke pod Kolostratom.

Spodbudni nastopi beneških prosvetarjev

Prosvetno življenje v Beneški Sloveniji postaja čedalje bolj razgibanano. Nove prosvetne organizacije na Beneškem že nastopajo izven Benečije.

Kakor poroča «Novi Matajur», je Beneška dramska skupina, ki je bila ustanovljena lani, te dni uspešno nastopila v Gorici, kamor jo je povabil katoliški dom. V tem so igralce pristrčno sprejeli ter jim v priznanje za posrečen nastop z igro «Beneška očet» poklonili košaro lepih rož. To je bil za beneške Slovence nepozaben nastop.

Sledil je drugi nastop s to igro v Dobrovedu. Tu je bilo vse tako domače, da se je Benečanom zdelo, kakor da bi bili v večjem središču Beneške Slovenije.

Na reviji «Primorska poje 1976» je v Dobrovedu v Brdih nastopil beneški pevski kvintet «Nediže glas».

Tečaj slovenskega jezika v Beneški Sloveniji

Na uvodnem mestu komentira «Novi Matajur» z velikim zadovoljstvom vest, da je šolski skrbnik dovolil uporabo šolskih prostorov v Ukvah za pouk materinega jezika. List ugotavlja, da se pri dobri politični volji dajo premestiti vse ovire in težave, na katere naletijo Slovenci pri svojih pobudah. «Dobro politično voljo pe dokazala tudi čedajska občinska uprava, ki je dala na voljo sejno dvorano kulturnemu društvu «Ivan Trinko» za tečaj slovenskega jezika in kulture. Takoj se je za tečaj prijavilo 35 interesentov. Po mnenju lista bi takšni tečaji uspeli po vseh občinah, kjer bi imeli na voljo primerne dvorane.

GOSPODARSTVO

7.5.76

Župnik Cencič je pripomnil, da vidi v nagradi tudi dokaz solidarnosti z dejavnostjo lista, ki obhaja letos 10-letnico svojega obstoja. Ustanovili so ga msgr. Birtič ter župnika Lavrenčič in Cencič, in to po nasvetu Marjana Komjanca iz Gorice. Naslovno stran je napisal Klavdij Palčić. List izhaja v Vidmu, v tiskarni Arti Grafiche Friulane, kjer tiskajo tudi škofijski tednik «Vita Cattolica», da pokažejo, da je list pod okriljem videmske škofije. Pokazati tudi hočejo, da niso Slovenci narodno nestrpni in da ne zanikajo uradnega jezika. List tiskajo v beneškem slovenskem narečju, da ga lahko razumejo preprosti ljudje. Samo takrat, ko bodo v Benečiji obstajale slovenske šole in se bodo v njih naši otroci učili knjižne slovenskega jezika, bodo uredniki lahko pisali v čistim materinim jeziku.

«V pisanju smo svobodni», je nadaljeval župnik, «in to že nekaj let. Prej pa ni bilo tako. Za vsako številko smo morali predložiti škofiji dobeseden prevod, vsega do zadnje besede in cenzura je bila vedno zelo stroga.

Med problemi, ki tarejo beneške duhovnike, je Cencič omenil, da odhaja iz Beneške Slovenije vedno več ljudi. Duhovniki bi radi omogočili učenje slovenskega jezika poleg italijanščine v šolah, da se prepreči naraščajoče raznarodovanje s strani italijanskih šol. Dodal je, da študira v videmskem semenišču samo en Slovenec.

V omenjeni sklad so poklonile Černetove sestre milijon, drugi milijon pa je bil nabran med letom.

GOSPODARSTVO

9.4.76

DELEGACIJA BENEŠKIH SLOVENCEV NA POKRAJINI

«Novi Matajur» poroča v svoji zadnji številki, da je 7. novembra predsednik deželne sveta Arnaldo Pittoni sprejel delegacijo beneških Slovencev. Nato je delegacija tudi svetovalski skupini, s katero se je sestala, izročila enake zahteve, kakor jih je postavila predsedniku Pittoniju. V svetovalski skupini so bili pristaši komunistične partije Italije, italijanske socialistične stranke, furlanske gibanja, republikanske stranke in socialno - demokratske stranke.

V delegaciji so bili don Marino Qualizza, prof. Viljem Černo, prof. Pavel Petričič, pokrajinski svetovalec arh. Valentin Simonetti, prof. Avgust Lauretig, prof. Beppino Cristig, don Natale Zuanella in don Emil Cencič, Dino Del Medico in Izidor Predan.

Pogovor s predsednikom Pittonijem je potekal pristržno. V njem so beneški odposlanci razčlenili vrsto zahtev, ki so bile že v preteklosti naslovljene na deželo, a niso našle

rešitve. Nato je delegacija izročila predsedniku Pittoniju spisek zahtev, ki naj bi deželna uprava rešila čimprej.

Prva zahteva: slovenska manjšina iz videmske pokrajine naj se odkrito omenja v programskih izjavah, v posegih in programu novega deželne odbora.

Druga zahteva: deželni svet naj sprejme poseben zakon — priporočilo za čimprejšnjo raztegnitev «statusa» slovenske manjšine na državni ravni, na slovensko etnično - jezikovno skupino, ki živi v beneški pokrajini.

Tretja zahteva: dežela naj izda poseben zakon o priznanju finančne in organizacijske pomoči kulturnim skupinam, ki si prizadevajo za zaščito in ovrednotenje slovenske narodnostne skupnosti v videmski pokrajini.

Četrta zahteva: dežela naj zagotovi svoje pokroviteljstvo nad kulturnimi in znanstvenimi pobudami, katerih namen je človeški zaščito Slovencev v videmski pokrajini in izobraževanje mladine v slovenščini.

Predsednik Pittoni je odposlanstvu odgovoril, da so mu vprašanja beneške skupnosti dobro znana; zagotovil je, da je deželni svet pripravljen reševati te probleme v okviru pristojnosti dežele. Poleg tega bo opozoril na ta vprašanja načelnike vseh svetovalskih skupin.

GOSPODARSTVO

5. 12. 75

GLAS IZSELJENCEV SE ČUJE IZ BELGIJE

Poleg poročila o drugem kongresu Zveze emigrantov iz Beneške Slovenije, ki je bil letos v rudniškem mestecu Tamines v Belgiji, je «Novi Matajur» v zadnji številki objavil tudi faksimile iz belgijskega lista «La Cité», ki vsebuje tudi lepo priznanje organizatorjem kongresa. Faksimile je seveda v francoskem jeziku, v katerem izhaja list.

Glavno poročilo na kongresu je podal znani beneški organizator Del Medico; govornik je v njem razčlenil sedanje politične, kulturne, gospodarske in socialne razmere v Beneški Sloveniji. Govorniki se niso omejili na kritiko in obtožbe oblasti, ki so odgovorne za razmere v Beneški Sloveniji, temveč so tudi pokazali pot, po kateri bo treba nujno hoditi.

«La Cité» omenja v daljšem poročilu prav nastop Dina Del Medica ter pripominja, da so se govorniki pritoževali, kako vlada in oblasti sploh brezbrizno hodijo mimo manjšinskega problema v Beneški Sloveniji, od koder odhajajo ljudje množično po svetu za kruhom. Udeleženci kongresa so sicer večjo pozornost posvetili možnostim, kako bi se dal rešiti položaj slovenske manjšine. Poleg tega so naglasili, da bi se radi vrnil domov, ko bi jim domača zemlja lahko poskrbela za ustrezen zaslužek. Odlučno so tudi zahtevali, da bi italijanske oblasti Slovincem dale potrebne šole v slovenskem jeziku. Kakor poroča omenjeni belgijski list, se je kongresa udeležil tudi ravnatelj šole v Taminesu, ki je povedal, da je med učenci njegove šole 33 odst. otrok tujih državljanov in to 27 odst. italijanskih državljanov. Kongresa se je udeležilo okoli 300 delegatov.

Na zboru beneških Slovencev

Proslava «dneva emigranta» - dokaz prebujanja beneških Slovencev - Nove prosvetne organizacije

Kot vsako leto je bilo tudi letos 6. januarja tradicionalno srečanje beneških izseljencev, ki se za božične in novoletne praznike vračajo v svoje doline. Občinstvo je do zanjega kotička napolnilo dvorano «Ristori» v Čedadu, kjer je otvoril kulturni program Anton Birtič z ansamblom «Beneški bratje», zaključila pa beneška dramska skupina, ki je pod vodstvom režiserja Adrijana Rustje pripravila komedijo Izidora Predana «Beneška ojceta».

Letošnji enajsti «Dan emigranta» nam dokazuje, da Beneška Slovenija doživlja svoje narodno prebujanje. Letos so namreč domačini sami pripravili program, ki odkriva voljo beneških Slovencev po narodnostni enakopravnosti z ostalimi italijanskimi državljani, kar je povedal v svojem govoru tudi videmski pokrajinski svetovalec prof. Pavel Petričig; ta je pozdravil izseljence v imenu beneških društev in podčrtal pomen zadnjega kongresa beneških izseljencev v Taminesu v Belgiji. Poročal je nato o kulturnem življenju v Beneški Sloveniji, kjer so letos že tretjič organizirali kulturne dneve, ustanovili so Planinsko društvo, pevski zbor «Pod lipom», in igralsko skupino ter imeli še celo vrsto političnih in kulturnih srečanj. Boj beneških Slovencev se je šele začel, je rekel Petričig, prvi uspeh pa smo zabeležili 9. decembra, ko so vse stranke ustavnega loka v videmskem pokrajinskem svetu uradno priznale obstoj Slovencev v Benečiji in napovedale manjšinsko konferenco.

V imenu izseljencev je spregovoril njihov predsednik Luciano Felatig, ki je orisal položaj beneških e-

migrantov v svetu in izrazil njihovo željo po povratku v domače kraje ter zahteval izgradnjo nove Benečije, kjer bo vsem zagotovljeno delovno mesto, da ne bo treba prikomur v tujino in da se bodo v- ci z vseh koncev sveta začeli vračati domov.

Beneškega slavja so se kot gostje udeležili tudi številni politični in kulturni predstavniki iz naše dežele in sosednje Slovenije, med katerimi naj omenimo poslanca Maria Lizze- ra, deželne svetovalce, med njimi predsednika deželne sveta Arnalda Pittonija in Draga Štoko, župane in predstavnike borčevskih organizacij, konzula SFRJ Lojzeta Kanteta, tolminskega župana Antona Ladavo, člana komisije za mednarodne stike SR Slovenije Vlada Uršiča ter predsednika medobčinskega sveta Socialistične zveze Franca Kravanjo.

Prisotne je pozdravil tudi predsednik deželne sveta Arnaldo Pittoni, ki je govoril o problemu beneške emigracije in težkega gospodarskega položaja v Nadiških dolinah ter dodal, da psihološki pritiski na prebivalstvo niso obrodili zaželenih sadov, danes pa se končno stvari začnajo spreminjati in do tega je moralo tudi priti, «saj je država že predolgo časa vaš dolžnik,» je rekel Pittoni. Zagotovil je tudi, da se dežela Furlanija - Julijska krajina zana za probleme beneških Slovencev in da so vse demokratične sile na njihovi strani. Ob zaključku je ponovno govoril o izseljenstvu ter pri tem omenil pobude Zveze emigrantov in vsedrjavno konferenco o izseljenstvu.

GOSPODARSTVO

8. 1. 76

»Dan emigranta« odlično uspel

Dne 6. januarja je bil v Čedadu tradicionalni dan emigranta, ki ga vsako leto na praznik svetih treh kraljev prirejajo slovenska kulturna društva in Zveza izseljencev iz Beneške Slovenije. Prireditve se je udeležilo naravnost rekordno število ljudi, tako da je bila dvorana nabito polna. Po nastopu ansambla »Beneški brati« je udeležence in zlasti izseljence iz Benečije pozdravil Luciano Feletič, ki je govoril v imenu Društva emigrantov iz Beneške Slovenije. Za njim je spregovoril prof. Pavel Petričič, ki je tudi pokrajinski svetovalec v Vidmu in ki je nastopil v imenu vseh kulturnih društev v Beneški Sloveniji. Petričič je naglasil, da je bilo leto 1975 zelo pomembno za prebivalstvo v Benečiji in tudi za emigrante, saj je prišlo do velikih sprememb v političnem in družbenem življenju. Poudaril je pomen konference o manjšinah, ki jo bo priredila videmska pokrajinska uprava, ter izrazil prepričanje, da bo Nadiška gorska skupnost v tem letu prispevala h koreniti preobrazbi življenja v Beneški Sloveniji. Za njim je govoril videmski pokrajinski svetovalec Chiabudini, ki je udeležence pozdravil v imenu videmskega pokrajinskega predsednika Turella. Chiabudini je dejal, da so po ustanovitvi avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine marsikaj naredili za gmotno izboljšanje položaja prebivalcev Nadiških dolin, a da so doslej pozabljali na človeka in na njegove etnične značilnosti. Tudi ta govornik je omenil konferenco o manjšinah, ki naj po njegovem mnenju skuša proučiti glavne vzroke ter razloge, zaradi katerih je bila Beneška Slovenija v narodnostnem in etničnem smislu doslej zapostavljena. Chiabudini se je zavzel za izglasovanje državnega zakona, ki naj zajamči narodne pravice tudi Beneškim Slovencem, če se bodo ti popolnoma svobodno odločili za pripadnost slovenski narodnostni skupnosti.

Udeležence je pozdravil tudi župan iz Čedada Del Bisso, ki je izrazil zadovoljstvo, da lahko mesto Čedad sprejme v goste Slovence iz bližnjih dolin. Tudi Del Basso se je zavzel za zaščito kulturnega bogastva prebivalcev Nadiških dolin in se izrekel proti kolonizacijski politiki, ki je zgrešena tako v kulturnem kot političnem smislu.

Daljši govor je nato imel predsednik deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine

Arnaldo Pittoni, ki je najprej orisal glavne vzroke, zaradi katerih smo v Beneški Sloveniji priča žalostnemu pojavu emigracije. Pittoni je dejal, da se je treba odločiti za novo gospodarsko politiko, ki naj ustvari pogoje, da se bodo lahko izseljenci vrnili na svoje domove. Tudi predsednik deželnega sveta je omenil manjšinsko problematiko, pri čemer je naglasil, da je bilo zapostavljanje beneških Slovencev v narodnem smislu eden izmed vzrokov tolikšnega izseljevanja. Govornik je na koncu poudaril, da deželni svet podrobno pozna problematiko beneških Slovencev in da obstaja dobra volja za začetek reševanja manjšinskih problemov. V tej zvezi je Pittoni dejal, da bi morala dežela poskrbeti za prvi pouk v slovenskem jeziku v pričakovanju, da se celotna zadeva uredi z državnim zakonom.

Pod vodstvom učitelja Chiabudinija so nato zapeli tri pesmi »Nediški puobi«. Pravo presenečenje pa je bilo za poslušalce uprizoritev komedije Izidorja Predana »Beneški ojcet«, in sicer v lepem slovenskem beneškem narečju. Igro je režiral Adrijan Rustja. Ob tej priložnosti je treba še posebej naglasiti, da je tokrat prvič nastopila beneška dramska skupina. Velika večina igralcev in igralk je bila prvič na odru in priznati je treba, da so vsi odlično odigrali svojo vlogo. Zato je treba tako avtorju Izidorju Predanu kot tudi režiserju Adrijanu

Rustji izreči veliko priznanje. Poslušalci so igralce večkrat nagradili z gromovitim plaskanjem. Dan emigranta je torej letos odlično uspel in je med drugim pokazal na resnični narodni in kulturni preporod v Beneški Sloveniji.

8. 1. 76
Novi
LjST

Beneški Slovenci za svoje narodne pravice

Odpolsanstvo beneških Slovencev je bilo 7. novembra letos sprejeto pri predsedniku deželnega sveta Pittoniju, nato pa imelo razgovor s predstavniki strank ustavnega loka. V odpolsanstvu so bili Emil Cenčič, Viljem Černo, Josip Crisetig, Dino del Medico, Avgust Lauretig, Pavel Petričič, Izidor Predan, Marino Qualiza, Valentin Simonitti in Natale Zuanella (našteli smo jih po abecednem redu).

Predsednik deželnega sveta Pittoni se je za zahteve beneških Slovencev živo zanimal in zagotovil svoje posredovanje. Odpolsanstvo je imelo nato skoro dveurni razgovor z zastopniki raznih strank v deželnem svetu. Prisotni so bili zastopniki DC, PCI, PSI in seveda Slovenske skupnosti. Štoka je v imenu Slovenske skupnosti pozdravil odpolsanstvo v slovenskem jeziku in jim zagotovil vso nadaljnjo pomoč Slovenske skupnosti pri dokončnem izbojevanju pravic Slovencev v videmski pokrajini. Odpolsanstvo beneških Slovencev je tako predsedniku deželnega sveta Pittoniju kot zastopnikom strank izročilo spomenico, v kateri je izražena zahteva, naj se v okviru deželnega sveta, predvsem pa v novem programu bodočega deželnega odbora, dosledno uporablja izraz »slovenska manjšina iz videmske pokrajine«, naj deželni svet odobri poseben zakon-priporočilo za čimprejšnjo raztegnitev »statusa« slovenske manjšine tudi na Slovence v videmski pokrajini. Dežela naj končno zagotovi svoje pokroviteljstvo nad kulturnimi in znanstvenimi pobudami, katerih namen je doseči zaščito Slovencev v videmski pokrajini. To so temeljne zahteve, ki jih je odpolsanstvo obrazložilo političnim dejavnikom na deželni ravni.

Pobudo beneških Slovencev toplo pozdravljamo tudi zaradi tega, ker so nastopili kot subjekt svojih zahtev, s čimer so dokončno razblinili lažne trditve nekaterih šovinistov, ki še danes pravijo, da so beneški Slovenci drugačni od tržaških in goriških Slovencev in da ne marajo biti Slovenci. Ves razvoj Benečije — in to dokazuje tudi nastop pri predsedniku dežel-

nega sveta Pittoniju in pri zastopnikih raznih strank — pa gre odločno v smer, ki je za Beneško Slovenijo edina pravilna: v smer dokončnega izbojevanja vseh narodnih, socialnih in ekonomskih pravic. V tem boju niso z Benečani samo tržaški in goriški Slovenci, ampak vsi demokratični in pametni Italijani.

NOVI

L185

13.11.75

»Senjam beneške pjesmi« na Ljesah

V nedeljo 9. t.m., je bil na Ljesah v Beneški Sloveniji 4. »senjam beneške pjesmi«, ki ga je priredilo tamkajšnje prosvetno društvo »Rečan«. Do prireditve bi pravzaprav moralo priti še pred tedni, vendar je zaradi slabega vremena morala odpasti. Do pretekle nedelje pa so župnijsko dvorano, ki je še v gradni, za silo uredili, tako da je lahko sprejela nastopajoče in poslušavce. V imenu domačega društva »Rečan« je pozdravil prireditev društveni predsednik Aldo Klodič, poleg njega pa še pokrajinski svetovalec iz Špetra prof. Pavel Petričič in glavni urednik »Novega Matajurja« Izidor Predan.

Na festivalu so izvedli devet pesmi, ki so vse napisane v beneškoslovenskem narčju, pevce pa je spremljal glasbeni ansambel iz Tricesima. Zmagala je pesem z

naslovom »Nina nana« v izvedbi beneškoslovenskih otrok, besedilo je napisal Anton Hvalica, melodijo pa Aldo Klodič. Nedvomno se je melodija te in tudi ostalih pesmi številnim poslušalcem — bilo jih je nekaj sto — že tisti dan vtisnila v spomin, zato bi bilo prav, če bi te pesmi izdali v pesmarici, tako da bi jih spoznala tudi širša javnost. Vsaka taka pesmarica pa je pomembna tudi zato, ker pomeni dragoceno pričevanje samostojnega kulturnega ustvarjanja beneških Slovencev.

NOVI

L185

13.11.75

Srečanje otrok ob lanski prireditvi «Mlada brieza»

Srečanja so se udeležili tudi pesnik Dino Menichini, župnik Gujon in pevski zbor iz Dolenjega Barnasa - Otroci in starši si želijo tudi letos «Mlade brieze»

Skupen zastop otrok «Mlade brieze» s pevskim zborom iz Dolenjega Barnasa pod vodstvom Nina Specogne

V soboto popoldne je študijski center «Nediža» organiziral v špetrskem hotelu Belvedere srečanje med otroki, ki so se udeležili septembrske «Mlade brieze», ter med skupinami otrok iz Gorenjega Tarbilja in Tarčmuna. Srečanja, ki je potekalo vseskozi v pristrčnem in spontanem vzdušju se je udeležila tudi skupina otrok čedajske srednje šole v spremstvu svoje profesorice, s katero so začeli raziskovati ljudske običaje. Omeniti moramo, da so bili med prisotnimi tudi didaktični ravnatelj iz Špetra Londero, špetrski župnik Venuti ter svetovalec nadiške gorske skupnosti Batocletti, poleg številnih staršev in kulturnih delavcev, ki se zbirajo okoli centra «Nediža».

Srečanje so odprli s svojim petjem otroci iz Gorenjega Tarbilja. Nato je otrokom spregovoril pesnik Dino Menichini, ki je pokazal, kako je v izkustvih iz svojega rojstnega kraja, iz Štupice, ter v beneškem kulturnem okolju sploh našel navdih za svojo pesniško zbirko «Paese di frontiera», ki je naletela na dober odziv javnosti in bila tudi deležna nekaterih literarnih nagrad. Pozval je otroke, naj ostanejo zvesti svojemu bistvu, navezani na kulturo svojega ljudstva ter ponosni na tisto, kar jih loči od drugih skupnosti države, v kateri živijo, saj je ta različnost nedvomno element, ki jih notranje bogati.

Za pesnikom Menichinijem je spregovoril še matajurski župnik Pasquale Gujon, ki je orisal vzroke, zaradi katerih se je lotil pisanja svoje knjige Ljudje Nadiških dolin. Govoril je o posebnostih beneškega kulturnega okolja, o ljudskih izročilih, ki so tu izredno živa in boga-

ta, o nekdanji avtonomiji, na katero so beneški ljudje ponosni.

Nato so pod vodstvom gospoda Nina Specogne zapeli še otroci, ki so bili na «Mladi briezi», pri čemer jim je ob začetku pomagal tudi novoustanovljeni zbor iz Dolenjega Barnasa, ki je nato tudi samostojno zapel. Ob tem naj omenimo, da je to bil že tretji javni nastop zbora, ki deluje šele tri mesece, saj so barnaški pevci zapeli že za božič v domači vasi ter na dan Treh kraljev v Špetru. Vsekakor pa so barnaški zbor z večjim užikom poslušali odrasli, medtem ko se malčki kar

niso mogli odtrgati od priljubljene pesmi, ki jih je spominjala prijetnega in poučnega erotedenskega bivanja v Dolenjem Tarbilju «Tam gori na planinci, tam gori je moj dom, tam gori so dekleta, tam gori veselo...» Spomin na veselje v Dolenjem Tarbilju pa je še bolj utrdil kratek film o «Mladi briezi», ki sta ga na magnetofonskem traku sijajno komentirala v beneškem narečju mala Francesca in Fabio Ciccone, ni pa manjkalo tudi spontanih komentarjev s strani gledalcev. Posebno otroci so se iz srca nasmejali svojim norčijam, pa tudi trudu vzgojiteljev, ki so bili z njimi.

Po filmu pa seveda še oranžada in malica za malčke ter kozarec vina za pevce in starše. In medtem ko so starši razpravljali s skupino, ki je lani organizirala «Mlado briezo», o tem, kako in kaj naj bi malčkom pripravili v letošnjem poletju, so malčki sproščeno tekali po hotelu in se medtem pogovarjali o skoraj istih stvareh kot njihovi starši. «Saj boš tudi letos kaj organiziral,» je rekla mala črnolaska prof. Petricigu pred odhodom domov, «ampak kaj takega kot lani, veš, da ne bo kot v koloniji.» «No, ja,» ji je odvrnil, «samo primerne prostore bomo morali najti, ker vas je vedno več takih, ki bi radi prišli na Mlado briezo.» In dodal: «Sicer pa, razmislite tudi vi sami, kako naj napravimo. Saj imate ja pravičo, da nam predlagate!» In črnolaski je zaigral vesel nasmeš v očeh in zaradilo se ji je, da je za nekaj centimetrov višja kot sicer.

Matajurski župnik Pasquale Gujon

ŽIVA GRUDEN

Pesnik Dino Menichini

Otroci iz Gorenjega Tarbilja se pripravljajo na pevski nastop

PRIMORSKI
DNEVNIK
23. 1. 75

SLOVENSKA KULTURNA DRUŠTVA

in

ZVEZA IZSELJENCEV BENEČIJE

organizirajo v

ponedeljek, 6. januarja 1975, ob 15. uri v dvorani «A. Ristori» v
CEDADU

DAN EMIGRANTA

SPORED:

Mešani pevski zbor «Rečan» iz Ljube
Pozdrav emigrantom
Recitacije otrok
Rezijanska folklorna skupina
Beneški godci
Stalno slovensko gledališče iz Trsta s komedijo Jake Štokerja «Mu-
tasti muzikant»

Pozdravili bodo:

Dr. Carlo Volpe – deželni odbornik za šolstvo in kulturo;
Giuseppe Romano Specogna – deželni svetovalec iz Nadiških dolin;
Gianni Floreancig – predstavnik prosvetnih društev.

PRIMORSKI
DNEVNIK
4. 1. 75

Dan emigranta v Čedadu

V gledališču Ristori v Čedadu je bila v nedeljo popoldne tradicionalna prireditev pod nazivom „dan emigranta“. Prisostvovali so ji številni emigranti iz Beneške Slovenije, ki obiščejo za praznike svoje domove, poleg njih pa predstavniki deželnih, pokrajinskih in občinskih oblasti. Med gosti so bili slovenski poslanec v italijanskem parlamentu Albin Škerk, deželni odbornik za vzgojo in kulturo doktor Carlo Volpe, deželna svetovalca dr. Drago Štoka in Dušan Lovriha, župan beneških občin in predstavniki slovenskih organizacij, med njimi predsednik slovenske kulturno-gospodarske zveze Boris Race in predsednik slovenske prosvetne zveze Mario Maver.

Ivan Florjančič je na prireditvi v slovenščini poudaril, da je postal praznik emigranta v Čedadu izraz žive in konkretne solidarnosti, ki združuje ljudi od Nadiže, Tera in Režije do Kanalske doline. Ta praznik izraža voljo Beneških Slovencev, da se predstavijo kot slovenska narodna skupnost, poštena in ponosna. Ta praznik priča, je dejal Florjančič, o narodni biti, ki terja pravico, da se razvija kot slovenska jezikovna skupnost na območju Videmske pokrajine.

Deželni svetovalec Romani Specogna je nato govoril predvsem o vprašanih gospodarske narave, ki zadevajo emigrante in italijansko pozitivno zakonodajo s tega področja, deželni odbornik Carlo Volpe pa je v svojem nagovoru poudaril predvsem to, da je prisotnost toliko ljudi na prazniku najboljši dokaz za obstoj Slovencev v Beneški Sloveniji. Dolžnost odgovornih oblasti je, je dejal Volpe, da dajo v Videmski pokrajini živečim Slovincem pravice,

ki jim gredo po zakonih in mednarodnih določbah.

Prireditev se je končala z bogatim kulturnim programom, ki ga je za-

ključil ansambel Stalnega slovenskega gledališča iz Trsta z uprizoritvijo Štokove komedije Mutasti muzikant.

PRIMORSKE
NOVICE

10. 1. 75

Blizu Ukev upepeljevalnik?

Občinske uprave v Kanalski dolini so dale dovoljenje za izgradnjo upepeljevalnika za potrebe Kanalske doline: upepeljevalnik bi moral biti postavljen v neposredni bližini Ukev.

Jasno je, da smo prebivalci Ukev, ko smo zvedeli za to namero, ostro protestirali in poslali pristojnim oblastem (videmski prefekturi, pokrajinskemu zdravniku ter županom občin v Kanalski dolini) dne 3. decembra 1974 pismo s skoro 120 podpisov družinskih glavarjev.

V pismu izražamo prizadeti svojo veliko skrb zaradi gradnje upepeljevalnika v Ukvah, saj bi onesnažil okolico in spodil še tiste turiste, ki prihajajo v vas. Poleg tega bi morali lastniki še dati svojo zemljo za to napravo.

Ukljani pa smo zadnje čase že veliko žrtev doprinesli za splošni napredek: jemljejo nam zemljo za metanovod, za novo cesto itd., tako da smo sedaj res naveličani tega in hočemo ohraniti svojo zemljo, jo obdelovati; saj se zavedamo, kaj nam pomeni zemlja tudi za ohranitev naših navad in našega jezika. Zavedamo se, da bi nam upepeljevalnik v bližini vasi res pokvaril okolico in zrak, četudi bi bil še tako dovršeno zgrajen.

Zahtevamo od naših županov, naj svojo stvar ponovno premislijo in upepeljevalnik postavijo v kakem oddaljenem in skritem kotu, kjer ne bo škodil ne prebivalcem ne turizmu Kanalske doline. Našo zahtevo je podprl tudi deželni svetovalec dr. Štoka, ki je na deželne oblasti vložil protestno interpelacijo in se pridružil zahtevam prizadetih Ukljanov. Pričakujemo, da bodo vsi ti naši koraki kaj zalegli pri pristojnih oblasteh. - S. P.

KATOLIŠKI
GLAS
9.1.75

»Dan emigranta« v Čedadu

Tradicionalni »Dan emigranta« v Čedadu, ki je že vrsto let na praznik sv. Treh kraljev, je letos bolj kot kdaj prej izzvenel kot izraz življenjske sile beneških Slovencev v videmski pokrajini.

Pravilno je označil v svojem govoru Ivan Florjančič kot predstavnik Zveze slovenskih izseljencev iz Benečije to srečanje kot potrditev »naše volje, da se predstavimo kot slovenska narodnostna skupina Benečije, poštena in ponosna, ki sebe ne zanika, ampak ostaja zvesta svoji mali domovini med gorami, svojemu narodu in jeziku. Zaradi tega nam ne bodo mogli več reči, da nismo, da ne obstajamo, ker bi to ne bila resnica. Mi hočemo živeti, hočemo, da se spoštuje naše narodno in jezikovno bogastvo.«

Poleg Florjančiča so spregovorili še predsednik društva I. Trinko dr. Viljem Černo, deželni svetovalec Romano Specogna in deželni odbornik za kulturo dr. Carlo Volpe.

Pri kulturnem delu programa so sodelovali Beneški godci pod vodstvom Antona Birtiča, pevski zbor Rečan, ki ga vodi Aldo Klodič, rezijanska folklorna skupina in nazadnje SS gledališče iz Trsta s štoko

kovo enodejanko »Mutasti muzikant«.

Priveditve so se udeležili številni politični in prosvetni predstavniki naših društev in združenj, med njimi poslanec Albin Škerk in deželni svetovalec dr. Drago Štoka.

Srečanje v Čedadu

V Čedadu so se 3. aprila letos sestali na sedežu društva »Ivan Trinko« ter Zveze slovenskih izseljencev zastopniki beneških kulturnih društev ter deželnega koordinacijskega odbora Slovenske skupnosti.

Za beneška kulturna društva so bili prisotni Viljem Černo, Ado Kont, Dino Del Medico, Emil Cenčič, Aldo Klodič, Valentin Simoniti in Marino Vertovec. Slovensko skupnost pa so zastopali Drago Štoka, Andrej Bratuž, Damjan Paulin, Marjan Terpin, Alojz Tul in Simon Prešcheren.

Razgovor je bil o perečih problemih, ki zadevajo tako Beneško Slovenijo kakor tudi narodnostne in socialne pravice vseh Slovencev v deželi Furlaniji-Juljski krajini. Zastopniki beneških Slovencev ter Slovenske skupnosti so se dogovorili za nadaljnje in poglobljene medsebojne stike.

KATOLIŠKI
GLAS
10.4.75

Problem izseljenišтва

20. februarja letos je deželni svet posvetil svojo dopoldansko sejo vprašanju izseljenišтва in bližnje konference o izseljeništvu, ki je bila na vsedržavnem nivoju konec istega meseca v Rimu.

Deželni seji je prisostvovalo tudi mnogo predstavnikov izseljeniških organizacij, med njimi Ado Kont za Društvo slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije. V živahno in zanimivo razpravo je med drugimi posegel tudi deželni svetovalec Slovenske skupnosti dr. Štoka, ki se je zavzel za rešitev najvažnejših vprašanj izseljenišтва.

Posebej je omenil volivno pravico, odpravo odvečnih vojaških služnosti, ki onemogočajo ekonomski in socialni razvoj ter potiskajo ljudi v emigracijo. Vojaške služnosti je treba nujno skrajšati na najmanjšo mero ali odpraviti, ker ovirajo kmetijski, turistični in splošni gospodarski napredek, predvsem v Beneški Sloveniji, Kanalski dolini in drugod.

Glede specifičnih vprašanj izseljencev se je še zavzel za postavitev tovarn v Špetru Slovenov, Šentlenartu in v Tarčentu;

le tako bodo mladi ljudje lahko ostali doma. Svetovalec dr. Štoka se je tudi zavzel za ohranitev slovenskega jezika v Beneški Sloveniji, ki trpi zaradi množičnega izseljevanja.

Žal ni prišlo po končani diskusiji do enotne resolucije, ki bi jo deželni odbor zagovarjal na vsedržavni konferenci v Rimu, ampak sta bili predloženi dve resoluciji. To se je zgodilo zaradi demokristjanskega veta. DC in z njo druge levsredinske stranke niso hotele osvojiti take resolucije, ki bi vsebovala tudi specifične zahteve izseljeniških društev po priznanju slovenske narodne skupnosti v videmski pokrajini kot je to bilo napisano v dokumentu vseh emigrantskih društev.

Tako se je deželni svet razdelil in glasoval o dveh resolucijah: o resoluciji, ki so jo podpisali komunisti, Slovenska skupnost in furlansko gibanje, ki celotno osvaja zahteve izseljencev, in o resoluciji, ki so jo podprle DC, PSI, PSDI ter liberalci, ki pa daje bolj poudarek delu deželnega odbora kot pa zahtevam prizadetih izseljencev. Žal je prodrla druga resolucija.

KATOLIŠKI
GLAS
6.3.75

Raziskava o slovenski manjšini

Poletna lanska številka (maj-avgust) našega goriškega mesečnika »Iniziativa Isontina« je objavila obširno raziskavo, ki jo je napisala Anne Marie Boileau z naslovom »La minoranza slovena nel Friuli-Venezia Giulia: Aspetti sociologici« in ki jo je izvedel goriški ISIG.

Sledil sem vse dosedaj v zamejskem tisku, če se bo našel kdo, da opozori slovensko zamejsko in domovinsko javnost na to pomembno raziskavo, a doslej nisem še ničesar opazil.

Omenjeno raziskavo si v navedeni številki revije (61) lahko vsakdo prebere, zato je ne mislim posebej obravnavati. Opozoril bi le na to, da se v našem tisku pojavlja pogosto tamljanje in iznašanje stališč o naši narodni skupnosti, ki so največkrat plod osebnih vtisov, raznih idej in ideologij ali pa pesniške in pisateljske fantazije. Tako se zdi mnogim našim izobražencem naravnost grešno, ako se slovenski ljudje čutijo navezane predvsem na svoj kraj in domačijo, bolj kot na nekako bolj ali manj dobro izdelano vse-slovenstvo, in se ne zavedajo, da je prav navezanost na domačo grudo nekaj najbolj naravnega in za narodno delo vzpodbujajočega.

Raziskava omenjenega inštituta ugotavlja namreč, da v naši deželi 75 % slovenskih ljudi gradi svojo narodno pripadnost na krajevno oz. domačo podlago. In sicer v Reziji 97%, v dolinah Tera in Nadiže 77 %, v Gorici sami 52 %, medtem ko prevladuje na Krasu in v Trstu bolj čut splošno slovenske narodne pripadnosti tj. 58 % - 43 %. In s tem v zvezi je seveda popolnoma naravno, da se slovenski ljudje v Kanalski dolini čutijo za »koroške Slovence«, saj so vedno pripadali h Koroški, imajo nje narečja in pesmi.

Ustanovi ISIG je treba izreči priznanje za to obširno in zahtevno raziskavo, ki je poleg vsega tudi še vsakemu slovenskemu politiku in narodnemu delavcu dragocen napotek za bodoče narodnostno delo in ohranitev slovenske kulturne dediščine v naši deželi, ki predstavlja obogatitev za nas ne glede na narodnostno jezikovno poreklo.

Do konca lanskega leta je potem izšla še naslednja številka (62) revije »Iniziativa Isontina«, ki obravnava v glavnem srednjeevropsko srečanje preteklega jeseni, goriški mednarodni folklorni prireditvi in drugo, odmanjkal pa je kakršenkoli slovenski prispevek.

Vsled tega bi bilo gotovo prvenstvenega pomena, da si »Iniziativa Isontina« zagotovi rednega slovenskega sodelavca, oz. tudi slovenskega uredniškega člana vsaj take kakovosti kot je recimo sodelavec Ervino Pocar, ki zmore opozoriti italijansko javnost na vse najzanimivejše kulturne premike v nemškem jezikovnem prostoru.

»Iniziativa Isontina« bi z rednim pred-

stavljanjem slovenskih kulturnih premikov na Primorskem, ki morejo italijanske sodeželane še posebej zanimati, in nato v slovenskem sosednjem prostoru nasploh, mogla vršiti tisto poslanstvo, katerega potrebo slovenski in tudi velik del italijanskih ljudi v deželi najbolj občuti in doseči priznanje ter odmevnost tudi v sosednjem slovenskem prostoru. I. S.

KATOLIŠKI
GLAS
27.2.75

Umrl je čedadski župan

V noči od sobote na nedeljo 6. oktobra je umrl v čedadski bolnišnici senator Guglielmo Pelizzo, župan Čedada. Učakal je 70 let.

Doma iz Fojde (Faedis), vasi ob vznožju Terskih hribov, se je že mlad posvetil politiki. Stopil je v vrste italijanske ljudske stranke (Partito popolare), ki jo je ustanovil don Luigi Sturzo v letih po prvi svetovni vojni. Istočasno je dokončal univerzo in postal odvetnik. Ko je fašizem razpustil vse stranke v Italiji, je mladi Pelizzo pustil politiko in se posvetil svojemu poklicu. Po zadnji vojni je bil med prvimi, ki so skupaj z rajnim Tessitorijem obnovili nekdanjo stranko italijanskih katoličanov v Furlaniji. Na listi Krščanske demokracije je bil izvoljen v razna predstavništva, dokler ni leta 1951 postal župan v Čedadu. Na tem mestu je bil zmeraj znova izvoljen in ostal župan do smrti. Poleg tega je leta 1953 postal senator. Kot tak se je v Rimu precej uveljavil in bil trikrat imenovan za podtajnika v obrambnem ministrstvu.

Poleg te državne politike se je zlasti posvečal domačim zadevam svoje čedad-ske občine in za njen napredek veliko prispeval. Kot dolgoletni senator v Nadiških dolinah bi bil moral kaj več napraviti za ta del svojega volivnega okrožja. Toda beneški Slovenci niso imeli v Pelizzu tistega zagovornika, ki bi ga morali imeti.

Namesto umrlega senatorja Pelizza je stopil na njegovo mesto nekdanji goriški župan Michele Martina. On je namreč na volitvah prejel največ glasov za pokojnim senatorjem Pelizzom. Na ta način ima sedaj Gorica enega zastopnika več v rimskem parlamentu.

KATOLIŠKI
GLAS
10.10.74

Pismo beneških Slovencev

Petintrideset zastopnikov Slovencev iz Beneške Slovenije, Rezije in Kanalske doline je te dni naslovilo na pokrajinske svetovalce videmske pokrajine, na predsednika pokrajinskega odbora odv. Vincicia Turella ter na tajništva vseh strank ustavnega loka v pokrajini posebno pismo. Med podpisniki je šest beneških duhovnikov, potem so občinski svetovalci vseh strank ustavnega loka, tudi demokristjani, nekateri župani, zastopniki kulturnih društev, pevskih zborov, društev emigrantov, na kratko zastopane so vse kulturne in politične sile v beneških dolinah. V pismu podpisniki govorijo najprej o narodnem položaju v svoji deželi. Pravijo:

Znano je, da v Kanalski dolini, v Reziji, v Terski dolini in v Nadiških dolinah strnjeno živi avtohtona slovenska skupnost, ki sestavlja tako imenovano Beneško Slovenijo, ki je skozi stoletja vztrajno ohranila slovenske tradicije, navade, običaje in jezik.

To je skupnost, ki je navezana na Italijo, kateri pa skorajda očitajo, da obstaja in da izpričuje lastno identiteto. Pogosto se namreč slišijo očitki, da v teh krajih nacionalni čut ni prišel do izraza z zadostno močjo, pri tem pa se pozablja, da so bili tukajšnji prebivalci za več kot eno stoletje vzgojeni v ignoriranju lastne identitete, tako da jih je bilo sram govoriti v narečju staršev in da so se sramovali svojega ljudskega, kmečkoga ali hribovskega izvora! S takim psihološkim pritiskom je bil namerno zaviran vsakršen družbeni in kulturni napredek ter je bil prebivalcem odvzet ponos na lastni izvor. V tem razkrajalnem procesu duhovnega in materialnega siromašenja se je rušilo in se še vedno uničuje to, kar še ostaja od kulture in materinega jezika slovenskih ljudi v Furlaniji.

Zatem preidejo na opisovanje težkih gospodarskih razmer v svojih dolinah, iz katerih je ljudstvo prisiljeno v emigracijo, ker doma ni zaslužka. Pokazujejo tudi na to, kako odgovorne oblasti ne kažejo pravega zanimanja, da bi nakazane probleme reševale. Krivi so tudi razni birokrati, kot priča nezanimanje za velike ljudske manifestacije v Beneških dolinah, o katerih časopisje in radio ter televizija poročajo malo ali nič.

»Prav zaradi tega, nadaljuje pismo, se obračamo na zavest svobodnih in demokratičnih ljudi, da bi se na osnovi temeljnih načel republiške ustave in deželne statuta angažirali v uresničevanju specifičnih ukrepov za zaščito, valorizacijo in oživiljanje našega etničnega bistva in da bi tudi pokrajinska oblast, iz potrebe po pravičnosti ter v skladu z encikliko Pacem in terris, dala svoj prispevek za spodbujanje življenjskega razvoja naše manjšine z učinkovitimi ukrepi v korist njenega jezika, običajev, bogastva in pobud.

V tem duhu bi torej želeli, da bi pokrajinska uprava spodbudila osrednje organe države in dežele, naj sprožijo ukrepe za vedno večje dejansko izvajanje pravic, ki pritičejo Slovincem videmske pokrajine za njihov popoln razvoj na vseh področjih.«

S tem pismom so se slovenski domačini vseh demokratičnih strank, kulturnih ustanov in Cerkve zedinili v zahtevi po uresničevanju demokratičnih in krščanskih pravic v korist beneškega ljudstva. Ker v slogi je moč, je upati, da njihov glas ne bo ostal še zmeraj glas vpijočega v puščavi.

KATOLIŠKI
GLAS
11.9.75

Z govorom zunanjega ministra Rumorja zaključena konferenca o izseljenstvu

Konference se je udeležilo več kot tisoč delegatov, ki so zastopali šest milijonov italijanskih delavcev, raztresenih po vseh kontinentih

RIM, 1. — Vsedrjavna konferenca o izseljenstvu, ki se je začela v ponedeljek, se je danes zaključila z govorom zunanjega ministra Rumorja. Po dveh dneh zasedanja treh konferenčnih komisij, je bila danes ponovno plenarna seja, na kateri so delegati (bilo jih je okrog tisoč) odobrili zaključne dokumente, ki v bistvu povzemajo smisel dolge razprave, na kateri je govorilo več kot 400 delegatov.

Med drugimi je danes govoril tudi minister za delo Toros, ki je kongresistom zagotovil, da bo italijanska vlada, upoštevajoč predloge sindikalnih organizacij in združenj delavcev v tujini, podprla vse pobude na mednarodnem področju, da se sestavi in uveljavi statut o pravicah delavcev v tujini. Minister Toros je tudi, da je posredoval pri gospodarski skupnosti in ostalih državah, v katerih so zaposleni italijanski delavci, da pride do dvostranskih pogajanj na vladni ravni z udeležbo sindikalnih organizacij, da se zagotovi zaposlitev italijanskih delavcev v tujini.

Mnogi govorniki so tudi danes poudarili izredno važnost, ki jo ima zagotovitev italijanskim delavcem zunaj domačih meja vseh tistih socialnih pravic, ki jih uživajo domači delavci in volilne pravice za izvolitev krajevnih uprav. Prav tako je bil danes ponovno govor o tem, da mora vlada dati pobude za zagotovitev večjega števila delovnih mest v Italiji, da se bodo lahko delavci v tujini postopoma vračali domov.

Kot smo že omenili se je konferenca zaključila z govorom zunanjega ministra Rumorja, ki se je zahvalil prirediteljem in delegatom za tako vzoren potek zasedanja, ki je bilo prvo te vrste v Italiji. Rumor je naglasil, da kljub težavam, na katere so prireditelji naleteli, je bila konferenca velike važnosti. Toda njeni sadovi bodo lahko vidni šele potem, ko bodo tako italijanske oblasti kot oblasti v drugih državah začele izvajati ukrepe, ki so bili predlagani na konferenci. Minister je poudaril, da izseljenci ne pričakujejo lepih besed in obljub, temveč dejstva, ki naj jim omogočijo boljše življenje.

Pogled na del delegatov italijanske konference o izseljenstvu. V prvi vrsti od desne proti levi delegata Zveze slovenskih izseljencev iz Furlanije - Julijske krajine Dino Del Medico (tretji) in Ado Kont (četrti)

PRIMORSKI
DNEVNIK
2.3.1925

Konferenca o emigraciji preizkusni kamen za vlado

Pogovor z Dinom Del Medicom, predstavnikom Društva slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije na rimski konferenci

Včeraj se je v Rimu zaključila prva vsedrjavna konferenca o emigraciji, katere sta se med več kot 200 delegati italijanskih emigrantskih združenj iz raznih zahodnoevropskih držav, ter več sto povabljenimi gosti (predstavniki vlade, dežel, političnih strank itd.), udeležila tudi predstavnika Društva slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije Ado Kont in Dino Del Medico. O poteku konference, zlasti pa o nastopu predstavnikov beneških Slovencev, smo poročali sproti, Dina Del Medica pa smo naprosili še za razgovor o njegovih vtisih s konference in o njenih najpomembnejših aspektih.

Vpr.: Italijanski tisk na splošno je o konferenci poročal precej, čeprav ne vedno s stališča interesov emigrantov v okviru splošne gospodarsko-socialne politike. Kakšen je tvoj osebni vtis o konferenci?

Odg.: Čeprav je konferenco sklicala vlada oziroma krščanska demokracija, ki je skušala storiti vse, da bi konferenco samo izvotila, da bi jo iz konference emigracije spremenila v konferenco o emigraciji, so prišli na njej vendarle v vsej dramatičnosti do veljave vsi bistveni problemi emigracije. V tem smislu je uspeh konference očiten. Predstavniki emigrantskih združenj so prišli na konferenco dobro pripravljeno, govorili so o konkretnih problemih in vnašali v razpravo konkretne predloge, kako te probleme tudi reševati. S svojimi nastopi so dejansko prepredili, da bi se konferenca izrodila v demagoško povečevanje vladnih ukrepov v korist emigrantov in dobesedno izsilili, da je konferenca načela vprašanja kritično in tudi avtokritično. Če samo dejstvo, da je eden izmed predstavnikov emigrantov povedal, da je italijanska vlada dodelila za vso emigracijo 7 milijard lir, to je točno toliko, kot za milansko gledališče Scalo, in da je v državnem proračunu za italijanska diplomatska zastopstva v tujini namenjenih le 0,5 odst. za emigracijo, dokazuje, da so vse italijanske vlade v povojnih letih vodile do problema emigracije konservativno in paternalistično politiko.

Naslednje dejstvo, ki je na sami konferenci predstavljalo pomembno težo v odnosu do vlade, je bila popolna enotnost vseh zastopanih emigrantskih združenj in vseh političnih komponent v njih o vseh bistvenih vprašanih emigra-

cije. Najlepše potrdilo je ta enotnost dobila v dejstvu, da je na primer eden od delegatov iz Švice govoril v imenu KD, KPI in PSI in da so skupni dokument v četrti komisiji odobrile vse politične komponente ustavnega loka in vse emigrantske organizacije.

Ne nazadnje je name napravil močan vtis samozavesten, dostojanstven in vseskozi odgovoren nastop zastopnikov emigrantov, prežet s politično zrelostjo in osveščenostjo, obogaten z življenjskimi izkušnjami, ki so bolj kot vse besede dale konferenci pečat dramatičnosti emigrantskega pojasa v današnjem kriznem času.

Vpr.: Kaj je prišlo na konferenci najbolj do izraza, oziroma kaj je tisto, kar v tem trenutku izseljence najbolj zaskrblja?

Odg.: Strah pred brezposelnostjo zaradi gospodarske krize, ki je zajela ves kapitalistični svet. Strah spričo dejstva, da se ob 1 milijon 200 tisoč brezposelnih v Italiji zapira dejansko vsaka perspektiva povratka emigrantov v domovino. Prav tako strah pred političnimi krizami oziroma pred desničarskimi izbirami, ki oddaljujejo vsako demokratično reševanje gospodarskih in socialnih vprašanj, da o narodnostnih niti ne govorim. Gotovo ni samo naključje, da so emigranti na konferenci povsem izolirali poskus fašistične provokacije dveh misovskih poslancev.

Toda to je bil le en aspekt, ki se je jasno odrazil na konferenci. Drugi je izhajal iz prvega: emigranti so dali jasno razumeti, da je treba od obljub preiti k dejanjem. Jasno so povedali, da problem emigracije ni problem zase, ki bi ga bilo mogoče reševati neodvisno. Emigracija je direktna posledica zgrešene gospodarske in socialne politike v vseh povojnih letih in njeno reševanje se zato neposredno navezuje na drugačno gospodarsko - socialno politiko od današnje.

Vpr.: Kakšne smernice so se potemtakem izluščile na konferenci?

Odg.: Zelo konkretne. Italijanska vlada mora radikalno spremeniti sedanjo politiko in svoj odnos do emigracije, začeti pri svojih predstavništvih v tujini pa do neposredne participacije emigrantov samih pri razreševanju njihovih vprašanj. Gre v bistvu za to, da se emigracija samoupravlja, ne pa da jo upravljajo politični centri iz Rima. Emigranti zahtevajo odpra-

nje delovnih mest tam, kjer je delovna sila, ne pa da se z nesmotrno politiko investicij pospešuje ne le zunanja, marveč tudi notranja emigracija od juga na sever. Začne naj se z novo politiko tudi v kmetijstvu, da se zaustavi beg s podeželja, kjer so danes ogromne površine neobdelane, medtem ko država uvaža kmetijske proizvode iz inozemstva.

Predstavniki emigrantov so s svojimi pričevanji nazorno dokazali, da Italija v bilateralnih odnosih z državami, ki zaposlujejo njeno delovno silo, nima potrebne teže, da bi se učinkovito postavila v bran svojih, v tujini zaposlenih državljanov. Pogosto gre tudi za pomanjkanje politične volje. Tako se danes dogaja, da se po eni strani v Švici zmanjšuje obseg zaposlenih sezonskih delavcev na 50 odst. ne samo zaradi gospodarske recesije v tej deželi, temveč tudi zaradi ksenofobije rasističnih sil, po drugi strani pa tako imenovani "frontalier", katerih število zaposlenih v Švici se tudi občutno zmanjšuje, ne uživajo doma niti običajne brezposelne podpore. Emigranti zahtevajo od vlade učinkovitejšo obrambo, zlasti še, ker se naredi malo ali nič za njihov povratek in za zaposlitev doma.

Kot končni cilj pa zahtevajo emigranti odpravo vsake emigracije in delo in kruh v domačih krajih.

Vpr.: Kakšen odmev je imel na konferenci nastop predstavnika slovenskih emigrantov iz Beneške Slovenije?

Odg.: Predvsem je treba povedati, da do poslednjega trenutka Društvo slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije na konferenco ni bilo povabljeno in da je povabilo za enega samega predstavnika dru-

štva prišlo šele na intervencijo po politični poti. Drugi predstavnik društva slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije je dobil gostoljubje v eni izmed furlanskih emigrantskih organizacij. Zdi se mi, da je treba tudi to dejstvo primerno poudariti, ker dokazuje, da vlada med različnimi emigrantskimi združenji solidarnost in v našem konkretnem primeru tudi razumevanje ne le za naše socialne probleme, marveč tudi narodnostne probleme. Naša prisotnost na konferenci je bila ne le opažena, marveč celo predmet pozornosti. Na plenarnem zasedanju je predsedstvo konference soglasno sprejelo dokument o celotni gospodarski in narodnostni problematiki beneških Slovencev v stoletju od priključitve k Italiji do danes. Zlasti zapažen pa je bil nastop Ada Konta v I. komisiji, ki so ga vsi udeleženci konference pozdravili z dolgim aplavzom. Med prvimi, ki nam je čestital h Kontovemu nastopu, je bil deželni odbornik za emigracijo Dal Mas. Za velik del navzočih predstavnikov, ne toliko emigrantov kot vlade in dežel, so bili problemi, ki jih je osvetlil v svojem nastopu Ado Kont, v glavnem novi. Odgnili so jim specifičen aspekt našega izseljenstva, v katerem se socialni in narodnostni problem tesno povezujeta kot dve komponenti istega problema in ki ju je zato tudi treba vzporedno reševati.

Mislím, da je tudi v tem bila za nas beneške Slovence konferenca pozitivna. Če naj k temu še dodam, da sem osebno moral odgovorjati na vprašanja o naši narodnostni skupnosti v Beneški Sloveniji kar petim radijskim postajam, potem lahko mirno trdim, da smo z našo prisotnostjo prodri tako v informativnem smislu, kot v sprejemanju naših stališč.

O tem sem imel priložnost govoriti na raznih sprejemih tudi z uglednimi predstavniki vlade, z zunanjim ministrom Rumorjem, z ministrom za delo Torosom, ministrom za gospodarsko načrtovanje Andreottijem, z vidnimi predstavniki političnih strank in voditelji nekaterih dežel.

Vpr.: Po vsem tem lahko rečemo, da je konferenca predstavljala pomemben mejnik v reševanju problemov emigracije, morda pa tudi za reševanje teh problemov v naši deželi in v Beneški Sloveniji še posebej?

Odg.: Konferenca bi tak mejnik vsekakor morala predstavljati, kajti v nasprotnem primeru bi namena, ki smo si ga od nje pričakovali, ne dosegla. Seveda bo to odvisno ne le od bistveno drugačnega

pristopa vlade k reševanju teh vprašanj, pač pa tudi od emigrantskih organizacij samih, ki bodo morale bedeti nad uresničevanjem nakazanih smernic in uresničevanje tudi izsiljevati. Nekaj konkretnih rezultatov je tudi že dala, vsaj za našo deželo. V najkrajšem času, morda že v teku enega meseca, bo sklicana nova deželna konzulta o emigraciji, ki bo predlagala pomembne spremembe deželnega zakona o emigraciji. Po zagotovilih odbornika Dal Masa pa bo še pred koncem leta sklicana tudi druga deželna konferenca o emigraciji v Vidmu.

Vsekakor bomo o rezultatih lahko konkretnije sodili v bližnji prihodnosti, že danes pa je gotovo, da vlada po tej konferenci ne bo mogla več zatrdjati, da gre v zvezi z emigracijo vse dobro in prav, kajti predstavniki emigrantskih združenj so dali prav nasprotno sliko o položaju, ki je iz dneva v dan bolj dramatičen in ki narekuje že danes odločno usmerjanje k eni sami in dokončni rešitvi: k odpravi emigracije in zaposlitvi ljudi na domačih tleh z vsemi pogoji za njih enakopraven gospodarski in socialni napredek, za nas, beneške Slovence pa tudi enakopraven in svoboden narodnostni razvoj.

PRIMORSKI
DNEVNIK
2.3.75

Il documento della Consulta

(Continua dalla seconda pagina)

mono quella del Paese di lavoro;

o) la codificazione dell'obbligo per i comuni di conservare l'anagrafe degli emigrati e delle loro famiglie, anche ai fini di un'efficiente rilevazione statistica dei movimenti migratori atti a seguire l'esatta incidenza dei fenomeni connessi.

In ordine al rapporto emigrazione-politica regionale

Ai problemi di natura nazionale più sopra esposti e che direttamente investono lo Stato, perchè abbia a mutare radicalmente non solo le sue strutture ma il rapporto che fin qui ha condotto con l'emigrazione e per la difesa dei valori umani e sociali che essa racchiude, si ritiene necessario reclamare — anche in presenza della crisi più generale che travaglia la nostra società regionale — una più efficiente azione politica da parte della Regione, cui lo statuto speciale affida compiti e funzioni idonei a superare impostazioni che a tutt'oggi hanno dato scarsi risultati, anche se ingenti capitali sono stati impegnati.

Dalla presente e pesante situazione non si esce se non con misure organicamente finalizzate al superamento degli squilibri territoriali e settoriali esistenti nell'ambito regionale, attraverso precisi e circostanziali interventi sociali che permettano il rilancio dell'occupazione, condizione questa per l'eliminazione d'una situazione che tuttora ripropone un nuovo tipo di emigrazione forzata.

In relazione a tale esigenza, i lavoratori emigrati e le associazioni che presentano questa memoria ritengono particolarmente prioritari i seguenti interventi:

1) la Regione — sganciandosi da un dialogo politico con lo Stato basato su un rapporto che sa quasi di sudditanza e di clientelismo — dovrà riproporre una specifica e nuova richiesta per l'intervento straordinario previsto dal suo sta-

tuto all'articolo 50. I contenuti della legge-voto non potranno essere condensati a livello di mera gestione regionale, ma — affinché possano avere credibilità e attendibilità — dovranno essere concordati con le forze sociali ed economiche che in definitiva dovranno gestirne i contenuti.

2) Nel settore dell'industria, si richiama la Regione a impegnare il Governo per una maggiore presenza dell'industria a partecipazione statale, individuando tempi e attività produttive tali da garantire una sostanziale occupazione nonché capacità di assorbimento idonee a sollecitare il rientro degli emigrati. Sempre in questo settore è indispensabile l'adozione d'una diversa politica degli incentivi che favorisca, anche attraverso gli indispensabili, opportuni controlli, l'insediamento industriale nelle zone più depresse e con forte emigrazione. L'artigianato dovrà essere condotto su basi più razionali e più confacenti ai mercati, per far sì che la produzione possa sempre più essere concorrenziale e nel contempo consenta fonti di reddito sempre più qualificato. La Finanziaria regionale dovrà avere una presenza attiva, affinché le attività produttive abbiano a uscire dalla speculazione, dall'obiettivo del massimo profitto — da realizzarsi nel minor tempo possibile — e possano svol-

gere una funzione trainante nel settore sociale.

3) Nel settore dell'agricoltura, la Regione dovrà porre fine a una politica che da anni polverizza i mezzi finanziari inseriti a bilancio: è necessaria invece un'azione che — incidendo nelle strutture agricole e sui contratti abnormi — promuova lo sviluppo e potenziamento dell'azienda diretto-coltivatrice singola e associata, incentivando la cooperazione per rendere il settore viepiù produttivo e competitivo. I piani di zona — da programmare su tutto il livello regionale sia a cura dell'Ersa che delle Comunità montane — vengono in proposito individuati come lo strumento ottimale per tale linea di intervento, in una visione integrata generale e intersettoriale dei problemi delle singole aree specificamente individuate. Non potrà non essere sollecitato un costante intervento per garantire la sicurezza del suolo, operando con adeguati mezzi economici per la più vasta realizzazione della bonifica con particolare riguardo a quella di montagna.

4) Nel settore degli investimenti sociali (trasporti, sanità, casa, servizi sociali, scuola), la Regione non dovrà continuare a operare a livello dirigistico, bensì sollecitando la presenza operativa degli enti locali territoriali, delle comunità montane e dei comprensori urbanistici, con

Il passo di San Francesco, nel comune di Vito d'Asio. (Foto Cartolnova)

l'affidamento di formali e concrete deleghe agli stessi per conseguire una diretta partecipazione alla gestione delle suddette attività da parte delle popolazioni interessate che si vedranno conseguentemente investite di precise autodeterminazioni.

5) Per un più adeguato sviluppo culturale, la Regione dovrà sostanzialmente agire per conservare, potenziare, sorreggere il pluriculturalismo, quale salvaguardia del patrimonio linguistico, storico ed etnico dei vari ceppi che compongono la nostra popolazione. In questa visione va sottolineata la necessità d'un impegno al riconoscimento uf-

ficiale della minoranza slovena anche nella provincia di Udine. Nel quadro dell'istruzione superiore si inserisce il problema dell'università in Friuli, cui va riservata una specifica autonomia, quale motivo di crescita civile e morale delle popolazioni, non in funzione dualistica o antitetica, ma perchè essa, uscendo dalla spirale del monopolio, abbia a concorrere alla formazione culturale della nostra gente nelle sollecitazioni che la dinamica dello sviluppo economico richiede.

6) La persistente emarginazione della Regione, sia dai mercati nazionali che internazionali, potrà essere ulteriormente superata qualora la rete viaria, sia stradale che ferroviaria, venga adeguatamente potenziata. Perciò alla scelta delle soluzioni dovrà partecipare la Regione stessa, correlare le soluzioni alle esigenze del programma di sviluppo socio-economico che la medesima si è data.

7) Anche sotto questo profilo appare indispensabile una sollecitazione da parte dell'Esecutivo regionale nei confronti del Parlamento nazionale per l'approvazione della legge di riforma delle servitù militari, onde rimuovere un grave ostacolo alle prospettive di sviluppo economico e sociale della Regione Friuli-Venezia Giulia.

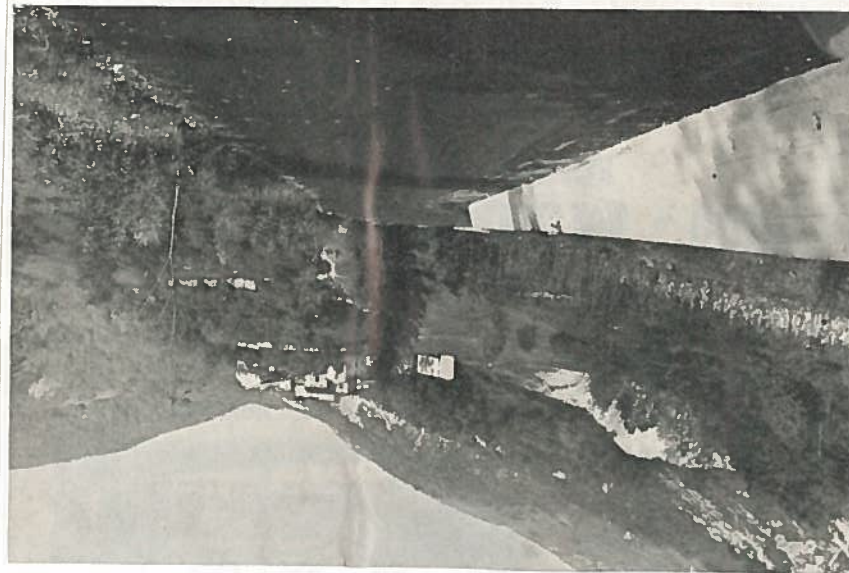
FRIULI NEL MONDO
Febb. 1945

Per gli emigranti delle Valli del Natisone

Lo scorso 6 gennaio si è tenuta a Cividale la celebrazione della Giornata dell'emigrante dedicata alle popolazioni delle Valli del Natisone. La manifestazione, svoltasi al teatro Ristori con una folta partecipazione di pubblico e con l'intervento di varie autorità regionali e locali, è stata organizzata dai Circoli culturali e dall'Unione emigranti della Slavia friulana.

Dopo gli interventi di vari oratori — che, ricordando il contributo di lavoro delle genti delle Valli, hanno poi porto ai presenti gli auguri di rito — si è tenuto uno spettacolo in cui si sono esibiti il coro misto Rečan di Liessa, il gruppo folcloristico di Resia, i Musicisti e il Teatro stabile sloveno di Trieste. La giornata si è conclusa con alcune recite dedicate ai bambini.

FRIULI
NEL FONDO
Febb. 1945

Un angolo remoto del Friuli poco noto agli stessi friulani e che attende il giusto riconoscimento della sua ancora intatta bellezza: il borgo Laura, a Cornappo.

FRIULI NEL FONDO
Febb. 1945

La su esposta piattaforma non dovrà ovviamente essere un atto a sé stante o una mera esposizione di considerazioni e rivendicazioni che possano interessare soltanto l'esecutivo regionale. Essa vuole essere soprattutto ed essenzialmente la motivazione su cui incentrare il contributo di tematiche che la nostra Regione dovrà portare ai lavori della Conferenza nazionale. Dovrà essere altresì motivo e occasione d'intesa con le altre Regioni, onde postulare allo Stato un tipo di decentramento che — svuotando via via la burocrazia centrale — demandi alle Regioni i compiti e le funzioni auspiccate, che solo le stesse potranno rendere sostanzialmente democratici, nell'adattamento alle singole, specifiche realtà socio-economiche.

Naturalmente — ed è la conclusione più ovvia e su cui la sottolineatura è più incisiva e pressante — la presente piattaforma non potrà essere considerata solo strumento di mera esposizione nell'ambito della Consulta, ma dovrà divenire con assoluta urgenza motivo di dibattito in sede di Consiglio regionale (da organizzarsi in tempi stretti anche con il diretto impegno dell'assessore che presiede la Consulta) affinché la rappresentanza della Regione alla Conferenza nazionale possa assumere l'espressione della volontà politica dell'organo legislativo e quindi di tutte le nostre popolazioni.

Il documento è stato esaminato — e anzi ha formato l'oggetto di una lunga e animata discussione — dal Consiglio regionale del Friuli-Venezia Giulia nella sua seduta del 20 febbraio, che è stata interamente dedicata all'argomento « emigrazione » in vista dell'apertura (24 febbraio) della Conferenza nazionale a Roma, e si è conclusa con l'impegno — espresso dall'assessore Dal Mas — di indire una nuova Conferenza regionale.

Konferenca KPI o problemih Slovencev v videnski pokrajini

Referat z analizo zgodovine in o sedanjem položaju beneških Slovencev je imel prof. Pavel Petricig - Živahna in zavzeta diskusija

VIDEN, 14. — V četrtek zvečer je bila v Vidnu pokrajinska konferenca KPI o problemih Slovencev v videnski pokrajini. Konferenco je federacija sklicala na pobudo komunistov iz Nadiških dolin, bila pa je v središču pokrajine zato, da se za probleme Beneške Slovenije zainteresira širša javnost. In res se je konference udeležila vrsta kvalificiranih ljudi tako iz Beneške Slovenije kot tudi od drugod. Med drugimi so bili prisotni poslanec Mario Lizzero (poslanec Albin Škerk se je zaradi bolezni opravičil), deželna svetovalec Baracetti in Magrini, predsednik ANPI Vincenti, predsednik SKGZ Boris Race, delegacija ZKS iz Tolmina ter seveda številni predstavniki kulturnih in drugih organizacij beneških Slovencev.

Konferenco je odprl tajnik videnske federacije *Renzo Pascolat*, ki je pozdravil prisotne in povedal, da se je videnska federacija KPI začela temeljiteje ukvarjati s problemom beneških Slovencev leta 1962, ko je sklicala podobno konferenco v Špetru Slovenov. Danes pa je napočil čas za stvarno reševanje problema, odnos do manjšine naj postane merilo, s katerim se bo merila demokratičnost političnih sil. Ostro je obsodil tiste kroge KD in PSDI, ki zaradi svojih nazadnjaških stališč vztrajno zanikajo sam obstoj beneških Slovencev, in poudaril, da bodo vse besede o mednarodni vlogi naše dežele prazne, dokler se ne reši ta problem. Boj za priznanje manjšine mora postati del velikega skupnega antifasističnega in demokratičnega boja vseh naprednih sil.

Za Pascolatom je spregovoril prof. Pavel Petricig, ki je svoj referat začel s slovenskim pozdravom, nato pa prešel k analizi zgodovine in sedanjega položaja beneških Slovencev. V preteklosti se je zdelo, da bo problem Slovencev zelo hitro rešen z njihovo popolno asimilacijo, za katero so se zavzeli vsi politični režimi, ki so vladali v Italiji od leta 1866, ko je bila Beneška Slovenija priključena Italiji, do danes. Napore za asimilacijo so vseskozi spremljali gospodarska zaostalost, kolonialistično izkoriščanje in prisilno izseljevanje. Kljub vsemu pa se v zadnjem času kažejo v Beneški Sloveniji nove možnosti demokratične diskusije in boja za narodnostne pravice. Slovenske organizacije uživajo podporo prebivalstva, svoje zahteve so predložile tudi političnim silam, podpira pa jih le levica, medtem ko se KD in PSDI izmikata celo notranji diskusiji o teh vprašanjih. V preteklosti so se oblastniki izgovarjali, da ni zahtev, danes pa na vsako zahtevo pošiljajo negativne, diskriminatorne odgovore. Nujen je poseg dežele in države, nujni so zakoni, ki naj zagotovo slovenski manjšini globalno zaščito, predvsem pa je nujna politična garancija, da bodo zahteve beneških Slovencev upošteevane in spoštovane.

Po referatu se je razvila dolga in tehtna diskusija. Svetovalec nadiške gorske skupnosti *Battocletti* je spregovoril o tem, kako zaščita slovenske manjšine ni mogla najti mesta v statutu gorske skupnosti in dejal, da je glede problemov Slovencev treba zahtevati od vseh strank, da prevzamejo svoje odgovornosti. Predsednik ANPI Vincenti je govoril o skupnem boju Slovencev in Italijanov v NOB, o trikolorizmu, ki je divjal v Benečiji v prvih povojnih letih ter o novem duhu, ki je zdaj zavel v Benečiji, pri čemer je kot primer omenil odkritje dvojezičnega spomenika padlim partizanom na matajurskem pokopališču.

Predsednik kulturnega društva «Ivan Trinko» dr. *Viljem Černo* je poudaril, da se v Italiji tudi glede manjšin ustava ne izvaja, saj ni manjšine, ki bi bila zaščiten, razen tistih, katerim je Italija dolž-

na zaščito po mednarodnih pogodbah. Govoril je še o diskriminacijah, ki dan za dnem zadevajo beneške Slovence, ter poudaril, da morata dežela in država ukreniti vse potrebno, da se rešijo narodnostni, pa tudi socialni in gospodarski problemi manjšine. Videnski občinski svetovalec *Maniaco* je v svojem posegu obrazložil teoretične osnove, na katerih je treba graditi zaščito manjših kultur, ki naj ne bo muzejska, ampak življenjska.

Predstavniki duhovnikov skupine *Dom Emil Čencič* je izrazil svoje zadovoljstvo, da se poleg Cerkve začne zanimati za probleme Slovencev tudi politične sile, ter upanje, da to zanimanje ni samo predvolilna poteza. Po tridesetih letih, odkar živimo v državi, ki je izšla iz odporiškega gibanja, je še vedno v teku raznarodovanje. S tem je treba prenehati, zanimanje za manjšinske probleme pa se mora razširiti tudi na druge politične sile, predvsem na tiste, ki imajo oblast. *Izidor Predan* je govoril o tem, kako so beneški Slovenci še vedno ustrahovani.

Deželni podtajnik KPI *Baracetti* je poudaril, da je priznanje manjšin stvar demokratične rasti, obsodil je delitev Slovencev na tri kategorije in dejal, da je nemogoče od beneških Slovencev po stoletnem raznarodovanju pričakovati, da svojo narodnostno pripadnost manifestirajo tako kot Slovenci v Trstu in Gorici. V zadnjem času se Slovenci v videnski pokrajini prehodili dolgo pot, po tej poti je treba nadaljevati, utrditi je treba enotnost laičnih in katoliških sil okoli teh problemov, istočasno pa se moramo zavedati, da je rešitev manjšinskega vprašanja povezana s splošnim demokratičnim razvojem v naši državi.

Arh. Valentin Z. Simonitti je prinesel pozdrave študijskega centra Nediža in orisal izredno uspešno iniciativo «Mlada brieza», ki jasno kaže, da se tudi v Benečiji pojavljajo nove možnosti dela. Drželni svetovalec *Madrini* pa je spregovoril o pomenu gorskih skupnosti ter o potrebi iskanja širših razrednih zavezništva tako pri reševanju problemov manjšine kot pri reševanju problemov gorskih področij.

Konferenco je zaključil poslanec *Lizzero*, ki je poudaril, da se s konferenco odpira nova faza boja za priznanje pravic beneških Slovencev. Avtokritično je pokazal na nesporazume in protislovja, zaradi katerih se je KPI začela posebej ukvarjati z manjšinskimi problemi šele leta 1962, pri čemer je opozoril predvsem na pomanjkanje zavesti tako pri Slovencih kot pri samih Furlanih. Danes je treba vprašanje manjšine reševati na treh nivojih: treba je zastaviti vse sile, da se zaustavi raznarodovanje in da se v ljudeh samih še bolj prebudi narodna zavest; iskati je treba čim širšo podporo zakonskim osnutkom za globalno zaščito Slovencev; v parlamentu je treba končno sprožiti tudi vprašanje zaščite vseh manjšin in etničnih skupnosti, ki jih v Italiji ni malo. Glede Beneške Slovenije same je še dejal, da je treba rešiti tudi gospodarska vprašanja in dati gorskim skupnostim primerna finančna sredstva. Napovedal je tudi izdelavo posebnega dokumenta o manjšinskih vprašanjih s strani videnske federacije KPI, ob koncu

PRIMORSKI
DNEVNIK
15.2.65

France Prešeren v Čedadu...

Izredno uspela proslava društva beneških godcev «V. Karlič»

Malo čudno zveni gornji naslov, ali dober Slovenec ga razume takoj. V nedeljo, 9. februarja, dopoldne, je bil namreč pesnik France Prešeren prisoten v Čedadu v duhu, saj so se njegova prerokovanja uresničila še daleč, daleč naprej v velikem širnem svetu. Ko je pred skoraj 150. leti zapisal besede: «Žive naj vsi naródi in koder sonce hoði; ne vrag, le sosed bo mejak», je France Prešeren prižgal baklo prijateljstva in sodelovanja med naródi vsega sveta.

Našemu nesmrtnemu velikanu je društvo beneških godcev «Vigion Karlič» v Čedadu v nedeljo priredilo slovesno proslavo. Poleg društvenega članstva in drugih domačinov, so se prireditve udeležile številne pomembne osebnosti javnega življenja z obeh strani državne meje. Ta kulturna manifestacija je obsegala zgoščen opis Poeta, recitacija njegovih pesmi, nastop beneških ljudskih godcev in nastop beneškega pevskega zbora «Nediže glas» iz Čedada. Otvoril jo je predsednik društva, odličen ljudski harmonikar, Lucijan Lavrenčič.

Za letošnjo Prešernovo proslavo v Čedadu so beneški Slovenci izbrali njegove pesmi «Slovo od mladosti», «Vrbo», «Zdravljico» in «Gazelo» šte. 3. V občutnem recitacijskem zanosu jih je prikupno podajala 16-letna, zala beneška čeda Silvestra Markolin. Zelo prisrčen je bil zatem nastop beneških ljudskih godcev, ki so v pravo presenečenje poslušalcev, zapovrstjo izvajali motive iz tradicionalne ljudske glasbene zakladnice beneških Slovencev, prepojene s popularnimi napevi iz matične domovine. Sledile so tri znane Birtičeve pesmi Mlada leta, Raztrgani košpi in Beneški brati. Ob avtorjevi spremljavi jih je odlično zapela mlada, pevsko obetajoča, Benečanka Silvestra Markolin. Za zaključek letošnje male Prešernove akademije v Čedadu je beneški pevski zbor «Nediže glas» zapel tri slovenske narodne pesmi: Gular, Snuojka sem par jubce biu in Sinoči sem na vasi bil.

Vse nastopajoče domačine na čedadski Prešernovi proslavi so beneški poslušalci nagradili z navdušenim ploskanjem. S to odlično uspešno prireditvijo so beneški Slovenci naredili spet korak naprej. Zaposavljeni in še vedno prezirani prebivalci beneško - slovenskih hribov in dolin pod Matajurjem spoznava jo, da smo slovenski narod na dostojni kulturni ravni.

S svojo umetniško dognano, globoko v človeštvo zaorano poezijo, je prispeval k temu svoj velikan-

ski delež tudi naš največji slovenski pesnik France Prešeren. In prav v tem smislu je bil Prešeren, v nedeljo, 9. februarja letos, prisoten v Čedadu, kamor je beneškim Slovincem prinesel novega upanja in poguma v njihovi vztrajni borbi za splošne manjšinske pravice.

Društvo beneških godcev «Vigion Karlič» v Čedadu, ki predstavlja center združevanja in prebujanja beneških Slovencev, je organiziralo čedadsko proslavo z namenom, da tudi letos predstavi svojim rojakom največjega lirika slovenske zemlje — Franceta Prešerna.

— Franceta Prešerna. — Anton Birtič — Mečana

PRIMORSKI

DNEVNIK

14.2.75

Beneški pevski zbor «Nediže glas» ob ustanovitvi decembra lani

KONFERENCA O IZSELJENSTVU V RIMU

Prikaz težkega življenja v tujini

Govoril je tudi beneški Slovenec prof. Clavora - izseljenci so bučno oporekali trditvam bivšega predsednika vlade Scelbe

RIM, 26. — Tudi danes so številni delavci-delegati vsedržavne konference o izseljenstvu ostro grajali ravnanje vladnih oblasti in njenih predstavnikov v tujini. Konferenca, ki se je začela v ponedeljek in se bo zaključila 1. marca, je postala izredno živahna in je do sedaj prijavilo svoje posege nepričakovano število delegatov.

Številni delegati, ki delajo v tujini, so govorili o življenju v državah, kjer so zaposleni. Tako je predstavnik italijanskih delegatov v Zahodni Nemčiji pokazal z govorniškega odra veliko sliko, na kateri so lesenjače ograjene z bodečo žico in vzkliknil: «To ni delavska skupnost, to je koncentracijsko taborišče». Isti delegat je še zahteval, da bi bilo treba strokovno usposobiti mlade Italijane, ki prihajajo v tujino ter jim dati zadostno šolsko izobrazbo, da se ne bodo znašli v težavah.

Med delavskimi delegati je v razpravo posegel tudi prof. Ferruccio

letih položaj izseljencev izredno izboljšal in je zaključil, da bodo «demokratske vlade» našle nove poti in nove rešitve, da še bolj pomagajo izseljencem. Zadnji del njegovega govora ni bilo slišati, ker so delegati bučno protestirali.

Za Scelbo je govoril bivši minister za delo socialist Bertoldi, ki je obravnaval predvsem vprašanje povratka izseljencev, njihovo zaposlitev in gospodarski razvoj ostalih področij.

Današnje zasedanje se je zaključilo z nastopom misovskega posl. Lo Porta. Delegati mu sploh niso pustili govoriti, so ga stalno prekinjali in vzklikali: «Ven s fašisti». Predsednik konference je bil prisiljen prekiniti delo. Čez nekaj časa se je konferenca nadaljevala in je misovski poslanec govoril le pred majhnim številom delegatov.

PRIMORSKI
DNEVNIK
28.2.75

Clavora, sin beneškega rudarja, ki živi v Zahodni Nemčiji. V svojem daljšem govoru, ki ga je imel v imenu organizacije delavcev ACLI v Zahodni Nemčiji, je omenil tudi težko življenje beneških Slovencev doma in v svetu.

Obširno je obravnaval socialno politiko evropske skupnosti in ugotovil, da je izredno pomanjkljiva in da se mora italijanska vlada obvezati, da bo dala večja sredstva za evropski socialni sklad, ki ga je treba izkoristiti za strokovno rekvifikacijo delavcev emigrantov v sedanjem trenutku, ko preživljajo razne proizvodne veje veliko krizo in ko si morajo delavci poiskati novo zaposlitev.

Clavora je poudaril, da morajo tudi razna demokratična združenja, ki delujejo med izseljenci, razumeti novi položaj. Obenem pa mora vlada ta združenja stvarno podpreti brez diskriminacije in ne sme pozabiti na organizacije, kot je Zveza slovenskih izseljencev iz Furlanije - Julijske krajine.

Po govoru je Clavora dal izjavo za zahodnonemški in belgijski radio. V njej je izrazil zadovoljstvo za udeležbo na konferenci, zlasti zato, da se je udeležuje kot beneški Slovenec in kot izseljenec, predstavnik ACLI. Pozval je beneške Slovence in vse beneške izseljence, naj se združijo in naj se složno bojujejo za priznanje narodnostnih pravic Slovencev v videmski pokrajini. Izrazil je prepričanje, da bo skupni boj beneških Slovencev doma in v tujini sčasoma spremenil položaj in omogočil, da bodo beneški Slovenci lahko živeli doma na svoji zemlji s svojimi narodnostnimi pravicami. Clavora je poudaril, da je Beneška Slovenija eden najbolj revnih predelov v Italiji, saj ima komaj 90.000 lir letnega dohodka na osebo.

Predstavniki Zveze slovenskih izseljencev, ki se udeležujejo konference, so že izročili predsedstvu dokument, ki obravnava njihova specifična vprašanja in ki ga bo predsedstvo kmalu objavilo.

Drugi delegati so govorili o italijanskih delavcih v Švici in v Argentini. V tej deželi, je dejal predstavnik italijanskih izseljencev, je 1.350.000 Italijanov, ali največja delovna kolonija v tujini.

Medtem ko so delavci - delegati govorili o težkem položaju izseljencev, je predsednik senatne komisije za zunanje zadeve in večkratni predsednik vlade Scelba optimistično obravnaval to pereče vprašanje. Zato so ga delegati mnogokrat prekinili in protestirali, ko je dejal, da je neupravičena obtožba, da italijanske oblasti niso ničesar storile za izseljence. Po njegovem mnenju se je v zadnjih tridesetih

KD IZGUBILA OBČINE SOVODNJE GRMEK, SREDNJE IN PRAPROTNO

Lep uspeh krajevnih list združene levice v Špetru Slovenov, v Bardu, Fojdi itd. - Uveljavitev kandidatov Petričiča (KPI) in Mariniča (PSI)

Na nedeljskih volitvah, kakor po vsej Italiji, premik na levo tudi v Beneški Sloveniji. Mladi, ki so prvič volili, niso razočarali tistih, ki so od njih pričakovali bolj odločen glas na levo. Tudi nekaj starejših, tradicionalnih volivcev Krščanske demokracije, je oddalo svoje glasove naprednejšim delavskim strankam. To nam kažejo rezultati občinskih in pokrajinskih volitev v Beneški Sloveniji. Kandidata komunistične partije Italije in PSI prof. Petričič in prof. Marinič sta se dobro uveljavila. Glavni delavski stranki sta lepo napredovali tudi v tistih občinah, kjer sta prej prejemale znatno število glasov. V volilnem okrožju Špeter Slovenov ob Nadiži je dobil Petričič 704 glasove, kar je še enkrat toliko kot pred petimi leti, prof. Marinič pa 835. Tem levim glasovom je treba prišteti še one, ki jih je dobil socialdemokratski kandidat Napoli, ker ljudje verujejo v etiketo socializma. Napoli je dobil 1221 glasov in je bil izvoljen. Krščanska demokracija bi bila doživela še večji poraz, če bi ne bila kandidirala za pokrajinski svet človeka, ki je javno pokazal določeno odprtost do našega narodnostnega problema in pripravljenost, da se ta problem vsaj začne resno preučevati, ker dejansko obstaja.

Za občinske kandidatne liste Krščanske demokracije niso volivci tako glasovali, kakor so glasovali za pokrajinski svet, posebno ne tam,

kjer so lokalni voditelji proti odprtosti do naših problemov. Nagradili so kandidata stranke Chiabudinija, ki je bil izvoljen v pokrajinski svet in kaznovali lokalne liste, ki so jih sestavljali ljudje, ki niso dajali jamstva za napredek in demokratični razvoj v naših dolinah. Od osmih občin vzhodne Beneške Slovenije, ki sestavljajo gorsko skupnost Nadiških dolin, je Krščanska demokracija izgubila štiri občine, in sicer Grmek, Srednje, Sovodnje in Praprotno. Le za las ni padel tudi Špeter Slovenov ob Nadiži, glavna občina naših dolin, kjer se je postavila po robu združena leвица: komunisti, socialisti, napredni socialdemokrati in neodvisni demokrati.

V Grmeku in v Sovodnjah je Krščanska demokracija izgubila občini prvič po 29 letih upravljanja. Najbolj pekoč poraz je doživela v Grmeku, kjer se je predstavila kot alternativa lista Obnova, katero so podprla kulturna društva naših dolin. Ta lista je bila predmet grobih napadov tudi s strani nekega videmskega dnevnika, posebno pa lokalnih voditeljev Krščanske demokracije. Rezultat: za demokristjanskega pokrajinskega kandidata Chiaudinija, katerega intervju je objavil Novi Matajur pred volitvami, so oddali v Grmeku 343 glasov, lokalna občinska lista stranke, v kateri so bili tudi socialdemokratski elementi, je prejela 114 glasov, napredna lista pa je dobila kar 251 glasov.

Teško je opisati navdušenje ljudi nad uspehom demokratičnih sil v Grmeku. Prav tako je tudi v Sovodnjah, kjer je dobila večino združena leвица, ki bo imela 10 svetovalcev proti petim, medtem ko jih bo v Grmeku imela lista Obnove 12 proti trem. Prav tako je lista združene levice, katere nosilec je bil socialdemokratski pokrajinski kandidat Napoli, v Praprotnem dobila občino z večino 3 glasov. V Srednjem so dobili občino socialdemokrati in bo Krščanska demokracija v manjšini. Tudi tu se je dobro uveljavila lista Obnove, a na žalost ni bil izvoljen noben kandidat, ker so se razpršili glasovi na četrto listo, ki so jo v zadnjem trenutku predstavili desidenti Krščanske demokracije. V Bardu, v zapadni Benečiji, je dobila krajevna lista, katero so sestavljali napredni in zavedni elementi, 252 glasov, v Fojdi so na drugem mestu komunisti.

Kljub napredku smo z izidi volitev le delno zadovoljni, ker ne izražajo volje najbolj zdravega jedra našega ljudstva. V nekaterih občinah je volila samo polovica vpisanih volivcev, ker so ljudje po svetu, izseljencev ni bilo in jih ne obsojamo, ker vemo, v kakšnih težavah se nahajajo zaradi ekonomske krize, ki je zadela države, v katerih delajo in živijo. Bojijo se odpustov. Dežela pa jim ni hotela priskočiti na pomoč,

kakor so zahtevale njihove organizacije, da bi jim povrnili vsaj potne stroške. Na vsak način so zadale te volitve hud udarec nazadnjaškim in reakcionarnim silam in njihov izid predstavlja začetek novega obdobja v naši zgodovini, ne samo po občinah, temveč tudi v gorski skupnosti naših dolin, ki bo delno spremenila svojo politično fizionomijo. Poslej bomo vodili z večjim uspehom in večjo močjo boj za obnovo Benečije.

PRIMORSKI
DNEVNIK

10.2.75

Njihova pesem odmeva po nadiških dolinah

Smo v Čedadu na sedežu društva beneških godcev Vigion Karlič. Na leseni deski na steni vise društvena pravila.

„Društvo je bilo ustanovljeno z namenom, da skrbi za ohranitev in razvoj splošne narodnostne kulturne zapuščine beneških Slovencev, najbolj pa na glasbenem in jezikovnem področju.

Skrbi, da se v Beneški Sloveniji čimprej osnuje glasbena šola ter trajna dejavnost zapiskovanja narodnega blaga na celotnem ozemlju Slovenske Benečije. Goji instrumentaliste glasbene ansamble, pevske zборе, amaterske dramske skupine, organizira kulturne nastope beneških Slovencev ter gostovanja vnanjih kulturnih skupin...“

Tako je utemeljen osnovni namen, ki je privedel pobudnike do ustanovitve društva. To je bilo tudi izhodišče za naš razgovor, ki je potekal s predsednikom in tajnikom društva,

Lucijanom Lavrenčičem in Antonom Birtičem.

— Kaj vas je pripeljalo do tega, da ste se odločili za ustanovitev društva?

— Potreba in želja po organiziranem delovanju. Za ta korak smo se odločili zato, da ne bi bili naši ljudski godci, ki jih je v Slovenski Benečiji veliko, prepuščeni samim sebi. Kmalu smo uspeli povezati v društvo, precej godcev iz raznih krajev Slovenske Benečije. Izmed godcev in drugih članov smo 15. decembra lani ustanovili pevski zbor, ki smo mu dali ime Nediže glas.

Tisti, ki smo se odločili za ustanovitev društva, smo že dolgo prej delali skupaj, drugi pa so naši simpatizerji in prijatelji beneške pesmi. Gotovo ste že slišali za Beneške godce, saj smo že gostovali že prej tudi čez mejo. Zato je tudi način nastanka našega društva svojsten. Ko smo lani — bilo je 27. oktobra — gostovali na Ligu, smo se kar tam odločili in na-

stalo je društvo Beneških godcev Vigion Karlič.

— Kaj vam to ime pomeni?

— Alojz Karlič — Vigion je bil star in znan beneški godec ter celo skladatelj, doma iz Gorenjih Brdc, ki je umrl pred tremi leti. Eden izmed tistih, ki bo zagotovo nadaljeval očetove tradicije, je njegov sin Renato, ki je tudi član našega društva.

— Koliko ljudskih godcev mislite da je v Slovenski Benečiji?

— Naše društvo ima evidentiranih v celotni Slovenski Benečiji kar okoli 120 ljudskih godcev. Precej teh je že včlanjenih v društvo. Prizadevamo pa si, da bi pridobili v naše vrste vse beneške ljudske godce.

— Ste do slej že nastopali na javnih prireditvah?

— Ze. Sredi decembra smo gostovali na žagi, kamor nas je povabila tamkajšnja mladina. Razen kakih desetih godcev je bilo z nami še najmanj dvakrat toliko naših simpatizerjev. 10 naših godcev je nastopilo na kulturnem sporedu ob dnevu emigranta v Čedadu. Posnel nas je tudi že radio Trst za oddajo Odskočna deska.

— V pravilih, ki so ob enem nekakšen okvirni program, predvidevate celo ustanovitev glasbene šole. Bo to mogoče?

— Naš cilj je vsekakor to. Za začetek bomo skušali organizirati vsaj glasbene tečaje, če bomo le dobili potrebna sredstva za to. Ko smo društvo registrirali, smo zaprosili pristojne oblasti tudi za finančno pomoč in upamo, da ne bodo ostale gluhe.

Ne le glasbene tečaje tudi začetne tečaje slovenskega jezika nameravamo organizirati, prvega že v bližnji prihodnosti. Naši ljudje bi radi bolj spoznali svoj materin jezik. Celo med Furlani se nekateri zanimajo za to. Naj povemo, da je član našega društva tudi Furlan Bruno Tilatti, iz Moimacca, ki je velik ljubitelj slovenske pesmi in si zelo prizadeva, da bi se naučil tudi jezik svojih sosedov.

— Od kod se doma pevci iz vašega novega zbora?

— Iz raznih beneških vasi. Prihajajo na vaje celo iz Sovodenj Petjaga, Praprotnega in drugod, torej iz vasi, ki so oddaljene od Čedadu tudi do 15 kilometrov. Pevcev bi bilo še več, če bi imeli vsaj toliko denarja, da bi jim povrnili stroške za bencin za svoja vozila. Že to pa kaže, s kolikšno požrtvovalnostjo in prizadevnostjo se trudijo, da bi lahko naštedirali program pesmi, ki bi jih potem peli po beneških dolinah. Pevci prihajajo na vaje po dvakrat tedensko, ob četrtek in nedeljah.

Tako se torej zbirajo in organizirajo naši rojaki za mejo, da bi oteli pozabi in še oplemenitili kulturno dediščino svojih očetov. „Tu nas imajo za drugorazredne ljudi je pristavil predsednik Lavrenčič — v drugih državah, kamor hodijo naši ljudje iskat delo in služek, pa nas imajo za zelo delavne in sposobne. Zato se bomo potrudili, da bomo tudi z našo kulturo dokazali našo sposobnost in izvirnost.

MDP

Del članov novega beneškega pevskega zbora „Nediže glas“, harmonikarji in drugi udeleženci po Prešernovi proslavi v Čedadu.

PRIMORSKE
NOVICE
14.2.75

Prešernova proslava v Čedadu

Društvo beneških godcev «Vigion Karlič» v Čedadu je v nedeljo, 9. februarja, dopoldne priredilo v svojih prostorih svečano proslavo v čast in spomin največjega slovenskega pesnika Franceta Prešerna. Poslušalce, goste, izvajalce in predstavnike javnega življenja obeh strani državne meje je ob otvoritvi proslave pozdravil predsednik društva Lucijan Lavrenčič. Kratkemu življenjepisnemu največjega lirika slovenske zemlje je sledila recitacija Prešernovih pesmi, nato so se zvrstili pred mikrofonom nastopi beneških ljudskih godcev in pevcev. Kulturni spored letošnje, odlično uspele Prešernove proslave, v Društvu beneških godcev v Čedadu je zaključil nastop novega beneškega pevskega zbora «Nediže glas».

Anton Birtič

PRIMORSKI
DNEVNIK

11.2.75

Beneške vasi se še praznijo kljub zastajanju emigracije

Razne industrijske cone na robu Beneške Slovenije ne morejo absorbirati delovne sile, ki se zaradi recesije vrača iz zapadne Evrope

Kot vsako leto, so tudi letos januarja nekatere občine v Benečiji na podlagi občinskih anagrafskih podatkov ugotovile, da se tok izseljevanja tudi v preteklem letu 1974 ni ustavil. Vse slovenske občine Beneške Slovenije so tudi v lanskem letu zaznamovale padeč prebivalstva.

Padanje prebivalstva je neprimerno močnejše v zadnjih tridesetih povojnih letih, kot pa je bilo med dvema vojnama od 1918 pa do 1941. Izredno zanimivo pa je, da v občinah Beneške Slovenije med samo vojnno prebivalstvo ne pada, nasprotno, se je celo rahlo dvignilo kljub strašnemu prelivanju krvi, lakoti in širjenju nalezljivih bolezni v vojnem času.

Od zadnjega ljudskega štetja leta 1936 pa do prvega povojnega ljudskega štetja leta 1951, je prebivalstvo desetih slovenskih benečanskih občin naraslo od 23.702 na 24.614, torej za 912 oseb. Fašistični režim je bil že nekaj let pred izbruhom druge svetovne vojne za Italijo v juniju 1940 zapleten v manjše krajevne vojne v Albaniji, Abesiniji in v Španiji. Te krajevne vojne niso bile kdo ve kako krvave, a vseeno je padlo precej italijanskih vojakov, ali pa so umrli zaradi raznih bolezni. Druga svetovna vojna ni pravzaprav odprla za Italijo nobene nove velike fronte, kakor je bila v prvi svetovni vojni ob Soči in v Južnem Tirolu. Pač pa je dobila Italija hude udarce v morskikh bitkah, pri bombardiranju mest

in pa v bitkah v Afriki. Veliko žrtev je padlo v Italiji v državljanski vojni, ko so združeni fašisti in nacisti streljali in požigali mesta in vasi, ki so se upirale antifašističnem odporu. Prebivalstvo je sicer raslo, emigracije ni bilo, ker pač v vojnih letih ni ošlo kam emigrirati. In se vsi emigranti so se pri vstopu v vojno v juniju 1940 vrnili domov.

Že dve leti po vojni pa so se leta 1947 odprle zatvornice za izseljevanje in v desetih letih je število prebivalstva v slovenskih občinah padlo od 24.614 na 21.291 ali za 3.323 oseb. Še enkrat več kot v prejšnjem desetletju pa je padlo število prebivalstva v 10 slovenskih občinah v letih 1961-1971, in sicer kar za 7.500 prebivalcev. Število prebivalstva v Beneški Sloveniji se je praktično prepolovilo.

Ta proces se je nadaljeval tudi po letu 1971 in se še nadaljuje, čeprav je bilo lani izseljevanje bolj omejeno, ker so vasi že napol izpraznjene in se praktično nima kdo več izseliti, saj je večina ljudi, ki so še ostali v beneških vaseh že starih, rojstev v povojnih letih pa je bilo zelo malo prav zaradi izselitve mladih.

Nerazumljivo se zdi, kako se je moglo v Reziji pri 1.805 prebivalcih, kot so jih našli pri ljudskem štetju leta 1971, izseliti toliko ljudi, da jih je sedaj le še 1.710? Rezija je v petih letih izgubila skoraj sto ljudi, in samo od lani do letos, je 27 Rezijanov manj. Nekaj jih je pomrlo, toda večine ni pokosila smrtna kosa, temveč jih je odpravila emigrantska povodnj. Vse kaže, da bo od nekdanjih 4.000 Rezijanov ostalo do drugega štetja le nekaj nad tisoč.

Podbonesec je imel po prvi vojni nad 4.000 ljudi, zdaj jih ima samo 1.711. Letos je 27 ljudi manj zaradi izselitve.

Manjše benečanske občine imajo zdaj vsako leto od 5 do 10 ljudi manj, večje okoli 15 do 20. To pomeni, da jih bodo našli leta 1981 samo še kakih deset tisoč.

V štirih letih od zadnjega ljudskega štetja 1971 je padlo število prebivalcev v 10 občinah najmanj za 1.500 oseb.

Razne industrijske cone v Vidnu, Čedadu, Tumeču, Huminu, Špetru in drugih krajih na robu Beneške Slovenije niso niti najmanj vplivale, da bi vsaj zavrle razseljevanje iz gorskih krajev in odhajanje v tujino.

Kako naj razne državne, deželne, pokrajinske in občinske ustanove, razni skladi za ustanavljanje novih delovnih mest v videnski pokrajini sprejemajo beneške emigrante, ki se morajo vračati zaradi gospodarske krize v zahodnih evropskih industrijskih državah, kje bi mogle najti za povratnike nova delovna mesta, ko so pa brez moči in brezbržno gledale skoraj 30 povojnih let na odhajanje deset tisočev iz slovenskih hribovskih krajev?

Kakšno je torej migracijsko gibanje v Beneški Sloveniji ob začetku leta 1975? Vse preteklo leto so emigrirali iz vseh slovenskih občin v upanju, da dobijo v emigraciji delovno mesto, že od lanskega poletja pa se vračajo domov razočarani in obupani.

PRIMORSKI
DNEVNIK

Tisti, ki so lani šli v tujino, so odhajali iz Beneške Slovenije, ker v njej ni bilo niti enega delovnega mesta več, tisti, ki se sedaj vračajo iz emigracije pa se zato, ker jih je že zadela recesija zahodnih evropskih držav. Novi emigranti stojijo pred nevarnostjo, da jih industrijske države zavrnejo na meji ali pa, če se jim posreči izogniti se kontroli na meji, da jih kasneje izženejo. Povratniki vedo, da v Beneški Sloveniji ni dela, ni prostih delovnih mest. Tako je za naše ljudi brezupno stanje na delovnem trgu.

A. REJEC

Primorska poje '75

PRIMORSKA POJE '75 je končana. Na osmih koncertih je nastopilo 63 zborov iz naše dežele, Slovenskega primorja, Koroške, Reke in Ljubljane. Na tej močnejši kulturni manifestaciji je sodelovalo okrog 2.200 pevk in pevcev.

Letošnja, to je že šesta tovrstna revija je spadala v okvir proslavljanja 30-letnice osvoboditve. Lahko rečemo, da je tudi zaradi tega bila na vseh koncertih tako številna udeležba.

Na letošnji reviji Primorska poje so sodelovali naslednji zbori iz naše dežele:

Moški zbori: Valentin Vodnik iz Doline, Fran Venturini iz Domja, Tabor z Opčin, Vasilij Mirk s Proseka-Kontovela, Vesna iz Križa, Igo Gruden iz Nabrežine, Fantje izpod Grmade, Oton Župančič iz Štandreža, Mirko Filej iz Gorice, zbor iz Štmavra pri Gorici, nonet iz Sovodenj, oktet iz Plešiva pri Krminu in Beneški puobje iz Podbonesca (Slovenska Benečija); mešani zbori: France Prešeren iz Boljunca, Slovenec iz Boršta, Primorec iz Trebč, Rdeča zvezda iz Saleža in deklški zbor iz Devina.

Zbor iz Pliberka je po nastopu na reviji v Trstu kot gost SPD Igo Gruden in SŠD Sokol iz Nabrežine nastopil tudi v Nabrežini, kjer so mu priredili izredno prisrčen sprejem.

Omembe vredno je tudi dejstvo, da se je revija Primorska poje letos prvič oglašila pri Koroških v Miljskih hribih. Tamkajšnji domačini so se potrudili, da je prireditev potekala v najlepšem redu.

Revija v tržaškem Kulturnem domu je imela posebno obeležje, saj je proslavila sedemdesetletnico skladatelja Ubalda Vrabca. Na tej reviji so poleg zborov s tržaškega področja nastopili tudi zbori iz Gorice, Slovenske Benečije, Koroške in seveda iz Slovenskega Primorja.

Revija Primorska poje '75 se je zaključila v Verdijevem gledališču v Gorici, kjer so si pevci in pevovodje izmenjali tudi medsebojno voščilo: Srečno in nasvidenja reviji Primorska poje '76!

M.K.

30.4.75/DELO

Pevska zbor Primorec iz Trebč in Rečan iz Ljes (Slovenska Benečija) sta sodelovala na pevskem taboru v Šentvidu pri Stični. V spomin na to pomembno srečanje so pevci posneli gornjo sliko

DELO 18.7.75

Prepoved tečaja slovenskega jezika naj se razveljavi!

Prepoved slovenskega pošolskega pouka v Beneški Sloveniji dobiva čedalje večji in resnejši politični pomen. Pristojne oblasti niso razveljavile tega ukrepa, ki je v popolnem protislovju z vsemi demokratičnimi načeli. Zaradi tega ta zadeva postaja politično nevarna.

Prav gotovo je, da v tem primeru ne gre za navaden birokratski spor, za vprašanje, ki naj ga reši ta ali oni urad.

Postavlja se vprašanje, kakšno vlogo ima deželna ustanova kot temeljni element prenavljanja ustroja republike.

Prenavljanje bi moralo in mora spremeniti staro in neustrezno ureditev, odpraviti nazadnjaško in okostenelo miselnost birokratov in politikov, ministrstev, središč oblasti v Rimu in na periferiji.

Prepoved pouka v slovenskem jeziku v demokratični in moderni državi potrjuje, da bi bilo nevarno opustiti bitko, pokazati negotovost zaradi okostenelega, nacionalističnega in reakcionarnega odpora; tembolj nevarno tudi zato, ker gre za vprašanje demokracije.

Prizadeta je ne le slovenska narodnostna skupnost naše dežele, temveč tudi pravica, vloga in prestiž deželne ustanove. Od tu izhaja nujnost vztrajanja v zahtevi, naj se prepoved razveljavi; od tu zahteva,

(Nadaljevanje na 3. strani)

MARIO COLLI

DELO

31.1.74

naj se poskusni tečaj v slovenskem jeziku svobodno razvija.

Večina, ki upravlja deželno ustanovo, deželna vlada, demokratične politične sile, posebno še Krščanska demokracija, so torej postavljene pred preizkušnjo.

Reakcionarni načrti, ki se izražajo v čedalje pogostejših manevrih proti deželnim ustanovam in poskusih vračanja države k centralizmu, se ne smejo uresničiti. Poraz teh načrtov je pogoj za konkretno priznanje obstoja slovenske bitnosti v Beneški Sloveniji, za prehod od besed k dejanjem, za konkretno priznanje in zaščito enokopavnosti Slovencev v vseh delih naše dežele, kjer živijo, in za zagotovitev njihovega svobodnega razvoja na vseh področjih življenja.